

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Psikoloji Anabilim Dalı
Sosyal Psikoloji Bilim Dalı

**SOSYAL KİMLİK BAKIŞ AÇISIYLA GRUP TEMELLİ
DUYGULARIN FARKLI BOYUTLARDA İNCELENMESİ**

Mine İLHAN ÖNER

Doktora Tezi

ANKARA, 2015

SOSYAL KİMLİK BAKIŞ AÇISIYLA GRUP TEMELLİ DUYGULARIN FARKLI
BOYUTLARDA İNCELENMESİ

Mine İLHAN ÖNER

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Sosyal Psikoloji Bilim Dalı

Doktora Tezi

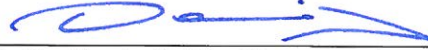
Ankara, 2015

KABUL VE ONAY

Mine İlhan Öner tarafından hazırlanan "Sosyal Kimlik Bakış Açısıyla Grup Temelli Duyguların Farklı Boyutlarda İncelenmesi" başlıklı bu çalışma, 22.06.2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Orhan Aydın (Başkan)

Prof. Dr. Deniz Şahin (Danışman)

Prof. Dr. Nuray Sakallı Uğurlu

Prof. Dr. Cem Şafak Çukur

Doç. Dr. Derya Hasta

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf Çelik

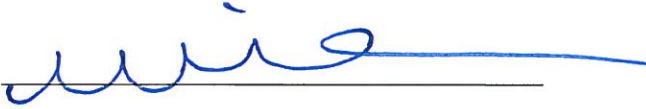
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

22.06.2015

Mine İLHAN ÖNER

TEŞEKKÜR

Anlayışı, desteği ve yol gösterici fikirleri ile tüm doktora süreci boyunca bana katkı sağlayan tez danışmanım Prof. Dr. Deniz Şahin'e teşekkürü bir borç bilirim. Tez İzleme Komitesi üyesi olmalarından büyük onur duyduğum hocalarım Prof. Dr. Orhan Aydın'a ve Prof. Dr. Cem Şafak Çukur'a hem veri toplama aşamasında verdikleri destek hem de bunaldığım anlarda gösterdikleri ilgi ve eşsiz önerileri nedeniyle minnettarım. Ayrıca tez jürimde yer alan Prof. Dr. Nuray Sakallı Uğurlu'ya ve Doç. Dr. Derya Hasta'ya da savunmam sırasında gösterdikleri anlayış ve aydınlatıcı önerileri nedeniyle içtenlikle teşekkür ederim.

Yüksek lisanstan sonra uzun bir ara verdiğim öğrencilik yaşantısına doktora sayesinde geri dönmüş olmanın yarattığı endişeler, zorluklar ve bunalımlarla baş etmemde büyük katkıları olan, onları tanıdığım için hayatım boyunca kendimi çok şanslı hissedeceğim, bu zorlu sürecin ve uykusuz gecelerin gülücükler ve gökkuşağıyla süslenmesini sağlayan can dostlarım Asiye Yıldırım ve Gonca Çiffiliz Kınay'a yürekten teşekkürlerimi sunarım.

Bir yandan işyerimdeki sorumlulukları yerine getirmeye çalışırken bir yandan da doktora derslerime çalışmama göz yuman, süreç boyunca desteklerini hep hissettiğim ve isimlerini burada sayamayacağım amirlerime ve iş arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Her zaman olduğu gibi en büyük emeği veren, sorumluluklarımın büyük çoğunluğunu üstlenerek tarif edemeyeceğim kadar büyük bir huzur hissetmemi sağlayan anneme ve babama; ayrıca her zaman benim için güvenli bir sığınak olan ve iyi niyetiyle benim için gösterdiği bütün çabaları için eşim Erdoğan'a ve tabii ki süreç başladığında dört yaşında iken bitirdiğim bugünlerde ilkokuldan mezun olan bir tanecik oğluşum Ozan'a annesinin onunla ilgilenmek yerine ders çalışması gerektiği için gösterdiği sabır nedeniyle teşekkür etmek için yeterli kelimeleri bulamıyorum. Büyük ve güçlü bir aile olmanın hissettirdiği güven duygusunu bana yaşatan abime, Mine'ye, tatlı yeğenlerim İda ve Doruk'a,

savunmamda beni yalnız bırakmayan Hazım eniştme, yanımda olamasalar da desteklerini hep hissettiğim teyzelerime, kuzenlerime, eşimin ailesine içtenlikle teşekkür ederim.

Son olarak da veri toplama aşamasında bütün enerjileriyle eşsiz bir çaba gösteren ve bana büyük destek olan Ezgi Baran ve Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğrencilerine sonsuz teşekkürler.

ÖZET

İLHAN ÖNER, Mine. Sosyal Kimlik Bakış Açısıyla Grup Temelli Duyguların Farklı Boyutlarda İncelenmesi, Doktora Tezi, Ankara, 2015.

Bireyler sosyal gruplara üyelikleri nedeniyle belirli duygular hissederler ve bu duygular aynı grubun üyeleri tarafından paylaşıldığı gibi, gruplara yönelik belirli tutumlar ve belirli davranış eğilimleri ile de ilişkilidirler (Smith, Seger ve Mackie, 2007).Bireylerin belirli gruplara üyeliklerinden kaynaklı olarak hissettikleri ortak duygular, grup temelli duygular şeklinde tanımlanmaktadır. Bireylerin sosyal kimlikleri nedeniyle hissettiklerinin, söz konusu kimlik belirginleştğinde hem diğer içgrup üyeleriyle hem de dışgrup üyeleriyle ilgili algısını ve kurduğu ilişkileri etkileyeceği; dolayısıyla grup temelli duyguların, sosyal bağlamı ve kolektif davranışı daha iyi anlayabilmek için önemli bir boyut oluşturduğu düşünülmektedir. Bu açıdan bakıldığında grup temelli duygular, kadın kimliği çerçevesinde ele alınarak üç farklı çalışma yürütülmüştür.

Birinci çalışmada kadın kimliğinin belirginleştirildiği ve belirginleştirilmediği koşullar yaratılarak söz konusu kimlikle bağlantılı grup temelli duygular belirlenmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın bağımsız değişkeni, kadın kimliği, bireysel kimlik ve anlık duygudurum şeklinde tanımlanan üç düzeyden oluşan kimlik belirginliği koşulu; bağımlı değişkeni ise grup temelli duygulardır. 204 kadın öğrenci ile yürütülmüş olan çalışmada elde edilen bulgulara göre katılımcılar kendilerini kadın olarak, anlık duyguduruma ve bireysel kimliğe göre daha fazla “kıskanç, cesur, değerli” ve daha az “güvende” hissettiklerini belirtmişlerdir.

İkinci çalışmada kalıpyargı içerik modeli doğrultusunda, içgrup ve dışgrup üyeleri ile ilgili olumlu ya da olumsuz boyutlarda yetkinlik-sevecenlik değerlendirmelerine maruz kalmanın, bireylerin kimlikleriyle ilgili hissettiklerini ne düzeyde etkilediği incelenmiştir. Dolayısıyla bu çalışmanın bağımsız değişkeni, bir içgrup ve dışgrup üyesiyle ilgili yetkinlik ve sevecenlik algısının öyküler yoluyla değişimlendiği ve 8

düzyeyden oluşın değişimleme koşulu; bağımlı değişkeni ise grup temelli duygulardır. 166 kadın öğrenci ile yürütölmüş olan çalışmada elde edilen bulgulara göre bir içgrup üyesi yetkinlik ve sevecenlik açısından düşük algılandığında «öfke», yetkinlik ve sevecenlik açısından yüksek algılandığında ise «gurur ve hayranlık» duyguları grup temelli olarak hissedilmektedir.

Üçüncü çalışmada grup temelli duyguların, genel anlamda katılımcıların dünya görüşleri doğrultusunda harekete geçen ve kadın olmakla ilgili tutum ve değerlendirmeleri etkileyebilen bir değişken olabileceği düşüncesinden hareketle duygular ve tutumlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Dolayısıyla bu çalışmanın bağımsız değişkenleri politik görüş ve dindarlık düzeyi, bağımlı değişkenleri ise toplumsal cinsiyet sistemini meşrulaştırma eğilimi ve cinsiyetçi tutumlardır; grup temelli duygular ise bu ilişkiye aracılık ettiği düşünölen değişkendir. 305 kadın öğrenci ile yürütölmüş olan çalışmada elde edilen bulgulara göre, kadın olarak hissedilen “güvende, acıma ve küskün” duyguları söz konusu değişkenler arasındaki ilişkiye kısmen aracılık ediyor gibi gözükmektedir.

Anahtar Sözcükler:

Gruplararası duygular kuramı, grup temelli duygular, sosyal kimlik, kalıpyargı içeriği modeli, toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma, çelişik duygulu cinsiyetçilik.

ABSTRACT

İLHAN ÖNER, Mine. Investigation of Different Aspects of Group-Based Emotions With Social Identity Perspective, PH. D. Dissertation, Ankara, 2015.

Individuals have certain feelings for being members of the social groups and that emotions are shared by the same group members as they are related to the certain attitudes and the certain behavioural intentions (Smith, Seger ve Mackie, 2007). The common feelings that individuals have for being members of the certain groups, are described as group based emotions. The feelings of individuals about their social identifications will affect the perception concerned both the inner and outer group members and the relations established when said identity comes forward. So it is thought that the group based emotions create an important dimension for better understanding of the social context and collective behaviour. Group based emotions are handled in the frame of woman identity and three different studies have been conducted.

In the first study, the woman identity have been made salient and the group based emotions related to the aforementioned identity have been tried to determine. Therefore the independent variable of this study is the identity condition which was described as woman identity, individual identity and spontaneous feelings; dependent variable is the group based feelings. According to the findings derived from the study conducted with 204 female graduate students, participants said that they felt as woman, compare to spontaneous feelings and individual identity, more "jealous, bold and worthy" and less "safe".

In the second study through stereotype content model, it has been searched that at what level does the assessments of either negative or positive levels in competence-warmth dimensions effect their feelings concerning their identity. Therefore this study's independent variable is competence and warmth manipulation condition through vignettes; dependent variable is the group based feelings. The findings derived from the study conducted with 166 female graduate

students showed that while an ingroup member is perceived as low in terms of competency and warmth, “anger”; high in terms of competency and warmth “pride and admiration” are floated as group based feelings.

In the third study, because that the group based emotions could be the triggering variable by the participants world-views and could influence attitudes and assessments as being woman, the relationship between the feelings and attitudes has been searched. Therefore this study’s independent variables are political thought and religiousness level; dependent variables are the gender specific system justification tendency and sexist attitudes; on the other hand group based feelings is thought to be the mediator variable to aforementioned relationship. The findings derived from the study conducted with 305 female graduate students showed that having, group based emotions -as woman-named “safe, compassion and resentful”, seem to be functioning as partial mediator to the relationship between aforementioned variables.

Keywords:

Intergroup emotions theory, group based emotions, social identity, stereotype content model, gender based system justification, ambivalent sexism.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar DİZİNİ	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xvi
EKLER DİZİNİ	xvii
BÖLÜM 1.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. SOSYAL KİMLİK KURAMI	4
1.1.1. Kişisel ve Sosyal Kimlik	6
1.1.2. Özdeşim	8
1.1.3. Kendini Kategorileme ve Kalıpyargısal Algılama	9
1.2. DUYGU KAVRAMI	13
1.2.1. Tanım	13
1.2.2. Duygunun Nasıl Ele Alınacağına Yönelik Farklı Yaklaşımlar	18
1.2.2.1. Ayrık ya da Boyutsal Yaklaşımlar	18
1.2.2.2. Temel Duygular Yaklaşımı.....	20
1.2.2.3. Bilişsel Değerlendirme Yaklaşımı.....	22
1.2.2.4. Duygunun Değerlendirilmesi Kuramı	23
1.2.2.5. Birincil ve İkincil Duygular.....	24
1.2.2.6. Sosyal Duygular	25
1.3. GRUP TEMELLİ DUYGULAR	26
1.3.1. Gruplararası Duygular Kuramı.....	31
1.4. TÜRKİYE’DE DUYGU KONUSUNDA YAPILAN ÇALIŞMALAR	35
1.5. ARAŞTIRMANIN AMACI	38
BÖLÜM 2.....	41
BİRİNCİ ÇALIŞMA	41
2.1. ÇALIŞMANIN AMACI	44

2.2.YÖNTEM	45
2.2.1.Katılımcılar	45
2.2.2. Veri Toplama Araçları.....	45
2.2.2.1. Anlık, Bireysel ve Grup Temelli Duygu Soru Formu.....	45
2.2.2.2. Beş Faktör Envanteri.....	46
2.2.2.3. Özdeşim Soru Formu	47
2.2.3.İşlem.....	47
2.3. BULGULAR	50
2.4. TARTIŞMA	61
BÖLÜM 3	66
İKİNCİ ÇALIŞMA	66
3.1. ÇALIŞMANIN AMACI	73
3.2. YÖNTEM	79
3.2.1. Katılımcılar	79
3.2.2. Veri Toplama Araçları.....	80
3.2.2.1. Grup Temelli Duygu Soru Formu	80
3.2.2.2. Öyküler	80
3.2.2.3. Yetkinlik/Sevecenlik Algısı Ölçümü.....	82
3.2.2.4. Duygu Termometresi.....	82
3.2.3. İşlem.....	83
3.3. BULGULAR	84
3.4. TARTIŞMA	112
3.4.1 Grup Temelli Duygular	113
3.4.2. İçgrup ve Dışgrup Üyesinden Hoşlanmanın Rolü	113
3.4.3. Başka Bir Kadınla İlgili Değişimlenen Yetkinlik ve Sevecenlik Algılarının Kadın Kimliği İle İlgili Hissedilen Grup Temelli Duygulara Etkisinin İncelenmesi.....	115
BÖLÜM 4	119
ÜÇÜNCÜ ÇALIŞMA	119
4.1. ÇELİŞİK DUYGULU CİNSİYETÇİ TUTUMLAR	120
4.2. TOPLUMSAL CİNSİYETLE İLGİLİ SİSTEMİ MEŞRULAŞTIRMA EĞİLİMİ	124
4.3. ÇALIŞMANIN AMACI	128
4.4. YÖNTEM	132
4.4.1. Katılımcılar	132

4.4.2. Veri Toplama Araçları.....	133
4.4.2.1. Grup Temelli Duygu Soru Formu	133
4.4.2.2. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği.....	133
4.4.2.3. Toplumsal Cinsiyetle İlgili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği	133
4.4.2.4. Demografik Bilgi Formu.....	134
4.4.3. İşlem.....	136
4.5. BULGULAR	137
4.5.1. Dindarlık, Grup Temelli Duygular ve Toplumsal Cinsiyetle İlgili Sistemi Meşrulaştırma Eğilimi İle İlgili Modeller ve Model Karşılaştırması	141
4.5.1.1. Birinci Model	141
4.5.1.2. İkinci Model	143
4.5.1.3. Model Karşılaştırması	144
4.5.2. Politik Görüş, Grup Temelli Duygular ve Toplumsal Cinsiyetle İlgili Sistemi Meşrulaştırma Eğilimi İle İlgili Modeller ve Model Karşılaştırması	145
4.5.2.1. Birinci Model	145
4.5.2.2. İkinci Model	148
4.5.2.3. Model Karşılaştırması	149
4.5.3. Dindarlık, Grup Temelli Duygular ve Düşmanca Cinsiyetçi Tutumlar İle İlgili Modeller ve Model Karşılaştırması	150
4.5.3.1. Birinci Model	150
4.5.3.2. İkinci Model	153
4.5.3.3. Model Karşılaştırması	153
4.5.4. Politik Görüş, Grup Temelli Duygular ve Düşmanca Cinsiyetçi Tutumlar İle İlgili Modeller ve Model Karşılaştırması	154
4.5.4.1. Birinci Model	154
4.5.4.2. İkinci Model	157
4.5.4.3. Model Karşılaştırması	157
4.5.5. Dindarlık, Grup Temelli Duygular ve Korumacı Cinsiyetçi Tutumlar İle İlgili Modeller ve Model Karşılaştırması	159
4.5.5.1. Birinci Model	159
4.5.5.2. İkinci Model	162
4.5.5.3. Model Karşılaştırması	163
4.5.6. Politik Görüş, Grup Temelli Duygular ve Korumacı Cinsiyetçi Tutumlar İle İlgili Modeller ve Model Karşılaştırması	163

4.5.6.1. Birinci Model	163
4.5.6.2. İkinci Model	166
4.5.6.3. Model Karşılaştırması	166
4.6. TARTIŞMA	168
4.6.1. Model Karşılaştırması İle İlgili Bulguların Değerlendirilmesi.....	170
4.6.2. Toplumsal Cinsiyetle İlgili Sistemi Meşrulaştırma Eğiliminin Yordanmasıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi.....	172
4.6.3. Düşmanca ve Korumacı Cinsiyetçi Tutumların Yordanmasıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi.....	172
BÖLÜM 5.....	176
GENEL TARTIŞMA	176
5.1. KADIN KİMLİĞİ İLE BAĞLANTILI GRUP TEMELLİ DUYGULAR	178
5.2. YETKİNLİK VE SEVECENLİK ALGISI DEĞİŞİMİNE GÖRE FARKLILAŞAN KADIN KİMLİĞİ İLE BAĞLANTILI GRUP TEMELLİ DUYGULAR.....	181
5.3. KADIN KİMLİĞİ İLE BAĞLANTILI GRUP TEMELLİ DUYGULARIN ARACI ROLÜ	185
5.4. SONUÇ VE ÖNERİLER	188
KAYNAKÇA.....	191
EKLER.....	209
ÖZGEÇMİŞ.....	241

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Grup Temelli Duygu Puanlarının Koşullara Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	50
Tablo 2. Grup Temelli Duygu Puanlarının Koşullara Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Saptamak Amacıyla Uygulanan ANOVA Sonuçları.....	54
Tablo3. Koşullara Göre Farklılaşan Grup Temelli Duygu Puanlarının ANOVA Sonuçlarına Göre İkili Karşılaştırmalarının (Tukey) Sonuçları	56
Tablo 4. Grup Temelli Duygu Puanlarının Özdeşim Düzeylerine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ile ANOVA Sonuçları.....	58
Tablo 5. Koşullara dağılan katılımcı sayısı	79
Tablo 6. Kahramanı Kadın Olan Öyküler İçin Koşulların Yetkinlik/Sevecenlik Algısına Göre Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve ANOVA Sonuçları	81
Tablo 7. Kahramanı Erkek Olan Öyküler İçin Koşulların Yetkinlik/Sevecenlik Algısına Göre Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve ANOVA Sonuçları	82
Tablo 8. Kahramanı Kadın Olan Öyküler İçin Koşulların Yetkinlik/Sevecenlik Algısına Göre Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve ANOVA Sonuçları	84
Tablo 9. Kahramanı Erkek Olan Öyküler İçin Koşulların Yetkinlik/Sevecenlik Algısına Göre Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve ANOVA Sonuçları	86
Tablo 10. Katılımcıların Araştırmada Yer Alan Değişkenlere İlişkin Puanları Arasındaki Korelasyonlar.....	89
Tablo 11. Anlık Duygu ve Kadın Olmakla İlgili Duygu Puanlarının t-Testi Sonuçları....	91
Tablo 12. Aysel'den Hoşlanma Düzeyinin Koşullara Göre Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve ANOVA Sonuçları	92
Tablo 13. Aykut'tan Hoşlanma Düzeyinin Koşullara Göre Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve ANOVA Sonuçları	94
Tablo 14. Öykünün Kadın Kahramanından Hoşlanma Düzeyinin Grup Temelli Duyguları Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	96
Tablo 15. Öykünün Erkek Kahramanından Hoşlanma Düzeyinin Grup Temelli Duyguları Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	97
Tablo 16. Grup Temelli Duygu Puanlarının Koşullara Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ile ANOVA Sonuçları	98
Tablo 17. Grup Temelli Duygu Puanlarının Koşullara Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	106

Tablo 18. Grup Temelli Duygu Puanlarının Koşullara Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Saptamak Amacıyla Uygulanan ANOVA Sonuçları	110
Tablo 19. Koşullara Göre Farklılaşan Grup Temelli Duygu Puanlarının ANOVA Sonuçlarına Göre İkili Karşılaştırmalarının (Tukey) Sonuçları	111
Tablo 20. Gazetelerin Yansıttığı Politik Görüş Uzman Değerlendirmesi	135
Tablo 21. Çalışmada Kullanılan Uyum İndekslerinin İyi ve Kabul Edilebilir Uyum Ölçütleri	139
Tablo 22. Araştırmada Yer Alan Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar	140
Tablo 23. Dindarlık ve Toplumsal Cinsiyet Sistemini Meşrulaştırma Eğilimi Arasındaki İlişkiye “Güvende” Duygusunun Aracılık Ettiğine Dair Yol Analizi Sonucu	143
Tablo 24. “Güvende” Duygusunun Dindarlık ve Toplumsal Cinsiyet Sistemini Meşrulaştırma Eğilimi Tarafından Yordandığına Dair Yol Analizi Sonucu	144
Tablo 25. Modellerin Karşılaştırılması	145
Tablo 26. Politik Görüş ve Toplumsal Cinsiyet Sistemini Meşrulaştırma Eğilimi Arasındaki İlişkiye “Güvende” Duygusunun Aracılık Ettiğine Dair Yol Analizi Sonucu	148
Tablo 27. “Güvende” Duygusunun Politik Görüş ve Toplumsal Cinsiyet Sistemini Meşrulaştırma Eğilimi Tarafından Yordandığına Dair Yol Analizi Sonucu	149
Tablo 28. Model Karşılaştırması	149
Tablo 29. Dindarlık ve Düşmanca Cinsiyetçi Tutumlar Arasındaki İlişkiye “Acıma ve Küskün” Duygularının Aracılık Ettiğine Dair Yol Analizi Sonucu	152
Tablo 30. “Acıma ve Küskün” Duygularının Dindarlık ve Düşmanca Cinsiyetçi Tutumlar Tarafından Yordandığına Dair Yol Analizi Sonucu	153
Tablo 31. Model Karşılaştırması	154
Tablo 32. Politik Görüş ve Düşmanca Cinsiyetçi Tutumlar Arasındaki İlişkiye “Küskün” Duygusunun Aracılık Ettiğine Dair Yol Analizi Sonucu	156
Tablo 33. “Küskün” Duygusunun Politik Görüş ve Düşmanca Cinsiyetçi Tutumlar Tarafından Yordandığına Dair Yol Analizi Sonucu	157
Tablo 34. Model Karşılaştırması	159
Tablo 35. Dindarlık ve Korumacı Cinsiyetçi Tutumlar Arasındaki İlişkiye “Acıma ve Küskün” Duygularının Aracılık Ettiğine Dair Yol Analizi Sonucu	162
Tablo 36. “Acıma ve Küskün” Duygularının Dindarlık ve Korumacı Cinsiyetçi Tutumlar Tarafından Yordandığına Dair Yol Analizi Sonucu	162
Tablo 37. Model Karşılaştırması	163

Tablo 38. Politik Görüş ve Korumacı Cinsiyetçi Tutumlar Arasındaki İlişkiye “Küskün” Duygusunun Aracılık Ettiğine Dair Yol Analizi Sonucu	165
Tablo 39.“Küskün” Duygusunun Politik Görüş ve Korumacı Cinsiyetçi Tutumlar Tarafından Yordandığına Dair Yol Analizi Sonucu	166
Tablo 40. Model Karşılaştırması	167

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Kahramanı Kadın Olan Öyküler İçin Koşullara Göre Yetkinlik/Sevecenlik Algısının Tukey HSD Analizinin Sonuç Grafiği	85
Şekil 2. Kahramanı Erkek Olan Öyküler İçin Koşullara Göre Yetkinlik/Sevecenlik Algısının Tukey HSD Analizinin Sonuç Grafiği	87
Şekil 3. Koşullara Göre Aysel'den Hoşlanma Düzeyinin Tamhane's T2 Analizinin Sonuç Grafiği.....	93
Şekil 4. Koşullara Göre Aykut'tan Hoşlanma Düzeyinin Tukey HSD Analizinin Sonuç Grafiği.....	95
Şekil 5. Güvende Duygusunun Aracı Rolü	142
Şekil 6. Güvende Duygusunun Aracı Rolü	147
Şekil 7. Acıma Duygusunun Aracı Rolü	151
Şekil 8. Küskün Duygusunun Aracı Rolü.....	152
Şekil 9. Küskün Duygusunun Aracı Rolü.....	156
Şekil 10. Acıma Duygusunun Aracı Rolü	160
Şekil 11. Küskün Duygusunun Aracı Rolü.....	161
Şekil 12. Küskün Duygusunun Aracı Rolü.....	165

EKLER DİZİNİ

Ek.1. Anlık Duygu Soru Formu.....	210
Ek.2. Bireysel Duygu Soru Formu.....	214
Ek.3. Grup Temelli Duygu Soru Formu.....	218
Ek.4. Özdeşim Soru Formu.....	222
Ek. 5. Anlık Duygu Soru Formu.....	223
Ek. 6. Grup Temelli Duygu Soru Formu.....	226
Ek. 7. Öyküler.....	229
Ek. 8. Yetkinlik/Sevecenlik Algısı Ölçümü.....	232
Ek. 9. Duygu Termometresi.....	233
Ek. 10. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği.....	234
Ek. 11. Toplumsal Cinsiyetle İlgili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği.....	236
Ek. 12. Demografik Bilgi Formu.....	237
Ek. 13. Orjinallik Raporu.....	238
Ek. 14. Etik Kurul İzin Yazısı.....	240

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Duygular, biyolojik ve fizyolojik süreçlerle bağlantılı kişiye özgü deneyimler olarak ele alındığında psikolojinin çeşitli alanlarında davranışın önemli bir belirleyicisi olarak çalışılan bir konudur. Öfke, korku, şaşırma, üzüntü, mutluluk ve tikslenme gibi temel duyguların mimiklerdeki ifadeleri ve bu ifadelerin evrenselliği üzerine yapılan çalışmalarla (Ekman, 1992) duyguların kişilerarası ilişkileri düzenleyen önemli bir etken olduğu ortaya konmuştur. Etkileşim içerisindeki iki insan birbirinin yüz ifadelerinden algıladığı duygu belirtilerine göre ilişkiyi düzenleyebilmektedir; örneğin, karşılıklı yapılan gülümseme ilişkinin de olumlu ilerlemesine hizmet etmektedir. Ekman (1999) kültürün ve öğrenmenin duyguların nasıl deneyimleneceği ile ilgili kuralları belirlediğini ve ayrıca Barrett, Ochsner ve Gross (2007) duyguların bireylerin belirli yönde davranma eğilimlerini düzenleyerek sosyal dünyaya uyumlarını sağladığını ortaya koymuşlardır.

Bununla birlikte duyguların algılanması ve dışa vurumlarıyla ilgili kültürlerin belirli bir çerçeveye çizdiği de belirtilmektedir. Kitayama, Markus ve Matsumoto (1995), duyguların ilişkisel ve bireyci kültürlerde farklı şekilde algılandığını ortaya koymaktadır. Yazarlara göre örneğin gurur, bireyci yani bağımsızlığa önem veren kültürlerde olumlu bir duygu olarak tanımlanırken, birbirine bağımlılığa önem veren yani ilişkisel kültürlerde olumsuz olarak algılanır çünkü gurur duymak, benliğin diğerlerinden olumlu yönde ayrılmasını ifade etmektedir.

Aktarılanlar doğrultusunda duygular, bireye özgü hisler olmalarının ötesinde sosyal bağlamın algılanışı ve değerlendirilmesinde önemli bir rol oynamaları nedeniyle sosyal psikolojinin önemli bir ilgi alanı haline gelmiştir. Özellikle son dönemlerde utanma, suçluluk, gurur, kıskanma ya da gıpta gibi sosyal ilişkilerden ve sosyal gruplara üyelikten kaynaklanan sosyal duygularla ilgilenilmeye

başlanmıştır. Kişilerarası ilişkilerde duygular üç öge altında incelenmektedir (Parkinson, Fischer ve Manstead, 2005). Bunlardan ilki duygunun bulaşıcı olmasıdır. Duygular sosyal bağlam içerisinde bir bireyden diğerine aktarılır ve duyguların bu yönü kolektif davranışın yoğunluğunun ya da yönünün önemli bir belirleyicisidir. İkinci öge, duyguların sosyal bağlamın değerlendirilişi doğrultusunda ortaya çıkmasıdır. Duygular, sosyal durumları ve bireyleri nasıl değerlendirdiğimizle bağlantılı olarak ortaya çıkar ve sonuçta sosyal bağlamın tekrar değerlendirilmesine de hizmet eder. Üçüncü ve son öge ise duyguların davranış üzerindeki etkisidir. Duygular belirli yönde davranma eğilimini ortaya çıkartır ayrıca diğerlerinin yüz ifadelerinden algılanan duygular da davranışlara yön verir.

Bireyin sosyal gruplara üyeliklerinden kaynaklı olarak içgrubu ya da dışgruplar ile ilgili hissettikleri, gruplararası ilişkileri düzenleyen önemli bir değişken olarak son dönem çalışmalarda sıklıkla kullanılmaktadır. Niendenthal'e (2012) göre grupla ilgili süreçlerde duygular, grubun oluşturulması ve uzun dönemde grubun hedeflerine ulaşması için üyelerinin belirli şekilde davranması yönünde birliğinsağlanması amaçlarına hizmet eder.

Bireyler sosyal gruplara üyelikleri nedeniyle belirli duygular hissederler ve bu duygular aynı grubun üyeleri tarafından paylaşıldığı gibi, gruplara yönelik belirli tutumlar ve belirli davranış eğilimleri ile ilişkilidir. Söz konusu duyguların yoğunluğunun bireyi grup davranışa sürükleyen önemli bir etken olduğu çeşitli çalışmalarda ortaya konmaktadır (Cotrell ve Neuberg, 2005; Crisp, Heuston, Farr ve Turner, 2007; Iyer, Scmader ve Lickel, 2007; Kessler ve Hollbach, 2005; Mackie ve Smith, 2009; Moons, Leonard, Seger, Smith ve Mackie, 2009; Small ve Lerner, 2008; Tam ve ark., 2007).

Aktarılanlardan yola çıkıldığında bir grubun üyesi olduğunda ortak değerler ve inanışlar etrafında gerçekleşen bütünleşmenin, duygular düzeyinde de yaşanabildiği ve bu duygusal bütünleşmenin tutumlarla davranış eğilimi üzerinde etkisi olabildiği görülmektedir. Sosyal bağlamın bireyler tarafından algılanışında

ve gruplararası ilişkilerin düzenlenmesinde önemli bir değişken olduğu düşünülen grup temelli duygular, kadın kimliği çerçevesinde ele alınarak üç farklı çalışma yürütülmüştür. Birinci çalışmada kadın kimliği ile bağlantılı olan grup temelli duyguların belirlenmesi amaçlanmıştır. İkinci çalışmada, duygunun değerlendirilmesi kuramının olaylarla ilgili bilişsel değerlendirmelerin belirli duygusal deneyimleri doğrduğuna yönelik bulgusu doğrultusunda, kadın kimliğiyle bağlantılı bilişsel değerlendirmelerin grup temelli duygular üzerindeki etkisinin ortaya konması amaçlanmıştır. Bunun için kalıpyargı içerik modelinden hareketle içgrup ve dışgrup üyeleriyle ilgili yetkinlik ve sevecenlik algıları değişimlenerek kadın kimliği ile bağlantılı farklı bilişsel değerlendirmeler katılımcıların zihinlerinde belirginleştirilmeye çalışılmış ve bu bağlamda grup temelli duygular belirlenmiştir. Üçüncü çalışmada ise gruplararası duygular kuramı doğrultusunda kadın kimliği ile bağlantılı grup temelli duygular ve kadınlarla ilgili tutum ve değerlendirmeler arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Bu doğrultuda kadınların politik görüş ve dindarlık düzeyleri ile belirlenen genel tutuculuk eğilimleri ile ilişkili olan toplumsal cinsiyet sistemini meşrulaştırma eğilimi ve cinsiyetçi tutumların grup temelli duygularla ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla bu üç çalışma ile sosyal kimliğin bireylerin zihinlerinde belirginleştirilmesine ve kimlikle bağlantılı ortak düşünce, inanç, tutum ve değerlerin tanımlanmasına hizmet ettiği düşünülen grup temelli duyguların kadın kimliği bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır.

1.1. SOSYAL KİMLİK KURAMI

Sosyal kimlik kuramı (Tajfel ve Turner, 1979) grup üyeliği, grup süreçleri ve gruplar arası ilişkileri ele alan bir kuramdır. Bu kurama göre; toplumda var olan kategoriler temelinde, insanlar çeşitli gruplara üyelikleri doğrultusunda, kişisel kimliklerinin yanı sıra sosyal kimliklere de sahip olmaktadır. Kuramın, kategorileme, sosyal karşılaştırma, özdeşleşme ve olumlu bir sosyal kimliğe sahip olmak ve benlik değerini yükseltmek için iç grup yanlılığı göstermek şeklinde tanımlanan dört temel ögesi vardır.

Bireyin sosyal gruplara üyeliği, ait olma ile sosyal kabul ve onay ihtiyaçlarını karşılayan önemli bir olgudur. Herhangi bir ilişkinin belirgin olmadığı durumlarda insanlar bencil dürtülerle hareket etme eğilimindeyken, sosyal bağların belirgin olduğu koşullarda kişisel çıkarlarını geri plana iterek grubun çıkarlarına göre davranmaktadırlar (Toi ve Batson, 1982). Nitekim grup kimliği belirginleştirilerek ait olma ihtiyacı harekete geçirildiğinde insanların kişisel ihtiyaçlarını kısıtlayarak grubun yararına olacak şekilde diğerleriyle işbirliği kurma eğiliminde oldukları ortaya konmuştur (Kramer ve Brewer, 1984).

Birey için temel bir ihtiyaç olan aidiyet, bireylerin sosyal ortamda bulunan çeşitli sosyal kimlikleri edinmesi ile sonuçlanmaktadır ve sosyal kimlik bakış açısına göre de gruplar arası davranış, bu şekilde başlar. Sosyal kimliklerin karşılaştırmalı olarak tanımlanması gerekir. Bu nedenle de iç grup ve dış grup üyeleri arasında karşılaştırma yapmaya olanak verir. Bu karşılaştırma sürecinin altında bireyin sosyal benliğini olumlu değerlendirme güdüsü yatar ve bu süreç kolektif düzeyde yaşanır. O halde iç grup üyeleri değerli olan karşılaştırma boyutlarında, kendilerini dış gruptan olumlu yönde kayırmaya çalışır ve böylece gruplar arası ayrımcılık ve iç grup yanlılığı gibi süreçler ortaya çıkar (Tajfel, 1982).

Tajfel'e göre (1982) sosyal kimlik, "bireyin benlik algısının, bir sosyal gruba ya da gruplara üyeliğine ilişkin bilgisinden ve bu üyeliğe yüklediği değerden ve duygusal anlamlılıktan kaynaklanan parçasıdır". İnsanlar olumlu bir sosyal kimliğe sahip

olmaya ve bunu korumaya güdülenmişlerdir. Söz konusu sosyal kimlik, bireyin kendisi için değerli olan sosyal gruplara üyeliği ile ilgili bilgisinden kaynaklanan, benlik tanımının önemli bir parçasıdır.

Toplum, güç ve statü açısından farklılık gösteren sosyal kategorilerden oluşmaktadır ve bu farklılıklar temelinde de kaynakların dengesiz bir şekilde dağılımı söz konusudur. Söz konusu gruplar arasında grup temelli bir hiyerarşi bulunmaktadır. Grup temelli hiyerarşide, baskın grup ve alt grup olarak iki temel sınıflandırmaya işaret edilmektedir. Baskın grup güç, sağlık, refah gibi olumlu sosyal değerlere daha yüksek düzeylerde sahip iken; alt grup yoksulluk, düşük statü, sağlıksızlık gibi olumsuz sosyal değerlere sahiptir. Gruplararası algı ve davranışı açıklamada temel güdüsel ve bilişsel süreçlerin yerini açıklayan Sosyal Kimlik Kuramı'nın (Hogg ve Abrams, 1998) da temel bakış açısı, söz konusu hiyerarşi içinde yer alan gruplar arasındaki ilişkinin yarışmacı ve çatışmalı yönü üzerine kurulmuştur.

Kategorileme ve sosyal karşılaştırma, grup davranışının ortaya çıkmasına neden olur. Hogg ve Abrams'a (1998) göre grup davranışı, gruplararası ayrımcılık, kalıpyargısal algılama, grup normuna uyma, içgrubu duygusal olarak dışgruba tercih etme şeklinde kendini gösterir. O halde sosyal karşılaştırma, abartma etkisi ve içgrup yanlılığı ile sonuçlanır.

Gruplararası ayrımcılık ve içgrup yanlılığı gibi kavramlar Tajfel (1970) tarafından En Küçük (Minimal) Grup Paradigması yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Bu yöntemde katılımcılar nokta tahmini ya da sanatsal tercih gibi bir karar verme görevinde tercih ettikleri seçeneğe göre gruplara ayrılmıştır ve deneyin ikinci kısmı bu gruplar belirginleştirilerek yürütülmüştür. Deneyin ikinci kısmında katılımcılar içgruplarının ya da dış grubun üyelerine farklı miktarlarda para verilmesini sağlayacak olan bir dağıtım matrisi üzerinde çalışmışlardır. Genel olarak deneylerin sonunda katılımcılar, içgrup üyelerini kayırma yönünde tepki vermişlerdir. Katılımcılar, içgrupun kazancını çoğaltmaya çalışmışlar, bunun yanında dışgrupun çok daha fazla kaybedeceği koşulda içgruba az kazanç

dağıtma gibi rekabetçi stratejileri de seçmişlerdir (Tajfel, Billig, Bundy ve Flament, 1971;Tajfel, 1970; Hertel ve Kerr, 2001).

Sosyal Kimlik Kuramı, bireyin temel ihtiyacının olumlu bir benlik değerine sahip olmak ve bunu sürdürmek olduğunu vurgulamaktadır. Söz konusu ihtiyacın giderilmesine yarayan sosyal karşılaştırma sürecinde bireyin içgrubunu diğer gruplardan olumlu yönde ayırt etmesi, grup üyesi olarak benlik değerini geliştirir. Benlik Değeri Hipotezi (Abrams ve Hogg, 1988) şeklinde tanımlanan bu süreçte, değerli olan karşılaştırma boyutları çerçevesinde içgrubu diğer gruplardan olumlu yönde ayırt ederek olumlu bir sosyal kimliğe sahip olunur, böylece benlik tatmin edici bir şekilde tanımlanır. Dolayısıyla Benlik Değeri Hipotezine göre gruplararası davranışın altında yatan temel güdüleyici etken, benlik değerinin artırılmasıdır.

1.1.1. Kişisel ve Sosyal Kimlik

Sosyal bağlam, hiyerarşik olarak yapılanmış, birbiriyle güç, statü ve prestij açısından ilişkili ve kaynakların paylaşımı açısından çatışmalı olan somut kategorilerden oluşmaktadır (Hogg, Abrams, 1998). Baskın olan gruplar, kendi değer ve ideoloji sistemlerini dayatmak yoluyla yerleşik düzeni meşrulaştırır ve devamını sağlar. Söz konusu yapının içine doğan bireyler, milliyetleri, deri renkleri, cinsiyetleri, etnik kökenleri, dinleri gibi özellikleri nedeniyle belirli kategorilerin içine girerler. Üyesi oldukları kategorilerle özdeşim kurarak belirli sosyal kimlikler oluştururlar ve bu kimlikler dolayısıyla olumlu ya da olumsuz değerlendirmeler yaparak benliklerini tanımlarlar.

Sosyal bağlam içinde meydana gelen gruplararası çatışmalar ya da bireyleri farklı şekillerde davranmaya iten güdüleyiciler, Reicher'in (2004) de vurguladığı gibi sosyal dünyanın değişkenliğinin ve karmaşıklığının bir göstergesidir. Yazara göre, sosyal kategoriler, bu kategorilerin tanımları, kimlerin hangi kategoriye girdiği, kategorilerle bağlantılı olan beklentiler ve haklar zamanla değişmektedir.

Söz konusu değişken yapı içinde bireyin benliğini diğerlerinden farklı olan benzersiz özellikleriyle tanımlaması kişisel kimliğe işaret eder; kimi zaman da birey kendini sosyal gruplara üyeliği ile tanımlayabilir ve bu tanımlama ise sosyal kimlik olarak adlandırılır. Sosyal kimlik, milliyet, ırk, cinsiyet gibi belirli sosyal kategorilere üyelikle ilgili olan sosyal özdeşimi içerirken; kişisel kimlik, bireye özgü özelliklerle ilgili olan benlik tanımlarını içerir (Hogg ve Abrams, 1998). Her iki kimliğin ne zaman harekete geçirildiği sosyal ortam özelliklerine bağlanmaktadır. Hogg ve Abrams'a (1998) göre bazı durumlarda benlik kavramı içerisinde sosyal kimlik kişisel kimliğe göre ön plana geçtiği zaman grup davranışı ortaya çıkar. O halde davranışın altında yatan temel güdülenme, sosyal bağlamda sosyal ya da kişisel kimliklerden hangisinin belirgin olduğuna bağlıdır.

Kimlik, bireyin kendini tanımladığı anlam kümesidir; dolayısıyla birey kendini bir grubun üyesi olarak ya da bir rol kapsamında tanımlayabilir (Stets ve Burke, 2005). Buna bağlı olarak, sosyal kimliğin birey için önemi değiştikçe benlik tanımları da değişir. Bir başka deyişle benlik, bir kimlik hiyerarşisinden oluşur ve birey için daha değerli olan kimlik farklı sosyal bağlamlar arasında daha çok korunur (Lovaglia, Younggreen ve Robinson, 2005).

Sosyal kimlik belirginleştiiğinde, insanlar benzersiz kişisel özelliklerine daha az önem yükler ve kendilerini diğerlerinden ayıran bireysel özellikleri ile değil, özellikleri ortak olan bir sosyal kategorinin örnekleri ya da söz konusu kategorinin prototipik bir üyesi olarak algırlarlar. Bu durumda da topluluğun ihtiyaçları, amaçları ve standartları öncelikli olur ve davranışlar da buna göre şekillenir (Dovidio, Gaertner, Pearson ve Riek, 2005; Yzerbyt ve Demoulin, 2010). Belirginleşen sosyal kimliklerin varlığı sosyal bağlamda bir kategorileme sürecinin gerçekleştiğinin göstergesidir.

1.1.2. Özdeşim

Gruplararası ilişkilerle ilgili olan çalışmalarda içgrupla kurulan özdeşim düzeyi önemli bir değişken olarak ele alınmaktadır. Özdeşimin tanımı, çalışmalarda kullanılış tarzına göre değişmekle beraber genel olarak grup üyeliğinin birey için önemi ya da bireyin benlik tanımına dahil olması şeklinde yapılmaktadır (Costarelli, 2009; Morrison ve Ybarra, 2008). Özdeşim, Hogg, Sherman, Dierselhuis, Maitner ve Moffitt (2007) tarafından, duygusal anlamda ait olma hissi, bilişsel olarak grubun benliğinin merkezinde olduğu inancı ve bireyin benliğini grubun üyeleri tarafından paylaşılan tutumlarla tanımlaması ve değerlendirmesi şeklinde tanımlanmıştır.

Benlik değerini artırma güdüsüyle hareket eden birey, olumlu sosyal kimlikle sonuçlanan karşılaştırma yaptığında bir çeşit ait olma hissi deneyimler ve içgrupuyla özdeşim kurar. Hogg, Sherman, Dierselhuis, Maitner ve Moffitt'in (2007) belirttikleri üzere özdeşim sayesinde bireyin sosyal bağlamı algılayışı, gruplarla ilgili yüklemeleri, duyguları ve davranışları grubunun prototipik hareket tarzına uymasını sağlayacak şekilde düzenlenir.

Özdeşim basit bir şekilde sosyal ortamdaki kategorilerden biri ya da diğerine ait olmak değildir. Özdeşimin hem benlikle hem de gruplar arası etkileşimde grup üyelerinin birbirleriyle ilgili duygu, düşünce ve davranışlarının şekillenmesi açısından çok önemli sonuçları vardır (Hogg ve Abrams, 1998). Yüksek düzeyde özdeşim kurmuş grup üyeleri iç gruplarına daha çok bağlılık geliştirir, iç grubu dış gruplardan daha çok kayırır, dış grubu daha çok küçümser ve daha çok önyargı geliştirir (Morrison ve Ybarra, 2008; Dovidio, Gaertner, Pearson ve Riek, 2005). Buna ek olarak, ait oldukları grupla yüksek düzeyde özdeşim kurmuş olan bireylerin düşünce üretme performanslarının arttığına yönelik bulgular da mevcuttur (Coşkun, 2006).

Özdeşimin bir ögesi olan duygusal bağlanım, Sosyal Kimlik Kuramı'nda (Tajfel, 1970) da vurgulandığı üzere bireyin hem grubu hem de grup üyeliğiyle ilgili olumlu

duygular hissetmesi ve bu yolla benlik değerini arttırmasıyla bağlantılıdır. Ellemers, Spears, ve Doosje'ye (1997) göre iç gruba yüksek düzeyde özdeşim kurmuş olanlar, grup üyeleriyle en güçlü psikolojik bağı hissedenlerdir. Ayrıca duygusal bağlanım, iç grubun zorlanmalarından kaçınmak yerine gruba birlikte hareket etmeyi sağlamaktadır (Ellemers, Kortekaas ve Ouwerkerk, 1999).

Brewer (1991) tarafından geliştirilen En Uygun Farklılık Kuramına (Optimal Distinctiveness Theory) göre, sosyal gruplarla kurulan özdeşimin altında iki temel güdü yatar. Birbiriyle çatışan bu iki güdünün biri gruba dahil olma ihtiyacı ile tanımlanan özümseme iken, diğeri ise diğelerinden farklı olma/ayırdedilebilme ihtiyacı olarak tanımlanan farklılıktır. Bireyin belirli bir sosyal kimliğe bağlanması bu iki ihtiyaçtan hangisinin güçlü olduğuna bağlıdır.

1.1.3. Kendini Kategorileme ve Kalıpyargısal Algılama

Kategorileme, sosyal dünyayı anlamaya ve yapılandırmaya yarayan algısal bir süreçtir. İnsanları ya da nesnelere ortak özelliklerine göre sınıflandırmak, insanın çevreyi yönetmesi ve toplumda etkili olması için yararlıdır (Smith ve Mackie, 2007; Hogg ve Abrams, 1998). Bir grubu oluşturan insanlar sosyal sınıflandırma sayesinde birbirine daha benzer olarak algılanır ve böylece gruplar arası farklar da abartılmış olur. Sosyal bağlamda insanlar cinsiyet, ırk gibi bazı değişmeyen özellikleri ya da sosyo-ekonomik düzey gibi değişebilen özellikleri sayesinde belli grupların üyeleri olarak sınıflandırılmaktadırlar.

İnsanları anlamlı kategoriler halinde sınıflandırmak, sosyal dünyanın algılanışında ve anlamlandırılışında kolaylık sağlar. Sınıflandırma işlemi sayesinde, insanlar kendilerini belirli kategorilere yerleştirirken diğelerini de söz konusu kategorilerin dışında bırakırlar. Bu yolla toplum içerisinde belirli özellikler açısından birbirinden farklı hatta birbirine karşıt kategoriler oluşur. Sosyal bağlam, söz konusu kategoriler ile ve sosyal algılayıcının bunlara yüklediği anlam ve değer doğrultusunda şekillenir. Sosyal algıda benliğin merkezi yeri nedeniyle sosyal sınıflandırma, bireyin içinde olduğu gruba (iç grup), dışında olduğu

grupları (dış grup) ayırt etmesine yani “biz” ve “onlar” ayırımına neden olur (Tajfel, 1982).

Kendini kategorileme kuramına göre (Turner, Sachdev ve Hogg, 1983), iç grupla özdeşim bireyselliğin yitilmesi gibi bir benlik algısı doğurur ve bireyler kendilerini iç grubun diğer üyelerine benzer olarak algırlar. Bu kendini kategorileme süreci bireylere, iç gruplarıyla ortak bir kaderi paylaştıklarını düşündürür. Ayrıca, bireyselliğin yitilmesi ve iç gruba psikolojik anlamda dahil olma, iç grubun başarıları ve başarısızlıkları karşısında benzer duyguların paylaşılmasına neden olur. Bu bağlamda algılanan iç grup homojenliği iç grubu, dış gruptan ayrı, sosyal bir varlık olarak görmeyi sağlar. İç grupla ilgili hissedilen olumlu duygular bir tatmin yaşatır. İç grubuyla en çok özdeşim kurmuş insanlar, grubunun diğer üyeleriyle kurulan bağı en fazla hissedenlerdir. Bu bağ nedeniyle yaşanan dayanışma ve dolayısıyla algılanan psikolojik adanmışlık, gruba yaklaşma ve grup temelli davranışlarda bulunmayla ilişkilidir.

Bireyler grup üyelikleri bağlamında sınıflandırıldıklarında, üyelerin arasındaki farklılıklar algısal olarak göz ardı edilir. Aynı kategorinin üyeleri gerçekte olduklarından daha benzer olarak algılanır ve farklı kategorilerin üyeleriyle olan farklılıklar da abartılır. Bu anlamda sınıflandırma, grubun içindeki benzerliklerin ve grubun diğer gruplarla arasındaki farklılıkların abartılı bir şekilde algılanmasına neden olur (Tajfel, 1982). Tajfel (1970) sosyal uyarıcıların bu şekilde algılanışını abartma etkisi olarak tanımlamıştır. Abartma etkisi, sınıflandırma sürecinin algısal bir sonucudur.

Hogg ve Abrams'a (1998) göre, öznel bir süreç olan sınıflandırma, benlikle ilişkilendirilerek gerçekleşir. Dolayısıyla benlikle benzerlikleri olan yani “benden olan” ile benlikten farklı özellikleri olan yani “benden olmayan/öteki” şeklinde bir kutuplaşma ile sosyal bağlam kategorilere ayrılmış olur. Sosyal karşılaştırma süreci ise bu noktada başlar. “Benden olan”lara olumlu değerler yükleyerek benliğin olumlu değerlendirilmesine katkı sağlanırken, “benden olmayan”lara da olumsuz değerlerin yüklenmesi yine aynı amaca hizmet etmektedir.

Sınıflandırma, kalıpyargısal algılamayı doğurur. Kalıpyargısal algılama, belirli bir sosyal kategorinin üyelerinin onları diğer kategorilerden ayıran ortak özellikleri olduğuna ilişkin değerlendirmedir. İnsanları ortak özelliklerine göre sınıflandırmak, gruplar hakkında paylaştıkları tipik özelliklerle bağlantılı kalıpyargıların oluşmasına neden olmaktadır. Bu açıdan kalıpyargılar, grupların nasıl görüldüğü ve ne yaptıklarıyla ilgili basit zihinsel imgelerdir (Brewer, 1991).

Kalıpyargılar, fiziksel görüntü, ilgiler, hedefler, tercih edilen etkinlikler, yerler, benzerlikler gibi birçok özelliği içerebilir ve bu özellikler olumlu ya da olumsuz, dayanakları doğru ya da yanlış olabilir (Deaux ve Lewis, 1983, 1984). Aynı zamanda insanlar diğerleri hakkında karar verirken otomatik düşünerek hızlı yargılara da varsa, detaylı düşünerek değerlendirerek de yargılarını oluştursa kalıpyargılar düşünceleri ve davranışları şekillendirir (Wittenbrink, Judd ve Park, 2001).

Alanyazında önyargılar ve ayrımcılıkla ilgili erken dönem yapılan çalışmalarda kalıpyargılar dışgruba yönelik olumsuz değerlendirmeler olarak ele alınmış olsa da kalıpyargıların içeriği ile ilgili yapılan daha yeni çalışmalar gruplarla ilgili değerlendirmelerin çok yönlü olabileceğini ortaya koymuşlardır (Yzerbyt ve Demoulin, 2010). Kalıpyargı içerik modeli'ne göre (Fiske, Xu, Cuddy ve Glick, 1999; Fiske, Cuddy, Glick ve Xu, 2002; Cuddy, Fiske ve Glick, 2007) toplumdaki gruplar, iki temel boyut üzerinde değerlendirme yapılarak birbirleriyle karşılaştırılmaktadırlar. Yetkinlik ve sevecenlik olarak tanımlanmış olan bu boyutlar, gruplarla ilgili kalıpyargıların olumlu ya da olumsuz içeriğini oluşturmaktadır. Söz konusu modele göre sosyal bağlam içerisinde yer alan grupların birbirlerine göre algılanan statüleri yetkinlik değerlendirmelerini, birbirlerine bağımlılıklarının rekabetçi ya da işbirlikçi şeklinde algılanması da sevecenlik değerlendirmelerini doğurur. Bu algılayışlar doğrultusunda sosyal bağlam içerisinde yer alan birçok grup, yetkinlik ve sevecenlik değerlendirmeleri açısından bir boyutta olumlu iken diğer boyutta olumsuz olarak algılanır.

Fiske, Xu, Cuddy ve Glick (1999) sosyal bağlamda grupların yetkinlik ve sevecenlik açısından aktarıldığı gibi sınıflandırıldığını ortaya koymak üzere, 42 üniversite öğrencisinden Amerika’da var olan 17 farklı grubu (engelliler, kadınlar, feministler, zenginler, siyahlar, ev kadınları, iş kadınları, vb.) 27 farklı özellik (yetkinlik, sevecenlik, vb.) açısından değerlendirmelerini istemişlerdir. Sonuçta özellikler faktör analizine tabi tutulduğunda yetkinlik ve hoşlanılabilirlik (likable) en yüksek faktör yükü almıştır. Bununla birlikte, “zeki, özgüvenli, rekabetçi ve bağımsız” özellikleri yetkinlik ile; “samimi, iyi huylu, sıcak ve anlayışlı” özellikleri de hoşlanılabilirlik ile aynı faktörde yer almıştır. Ancak araştırmacılar “sevecenlik” sözcüğünü, daha sabit bir özelliği ifade etmesi nedeniyle “hoşlanılabilir” sözcüğü yerine kullandıklarını belirtmişlerdir. Ardından, hangi grupların yetkinlik ve sevecenlik açısından farklılaştığı incelenmiştir. Buna göre zenginlerin, feministlerin, iş kadınlarının, Asyalıların, Yahudilerin ve Kuzeylilerin sevecenden çok yetkin; ev kadınlarının, zihinsel ve fiziksel engellilerin, temizlikçilerin, göçmen işçilerin ve yoksul yardımı alanların da yetkinlikten çok sevecen olarak algılandıklarını ortaya koymuşlardır.

Fiske, Cuddy, Glick ve Xu (2002) yaptıkları dokuz çalışmada dışgruba yönelik kalıpyargıların algılanan yetkinlik ve sevecenlik boyutlarında farklılaştığını, birçok grubun yetkinlik ve sevecenlik açısından bir arada değerlendirildiğini, yani birinde düşükken diğerinde yüksek olarak algılandığını, algılanan sosyal statünün yetkinlik algısını yordadığını ve algılanan rekabetçiliğin sevecenlik algısındaki düşüşü yordadığını ortaya koymuşlardır. Ayrıca yazarlar, yetkinlik ve sevecenlik açısından farklı algılayışın dışgruba yönelik farklı duygularla eşleştiğini de bulmuşlardır. İçgruba ya da sevecenlik ve yetkinlik açısından yüksek algılanan gruplara “hayranlık (admiration)” hissedilmekte; bununla birlikte dışgrup yetkinlik açısından yüksek ve sevecenlik açısından düşük algılandığında “kıskançlık/gıpta (envy)”, sevecenlik açısından yüksek ve yetkinlik açısından düşük algılandığında “acıma (pity)”, her iki boyutta düşük algılandığında “küçümseme/tiksinme (contempt)” hissedilmektedir (Cuddy, Fiske ve Glick, 2008; Fiske, Cuddy, Glick ve Xu, 2002).

Fiske (2011), insanlarla karşı karşıya kalındığında orta alın korteksinin (medial prefrontal cortex) uyarıldığını ancak tikslenme ve küçümseme uyandıran sosyal gruplar, örneğin evsizler ve madde bağımlıları ile karşı karşıya kalındığında bu bölgede herhangi bir hareketlenme gözlenmediğini ortaya koymuştur. Bir başka deyişle yetkinlik ve sevecenlik değerlendirmeleri açısından düşük algılanan bu gruplar, küçümseme veya tikslenme duyguları uyandırmakta ve normalde sosyal yaşamda insanlara temas edildiğinde hareketlenen orta alın korteksinde herhangi bir uyarılmaya neden olmamaktadırlar. Aktarılan bu bulgu, yetkinlik ve sevecenlik değerlendirmeleri ile bu değerlendirmeler sonucu ortaya çıkan duyguların sosyal yaşamı şekillendirmede ne kadar etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

1.2. DUYGU KAVRAMI

1.2.1. Tanım

Duygu, çoğu araştırmacının merak ettiği fakat tanımı ve değerlendirilmesi üzerinde tam bir fikir birliğine varılamadığı için bütünsel bakış açısı geliştirmekte zorlanılan bir psikoloji kavramıdır. Alanyazında duygunun net bir işevuruk tanımının yapılmasının güç oluşunun yanısıra, Türkçede “duygu” kavramının İngilizcede tam karşılığını bulmak da zorlaşmaktadır. İngilizcede “duygu” kelimesi “emotion” (heyecan/duygu), “affect” (duygulanım), “mood” (duygudurum), “feeling” (his/duygu) şeklinde farklı kavramlar ile örtüşmektedir. Her ne kadar bu kavramların her birinin farklı bir Türkçe karşılığı olsa da genel olarak dilimizde hepsine birden “duygu” deme eğilimi yaygındır. Dilimizdeki bu sınırlılık, özgül duyguları ifade eden sözcüklerde de karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Türkçede “öfke” olarak ifade edilen duygunun İngilizcede “anger, rage, fury, wrath” gibi farklı karşılıkları bulunmaktadır. Dolayısıyla alanyazında duygunun tanımlanmasındaki karmaşa, Türkçede de duygular arasındaki ince ayrımları ifade etmede kendisini göstermektedir.

İngilizcede çoğu zaman birbiri yerine kullanılan affect (duygulanım), mood (duygudurum) ve emotion (heyecan/duygu) kavramları Van Kleef, Van Doorn, Heerdink ve Koning (2011) tarafından ayırt edici bir şekilde tanımlanmıştır. Buna göre duygulanım, öznel bir his durumudur ve neşelilik, depresiflik gibi yaygın duygudurum ile daha belirli olan öfke, korku gibi keskin ve şiddetli duygular arasında çeşitlilik gösterir. Duygu ve duygudurum ise deneyimlenen hissin belirli bir uyarıcıya (nesne, olay ya da insan) yönelik olup olmadığına göre tanımlanır. Şöyle ki deneyimlenen hissin duygudurum olarak tanımlanması için belirli bir uyarıcıya yönelik olması şartı aranmaz. Ayrıca duygular daha kısa süreli ve hızla değişebilen hislerken, duygudurum daha uzun süreli ve sabit hislerdir.

Keltner ve Lerner (2010) duygu ile ilgili temel kavramları sınıflandırmışlardır. Yazarlara göre, duygusal kişilik özellikleri (emotional traits) ya da Barsade ve Gibson'n (1998) tanımlamasıyla kişisel yatkınlıkla ilgili duygulanım (dispositional affect), kişinin zaman ve bağlama göre değişmeyen genel duygusal tepki tarzıdır (örneğin, şükran/minnettarlık, kıskançlık). Duygudurum (mood) ise belirgin bir nedeni olmayan, uzun süreli, yaygın, genel olumlu-olumsuz değerlendirmeleri içermektedir (örneğin, neşeli, depresif). Duygu (emotion)ya da Fiske, Cuddy, Glick ve Xu'nun (2002) tanımlamasıyla akut duygu (acute emotions), belirli bir uyarıcıya yönelik, kısa süreli, net tepkilerdir ve genellikle öfke, korku gibi belirli bir ifadeyle adlandırılır. Duyusal deneyim (sensory experience) ise duyu organları aracılığı ile belirgin bir şekilde yaşanan haz ve acı hislerini temsil etmektedir (örneğin, tikslenme).

Barsade ve Gibson (1998) bunlara grup duygu (group emotion) kavramını da eklemiştir ve grup duygunun yukarıda aktarılan bütün temel kavramları kapsadığını vurgulamışlardır. Yazarlara göre bireyler kendi öznel duygusal deneyimlerini gruba taşır ve bu öznel duygusal deneyimlerin etkileşimi bireylerin tek başlarına hissettiklerinden daha bütünsel ve yoğun bir duygu deneyimi haline alır. Grup duygu kavramı bu yoğun olarak hissedilen duygudaşlığı tanımlar.

Kleinginna ve Kleinginna, (1981) duygu kavramının alanyazında yer alan tanımlarını 11 farklı kategoride bir araya getirmiştir. Yazarlar, bazı duygu tanımlarının duygulanımsal bileşenlere (hoşnutluk/hoşnutsuzluk gibi) ağırlık verdiğini, bazılarının da bilişsel bileşenlere (değerlendirme ya da etiketleme süreçleri) ağırlık verdiğini vurgulamışlardır. Ayrıca, bazı tanımlarda dışsal uyarıcıya vurgu yapılırken bazılarında fizyolojik süreçlere, bazılarında da dışavuruma odaklanılmaktadır. Duyguların işlevi üzerinden yapılan tanımlamalarda da duygunun yıkıcı etkilerinden ya da organizmanın ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olan uyum sağlayıcı etkilerinden söz edilmektedir. Bunlara ek olarak duygular çok yönlü bir şekilde, güdülenme gibi farklı süreçlerden ayrıştırılarak ya da güdülenme süreçleriyle bağlantılandırılarak da tanımlanmaktadır. Bütün bu farklı tanımlardan yola çıkarak Kleinginna ve Kleinginna (1981) duygunun bütünsel bir tanımını şu şekilde yapmışlardır: «Duygular, sinirsel/hormonal sistemlerin aracılık ettiği, nesnel ve öznel faktörlerin etkileşiminden oluşan karmaşık bir bütündür. Uyarılmışlık hali, hoşnutluk/hoşnutsuzluk gibi duygulanımsal deneyimlerin ortaya çıkmasına neden olur. Algılama, değerlendirme ve etiketleme gibi bilişsel süreçleri işletir. Fizyolojik süreçleri harekete geçirir. Davranışı yönlendirir.»

Izard'ın (1992) ele aldığı şekliyle; Darwin'den etkilenen biyoloji ve nöroloji temelli duygu kuramcılarının göre duygular, çevrede sürekli değişen fırsat ve ihtiyaçlara uyumsal tepkiler verilmesine yardımcı olan fizyolojik ve bilişsel süreçlerle hareket eğilimini organize eden ve bireyleri belirli yönde davranmaya güdüleyen özel nörofizyolojik olgulardır. Bilişsel yaklaşımlı duygu kuramcıları ise duygusal deneyimin, belirli değerlendirmeleri, istekleri ve niyetleri harekete geçiren farklı bilişsel bileşenlerden oluştuğunu öne sürerler.

Russell ve Barrett (1999) prototipik duygusal olaylar ile (prototypical emotional episodes) öz duygulanımı (core affect) birbirinden ayırmaktadır. Yazarlara göre prototipik duygusal olay, belirli bir nesneyi ilgilendiren birbiriyle ilişkili olayların oluşturduğu karmaşık bir yapıyı ifade eder. Prototipik duygusal olaylar, bir nesneyle ilişkili değerlendirme ve yüklemeler sonucu belirli bir duygunun

yaşandığına yönelik deneyim, sinirsel, kimyasal ve diğer vücut tepkilerinden oluşur. Örneğin, öfke ile kavgaya tutuşma, korku ile kaçma. Bunlar bir nesneye yönelik olduğu için bilişsel süreçler işlemektedir. Başlangıçları ve bitişleri vardır ve belirli bir süre devam ederler. Öz duygulanım ise, bilinçli olarak farkında olunan ve herhangi bir nesneye yönelik olma zorunluluğu olmayan temel hisler olarak tanımlanmaktadır. Hoşnutluk-hoşnutsuzluk, gerginlik-rahatlama gibi duygular buna örnek olarak verilebilir. Hem belirli olaylar nedeniyle ortaya çıkabilir hem de kendiliğinden, bir dayanağı olmadan belirebilir. Öz duygulanım ve prototipik duygu olaylarına ait olan ayrı duygu sıfatları yoktur. Örneğin kişi bir hediye aldığı için mutlu hissettiğinde bu mutluluk, davranış ve fizyolojik tepkiler ile kendini gösterirken, başka bir kişi herhangi bir nedeni olmadan da genel olarak mutlu hissedebilir. İlk örnek prototipik duygu olaylarını tanımlarken, ikincisi öz duygulanımı tanımlamaktadır.

Scherer (2005)'e göre duygu, organizmanın temel ihtiyaçlarıyla ilgili olan içsel ya da dışsal bir uyarıcının değerlendirilmesi sonucunda beş organizmik alt sistemde meydana gelen senkronize ve birbiriyle ilişkili değişikliklerdir. Bu alt sistemleri biliş, nörofizyoloji, güdü, motor ifade ve öznel his olarak tanımlamıştır.

Duygu kavramını, kişiye özgü bir deneyim olarak tanımlamanın ötesine geçerek, kişilerarası işlevleri ve sosyal bir boyutu olduğunu vurgulayan çalışmalar da bulunmaktadır. Keltner ve Haidt (1999) duyguların sosyal işlevlerini aktardıkları makalelerinde, doğası gereği sosyal olan insanın ilişkilerinde bazı ihtiyaçlarını karşılama ve varlığını sürdürmeye yönelik güdülenmeleri olduğunu, duyguların da sosyal ilişkileri düzenleyen ve bu ihtiyaçların giderilmesine yardımcı olan bir işlevi olduğunu vurgulamaktadırlar. Duygular kişisel düzeyde sosyal ortamın tanımlanmasına ve kişisel ihtiyaçların karşılanacağı sosyal etkileşimler kurulmasına yardımcı olur; ikili ilişkilerde beden hareketleri, yüz ifadeleri ve ses ile duyguların karşılıklı olarak aktarılması eşlerin ya da arkadaşların davranışlarını düzenler; grup düzeyinde hissedilen ortak duygular grubun sınırlarını ve grup üyelerinin kimliğini tanımlar, grupla ilişkili sorunların çözülmesine yardımcı olur; kültürel düzeyde de hangi koşullarda hangi

duyguların nasıl deneyimleneceği ile ilgili kültürel bilgi sayesinde kültürel kimliğin oluşturulmasını ve kültürün değerlerinin içselleştirilmesini sağlar.

Kültürün, duygusal deneyimin şekillenmesinde önemli bir etkisi vardır (Markus ve Kitayama, 1991). Duygusal deneyimin tanımlanması ve dışavurumuyla ilgili öğretiler kültürden kültüre değişebilmektedir. Örneğin bizim kültürümüzde erkeğin öfke tepkisini serbestçe dışa vurması olağanken, üzüntüsünü ağlayarak dışa vurması yerine saklaması öğretilmektedir. Ayrıca duygular hem sosyal ortamın algılanışına bağlı olarak farklılaşabilir hem de belirli yönde davranış eğilimini ortaya çıkararak sosyal ortamın değişmesine neden olabilir (Markus ve Kitayama, 1991).

Van Kleef, Van Doorn, Heerdink ve Koning'in (2011) de vurguladıkları gibi duygular bireyin sosyal çevresine uyumunu sağlamak anlamında işlevseldir. Yazarlara göre duygular sadece bireysel olarak yaşanan deneyimler olarak tanımlanamazlar, duyguların yüz ifadelerinden okunabiliyor olması sosyal etki yaratarak ilişkileri düzenleyen bir boyutlarının olduğunun kanıtıdır. Örneğin, öfke duygusunun dışavurumu diğerlerini korkutarak ya da sindirerek etki altına almaya yarayabilir, ya da suçluluk duygusunun dışavurumu diğerlerinde acıma hissi yaratarak kendisine yardım edilmesi amacına hizmet edebilir. Dolayısıyla duyguların sosyal etkileşimi şekillendiren, sosyal bağlamın tanımlanmasını sağlayan, benliğin sosyal ihtiyaçlarını karşılamaya hizmet eden işlevlerinin olduğu da söylenebilir.

1.2.2. Duygunun Nasıl Ele Alınacağına Yönelik Farklı Yaklaşımlar

1.2.2.1. Ayrık ya da Boyutsal Yaklaşımlar

Ayrık duygu yaklaşımlarında her bir duygu onunla bağlantılı olan fizyolojik süreçler, bilişsel değerlendirmeler ve hareket eğilimi açısından tek başına ele alınır. Bu yolla her bir duygunun tek başına nasıl deneyimlendiği ile ilgili bilgi oluşturulabilir ve duygular birbirlerinden belirli yönleriyle ayırt edilebilir. Temelde dilde duygu ifade eden sözcüklerin tek tek ele alınması söz konusudur çünkü her bir sözcük için kendine özgü bir jest ve mimik görüntüsü ile fizyolojik tepki söz konusudur (Scherer, 2005). Örneğin, insanlar kendilerine ya da bir yakınlarına yönelik haksızlık değerlendirmeleri yaptıklarında öfke hissederler (Keltner ve Lerner, 2010). Buradaki öfke, kendine özgü bir değerlendirme süreci sonucunda deneyimlenmektedir dolayısıyla diğer duygulardan ayrı tanımlanabilir. Duygular ayrık olarak ele alındıklarında farklı duyguların doğurduğu farklı bireysel deneyimlerin kaynağı araştırılabilmektedir (Keltner ve Lerner, 2010).

Boyutsal yaklaşımlar duygular arasındaki ilişkileri ortaya koyan ve belirli boyutlar altında duyguların sınıflandırılarak incelenmesini öngören yaklaşımlardır. Russell (1980), duyguların iki boyutlu dairesel bir düzlemde tanımlanabileceklerini öne sürmüştür ve duyguların hoşnutsuzluk-hoşnutsuzluk ile uyarılmışlık-uyku hali boyutları arasında bir yerlere yerleşebileceklerini savunmuştur. Bu sınıflandırma yaklaşımı birçok araştırmacı tarafından benimsenmiştir. Scherer (2005) de duyguların, değerlik (valence) (olumlu-olumsuz) ve uyarılmışlık (uyarılmışlık-uyku hali) boyutlarını içeren dairesel bir düzlemde yerleştiğini ortaya koymuştur. Örneğin öfke, düzlemin “olumsuzluk” tarafında ve “uyarılmışlık” bölgesine daha yakinken; sıkıntı, düzlemin “olumsuzluk” tarafında olmakla beraber “uyku hali” bölgesine daha yakındır (Scherer,2005).

Ayrıca bu yaklaşıma bağlı olarak belirli duyguların hissedilmesine neden olan değerlendirmelerin de boyutlandırılması söz konusudur. Keltner ve Lerner

(2010), çeşitli duyguların deneyimlenmesine yol açan değerlendirmelerin 8 boyutta sınıflandırıldığını aktarmaktadır. Dikkat (attention), belirlilik (certainty), kontrol başa çıkma (control coping), hoşnutluk (pleasantness), algılanan engel (perceived obstacle), sorumluluk (responsibility), meşruluk (legitimacy) ve beklenen çaba (anticipated effort) şeklinde ayırt edilen boyutlar açısından her bir duygunun farklılaştığı ortaya konmuştur. Örneğin ilgi (interest) duygusu hoşnutluk değerlendirmelerinde artış, dikkati yöneltme ve çaba harcama isteği, karşılaşılabilecek sonuçlarla ilgili orta düzeyde bir belirlilik, herhangi bir engelin algılanmaması şeklinde yapılan değerlendirmelerin sonucunda hissedilir (Keltner ve Lerner, 2010).

Ayrık duygular yaklaşımı aşağıda aktarılan temel duygular yaklaşımında kullanılmıştır. Duyguların her birinin yüzde kendilerine özgü mimiklerle ifade edilebilir olmasına dayandırılan temel duygular yaklaşımında (Ekman, 1992), bu bakış açısı nedeniyle her bir duygu tek başına ele alınmaktadır. Ayrıca duyguların sosyal algı ve bilişle ilişkilendirilerek incelendiği son dönem çalışmalarda utanma, suçluluk gibi duygular ayrık olarak ele alınmaktadır. Bununla birlikte son dönemde yapılan çalışmalarda duyguların sadece fiziksel görünümü ya da fizyolojik temelleri değil onlarla bağlantılı olan bilişsel süreçlerin de incelenmesi söz konusu olduğundan boyutsal değerlendirme yaklaşımları da sıklıkla kullanılmaktadır.

Çalışmalarda hangi yaklaşımın ele alınacağı biraz da duyguların hangi yöntemlerle ölçüleceği ile de ilgilidir. Duygular fizyolojik ölçümler değil de kişisel beyana dayalı ölçümler ile incelenmeye çalışıldığında, katılımcıların hislerini belirli sözcükler aracılığıyla ifade etmeleri söz konusudur. Her ne kadar katılımcılar duygu ifade eden sözcükleri belirli başlıklar altında sınıflandırabilseler de her bir duygunun bireydeki yansımalarının kendisine özgü ve ayrık olacağı değerlendirilmektedir. Dolayısıyla katılımcılardan ayrık bir şekilde duygu ifade eden sözcükler açısından kendilerini değerlendirmeleri istendikten sonra, bunları belirli boyutlarda sınıflandırarak katılımcılar arasındaki farklılıkları incelemeye çalışmanın, katılımcının değerlendirmeyi yaptığı andaki hislerini tam olarak

aktaramayacağı düşünülmektedir. Ayrıca kişisel beyana dayalı ölçümler, katılımcının belirli bir bilişsel değerlendirme süreci yaşayarak cevap vermesini gerektirmektedir. Böyle olunca özellikle katılımcıdan sosyal bağlamı ya da sosyal durumları düşünerek duygu ifade eden sözcüklerle ilgili değerlendirme yapması istendiğinde bu ifadeleri sınıflandırmak, tam olarak hangi duyguların ne ölçüde farklılaştığı ile ilgili de net bir bulguya ulaşılmasını zorlaştıracaktır. Sonuçta katılımcının nezdinde her bir duygu ifadesinin anlamı belirlidir ve sınıflandırma yapılarak duygular bir arada ele alındığında bu anlamların kaçırılacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada duygular kişisel beyana dayalı ölçümle incelenmektedir ve yukarıda aktarılan gerekçeler nedeniyle duyguların ayrı olarak ele alınmasına karar verilmiştir.

1.2.2.2. Temel Duygular Yaklaşımı

Ekman (1992) tarafından öne sürülen temel duygular yaklaşımında (Basic Emotions) duygular ayrı sistemler olarak görülmektedir. Duyguların yüzde belirli ifadeler ile kendisini göstermesi ve bu ifadelerin bazılarının evrensel olduğu yani belirli ifadelerin farklı kültürlerde aynı duyguları tanımladığına yönelik bulgular temel duygular yaklaşımının ana çıkış noktasını oluşturmuştur. Ekman'a (1992) göre, bazı yönleri açısından birbirlerinden farklılaşan ayrı duygular vardır ve evrim bu duyguların hem benzersiz hem de ortak özelliklerini şekillendirmede önemli bir rol oynamıştır. Bu yaklaşımda duygusal tepkilerin otomatik olarak ortaya çıktığı savunulur. Her bir temel duygu sinirsel bir programı devreye sokar ve bu doğrultuda otomatik olarak hormon ve kas sistemleri çalışır. Bu sinirsel devre doğuştandır ve bütün memelilerde vardır (Barrett, Ochsner ve Gross, 2007). Dolayısıyla temel duygular yaklaşımı evrimsel ve biyolojik süreçlere vurgu yapan bir yaklaşımdır.

Duyguların temel olarak tanımlanmasının nedeni, evrimsel, biyolojik ve sosyal işlevlerinin olmasıdır. Duygular bireyi davranışa iten temel güdü kaynağıdır; bazı baş etme stratejilerinin ve uyumsal davranışın ortaya çıkmasında rol oynayan

temel güdüleyicilerdir. Örneğin korku duygusu, kaçma ya da korunmaya yönelik stratejilerin ya da davranışların ortaya çıkmasını sağlar (Izard, 1992).

Ekman (1999), temel duygular yaklaşımında üç boyuta vurgu yapmıştır. Ona göre, duygular önemli ayırt edici özellikler nedeniyle birbirlerinden ayrılabilir. Örneğin hepsi olumsuz olarak sınıflandırılabilen olan öfke, korku, üzüntü, tiksinti gibi duyguların her biri birbirinden farklıdır. Ayrıca duygular işlevseldir ve kişilerarası ilişkilerde değişen durumlara hızlı bir şekilde uyum gösterilmesini sağlarlar. Örneğin, tehlike ile karşı karşıya kalındığında organizmanın hissettiği korku, onu kendisini korumaya yönelik harekete geçirebilir. Ayrıca belirli duyguların mimik ve jestlerle ifade edilmiş şekli ve duygularla bağlantılı fizyolojik süreçler de evrenseldir. Bütün bu nedenlerle evrensel belirtiler, fizyoloji, başlatıcı uyarıcılar, öznel olarak deneyimleme açısından ayırt edilebilen, otomatik değerlendirme süreçleri ile bağlantılı olan, başka türlerde de görülebilen, hızlı bir şekilde başlayabilen, kısa sürelerle, kendiliğinden deneyimlenebilen hisler temel duygular olarak ele alınabilir.

Öfke, korku, mutluluk, üzüntü ve tiksinti duygularının yüzdeki görünüşleri evrenseldir. Korku, öfke, üzüntü ve mutluluk duygularının hayvanlarda da insanlardakine benzer yüz ifadeleriyle görüldüğüne dair bilgiler mevcuttur. Öfke, korku, tiksinti ve üzüntü için otonom sinir sisteminde beliren farklı örüntüler saptanmıştır. Çok belirgin kanıtlar olmasa da bazı duyguların hissedilmesine neden olan olaylar da evrensel olabilmektedir. Örneğin çoğu kültürde, önemli birinin kaybı üzüntü hissedilmesine, fiziksel ya da psikolojik bir zarar görme ihtimalinin varlığı da korku hissedilmesine neden olmaktadır. Aktarılan bu özellikler nedeniyle Ekman (1992) öfke, korku, mutluluk, üzüntü ve tiksinti duygularının temel olduğunu belirtmiştir. Ancak bu temel duyguların dışında kültürün içindeki norm ve sosyal pratiklerle şekillenen duyguların da varlığını kabul etmektedir (Barrett, Ochsner ve Gross, 2007). Ekman'ın (akt. Barrett, Ochsner ve Gross, 2007) nörokültürel modeline göre kültür, hangi uyarının hangi duyguya ait olan sinirsel programı çalıştıracak ve bu duyguların nasıl ifade edileceği ile ilgili kuralları belirler.

1.2.2.3. Bilişsel Değerlendirme Yaklaşımı

Bilişsel değerlendirme yaklaşımına (Frijda,1988) göre, duygular insanların olayları nasıl yorumladıklarının sonucudur. İnsanlar durumları kişisel çıkarlarına göre otomatik olarak değerlendirir ve bu değerlendirmenin sonucunda otomatik olarak duygusal tepkiler doğar (Barrett, Ochsner ve Gross, 2007). Bu yaklaşım temel duygu kuramları gibi duyguları ayırık olarak ele almalarına rağmen; duyguları daha karmaşık süreçlerle açıklamakta ve bilişsel süreçlere öncül rol vermektedir.

Genel olarak duyguların bilişsel süreçlerle ilişkisini ortaya koyan yaklaşımlarda bireylerin olaylarla ilgili yaptıkları değerlendirmeler sonucu duygusal tepkilerin deneyimlendiği üzerine vurgu yapılmaktadır. Bu bakış açısı doğrultusunda söz konusu değerlendirmenin mutlaka hissedilen duygunun öncesinde yer alıp almadığı ile ilgili alanyazında süregiden bir tartışma olmakla beraber bilişsel süreçlerin, bileşenleri ve sonuçları açısından karmaşık bir olgu olan duygusal deneyimin bir parçası olduğu genel anlamda kabul görmüştür. Nitekim Leventhal ve Scherer (1987), duygu ve biliş kavramlarının karmaşık davranışsal sonuçları olduğuna ve bu sonuçların öncesinde de değişken, çok bileşenli bir bilgi işleme sürecinin varlığına işaret etmektedirler.

Zajonc (1980, 1984), duygulanım ve bilişin birbirinden bağımsız işleyen sistemler olduğu, zaman zaman birlikte işlev görseler de öncülünde bilişsel değerlendirmeler olmadan da duygunun ortaya çıkabileceği hipotezini desteklemektedir. Buna karşılık Lazarus'a (1982, 1984) göre duygu (emotion), bireyin sürekli değişen çevresiyle ilişkisinin bir yansıması olduğundan öncesinde mutlaka bilişsel değerlendirme olmalıdır, çünkü birey çevredeki uyaranların kendisi için iyi ya da kötü olduğuna karar vermek yoluyla ilişkilerini sürdürür. Storbeck ve Clore (2007) ise duygunun, duygulanımsal ve bilişsel süreçlerin birleşimi olarak ortaya çıktığını savunmaktadırlar.

Bilişsel yaklaşımlarda bireyin verdiği duygusal tepki, yaşadığı olayı nasıl yorumladığıyla ilişkilendirilmektedir. Bireyler çevreleri ve yaşadıkları olaylarla ilgili özgün değerlendirmeleri ile bağlantılı olarak farklı duygular deneyimlerler. Dolayısıyla bireylerin kendilerine özgü olan değerlendirmeleri sayesinde hissedilen duygularda da bireysel farklılıklar söz konusu olabilmektedir. Farklı güdüler ve bilişsel değerlendirmelerle bağlantılı olan duygular aynı zamanda davranışlar üzerinde de farklı etkiler bırakırlar (Lambert ve ark., 2010).

1.2.2.4. Duygunun Değerlendirilmesi Kuramı

Bilişsel değerlendirme yaklaşımına dayanan duygunun değerlendirilmesi kuramına göre (Frijda, Kuipers ve Schure, 1989) kişisel duygular, belirli durum ya da olaylara verilen karmaşık tepkiler olarak kavramsallaştırılır. Bireyin yaşadığı belirli duygular, bireyin olayları kendi yararı ya da zararı açısından yaptığı değerlendirmeler veya bireyin bu olaylarla baş etme becerileriyle ilgili değerlendirmeleri sonucunda ortaya çıkar. Bu bağlamda, olaylarla ilgili bilişsel değerlendirmeler belirli duygusal deneyimleri doğurur ve bu deneyimler de belirli davranışları ortaya çıkarır.

Frijda, Kuipers ve Schure'a göre (1989), duygunun değerlendirilmesi kuramı mutluluk ve acının ya da bunların algısal eşdeğerlerinin hissedilmesi ve benzeri duygularla bağlantılı olan olayların değerlendirilmesi gibi farklı duygusal deneyimleri tanımlar. Söz konusu kuram açısından her duygusal deneyim, belirli değerlerin yer aldığı bilişsel bir yapıyla bağlantılıdır. Bireyler, olayların kişisel ihtiyaçlarının yararına ya da onlara zarar verici olmasına göre ya da bireyin baş etmeye yönelik kaynaklara sahip olup olmaması durumuna göre farklılaşan duygular deneyimlerler (Mackie, Devos ve Smith, 2000). Ayrıca duygular bağlantılı oldukları olayların değerlendirilmesi sonucu harekete yönelik bir hazırlıklılık (action readiness) sağlar. Harekete yönelik hazırlıklılık durumu, yaklaşma, kaçma, karşı olma gibi tepkiler şeklinde tanımlanmaktadır (Frijda, Kuipers ve Schure, 1989; Mackie, Devos ve Smith, 2000). Örneğin başka birine yönelik öfke, durumun bilişsel olarak diğerinin benliğe zarar verdiği ve benliğin de

güçlü olarak algılandığı şeklinde yapılan değerlendirmenin sonucudur. Dolayısıyla duygunun değerlendirilmesi kuramı, birey tarafından hissedilen duyguları açıklamak üzere geliştirilmiştir.

Bununla birlikte grup üyeliği kişinin benliğinin parçası olduğuna göre, olaylarla ilgili değerlendirmelerin duygunun değerlendirilmesi kuramında aktarıldığı şekliyle, birey tarafından grup üyeliği bağlamında da yapılabildiğini düşündürmektedir. Dolayısıyla grup üyeliğinden kaynaklı olayların da bireyde bazı duygusal deneyimleri doğurması sonucunda belirli davranışları ortaya çıkaracağı düşünülebilir.

1.2.2.5. Birincil ve İkincil Duygular

Duyguların birincil ve ikincil olarak sınıflandırılması his (sentiment) ve heyecan/duygu (emotion) arasındaki ayrıma dayandırılmaktadır (Rohman ve ark., 2009). Heyecan/duygu, bir uyarıcının varlığında hızlı, kendiliğinden ortaya çıkan ve hazza dayalı tepkilerdir. Bunlar temeldir ve limbik sistemle bağlantılıdır, bu nedenle birincil duygular olarak da tanımlanabilir, örneğin korku ya da öfke. His ise, bilişsel değerlendirmeye dayalı, uzun süreli duygudurumdur ve ikincil duygular olarak da tanımlanabilir, örneğin hayranlık ya da küçümseme. Leyens ve arkadaşları (2000), bireylerin birincil ve ikincil duyguları deneyimleme kapasitesi açısından içgrup ve dışgrubu ayırt ettiklerini ortaya koymuşlardır. Yazarlara göre bireyler içgrup üyelerinin daha çok ikincil duyguları, dışgrup üyelerinin ise birincil duyguları hissedebileceklerini düşünmektedirler.

Rohman ve arkadaşları (2009) Alman ve Fransız katılımcıların milli özdeşimlerini ölçtükten sonra diğer grubu en iyi tanımlayan özellikleri bir duygu ve özellik listesinden seçmelerini istemişlerdir. Söz konusu listede olumlu ve olumsuz, birincil (neşe, şaşkınlık, acı, üzüntü) ve ikincil (umut, hayranlık, küçümseme, hüzün) duygu ifadeleri ile yetkinlik ve sosyallik belirten sözcükler bulunmaktadır. Bulgulara göre, milliyetiyle özdeşimi yüksek olanlar daha çok ikincil duyguları kendi gruplarına yüklemişlerdir. Yazarlar ikincil duyguların, bilişsel

değerlendirmeye dayandığı için birincil duygulardan daha fazla insana özgü olarak görüldüğünü ve bireylerin içgruplarına insansı özellikleri dışgruplardan daha çok yakıştırdıkları için ikincil duyguları daha çok içgruplarına atfettiklerini belirtmişlerdir.

1.2.2.6. Sosyal Duygular

Barrett (1995) tarafından sosyal duygular olarak tanımlanmış olan utanma, suçluluk, gurur ve kıskançlık/gıpta, temel duygulardan farklıdır çünkü bireyin toplumsallaşma süreciyle ilişkilidir ve daha karmaşıktır. Örneğin birey, başına iyi bir şey geldiğinde mutlu hissedebilir ancak gurur, bireysel olarak mutlu hissetmekten daha karmaşıktır çünkü diğerlerinin bireyle ilgili algısının olumlu olmasını da içerir. Yazara göre sosyal duygular, sosyal gruplara üyelikten ya da diğerleriyle ilgili algılardan kaynaklanır. Mascolo ve Fischer (1995) gurur duygusunun, birey sosyal olarak değerli görülen bir sonuca ulaştığında ya da sosyal olarak değerli algılanan bir grubun üyesi olduğunda hissedildiğini belirtmişlerdir. Utanma ise birey için önemli olan standartlara ulaşmada başarısızlık algılandığında ya da sosyal anlaşma birey tarafından bozulduğunda, bir başka deyişle birey başkalarının gözündeki değerinin düştüğünü algıladığında hissedilmektedir (Barrett, Ochsner ve Gross, 2013; Mascolo ve Fischer, 1995). Suçluluk, birey yapılmış olan yanlışlardan kendisini ya da iç grubunu sorumlu gördüğünde ya da davranışları ile sosyal normlar arasında bir uyumsuzluk fark ettiğinde deneyimlenmektedir (Barrett, Ochsner ve Gross, 2013; Mascolo ve Fischer, 1995). Kıskançlık ya da gıpta, bireyin sevgi kaynağını ya da sahip olmak istediği bir şeye ulaşmasını başkalarının tehdit etmesi yüzünden hissedilebildiği gibi, sahip olmak istediği bir şeye başkaları sahip olduğunda da deneyimlenebilmektedir (Fiske, Gilbert ve Lindzey, 2010; Mascolo ve Fischer, 1995).

Bireyin sosyal gruplara üyeliğinden kaynaklanan sosyal duygular aynı zamanda ortaklaşa (kolektif)duygu (collective emotions) ve grup temelli duygu (group based emotions) şeklinde sınıflandırılabilir (Niendanthal ve Brauer, 2012).

Yazarlara göre, grup duygusu, etkileşim halindeki bir grup insan arasında paylaşılan ve belirli bir zaman dilimi içerisinde bireyleri ortak davranışa sürükleyen duygulardır. Grup temelli duygular ise bireyin üyesi olduğu gruptan kaynaklanan ve grubuyla özdeşimi sayesinde beliren duygulardır. Bu duyguları hissetmesi için bireyin mutlaka grubun içerisinde olması gerekmez, grup duygudan ayrıldığı nokta da budur. Bir başka deyişle grup temelli duygu, bireyin bir gruba özdeşimi ya da o gruba kendisini at hissetmesinden dolayı hissettikleridir. Grup temelli duygular bu çalışmanın ana konusu olduğundan bundan sonraki bölümde daha detaylı açıklanmıştır.

1.3. GRUP TEMELLİ DUYGULAR

Sosyal kimlik kuramına göre bireyler, gruplarına yönelik olarak hissettikleri bağlılık ölçüsünde gruplarından kaynaklanan kimliklerini benliklerinin bir parçası olarak algırlar. Özdeşim olarak da tanımlanabilecek olan söz konusu bağlılığın sadece bilişsel düzeyde değil duygusal düzeyde de gerçekleştiği öne sürülmektedir (Ellemers, Spears ve Doosje, 1997; Hogg ve Abrams, 1998; Hogg, Sherman, Dierselhuis, Maitner ve Moffitt, 2007; Tajfel, 1982;). Nitekim Tajfel (1982) de sosyal kimliği tanımlarken, bireyin belirli bir sosyal gruba üyeliğine yüklediği değer ve söz konusu grubun birey için duygusal açıdan anlamlılığı üzerinde durmuştur. Ayrıca Turner'a (1983) göre, iç gruba psikolojik anlamda dahil olmak iç grubun başarıları ve başarısızlıkları karşısında ortak duyguların paylaşılmasına neden olur. Aktarılanlardan yola çıkıldığında bireysel düzeyde deneyimlenen duygu kavramı için farklı bir boyut ortaya çıkmaktadır. Buna göre, sosyal bağlamda yer alan kategorilerle ve bireylerin bu kategorilere üyelikleriyle bağlantılı olan, bireysel olarak deneyimlenen ancak grup düzeyde kendisini gösteren grup temelli duygu, gruplararası ilişkileri düzenleyen bir değişken olarak sosyal bağlama dahil edilebilir. Bireylerin sosyal kimlikleri nedeniyle hissettiklerinin söz konusu kimlik belirginleştiğinde hem diğer içgrup üyeleriyle hem de dışgrup üyeleriyle ilgili algısını ve kurduğu ilişkileri etkileyeceği düşünülmektedir. Bu durum da duyguların salt bireysel bir deneyimden ziyade grup temelli olarak tanımlanmaları gerekliliğini doğurmaktadır.

Nitekim Fischer ve Tangney'e göre (1995) sosyal duygular, bireylerin davranışlarını düzenleyerek sosyal işlevselliği sağlayan unsurlardır. Yazarlara göre örneğin utanma gibi özbilince ilişkin bir duygunun mimiklerde ortaya çıkan fiziksel işaretleri vardır, kişiye özgü bir deneyimdir ve hareket eğilimine yön verir. Ayrıca Ekman'ın temel duygular yaklaşımından yola çıkarak oluşturduğu sinirsel-kültürel duygu modelinde de temel duyguların yanında kültürün içindeki norm ve sosyal pratiklerle şekillenen duygular da göz ardı edilmemiştir (akt. Barrett, Ochsner ve Gross, 2007).

Kendini belirli bir grup üyeliği ile sınıflandıran bireyin, aynı kategorinin içerisindeki benzerleriyle birlikte söz konusu üyeliğinden dolayı ortak duygular hissetmesi sosyal bağlamda farklı şekillerde kendisini gösterebilir. Uluslararası bir futbol turnuvasında kazanılan galibiyetin o ülkenin bütün vatandaşlarında hissettirdiği gurur duygusu buna örnek olarak verilebilir. Bu gurur hissi bireysel olarak hissedilmekle beraber, söz konusu galibiyeti elde etmiş olan ülkenin vatandaşı olmaktan kaynaklanan, bütün vatandaşlar tarafından ortak olarak deneyimlenen ve ulusal düzeyde, kalabalık katılımlarla gerçekleşen çeşitli kutlamaların yapılması ile davranışa dökülen bir süreç başlatır.

Bazen bireyler belirli gruplara üyeliklerinden kaynaklı olumsuz duygular da hissedebilirler. Baskın grup üyelerinin, geçmişte daha zayıf konumda olan dışgrup üyelerine yaptığı eziyetlerden dolayı suçluluk ya da utanma hissetmeleri bu duruma örnek olarak verilebilir. Geçmişte kendi vatandaşlarının Yahudi soykırımını yapmış olmasından utanan bir Alman, bu hissi bireysel olarak deneyimlemekle beraber, utancının kaynağı sahip olduğu milli kimliktir ve soykırımda kendi ülkesinin vatandaşlarının sorumluluğu olduğunu düşünen diğer Almanlar ile birlikte bu duyguyu deneyimler. Fischer ve Tangney (1995) gurur, suçluluk ve utanmayı özbilince ilişkin duygular olarak tanımlar ve duygunun özbilince ilişkin olarak tanımlanması için benliğin belirli bir standarda göre bilinçli olarak karşılaştırılmasının gerektiğini savunur. Onlara göre, belirli bir sosyal karşılaştırma durumunda benlik değerli görüldüğünde gurur ve saygı; değersiz

görüldüğünde suçluluk ve utanma hissedilir. Söz konusu duyguların benlik düzeyinde bir sosyal karşılaştırma sonucunda deneyimleniyor olması, sosyal kimlik düzeyinde bir karşılaştırma sonucunda da deneyimlenebileceklerini düşündürmektedir. Bu bağlamda bireylerin, içgrup- dışgrup karşılaştırmaları sonucunda içgruba olumlu değer yüklediklerinde söz konusu kimliklerinden dolayı gurur, olumsuz değer yüklediklerinde ise suçluluk ya da utanma hissedecekleri yordanabilir.

Nitekim, Doosje, Branscombe, Spears ve Manstead (1998), insanların kişisel olarak sorumlulukları olmasa dahi, diğer içgrup üyelerinin neden olduğu kötülüklerden dolayı suçluluk hissedebildiklerini ortaya koymuşlardır. Ferguson ve Branscombe (2010), ortaklaşa (kolektif) suçluluk duygusunu kişisel suçluluk duygusundan ayırmaktadır. Yazarlara göre, kolektif suçluluk duygusu bireyin sosyal kimliğinden kaynaklı olarak hissedilir ve yapılan yanlışlıklardan birey değil topluluk sorumlu tutulur. Ayrıca insanlar içgrup üyelerinin olumsuz davranışları nedeniyle sosyal kimliklerinin lekelendiğini düşündüklerinde utanma da hissedebilmektedirler (Shepherd, Spears ve Manstead, 2013). Bireyler dışgrup üyelerine karşı öfke hissedebildiği gibi, içgruplarını bir dışgruba zarar vermekten sorumlu tutarlarsa kendi gruplarına yönelik de öfke hissedebilirler (Leach ve ark, 2006)

Bireylerin sosyal gruplara üyeliklerinden yani sahip oldukları sosyal kimliklerinden kaynaklanan belirli duyguları deneyimlemelerinin, hem söz konusu gruplarla hem de dış gruplarla ilgili algılarını şekillendirdiğini ve sonuçta belirli davranış eğilimleri gösterdiklerini ortaya koyan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Gruplararası olgular ile ilgili, kalıpyargılar ve dışgruba yönelik önyargı (Cottrell, Neuberg, 2005; Fiske, Cuddy, Glick, Xu, 2002), gruplararası rekabet ve çatışma (Mackie, Devos, Smith, 2000; Yzerbyt, Dumont, Wigboldus, Gordjin, 2003), dışgruba yönelik olumlu-olumsuz duygular (Cottrell ve Neuberg, 2005; Iyer, Schmader ve Lickel, 2007; Small ve Lerner, 2008; Tam ve ark., 2007), içgruba yönelik olumlu-olumsuz duygular (Crisp, Heuston, Farr ve Turner, 2007; Kessler ve Hollbach,

2005; Moons, Leonard, Mackie ve Smith, 2009; Seger, Smith ve Mackie, 2009) gibi çalışmalardan bahsetmek mümkündür.

Iyer ve Leach (2008) alanyazındaki bütün çalışmaların gruplararası ilişkilerde duygularla ilgili üç temel prensip etrafında toplandığını vurgulamışlardır. İlk olarak, bireyler içgrupları, dışgrupları ya da gruplararası ilişkilerle ilgili duygular deneyimleyebilirler. Bu grup temelli duygular, bireysel olarak hissedilenden farklıdır ve grup düzeyde işlev gösterdikleri için gruplararası ilişkilerde belirgindirler. İkinci olarak içgrupun, dışgrupun ya da gruplararası ilişkilerin farklı şekillerde değerlendirilişine göre farklı duygular hissedilir. Son olarak da, belirli duyguların içgruba, dışgruba ya da gruplararası ilişkilere yönelik farklı tepkiler doğurabildiğidir.

Söz konusu çalışmalarda grup duygularının sınıflandırılması ve tanımlanması ile ilgili farklı yaklaşımlar mevcuttur. Her ne kadar duygu kelimesinin ne anlama geldiği çok belirginmiş gibi gözükse de duygunun nasıl deneyimlendiği ile ilgili tartışmalar mevcuttur. Duygu, sadece kişisel bir deneyim ya da duyumsal bir tepki olarak ele alınırsa o zaman sosyal bağlamda iletişim halinde olanlar arasındaki ilişkiyi etkileyen boyutu dışarıda bırakılmış olur. Nitekim Parkinson, Fischer ve Manstead'a göre (2005) duygular, sosyal dünyada meydana gelen olaylarla ilişkilidir; olayların hoşlanmak-hoşlanmamak gibi belirgin bir bakış açısı takınılarak değerlendirilmesini sağlar; belirli duygular hissedildiğinde bedende buna göre tepkiler doğar; bedenden gelen yoğun sinyaller sayesinde belirli duygular hissedilirken belirli yönde davranma eğilimi ortaya çıkar ve diğerlerinin ne hissettiğimizi algılamalarını sağlayan belirli kas hareketlerine yol açar.

Barsade ve Gibson'a göre (1998) bireyler, kendi duygusal eğilimlerini gruba taşır ve bu duyguların etkileşimi bireylerin tek başlarına hissettiklerinden daha farklı ve daha yoğun bir duygu halini alır. Yazarların grup duygu olarak tanımladıkları bu olgu, bireyin duygusal tepkilerini şekillendiren güçtür, hissedilecek duygular ve bunların dışavurumu ile ilgili sosyal normu belirler, grup üyelerini bir arada tutan bağdır, grubun gelişimini izlemeye olanak verir, tepkiseldir ve bulaşıcıdır.

Duygular sosyal işlevleri açısından ele alındığında, doğası gereği sosyal olan insanın ilişkilerinde karşılaştığı yaşamsal sorunlar bağlamında, sosyal ilişkileri düzenleyen bir rol oynar. Duygular, otomatik, istem dışı ve hızlı tepkiler olduklarından, farklı sosyal ilişkileri genellikle bireyin kendi çıkarlarına göre kullanmasına olanak sağlar. Ayrıca duygular, bireyin sürekli değişen sosyal çevresiyle ilişkilerini düzenleyen dinamik süreçlerdir (Keltner ve Haidt, 1999).

Keltner ve Haidt'e (1999) göre duyguların sosyal işlevleri, bireysel, ikili ilişkiler, grup ve kültürel düzeyde analiz edilebilmektedir. Grup düzeyinde yapılan analizlerde araştırmacılar, aynı kimliği paylaşan ve ortak amaçları olan insanlar arasındaki ilişkiyi duyguların nasıl düzenlediğini incelemişlerdir. Bu bağlamda duygular, grup sınırlarını belirlemekte ve grup üyelerini tanımlamaktadır. Örneğin, dış grup üyelerine yönelik korku, nefret ve tikslenme gibi duygular grup sınırlarını keskinleştirmektedir (Heise ve O'Brien, 1993). Duygular ayrıca grupla ilgili rollerin tanımlanmasını sağlamaktadır. Örneğin, bireyin grup içindeki statüsü ile hissettiği utanç, öfke, küçümseme ve korku arasında ilişki bulunmuştur (Keltner, Grunfeld ve Anderson, 2000).

1.3.1. Gruplararası Duygular Kuramı

Gruplararası duygular kuramı (Intergroup Emotions Theory; Smith, Seger ve Mackie, 2007), belirli bir sosyal kimlik bağlamında bir grup insanın deneyimleyebileceği ortak duygulardan ve bu duyguların belirli bir davranış eğilimi yaratacağından bahsetmektedir. Duygunun değerlendirilmesi, sosyal kimlik ve kendini kategorileme kuramlarına dayanan gruplararası duygular kuramına göre, birey bir grupta özdeşim kurduğunda, bu iç grup benliğinin bir parçası olur ve sosyal-duygusal belirginlik kazanır. İç grup bu anlamda belirginlik kazandığında, grupta ilgili olan her şey belirgin olan duyguya uygun değerlendirilir. Bu değerlendirmeler duygusal tepkileri ortaya çıkarır.

Sosyal bağlamda bir sosyal kimlik belirginleştğinde insanlar kendilerini birey olarak değil söz konusu kimlikle bağlantılı olan grubun bir üyesi olarak değerlendirirler. Bu değerlendirmenin sonucunda gruplararası karşılaştırma, çatışma, yarışma gibi gruplararası ilişkileri düzenleyen olgular doğar. Birey kendisini sosyal kimliği ile tanımladığında söz konusu grubun prototipik bir üyesi olarak düşünce, inanç, tutum ve davranışları kimliği çerçevesinde şekillenir. Bu aktarılanlar sosyal kimlik kuramının gruplararası ilişkilerle ilgili temel açıklamalarıdır. Sosyal kimlik kuramından yola çıkılarak geliştirilen gruplararası duygular kuramı ile grup temelli duygular, sosyal kimliği belirginleşen ve grubunun prototipik bir üyesi olan bireyin davranışlarını şekillendiren bir değişken olarak söz konusu denkleme eklenmiştir. Örneğin, gruplararası çatışmalar nedeniyle grup üyeleri yoğun duygular deneyimlerler (Smith ve Mackie, 2008); hatta doğrudan çatışmanın kurbanı olmayan diğer grup üyeleri de aynı duyguları paylaşır (Smith, Seger ve Mackie, 2007).

Sosyal kimlik kuramına göre, grup üyeliği benliğinin bir parçası olduğundan, iç gruba zarar veren olaylar benliğe de zarar verir ya da iç grubu yücelten olaylar benliği de yüceltir, bu durumda da benlikte iç grupta bağlantılı bazı duygular hissedilir. Mackie, Devos ve Smith'e göre (2000), sosyal kimlik belirginleştirildiğinde sosyal kimlikle bağlantılı olayların değerlendirilmesi bireysel

değil sosyal bağlamda gerçekleşir. Olaylar grup temelinde değerlendirildiğinde, duygular iç gruba ya da dış gruba yönelik olur. Ayrıca belirgin gruplar arası duygular farklı gruplararası davranışların ortaya çıkmasına neden olur. Bireyler, kendilerinin kişisel olarak sonuçta bir payları olmasa bile, özdeşim kurdukları gruplarının başarı ya da başarısızlıklarına bağlı olarak mutlu ya da üzgün hissederler.

Kısaca insanlar kendilerini bazı sosyal grupların bir üyesi olarak düşündüklerinde grup temelli duygular hissederler ve bu duygular gruplararası tutum ve davranışlarda etkilerini gösterir (Seğer, Smith ve Mackie, 2009). Gruplararası duygular deneyimlenme şekilleri ve bilişsel-algısal-davranışsal süreçler üzerindeki etkileri nedeniyle bireysel düzeyde yaşanan duygulara benzerler; temel fark, kaynağı ve işlevindedir (Smith ve Mackie, 2008). Gruplararası duygu, sosyal kimlikten kaynaklanan, gruba bağlantılı duygudur ve kolektif davranışı ortaya çıkartır.

Grup temelli duygular aynı kişinin bireysel duygularından farklıdır, bireyin grubuyla kurduğu özdeşim düzeyiyle bağlantılıdır, aynı grup üyeleri tarafından paylaşılır, grup içi ve gruplar arası tutum ve davranışları düzenler. Grup temelli duygular sadece belirli dış gruplara yönelik değildir, aynı zamanda grup üyesi olmaktan kaynaklı birçok olumlu ve olumsuz duyguyu da içerir (Smith, Seğer ve Mackie, 2007). Milli zaferler ya da kayıplar gibi gruba ilgili olan olaylar insanların benzer duyguları grup ve bireysel düzeyde hissetmelerine neden olur.

Bireyin kendisini bir grubun üyesi olarak düşünmesi grup temelli duyguları hissetmesinin koşuludur. Bu nedenle de grubuyla özdeşimi yüksek olan kişilerin grup temelli duyguları daha yoğun hissetmeleri ve bunu daha yoğun ifade etmeleri beklenmektedir. Araştırmalarda öfke gibi olumsuz duyguların grubuna güçlü bir şekilde bağlılığı olan insanlarda daha çok görüldüğü ortaya konmuştur (Smith, Seğer ve Mackie, 2007). Ray, Mackie, Rydell ve Smith (2008), çalışmalarında bireylerin kendilerini farklı kategorilerde sınıflandırdıklarında dışgrup üyelerine karşı farklı duygular hissettiklerini göstermişlerdir. Katılımcılar

kendilerini öğrenci olarak değil Amerikalı olarak kategorilediklerinde Müslümanlara karşı daha çok öfke ve daha az saygı duymuşlar, polise de daha az öfke ve daha fazla saygı duymuşlardır. Dolayısıyla Ray, Mackie, Rydell ve Smith (2008), bireylerin sosyal gruplarla ilgili duygularının, kendilerini nasıl kategorilediklerine bağlı olduklarını göstermişlerdir.

Rydell ve arkadaşları (2008), gruplararası öfke duygusunun ikna edici mesajlarda sistematik düşünmeyi azalttığını ve korku duygusuna göre risk alma eğilimini arttırdığını ortaya koymuşlardır. Yazarlar Amerikalı öğrencilerin katılımcı olduğu üç farklı deney yapmışlardır. İlk çalışmada katılımcılara, Amerika'ya okumak üzere gelmiş yabancı bir öğrencinin ayrılırken Amerikalılarla ilgili düşüncelerini yazdığı sahte bir makale okutulmuştur. Bir grup katılımcı yabancı öğrencinin Amerikalılarla ilgili aşağılayıcı, diğer grup da övgü dolu düşüncelerinin olduğu makaleleri okumuşlardır. Ardından katılımcılar, bir Amerikalı olarak ne hissettiklerini 13 duygu üzerinden değerlendirmişlerdir. Olumsuz öyküyü okuyan katılımcıların diğerlerine göre daha fazla öfke hissettikleri ortaya konmuştur. Bunun üzerine katılımcılar tarafından deneyimlenen öfkenin grup kimliği ile bağlantısını ortaya koymak üzere aktarılan işlem yoluna ek olarak Amerikalı olmakla özdeşim ölçümünün alındığı bir çalışma daha yapılmıştır. Yazarlar bu çalışmada, aşağılayıcı öyküyü okumanın öfke duygusu üzerindeki etkisine özdeşimin aracılık ettiğini bulmuşlardır. Yani aşağılayıcı öyküyü okuyanların kimlikleriyle özdeşimleri artıkça daha çok öfke hissettikleri, aşağılayıcı olmayan öyküyü okuyanlar için ise özdeşimin söz konusu ilişkide anlamlı bir etkisinin olmadığı ortaya konmuştur.

Yzerbyt ve Demoulin'a göre (2010), insanlar sosyal grupların üyeleri olarak durumları değerlendirdiklerinde buna uygun duygular yaşarlar ve bu doğrultuda da belirli davranışlar sergilerler. Yazarlara göre duygusal tepkiler, sosyal kimliğin belirgin hale gelmesi ve grupla özdeşimin sağlanması ile hareket eğilimi arasındaki aracı değişken rolü oynamaktadır.

Kuppens ve ark. (2013), iki farklı şekilde sosyal kimlik belirginliği sağladıkları iki deneysel çalışma yürütmüşler ve katılımcılardan hem grup temelli değerlendirme hem de grup temelli duygu ölçümü almışlardır. Yapılan ilk deneyde Fransızca eğitim veren bir üniversitenin öğrencisi olan katılımcılar, başka bir üniversitenin rektörünün yüksek lisans dilinin sadece İngilizce olacağı ile ilgili bir karar aldığına yönelik sahte bir makale okumuşlardır. Öncesinde yapılan kimlik değişimlemesi için, bir grup katılımcının öğrenci grubuyla özdeşim düzeyi ile, diğer grup katılımcının da kendilerini güçlü bir şekilde birey olarak görme düzeyleri ölçülmüştür. Dolayısıyla öğrenci kimliği ile bireysel kimlik belirginleştirilmiştir. Ardından katılımcılar okudukları makale ile ilgili düşünce listeleme çalışması yapmışlardır ve kızgınlık, üzüntü, mutluluk ve korku/kaygı duygularını ne düzeyde hissettiklerini değerlendirmişlerdir. Sonuç olarak grup kimliği belirginleştirildiğinde katılımcılar daha çok grup temelli değerlendirmeler yapmışlar, makaleye karşıt görüşler ifade etmişler ve daha çok öfke daha az üzüntü hissettiklerini belirtmişlerdir. Hatta makaleyle ilgili karşıt düşüncelerin, öğrenci kimliğinin belirginleştirilmesinin öfke duygusu üzerindeki etkisine aracılık ettiği ortaya konmuştur.

Rees, Allpress ve Brown (2013) çalışmalarında geçmişte ayrımcılığa maruz kalmış bir dış gruba yönelik grup temelli duyguların (suçluluk ve utanç) başka bir dış gruba yönelik tutumlar üzerindeki etkisini incelemişlerdir. 18-71 yaş aralığındaki Alman katılımcılara, suçluluk (Örn. Ben bir kötülük yapmış olmasam da Almanların Yahudilere karşı davranışları yüzünden suçluluk hissediyorum), ahlaki utanç (Örn. Almanların Yahudilere verdiği zarar yüzünden utanç hissediyorum), imaja yönelik utanç (Örn. Almanların Yahudilere davranışları dünyada Almanlarla ilgili kötü bir imaj yarattığı için utanç hissediyorum), sosyal mesafe (Örn. Birçok Türkün yaşadığı bir mahalleye taşınırsam sorunlar yaşarım), azınlıklara yönelik destek (Örn. Türklerin Almanya'da yaşamalarını kişisel olarak destekliyorum) ölçekleri uygulanmıştır. Bulgular, grup temelli suçluluk duygusunun sosyal mesafe ve azınlıklara yönelik destek değişkenleri üzerinde bir etkisinin olmadığını göstermiştir. Ancak soykırım nedeniyle ahlaki utanç hissetmek, Türkleri destekleme eğilimi ile olumlu yönde, sosyal mesafe ile ters

yönde bir ilişki tespit edilmiştir. İmaja yönelik utanç da Türkleri destekleme eğilimi ile ters yönde, sosyal mesafe ile olumlu yönde ilişkili bulunmuştur.

Endonezya’da Sünni Müslüman öğrencilerin katılımcı olduğu ve azınlık grubunu oluşturan Şii Müslümanlara yönelik tutumları üzerine yapılan bir çalışmada, Sünni Müslümanların hükümetin azınlık gruba yönelik yardımlarını destekleme eğilimlerini grup duyguların (gurur ve suçluluk) yordayacağı öngörülmüştür (Mashuri ve Zaduqisti, 2014). Söz konusu denencelerin sınanması amacıyla ulusal özdeşim, kolektif gurur (Örn. Dinler arası uyumu korumak adına yaptıklarından dolayı Endonezya hükümetiyle gurur duyuyorum), kolektif suçluluk (Örn. Endonezya hükümetinin Şii’lerin haklarını korumadaki başarısızlıkları yüzünden suçluluk duyuyorum), islami azınlığa destek (Örn. Endonezya hükümeti Şii’lerin kendi ibadethanelerini yapmalarına izin vermelidir) ölçekleri sırasıyla uygulanmıştır. Bulgular, grup temelli hissedilen gurur ve suçluluk duygularının azınlık guruba yardım etme eğilimlerini yordadığını ortaya koymuştur.

1.4. TÜRKİYE’DE DUYGU KONUSUNDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Türkiye’de duygularla ilgili yapılan çalışmalarda çoğunlukla duygu bireysel boyutta ele alınmaktadır. Farklı duyguların bireyin karar verme ve bilgi işleme süreçlerine etkisi (Arıkan, 2012); dışlanan bireylerin saldırganlık tepkilerinde negatif duygulanım özelliklerinin rolünün incelenmesi (Soylu, 2010); yüz ifadelerini tanımada duyguduruma bağlı yanlılık üzerinde meta-duygu deneyiminin etkisi (Kavcıoğlu, 2011); utanç eğilimi, dini yönelimler, benlik kurguları ve psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkiler (Cirinlioğlu, 2006); utanç duygusunun ilişkisel bir duygu olarak incelenmesi (Çağın, 2014); bilişsel değerlendirme kuramları çerçevesinde Türkiye özelinde duygusal boyutların incelenmesi (Özbayrak, 2006); suçluluk ve utanç duygularının bireysel boyutta kavramsallaştırılması (Dost ve Yağmurlu, 2006) üzerine yapılmış olan çalışmaların dışında, klinik psikoloji alanında duygu düzenleme, olumlu-olumsuz duygudurum, duyguların dışavurumu, duygusal yüz ifadelerinin tanınması gibi

konularda araştırmalar yürütülmüştür. Türkiye’de bu tezin konusu olan gruplararası duygular kuramının doğrudan sınıandığı bir çalışmaya ulaşılamamış olmasına rağmen duyguların sosyal yönünü ortaya koyan araştırmalar bulunmaktadır.

Algılanan ayrımcılığın kişisel iyilik hali üzerindeki etkisinin Bulgaristan’daki Türk azınlık bağlamında incelendiği çalışmada Korkmaz (2010), iyilik halini yaşam doyumunu ile olumlu ve olumsuz duygu üzerinden incelemiştir. Söz konusu çalışmada ilgili, heyecanlı, gururlu, kararlı, mutsuz, tedirgin, asabi gibi 20 madde üzerinden olumlu ve olumsuz duygu ölçümü alınmıştır. Her ne kadar duygu ölçümü alınmış olsa da bu duyguların grup temelli olduğunu söylemek zordur çünkü duygular bireysel iyilik halini değerlendirmek üzere çalışmaya katılmıştır. Dolayısıyla sosyal kimlikten kaynaklanan ayrımcılık algısının etkilerinin bireysel temelde incelendiği söylenebilir.

“Grup sınırı geçirgenliği ve sosyal kimlik belirginliğinin düşük statülü grup üyelerinin davranış tercihleri, duyguları ve sosyal kimlik düzeyleri üzerindeki etkisini” incelediği çalışmasında Elgin’in (2007) bağımlı değerşken olarak kullandığı duyguların grup temelli olduğu söylenebilir. Söz konusu çalışmada alınan duygu ölçümü, bireyin düşük statülü grupta olmasından kaynaklı hissettiklerinin incelenmesini içermektedir. Grup sınırlarının geçirgen olmaması düşük statülü grup üyelerinin öfke, engellenme ve kin hissetmelerine neden olabilmektedir. Bu nedenle Elgin (2007) alışmasında grup sınırları geçirgen olduğunda düşük statülü grup üyelerinin daha olumlu, geçirgen olmadığında da olumsuz duygular hissedeceklerini öngörmüştür. Düşük statülü grup yesi olan katılımcılar kendilerine yapılan muamele nedeniyle ne kadar hayal kırıklığı, kızgınlık, memnuniyet ya da adalet hissettiklerini Kişiye Yönelik Muameleden Kaynaklı Olumsuz Duygular Soru Formu (Negative Feelings of Personal Treatment Questionnaire) zerinden değerlendirmişlerdir. Sonuçta beklendiği üzere katılımcılar geçirgen olmayan grupta, düşük statülü grubun yesi olmalarından kaynaklanan yüksek düzeyde olumsuz duygular hissetmişlerdir.

Başörtüsü takan ve takmayan kadınlar arasındaki gruplararası ilişkileri inceleyen Kunduz (2009), gruplar birbirinden tehdit algıladığında gruplararası kaygının ve dışgruba yönelik önyargının artacağını değerlendirmiştir. Söz konusu ölçümde katılımcılar diğer grubun üyeleriyle etkileşime geçtiklerinde nasıl hissettiklerini 12 duygu (Örn. korkak, soğuk, cesur) üzerinden belirtmişlerdir. Sonuç olarak gruplararası kaygı puanları düşük olanların dışgruba daha az önyargılı yaklaştıkları bulunmuştur.

Solak (2012), grup temelli duygulara farklı bir bakış açısı getirerek bireylerin sisteme yönelik duygularının kolektif davranışta etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Sistemi meşrulaştırıcı ya da sisteme meydan okuyan davranışlar üzerinde sistem-düzeyi duyguların rolünü inceleyen Solak'ın (2012) temel dayanak noktası, bireylerin sadece bireysel ya da grup düzeyde değil sistem düzeyi süreçler nedeniyle de duyguları deneyimleyebilecekleridir. Yazar, sistem düzey duyguları sistem temelli ve sisteme yönelik olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Sistem temelli duygular sistemin özellikleri sonucunda deneyimlenen, sistemi meşrulaştırma güdüsü ile harekete geçebilen duygular şeklinde; sisteme yönelik duygular da sosyal sistemin duygunun hedefi olduğu, bireysel, grup ya da sistem düzeyinde yaşanan olaylar nedeniyle deneyimlenen duygular şeklinde tanımlanmıştır.

1.5. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bireyler sosyal gruplara üyelikleri nedeniyle belirli duygular hissederler ve bu duygular aynı grubun üyeleri tarafından paylaşıldığı gibi, gruplara yönelik belirli tutumlar ve davranış eğilimleri ile de ilişkilidirler (Smith, Seger ve Mackie, 2007). Gruplararası duygular kuramının aktarılan temel sayıltıları doğrultusunda bu çalışmada belirli bir kimlik bağlamında ortaya çıkan grup temelli duyguların farklı boyutlarda incelenmesi düşünülmüştür. Bilindiği gibi Türkiye, bireycilik-toplulukçuluk boyutlarından toplulukçuluk tarafında yer almakta (Hofstede, 2001) ve daha bireyci ülkelere kıyasla kişilerarası sosyal bağların daha güçlü olduğu ortaya konmaktadır (İmamoğlu, 2003; İmamoğlu, Günaydın ve Selçuk, 2011). Dolayısıyla grup temelli duygular üzerine bir çalışmanın, bireylerin gruplara üyeliklerine yükledikleri değer açısından bireyci kültürlerden farklılaşan Türk örneğinde, gruplararası ilişkiler bağlamında bireylerin tutumlarının ve davranışlarının gruplara üyeliklerinden kaynaklanan duygular ile ilişkisini ortaya koyması açısından bir katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Günümüzde sosyal bağlamın milliyete, dini inanca, cinsiyete dayalı gruplaşmaların etkisiyle nasıl şekillendiğini, dünya üzerinde çeşitli coğrafyalarda yaşanan savaşları gözlemleyerek yakından deneyimlemekteyiz. Özellikle bizim kültürümüzde bireylerin benlik tanımlarında merkezi bir yere ve öneme sahip olan sosyal gruplara üyeliğin kolektif davranıştaki belirleyiciliği, yaşanan birçok toplumsal olayda kendisini göstermektedir. Grup üyeleri bir araya geldiklerinde ortaya çıkan tepkinin yoğunluğunun, sadece bilişsel düzeyde söz konusu gruba bağlı olmakla açıklanamayacağı düşünülmektedir.

Bireyler aynı grubun üyeleri halinde bir araya geldiklerinde duygusal olarak hissedilen ortaklık, kolektif davranışın yoğunluğunu arttırmakta ve birlikte hissedilen belirli duygular bireyleri ortak hareket etmeye iten önemli bir güç haline gelebilmektedir (Niendanthal ve Brauer, 2012). Belirli gruplara üyelik nedeniyle hissedilen gurur ya da karşı grubun bir üyesinin varlığında hissedilen öfkenin, sosyal kimliğin belirginleştiği bağlamda otomatik olarak bireyin içinde yeşerdiği

ve grubunun prototipik bir üyesi olarak vereceği tepkileri de bu bağlamda şekillendirdiği düşünülmektedir. Nitekim Leventhal ve Scherer (1987), şemaların çevreyle girilen duygusal mücadele sonucunda gelişen ve duygusal deneyimlerle ilgili olan anılar şeklinde tanımlanabilen yapılar olduklarını aktarmaktadırlar. Şemalar algı, davranış ve hislerin bellekte somut temsilleridir. Yazarlara göre, tamamen otomatik işleyen şematik süreçler doğrultusunda bir şema harekete geçtiğinde onunla bağlantılı olan duygusal anılar da harekete geçer ve duygusal deneyimi düzenler. Bu nedenle birey sosyal bağlamı şemaları doğrultusunda tanımlarken ve bağlamla ilgili algısı yine şemaları doğrultusunda otomatik olarak şekillenirken; söz konusu şemayla bağlantılı kaydedilmiş olan duygunun da bilişsel değerlendirme sürecine otomatik olarak katılacağı beklenebilir. Dolayısıyla grup temelli duyguların, sosyal bağlamı ve kolektif davranışı daha iyi anlayabilmek için önemli bir boyut oluşturduğu düşünülmektedir.

Grup temelli duyguların incelenmesi için üç farklı çalışma yürütülmüştür. Öncelikli olarak bireylerin belirli duyguları grup temelli olarak hissedebileceklerini ortaya koymak amacıyla sosyal kimliği temsil eden kadın kimliğinin belirginleştirildiği ve belirginleştirilmediği koşullar yaratılarak söz konusu kimlikle bağlantılı grup temelli duyguların belirlenmesi amaçlanmıştır. Ardından yetkinlik ve sevecenlik algısı bağlamında, içgrup ve dışgrup üyeleri ile ilgili olumlu ya da olumsuz içerikli kalıpyargısal bilgiye maruz kalmanın, bireylerin kimlikleriyle ilgili hissettiklerini ne düzeyde etkilediği incelenmiştir. Son olarak da dindarlık ve politik görüş düzeyleri ile sistemi meşrulaştırma ve cinsiyetçi tutumlar arasındaki ilişkide grup temelli duyguların aracılık etkisi analiz edilmiştir. Aktarılan bütün çalışmalar sonucunda, bireylerin sosyal kimlikleriyle ilgili algı ve değerlendirmeleri ile grup temelli duygular arasındaki ilişkilerin ve grup temelli duyguların sistemi meşrulaştırma ve cinsiyetçi tutumlar üzerindeki etkisinin ortaya konulacağı düşünülmüştür.

Yürütülen üç çalışmanın birbiriyle karşılaştırılabilmesi amacıyla üçünde de aynı sosyal kimlik kullanılmıştır. Bunun için kadın cinsiyet kimliği seçilmiştir çünkü özellikle kültürümüzde kadın kimliğinin hem çelişkili duygu ve değerlendirmelerle

kendisini gösterdiği (Glick ve ark., 2000) hem de sürekli aktif ve yoğun duygular ile eşleştiği düşünülmektedir. Ülkemizde kadınlık, hem içgrup hem dışgrup üyeleri tarafından olumlu ve olumsuz yüklemeler yapılan bir cinsiyet kimliğidir (Sakallı ve Glick, 2003). Ayrıca kadınlıkla bağdaşan ve kültürümüzde karakteristik olan roller de yine kadınların kadın olmakla ilgili değerlendirmelerini farklılaştırmaktadır. Kültürümüzde kadın, geleneksel roller ile modern hayatın yüklediği değerler arasında yaşadığı çelişkileri telafi etmeye çalışarak toplumsal hayata katılmaktadır. Dolayısıyla hem kendi kadınlığı hem de başka kadınlarla ilgili değerlendirmelerinin kadının geleneksel ve modern rolleri arasındaki gelgitlerinden etkilenmesi olağandır. Sonuç olarak kadınların, sosyal bağlamı birbiriyle çelişen algı ve değerlendirmelerle tanımlamaları sonucunda kadın olmakla ilgili farklı duygular deneyimleyecekleri, beklenen bu farklılığın da grup temelli duyguların detaylı bir şekilde incelenmesine ve bazı özel duyguların belirgin bir şekilde ayırt edilmesine hizmet edeceği düşünülmüştür.

BÖLÜM 2

BİRİNCİ ÇALIŞMA

Belirli bir sosyal kimlik bağlamında bir grup insanın ortak duygular deneyimleyebileceğini ve bu duyguların belirli bir davranış eğilimi yaratacağını vurgulayan gruplararası duygular kuramı'na (Intergroup Emotions Theory; Smith, Seger ve Mackie, 2007) göre grup temelli duygular, aynı kişinin bireysel duygularından farklıdır ve aynı grup üyeleri tarafından paylaşılır (Kessler ve Hollbach, 2004; Kuppens ve Yzerbyt, 2012; Mackie, Devos ve Smith, 2000; Ray, Mackie, Rydell ve Smith, 2008; Smith, Seger ve Mackie, 2007; Yzerbyt ve Demoulin, 2010). Grup temelli duyguların kadın kimliği ile bağlantılı olarak incelenmesi birinci çalışmanın ana amacı olduğundan kadın kimliğinin belirginleştirilmesinin grup temelli duyguları ortaya çıkaracağı ve bu duyguların grubun bütün üyeleri tarafından paylaşılacağı beklenmektedir.

Grup temelli duygularla ilgili alanyazında yer alan çalışmalara (Mackie, Devos ve Smith, 2000; Seger, Smith ve Mackie, 2009; Smith, Seger ve Mackie, 2007) bakıldığında belirli bir işlem yolunun kullanıldığı göze çarpmaktadır. Buna göre, katılımcılar önce kendilerini birey olarak düşündüklerinde hangi duyguları hissettiklerini duygu formu üzerinden belirtmektedirler. Aynı duygu formu, ilgilenilen kimlikle ilgili katılımcıların özdeşim düzeylerinin tespit edilmesinin ardından farklı bir yönergeyle aynı katılımcılara tekrar sunulmaktadır. Kimlik belirginliği gerçekleştikten sonra hissedilen duygular ile bireysel duygular arasındaki fark, grup temelli duyguların varlığına işaret etmektedir. Ancak bu çalışmada, aynı duygu ölçeği birbirine çok yakın zamanda arka arkaya verildiğinde, katılımcıların kadın kimliğini bireysel kimlikten yeteri kadar ayırt edemeyebilecekleri düşünülmüştür.

Kadın kimliği üzerinden değerlendirilen grup temelli duygular söz konusu olduğunda, katılımcıların kendilerini birey olarak düşünmelerinin ardından kadın

olarak düşünmeleri sonucunda kısa sürede farklı duygular deneyimlemelerinin zor olacağı değerlendirilmiştir. Katılımcıları aynı duygu formuna çok kısa aralıkta maruz bırakmaktansa bireysel olarak hissedilen duyguları ölçen duygu formu, ayrı bir grup katılımcıya bireysel kimliğin belirginleştirilmesi değişimlemesi arkasından uygulanmıştır. Bu sayede sadece farklı bir yönerge verilmesi ile duyguların hızlı bir şekilde değişmeme riskinin bertaraf edilebileceği düşünülmüştür.

Nitekim Moons, Leonard, Mackie ve Smith (2009) araştırmalarının ikinci çalışmasında benzer bir şekilde grup temelli duygu ölçümünü katılımcıları farklı koşullara dağıtarak almışlardır. Duygunun, bireyin kendisini sadece belirli bir grupta kategorize etmesine bağlı olarak kalıpyargısal bir şekilde sadece o gruba özgü olup olmadığını incelemek için katılımcıları farklı kimliklerle ilişkilendirilen gruplara ayırmışlardır. Buna göre bir grup katılımcı birey olarak, diğer bir grup kadın/erkek olarak, başka bir grup da Amerikan vatandaşı olarak duygularını değerlendirmişlerdir. Böylece katılımcılar, kimlikler arasında hızlı bir şekilde geçiş yapmayı düşünmeye zorlanmaktansa, tek bir kimlik bağlamında değerlendirme yapmaya odaklanabilmişlerdir.

Buna ek olarak kadın olarak hissedilenlerin bireysel duygulardan çok ayrışmaması olasılığını bertaraf etmek için katılımcıların anlık olarak ne hissettiklerinin de ölçülebileceği, alanyazında bu anlamda kullanılmamış olan, bir kontrol grubu daha oluşturulmuştur. Dolayısıyla çalışmada ikisi kontrol olmak üzere üç koşul (kadın kimliğinin belirginleştirilmesi / bireysel kimliğin belirginleştirilmesi / anlık duygudurum) bulunmaktadır. Böylece her koşulda uygulanan duygu formunun yönergesi kimlikle bağlantılı olarak değişmekle beraber, katılımcılardan tek bir duygu ölçümü alınmıştır.

Kadın kimliği ile bağlantılı grup temelli duyguların belirlenmesinin amaçlandığı bu çalışmada duyguların niteliğiyle ilgili de bir beklenti vardır. Grubuyla özdeşimi yüksek olan bireylerin kendi grubuyla ilgili olumlu duyguları daha fazla hissettikleri, öte yandan öfke, nefret gibi olumsuz duyguları da dışgruba yönelik

olarak ve kendi gruplarına dış gruptan kaynaklanan tehdit algıladıklarında hissedebildikleri ortaya konmuştur (Kessler ve Hollbach, 2004; Seger, Smith ve Mackie, 2000; Smith, Seger ve Mackie, 2007;). Suçluluk, tedirginlik gibi olumsuz duyguların ise özdeşimle negatif yönde ilişkili olduğu ve insanların kendilerine söz konusu olumsuz duyguları yaşatan gruplarla özdeşimlerini düşürebildikleri de öne sürülmektedir (Kessler ve Hollbach, 2004; Mackie, Smith ve Ray, 2008). Gerçi içgrupla kurulan özdeşim ile iç grubun yanlışları karşısında hissedilen suçluluk duygusu arasında Roccas, Klar ve Liviatan'ın (2006) da belirttiği gibi farklı bir ilişki vardır. İçgrupla özdeşim yüksek olduğunda bir yandan iç grubun zarar verici davranışlarıyla ilgili iç grup üyesinin kişisel düzeyde kendisini sorumlu algılaması söz konusu olduğundan suçluluk duygusu ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan ise özdeşim yüksek olduğu için iç grup sosyal bağlam içerisindeki en iyi grup olarak algılandığından iç grup üyesinin kendisini suçluluk duygusundan uzaklaştırması söz konusu olur. Dolayısıyla yazarlar özdeşimi farklı şekillerde tanımlayarak grup temelli suçluluk duygusuna ulaşımlardır. Buna göre, tapma (glorification) düşük ancak bağıllık (attachment) yüksek olduğunda iç grup üyeleri grup temelli suçluluk hissetmektedirler (Roccas, Klar ve Liviatan, 2006). Bu çalışmada özdeşim, iç gruba yönelik hissedilen bağıllık olarak ele alınmıştır. Grubuyla yüksek özdeşim kurmanın olumlu grup temelli duygular hissedilmesine yol açtığına yönelik bulgular doğrultusunda da kadın kimliği ile bağlantılı olarak olumlu grup temelli duygular hissedileceği beklenmektedir.

2.1. ÇALIŞMANIN AMACI

Birinci çalışmada, duyguların bireysel bir deneyim olmanın ötesinde belirli bir sosyal kimlikle ilişkilendirildiğinde grup üyeleri tarafından ortaklaşa hissedilebildiğinin gösterilmesi amaçlanmıştır. Hissedilen duygunun, grup temelli olduğu sonucuna varılabilmesi için bireyin belirli bir sosyal kimlik çerçevesinde, üyesi olduğu sosyal grupla ilgili bu duyguyu hissetmesi ve aynı duygunun grubun diğer üyeleri tarafından da paylaşılması koşulları sağlanmalıdır (Smith, Seger ve Mackie, 2007). Dolayısıyla öncelikli olarak, bir sosyal kimlik belirginleştirildiğinde bireylerin ortak belirli duyguları hissettiklerinin ortaya konması amaçlanmıştır.

Çalışmanın bağımsız değişkeni olan bir sosyal kimliğin belirginleştirilmesi, cinsiyet kimliği üzerinden yapılmıştır. Bu çalışmanın alanyazına katkısı, kadın olmakla ilgili grup temelli duyguların belirlenmeye çalışılmasıdır. Dolayısı ile çalışmanın bağımsız değişkenleri kadın kimliğinin belirginleştirilmesi, bireysel kimliğin belirginleştirilmesi ve anlık duygudurum; bağımlı değişkeni ise grup temelli duygulardır.

Belirli bir sosyal kimlik bağlamında bir grup insanın ortak duygular deneyimleyebileceğini ve bu duyguların belirli bir davranış eğilimi yaratacağını vurgulayan gruplararası duygular kuramına (Intergroup Emotions Theory; Smith, Seger ve Mackie, 2007) göre grup temelli duygular, aynı kişinin bireysel duygularından farklıdır ve aynı grup üyeleri tarafından paylaşılır (Kuppens ve Yzerbyt, 2012; Mackie, Devos ve Smith, 2000; Ray, Mackie, Rydell ve Smith, 2008; Smith, Seger ve Mackie, 2007; Yzerbyt ve Demoulin, 2010). Dolayısıyla, aktarılan bulgular ışığında aşağıdaki hipotez sınanmıştır.

Hipotez: Bir sosyal kimlik (kadın) belirginleştirildiğinde, içgrupun (kadın grubu) bir üyesi olmakla ilgili, bireysel kimlik altında ve anlık olarak hissedilenlerden farklı ve olumlu grup temelli duygular hissedilecektir.

2.2.YÖNTEM

2.2.1.Katılımcılar

Hacettepe Üniversitesinin çeşitli bölümlerinde lisans eğitimlerine devam eden ve yaş ortalamaları 24 olan toplam 250 öğrenci örneklem grubunu oluşturmuştur. Çalışmanın hipotezi doğrultusunda belirginleştirilen kimlik, kadın kimliği olduğundan sadece kadın öğrenciler ile çalışılmış ve belirlenen üç koşula (kadın kimliğinin belirginleştirilmesi, bireysel kimliğin belirginleştirilmesi ve anlık duygudurum) öğrenciler seçkisiz olarak atanmışlardır. Üç değerde olan katılımcılar elendikten sonra kalan 204 öğrenci ile analizler yürütülmüştür. Ayrıca normallik, doğrusallık ve varyansların homojenliği sayıltıları sınanmış ve söz konusu verilerin aktarılan bu temel sayıltıları karşıladığı bulunmuştur. Kadın kimliğinin belirginleştirildiği koşulda 77, bireysel kimliğin belirginleştirildiği koşulda 62, anlık duygudurum koşulunda da 65 katılımcı yer almıştır.

2.2.2. Veri Toplama Araçları

2.2.2.1. Anlık, Bireysel ve Grup Temelli Duygu Soru Formu

Bu ve bundan sonraki çalışmalarda kullanılmak üzere bir duygu listesinin oluşturulabilmesi için Smith, Seger ve Mackie (2007) tarafından geliştirilmiş olan duygu formlarındaki duygu ifadeleri; Özbayrak'ın (2006) tezinde oluşturduğu duygu listesi; Cuddy, Fiske ve Glick (2007) çalışmalarında kullandıkları dört duygu grubu (hayranlık, kıskançlık, acıma ve tikslenme) ve Kuppens ve Yzerbyt'in (2012) çalışmalarında kullandıkları duygulardan grup temelli duygulara uygun olabilecek ifadeler seçilerek 28 duygudan oluşan bir liste hazırlanmıştır. Bu duygu formu, 6 basamaklı Likert tipi bir ölçek (1=hiç, 6=çok) üzerinde değerlendirilmektedir ve amaca yönelik bir şekilde yönergelerinde değişiklikler yapılarak uygulanmıştır. Buna göre, anlık duygu durumu ölçmek için, "Her madde için, şu anda ne hissettiğinizi en iyi yansıttığını düşündüğünüz rakamı

işaretleyiniz.” yönergesi; bireysel duygu ölçmek için “Her madde için, kendinizi birey olarak düşündüğünüzde nasıl hissettiğinizi en iyi yansıttığını düşündüğünüz rakamı işaretleyiniz.” ve grup temelli duygu ölçmek için de “Her madde için, kendinizi kadın olarak düşündüğünüzde nasıl hissettiğinizi en iyi yansıttığını düşündüğünüz rakamı işaretleyiniz.” yönergeleri kullanılmıştır. Üç duygu formu sırasıyla Ek.1, Ek.2 ve Ek.3’te sunulmuştur. Oluşturulan duygu formunun güvenilirlik analizinde iç tutarlılık katsayısı Cronbach Alfa=.89 olarak belirlenmiştir. Bu tez çalışmasında duygularla ilgili ayırık yaklaşım benimsendiğinden, ölçekte yer alan duygular sınıflandırılmamıştır.

2.2.2.2. Beş Faktör Envanteri

Beş Faktör Envanteri (BFI), John, Donahue ve Kentle (1991) tarafından kısa, diller ve kültürler arası kullanıma uygun bir beş faktör kişilik ölçeği elde etmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek toplam 44 maddeden oluşmaktadır. Katılımcılar, her bir boyuta ilişkin puanlarının elde edilebilmesi için, çeşitli kişilik sıfatlarının kendilerine ne kadar uyduğunu 5 basamaklı Likert tipi bir ölçek üzerinde (1=Hiç katılmıyorum, 5=Tamamen katılıyorum) işaretlemektedirler. Ölçeğin Türkçe’ye uyarlaması Sümer ve Sümer (2007) tarafından gerçekleştirilmiştir. Sümer, Lajunen ve Özkan (2005), Türkiye’deki uygulamada .66 ile .77 arasında değişen alfa değerleri elde etmişlerdir. Bu ölçek yapılan çalışmada, sadece bireysel kimliği belirginleştirmek için kullanılmış olup, sonuçları herhangi bir analize katılmamıştır.

2.2.2.3. Özdeşim Soru Formu

Özdeşim ölçümü alabilmek için Cadinu ve Reggiori (2002)'nin çalışmalarında psikologlarla özdeşim düzeyini belirlemek için kullandıkları sorular ile Korkmaz (2010)'ın çalışmasında Bulgaristan vatandaşı ve Bulgaristan Türkleri ile özdeşim düzeyini belirlemek için kullandıkları sorular birleştirilerek kadınlarla özdeşim düzeyini ölçmek üzere düzenlenmiştir. 6 maddelik bir soru formu, 6 basamaklı Likert tipi bir ölçek (1=kesinlikle katılmıyorum, 6=tamamen katılıyorum) üzerinde değerlendirilmektedir. 40 kişilik bir katılımcı grubuyla yapılan güvenilirlik analizinde 6 maddelik ölçeğin iç tutarlılık katsayısı Cronbach Alfa=.47 olarak belirlenmiştir. Silindiği takdirde güvenilirlik katsayısının yükseleceği önerilen 1. madde (“Kadın olmaktan gurur duyuyorum”) ile 3. madde (“Bazen kadın olmaktan hoşlanmıyorum”) çıkartılarak analiz tekrar edildiğinde iç tutarlılık katsayısı Cronbach Alfa=.69'a yükselmiştir. Dolayısıyla özdeşim ölçümü, 4 maddelik form üzerinden alınmış ve Ek.4'te sunulmuştur.

2.2.3.İşlem

Bu çalışmada alanyazında yer alan, Gruplararası Duygular Kuramı (Smith, Seger ve Mackie, 2007) temel alınarak grup temelli duyguların incelendiği çalışmalarda kullanılan yöntemlere bazı eklemeler yapılması düşünülmüştür. Aşağıda aktarılan eklemelere ihtiyaç duyulmasının nedenleri, çalışmanın örneklemini Türk üniversite öğrencilerinin oluşturması ve belirginleştirmek üzere kadın kimliğinin kullanılması olarak açıklanabilir. Alanyazında grup temelli duygular bağlamında yapılan çalışmalarda kullanılan örneklemin kültürel olarak Türk örneğine göre daha bireyci olduğu düşünüldüğünde, Türk katılımcıların sosyal kimliklerinin bireysel kimliklerinden keskin çizgilerle ayrılmayabileceği ve kendilerini sosyal kimlikleriyle bağlantılı olarak tanımlayabilecekleri düşünülmektedir. Özellikle kadın olmanın bireylerin kendilik tanımlarında merkezi bir yeri olabileceğini de göz önünde bulundurursak, aynı katılımcının kendisini önce birey sonra kadın

olarak birbirinden bağımsız bir şekilde değerlendirmesinin zor olacağı düşünülebilir.

Nitekim Smith, Seger ve Mackie (2007) çalışmalarında birey ile grup duygular arasında ortalama düzeyde bir ilişki bulmuşlardır. Ancak yazarlar, daha ileri analizler sonucunda bazı duygular açısından birey ve grup arasında anlamlı farklılıklar bulduklarında şu yorumu yapmışlardır: “Bireysel ve grup duyguların ortalama düzeyde ilişkili olduğu bulunsa da, insanlar kendilerini birey ya da belirli sosyal grupların üyesi olarak düşündüklerinde duygu profillerinde anlamlı farklılıklar vardır”. Ayrıca Mackie, Smith ve Ray’in (2008) de vurguladıkları gibi, “grup üyeliği belirginleştiğinde gruba özgü duygusal tepkiler ortaya çıkar”. Smith, Seger ve Mackie’nin (2007) çalışmaları değerlendirildiğinde, birey ile grup duygular arasında gösterilen ilişkinin, aynı duygu formunun aynı katılımcıya arka arkaya uygulanmasından kaynaklanmış olabileceği düşünülebilir.

Seger, Smith ve Mackie (2009) çalışmalarında, doğrudan sorulmasa da sosyal kimlik belirginleştirildiğinde bireylerin hissettiklerinin grup temelli duygular olduğu sonucuna varmışlardır. Dolayısıyla yazarlar, grup temelli duygunun hissedilebilmesi için insanların grup üyeliklerini düşünmelerinin yeterli olduğunu aktarmaktadırlar. Bu çalışmada araştırmacılar, katılımcıların üniversite ya da milliyet kimliklerini şarkı dinleterek ve fotoğraflar göstererek örtük bir şekilde belirginleştirmiş ve nasıl hissettiklerini sormuşlardır. Ardından “Amerikalı/Indiana Üniversitesi öğrencisi olarak aşağıdaki duyguları ne düzeyde hissediyorsunuz” yönergesi ile de duygu ölçümü almışlardır. Her iki ölçümün ilişkili olduğunu bulan yazarlara göre, “grup aidiyetine hazırlama sonrasında ölçülen duygular, tıpkı insanlar grup duygularını açık bir şekilde ifade ettiklerinde olduğu gibi grup üyeleri arasında ortaktır”. Dolayısıyla yönergede açıkça belirtilmese de sosyal kimlik belirginliğinin, katılımcıların duygularını birey düzeyinden çıkarıp bütün grup üyeleriyle paylaşılan grup düzeyine taşıdığı söylenebilir.

Bu çalışmada da kadın kimliğinin belirginleştirilmesi birkaç şekilde gerçekleştirilmiştir. Öncelikle katılımcılar, “Lütfen, kadınların ortak olduğunu

düşündüğünüz özelliklerini yazınız. Bütün kadınlarda olduğunu düşündüğünüz en az 5 en fazla 10 özellik yazınız” yönergesi ile kadınların ortak olduğunu düşündükleri özellikleri belirtmişlerdir. Bu sayede bireylerin zihinlerinde grup kimliklerinin canlandırılması amaçlanmıştır. Ardından Özdeşim Soru Formu’nu dolduran katılımcılar, daha sonra kendilerine verilen duygu ölçümünde de “Her madde için, kendinizi kadın olarak düşündüğünüzde nasıl hissettiğinizi en iyi yansıttığını düşündüğünüz rakamı işaretleyiniz” yönergesi ile karşılaşmışlardır. Böylece birkaç aşama sonunda yukarıda aktarılan alanyazındaki sonuçlarla tutarlı olarak katılımcıların kimlik belirginliğinin sağlandığı düşünülmektedir.

Çalışmada yer alan soru formları, koşullara seçkisiz olarak atanan öğrencilere gruplar halinde sınıf ortamında uygulanmıştır. Kadın kimliğinin belirginleştirildiği koşulda öğrencilerden kadınların ortak olduğunu düşündükleri özellikleri yazmaları istenmiş ve ardından Özdeşim Soru Formu ile Grup Temelli Duygu Soru Formu uygulanmıştır. Bu koşulda kadınların ortak özellikleri ve Özdeşim Soru Formu, kadın kimliğinin belirginleştirilmesi amacıyla kullanılmıştır. Bireysel kimliğin belirginleştirildiği koşulda da öğrencilerden kendilerini diğer insanlardan ayıran özelliklerini yazmaları istenmiş ve ardından Beş Faktör Envanteri ile Bireysel Duygu Soru Formu uygulanmıştır. Bu koşulda bireysel özellikler ve Beş Faktör Envanteri, bireysel kimliğin belirginleştirilmesi amacıyla kullanılmıştır. Anlık duygudurum koşulunda ise katılımcılar Anlık Duygu Soru Formunu doldurmuşlardır.

2.3. BULGULAR

Çalışmanın hipotezi doğrultusunda bireylerin kadın olmakla ilgili hissettikleri grup temelli duyguların, bireysel olarak ve anlık hissedilen duygulardan ne ölçüde ve hangi duygular açısından farklılaştığını analiz etmek üzere, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. 3 düzeyden oluşan bağımsız değişken (kadın kimliğinin belirginleştiği, bireysel kimliğin belirginleştiği ve anlık duygudurumun ölçüldüğü koşullar), bağımlı değişkenler olan 27 duygunun her birinde ortaya çıkan farklılıklar açısından değerlendirilmiştir. Grup temelli duyguların kimlik belirginliği değişimlemesine göre ne düzeyde farklılaştığına yönelik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Grup Temelli Duygu Puanlarının Koşullara Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Duygu	Koşul	N	\bar{X}	S	p
Öfke	Kadın	77	2.80	1.44	.002
	Birey	62	2.87	1.52	
	Anlık	65	2.06	1.42	
Şefkat	Kadın	77	5.00	1.06	.000
	Birey	62	4.66	1.28	
	Anlık	65	3.14	1.65	
Tedirgin	Kadın	77	3.27	1.28	.000
	Birey	62	3.08	1.18	
	Anlık	65	2.17	1.41	
Gurur	Kadın	77	4.60	1.18	.000
	Birey	62	4.24	1.24	
	Anlık	65	3.26	1.85	
Küskün	Kadın	77	2.73	1.47	.033
	Birey	62	2.37	1.22	
	Anlık	65	2.12	1.40	
Üzgün	Kadın	77	2.65	1.35	.823
	Birey	62	2.79	1.27	
	Anlık	65	2.77	1.71	

Tablo 1. Grup Temelli Duygu Puanlarının Koşullara Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri (Devamı)

Duygu	Koşul	N	\bar{X}	S	p
Huzur	Kadın	77	4.19	1.19	.004
	Birey	62	4.16	1.39	
	Anlık	65	3.48	1.59	
Suçlu	Kadın	77	1.91	1.17	.027
	Birey	62	1.89	1.15	
	Anlık	65	1.46	.87	
İçerleme	Kadın	77	2.61	1.41	.589
	Birey	62	2.60	1.45	
	Anlık	65	2.37	1.70	
Güvende	Kadın	77	3.53	1.42	.005
	Birey	62	4.26	1.17	
	Anlık	65	4.08	1.43	
Acıma	Kadın	77	3.34	1.70	.000
	Birey	62	2.98	1.57	
	Anlık	65	1.72	1.15	
Çaresiz	Kadın	77	2.13	1.16	.831
	Birey	62	2.06	1.21	
	Anlık	65	2.00	1.42	
Nefret	Kadın	77	1.95	1.31	.758
	Birey	62	1.92	1.13	
	Anlık	65	2.09	1.77	
Mutlu	Kadın	77	4.56	1.13	.001
	Birey	62	4.50	1.31	
	Anlık	65	3.78	1.43	
Küçümseme	Kadın	77	1.90	1.25	.012
	Birey	62	1.68	.99	
	Anlık	65	1.35	.89	

Tablo 1. Grup Temelli Duygu Puanlarının Koşullara Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri (Devamı)

Duygu	Koşul	N	\bar{X}	S	p
Kendine güven	Kadın	77	4.62	1.00	.040
	Birey	62	4.24	1.14	
	Anlık	65	4.11	1.58	
Kıskanç	Kadın	77	3.81	1.62	.000
	Birey	62	3.10	1.44	
	Anlık	65	2.15	1.65	
Endişe	Kadın	77	2.97	1.31	.009
	Birey	62	3.11	1.38	
	Anlık	65	2.42	1.40	
Utanma	Kadın	77	2.51	1.42	.000
	Birey	62	2.61	1.19	
	Anlık	65	1.58	.99	
Değerli	Kadın	77	4.94	1.08	.000
	Birey	62	4.35	1.22	
	Anlık	65	3.66	1.73	
Gücenmiş	Kadın	77	2.64	1.47	.094
	Birey	62	2.42	1.42	
	Anlık	65	2.11	1.42	
Tiksinme	Kadın	77	2.00	1.45	.603
	Birey	62	1.90	1.18	
	Anlık	65	1.77	1.40	
Korku	Kadın	77	2.33	1.27	.000
	Birey	62	2.23	1.19	
	Anlık	65	1.45	.85	
Hayran	Kadın	77	3.70	1.32	.000
	Birey	62	3.35	1.55	
	Anlık	65	2.25	1.60	

Tablo 1. Grup Temelli Duygu Puanlarının Koşullara Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri (Devamı)

Duygu	Koşul	N	\bar{X}	S	p
Aciz	Kadın	77	1.59	.89	.354
	Birey	62	1.63	.98	
	Anlık	65	1.42	.83	
Cesur	Kadın	77	4.43	1.17	.000
	Birey	62	3.92	1.11	
	Anlık	65	3.34	1.64	
Kızgın	Kadın	77	2.83	1.64	.525
	Birey	62	2.76	1.30	
	Anlık	65	2.54	1.68	

ANOVA sonuçlarına göre, “öfke ($F= 6.20$, $p<.01$, $\eta^2 = .06$), şefkat ($F= 37.31$, $p<.01$, $\eta^2 = .27$), tedirgin ($F= 14.06$, $p<.01$, $\eta^2 = .12$), gurur ($F= 15.79$, $p<.01$, $\eta^2 = .13$), huzur ($F= 5.67$, $p<.01$, $\eta^2 = .05$), güvende ($F= 5.53$, $p<.01$, $\eta^2 = .05$), acıma ($F= 21.70$, $p<.01$, $\eta^2 = .18$), mutlu ($F= 7.50$, $p<.01$, $\eta^2 = .07$), kıskanç ($F= 19.26$, $p<.01$, $\eta^2 = .16$), endişe ($F= 4.79$, $p<.01$, $\eta^2 = .04$), utanma ($F= 13.90$, $p<.01$, $\eta^2 = .12$), değerli ($F= 15.55$, $p<.01$, $\eta^2 = .13$), korku ($F= 12.33$, $p<.01$, $\eta^2 = .11$), hayran ($F= 17.80$, $p<.01$, $\eta^2 = .15$), cesur ($F= 12.03$, $p<.01$, $\eta^2 = .11$), küskün ($F= 3.47$, $p<.05$, $\eta^2 = .03$), suçlu ($F= 3.67$, $p<.05$, $\eta^2 = .03$), küçümseme ($F= 4.55$, $p<.05$, $\eta^2 = .04$) ve kendine güven ($F= 3.27$, $p<.05$, $\eta^2 = .03$)” duyguları üzerinde kimlik belirginliği koşulların temel etkisi anlamlı düzeydedir. Söz konusu anlamlılıklarla ilgili ANOVA sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Grup Temelli Duygu Puanlarının Koşullara Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Saptamak Amacıyla Uygulanan ANOVA Sonuçları

Duygu	Kar.Top.	sd	Ort. Kare	F	p	η^2
Öfke	26.480	2	13.240	6.20	.002	.06
Şefkat	133.516	2	66.758	37.31	.000	.27
Tedirgin	47.149	2	23.574	14.06	.000	.12
Gurur	65.727	2	32.864	15.79	.000	.13
Küskün	13.141	2	6.571	3.47	.033	.03
Üzgün	.826	2	.413	.19	.823	.00
Huzur	21.923	2	10.961	5.67	.004	.05
Suçlu	8.503	2	4.252	3.67	.027	.03
İçerleme	2.454	2	1.227	.53	.589	.00
Güvende	20.242	2	10.121	5.53	.005	.05
Acıma	98.290	2	49.145	21.70	.000	.18
Çaresiz	.596	2	.298	.19	.831	.00
Nefret	1.121	2	.560	.28	.758	.00
Mutlu	24.881	2	12.441	7.50	.001	.07
Küçümseme	10.402	2	5.201	4.55	.012	.04
Kendine güven	10.285	2	5.143	3.27	.040	.03
Kıskanç	196.213	2	48.106	19.26	.000	.16
Endişe	17.719	2	8.860	4.79	.009	.04
Utanma	42.004	2	21.002	13.90	.000	.12
Değerli	57.166	2	28.583	15.55	.000	.13
Gücenmiş	9.878	2	4.939	2.39	.094	.02
Tiksinme	1.870	2	.935	.51	.603	.00
Korku	31.279	2	15.640	12.33	.000	.11
Hayran	78.375	2	39.188	17.80	.000	.15
Aciz	1.698	2	.849	1.04	.354	.01
Cesur	42.070	2	21.035	12.03	.000	.11
Kızgın	3.127	2	1.564	.65	.525	.01

ANOVA sonucuna göre koşullar arasında anlamlı olarak farklılaşan grup temelli duygular için görülen temel etkinin kaynağını belirleyebilmek amacıyla yapılan Tukey testi sonuçlarına göre; “kendine güven (kadın için $\bar{X} = 4.62$, $S = 1.00$; anlık için $\bar{X} = 4.11$, $S = 1.58$)” hariç diğer bütün duygularda kadın olmak ile anlık duygudurum koşulları arasında anlamlı farklılık vardır. Buna göre katılımcılar, kadın kimliği belirginleştirildiğinde, anlık olarak hissedilenden daha yüksek düzeyde “öfke (kadın için $\bar{X} = 2.80$, $S = 1.44$; anlık için $\bar{X} = 2.06$, $S = 1.42$), şefkat (kadın için $\bar{X} = 5.00$, $S = 1.06$; anlık için $\bar{X} = 3.14$, $S = 1.65$), tedirgin (kadın için $\bar{X} = 3.27$, $S = 1.28$; anlık için $\bar{X} = 2.17$, $S = 1.41$), gurur (kadın için $\bar{X} = 4.60$, $S = 1.18$; anlık için $\bar{X} = 3.26$, $S = 1.85$), küskün (kadın için $\bar{X} = 2.73$, $S = 1.47$; anlık için $\bar{X} = 2.12$, $S = 1.40$), huzur (kadın için $\bar{X} = 4.19$, $S = 1.19$; anlık için $\bar{X} = 3.48$, $S = 1.59$), suçlu (kadın için $\bar{X} = 1.91$, $S = 1.17$; anlık için $\bar{X} = 1.46$, $S = .87$), acıma (kadın için $\bar{X} = 3.34$, $S = 1.70$; anlık için $\bar{X} = 1.72$, $S = 1.15$), mutlu (kadın için $\bar{X} = 4.56$, $S = 1.13$; anlık için $\bar{X} = 3.78$, $S = 1.43$), küçümseme (kadın için $\bar{X} = 1.90$, $S = 1.25$; anlık için $\bar{X} = 1.35$, $S = .89$), kendine güven (kadın için $\bar{X} = 4.62$, $S = 1.00$; anlık için $\bar{X} = 4.11$, $S = 1.58$); kıskanç (kadın için $\bar{X} = 3.81$, $S = 1.62$; anlık için $\bar{X} = 2.15$, $S = 1.65$); endişe (kadın için $\bar{X} = 2.97$, $S = 1.31$; anlık için $\bar{X} = 2.42$, $S = 1.40$), korku (kadın için $\bar{X} = 2.33$, $S = 1.27$; anlık için $\bar{X} = 1.45$, $S = .85$), hayran (kadın için $\bar{X} = 3.70$, $S = 1.32$; anlık için $\bar{X} = 2.25$, $S = 1.60$); utanma (kadın için $\bar{X} = 2.51$, $S = 1.42$; anlık için $\bar{X} = 1.58$, $S = .99$), değerli (kadın için $\bar{X} = 4.94$, $S = 1.08$; anlık için $\bar{X} = 3.66$, $S = 1.73$) ve cesur (kadın için $\bar{X} = 4.43$, $S = 1.17$; anlık için $\bar{X} = 3.34$, $S = 1.64$)” hissetmişlerdir. Ayrıca kadın kimliği belirginleştirildiğinde, anlık olarak hissedilenden daha düşük düzeyde “güvende (kadın için $\bar{X} = 3.53$, $S = 1.42$; anlık için $\bar{X} = 4.08$, $S = 1.43$)” hissedilmiştir.

Ayrıca katılımcılar, kadın kimliği belirginleştirildiğinde, bireysel kimliğin belirginleştirildiği koşula göre daha yüksek düzeyde “kıskanç (kadın için $\bar{X} = 3.81$, $S = 1.62$; birey için $\bar{X} = 3.10$, $S = 1.44$), değerli (kadın için $\bar{X} = 4.94$, $S = 1.08$; birey için $\bar{X} = 4.35$, $S = 1.22$) ve cesur (kadın için $\bar{X} = 4.43$, $S = 1.17$; birey için $\bar{X} = 3.92$, $S = 1.11$)”; daha düşük düzeyde de “güvende (kadın için $\bar{X} = 3.53$, $S = 1.42$; birey

için $\bar{x} = 4.26$, $S=1.17$)” hissetmişlerdir. Aktarılan ikili karşılaştırma bulguları Tablo 3’te özetlenmiştir.

Tablo3. Koşullara Göre Farklılaşan Grup Temelli Duygu Puanlarının ANOVA Sonuçlarına Göre İkili Karşılaştırmalarının (Tukey) Sonuçları

Duygu	Koşul	Ortalamalar Arası Farklar	
		Birey	Kadın
Öfke	Anlık	- .809*	-.741*
	Birey		.068
Şefkat	Anlık	-1.523*	-1.862*
	Birey		-.339
Tedirgin	Anlık	-.911*	-1.103*
	Birey		-.192
Gurur	Anlık	-.980*	-1.336*
	Birey		-.355
Küskün	Anlık	-.248	-.604*
	Birey		-.356
Üzgün	Anlık	-.021	.120
	Birey		.141
Huzur	Anlık	-.684*	-.718*
	Birey		-.034
Suçlu	Anlık	-.426	-.448*
	Birey		-.022
İçerleme	Anlık	-.228	-.241
	Birey		-.014
Güvende	Anlık	-.181	-.544*
	Birey		.726*
Acıma	Anlık	-1.261*	-1.615*
	Birey		-.354
Çaresiz	Anlık	-.065	-.130
	Birey		-.065
Nefret	Anlık	.173	.144
	Birey		-.029
Mutlu	Anlık	-.715*	-.774*
	Birey		-.058
Küçümseme	Anlık	-.324	-.542*
	Birey		-.219

*p<0.05

Tablo3. Koşullara Göre Farklılaşan Grup Temelli Duygu Puanlarının ANOVA Sonuçlarına Göre İkili Karşılaştırmalarının (Tukey) Sonuçları (Devam)

Duygu	Koşul	Ortalamalar Arası Farklar	
		Birey	Kadın
Kendine güven	Anlık	-.134	-.516*
	Birey		-.381
Kıskanç	Anlık	-.943*	-1.651*
	Birey		-.708*
Endişe	Anlık	-.698*	-.559*
	Birey		.139
Utanma	Anlık	-1.028*	-.922*
	Birey		.106
Değerli	Anlık	-.693*	-1.274*
	Birey		-.580*
Gücenmiş	Anlık	-.312	-.529
	Birey		-.217
Tiksinme	Anlık	-.134	-.231
	Birey		-.097
Korku	Anlık	-.780*	-.883*
	Birey		-.103
Hayran	Anlık	-1.109*	-1.451*
	Birey		-.343
Aciz	Anlık	-.214	-.177
	Birey		.037
Cesur	Anlık	-.581*	-1.096*
	Birey		-.515*
Kızgın	Anlık	-.220	-.290
	Birey		-.071

*p<0.05

Kadın kimliğinin belirginleştirildiği koşulda alınan özdeşim ölçümünün ortalama puanı 4,33'tür. Buna göre katılımcıların kadınlarla özdeşimlerinin ortalamanın üzerinde olduğu değerlendirilebilir. Özdeşim puanını medyan değeri üzerinden ikiye bölerek elde edilen düşük ve yüksek özdeşim düzeyleri ile grup temelli duygular arasındaki fark, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile incelendiğinde;

“şefkat (F= 4,65, p<.05), gurur (F= 4,89, p<.05) ve mutlu (F= 5,29, p<.05)” duygularının özdeşim düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Söz konusu duyguların ortalama puanları karşılaştırıldığında üç duygu da kadınlarla özdeşim düzeyi yüksek olduğunda daha yüksek düzeyde hissedilmektedir. Aktarılan incelemeyle ilgili ortalama, standart sapma ve ANOVA sonuçları Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Grup Temelli Duygu Puanlarının Özdeşim Düzeylerine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ile ANOVA Sonuçları

Duygu	Özdeşim	N	\bar{X}	S	F	p
Öfke	Düşük	54	2.83	1.539	.083	.773
	Yüksek	23	2.73	1.202		
Şefkat	Düşük	54	4.83	1.145	4.651	.034
	Yüksek	23	5.39	.722		
Tedirgin	Düşük	54	3.17	1.328	1.238	.269
	Yüksek	23	3.52	1.163		
Gurur	Düşük	54	4.41	1.237	4.895	.030
	Yüksek	23	5.04	.928		
Küskün	Düşük	54	2.74	1.494	.015	.903
	Yüksek	23	2.70	1.460		
Üzgün	Düşük	54	2.70	1.355	.288	.593
	Yüksek	23	2.52	1.377		
Huzur	Düşük	54	4.11	1.160	.889	.349
	Yüksek	23	4.39	1.270		
Suçlu	Düşük	54	1.89	1.144	.053	.818
	Yüksek	23	1.96	1.261		
İçerleme	Düşük	54	2.56	1.327	.272	.603
	Yüksek	23	2.74	1.602		
Güvende	Düşük	54	3.35	1.443	3.003	.087
	Yüksek	23	3.96	1.296		

Tablo 4. Grup Temelli Duygu Puanlarının Özdeşim Düzeylerine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ile ANOVA Sonuçları (Devam)

Duygu	Özdeşim	N	\bar{X}	S	F	p
Acıma	Düşük	54	3.33	1.682	.001	.973
	Yüksek	23	3.35	1.774		
Çaresiz	Düşük	54	2.22	1.223	1.143	.288
	Yüksek	23	1.91	.996		
Nefret	Düşük	54	2.00	1.318	.283	.596
	Yüksek	23	1.83	1.302		
Mutlu	Düşük	54	4.37	1.138	5.294	.024
	Yüksek	23	5.00	1.000		
Küçümseme	Düşük	54	1.81	1.230	.759	.386
	Yüksek	23	2.09	1.311		
Kendine güven	Düşük	54	4.52	.947	2.012	.160
	Yüksek	23	4.87	1.100		
Kıskanç	Düşük	54	3.72	1.547	.499	.495
	Yüksek	23	4.00	1.809		
Endişe	Düşük	54	2.98	1.310	.006	.939
	Yüksek	23	2.96	1.331		
Ütanma	Düşük	54	2.50	1.437	.004	.951
	Yüksek	23	2.52	1.410		
Değerli	Düşük	54	4.85	1.123	1.074	.303
	Yüksek	23	5.13	.968		
Gücenmiş	Düşük	54	2.69	1.477	.198	.658
	Yüksek	23	2.52	1.473		
Tiksinme	Düşük	54	2.08	1.542	.470	.495
	Yüksek	23	1.83	1.230		

Tablo 4. Grup Temelli Duygu Puanlarının Özdeşim Düzeylerine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ile ANOVA Sonuçları (Devam)

Duygu	Özdeşim	N	\bar{X}	S	F	p
Korku	Düşük	54	2.47	1.324	2.253	.138
	Yüksek	23	2.00	1.087		
Hayran	Düşük	54	3.58	1.216	1.282	.261
	Yüksek	23	3.96	1.522		
Aciz	Düşük	54	1.60	.927	.029	.865
	Yüksek	23	1.57	.843		
Cesur	Düşük	54	4.32	1.156	1.661	.201
	Yüksek	23	4.70	1.185		
Kızgın	Düşük	54	2.94	1.646	.855	.358
	Yüksek	23	2.57	1.619		

2.4. TARTIŞMA

“Bir sosyal kimlik (kadın) belirginleştirildiğinde, iç grubun (kadın grubu) bir üyesi olmakla ilgili, bireysel kimlik altında ve anlık olarak hissedilenlerden farklı ve olumlu grup temelli duygular hissedileceği” şeklinde oluşturulan birinci çalışmanın hipotezinin aktarılan bulgulardan yola çıkılarak kısmen doğrulandığı söylenebilir. Buna göre katılımcılar kadın kimliği belirginleştirildiğinde, hem bireysel kimliğin belirginleştirildiği hem de anlık duygu durum koşullarından anlamlı olarak farklı ve yüksek düzeyde kadın olarak kendilerini “cesur, değerli ve kıskanç”; yine anlamlı olarak farklı ancak düşük düzeyde “güvende” hissetmişlerdir. Ayrıca kadın olarak hissedilen “şefkat, gurur, huzur, mutlu, kendine güven, hayran, tedirgin, küskün, suçlu, acıma, küçümseme ve korku” duyguları anlık duygu durumdan anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Bir başka deyişle kadın kimliği belirginleştirildiğinde, bireysel kimliğin belirginleştirildiği koşuldan farklılaşan duygular (cesur, değerli, kıskanç ve güvende), anlık duygudurum koşuluna göre de farklılaşmıştır. Dolayısıyla katılımcıların sadece kadın olmakla ilgili ortak duygular deneyimledikleri ve sosyal kimlik belirginleştirildiğinde ortaya çıkan söz konusu duyguların grup temelli olduğu söylenebilir. Daha önce belirtildiği üzere toplulukçu değerlere önem veren Türk katılımcıların cinsiyet kimliklerini bireysel kimliklerinden belirgin bir şekilde ayıramayabilecekleri düşüncesinden hareketle ikinci kontrol grubu olarak kullanılan anlık duygudurum ölçümü alınan koşul ile kadın kimliğinin belirginleştirildiği koşul arasında hemen hemen bütün duyguların farklılaştığı görülmüştür. Ancak grup temelli duyguların çalışıldığı alanyazında yürütülen işlem çerçevesinde kullanılan bireysel kimliğin belirginleştirildiği koşul ile kadın kimliğinin belirginleştirildiği koşul arasında az sayıda duygu farklılaşmıştır. Dolayısıyla kültürümüzde grup temelli duyguların belirgin bir şekilde ortaya çıkabilmesi için kimlik belirginliğinin sağlandığı koşulun kontrolü olarak, bireysel kimliğin belirginleştirilmesi yerine anlık duygudurum ölçümü alınmasının daha uygun olacağı düşünülebilir. Bununla birlikte koşullar arasında farklılaşan duygular olduğu için hipotezin birinci kısmının doğrulandığı söylenebilir.

Hipotezin ikinci yarısında ifade edilen, kimlikle bağlantılı olumlu grup temelli duyguların hissedileceğine yönelik beklenti ise tam olarak doğrulanmamıştır. Kadınlarla özdeşimi yüksek olan katılımcıların kadın olarak daha çok “şefkat, gururlu ve mutlu” hissettikleri bulunmuştur. Bu bulgu, Seger, Smith ve Mackie (2000), Smith, Seger ve Mackie (2007), Kessler ve Hollbach (2004) gibi çalışmalarda ortaya konduğu üzere grubuyla özdeşimi yüksek olan bireylerin kendi grubuyla ilgili olumlu duyguları daha fazla hissettikleri yönündeki değerlendirme ile örtüşmektedir.

Bununla birlikte kadın kimliği belirginleştiğinde birey ve anlık olarak hissedilenden farklı ve olumsuz içerikli olarak tanımlanabilecek “kıskançlık” duygusu da hissedilmektedir. Ayrıca herhangi bir kimliğin belirginleştirilmediği anlık duygudurum ile kadın olarak hissedilenler arasında farklılaşan olumsuz içerikli duygular da vardır. Katılımcıların genel anlamda kadınlarla özdeşim puanlarının ortalamasının üzerinde olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kadın olmakla ilgili bazı olumsuz duygular da hissetmiş olmaları, hipotezin tam anlamıyla doğrulanmadığının göstergesi olarak değerlendirilmelidir. Grup temelli duyguların tamamen olumlu içerikli olmamasının nedeninin sosyal kimlik olarak kadınlığın kullanılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Alanyazında da belirtildiği üzere kadın kimliği ile çelişik tutumlar bütünleşmiştir (Fiske, Xu, Cuddy ve Glick, 1999). Buna göre bir yandan kadının erkeğe göre düşük statüde görülmesi bir yandan da korunması ve yüceltilmesi gereken bir varlık olarak algılanması kadına yönelik tutumların iki farklı boyutudur (Sakallı, 2002). Türkiye erkek egemen ve tutucu değerlerin ön planda olduğu bir toplumdur (Sakallı, 2001; Sakallı ve Glick, 2003) Dolayısıyla kültürümüzde de kadın korunması gereken bir cinsiyet olarak algılanmakta ve çok bağımsız olması, kendi haklarının savunucusu ve takipçisi olması ona yakıştırılmamaktadır. Ayrıca son yıllarda kadınların maruz kaldığı şiddet olayları nedeniyle toplumsal yaşam kadınlar için zorlu bir hal almıştır. Bu çerçeveden bakıldığında toplumumuzda kadınların “tedirginlik, korku, küskünlük” gibi duyguları hissetmeleri normal gibi gözükmemektedir. Ancak bir yandan da “mutlu, gururlu, değerli” hissetmelerinin de

kadınlara yönelik korumacı zihniyetin bir yansıması olduğu düşünülmektedir. Çünkü kültürümüzde erkekler kadar kadınlar da kadının korunması gerektiğine yönelik ilk bakışta olumlu gibi görünen ancak içeriğinde acizliği barındıran bir yargıya sahiptir. Bu yargı, kadının çok değerli olduğu için korunması gerektiği inancından kaynaklanıyor gibi görünmektedir. Glick ve arkadaşları (2000), Türkiye de dahil 19 ülkede yaptıkları çalışmada, özellikle Türkiye gibi cinsiyetçi ülkelerde kadınların korumacı cinsiyetçiliği daha çok kabul ettiklerini vurgulamaktadırlar. Dolayısıyla kültürümüzde yaygın olan koruyucu inanış gereği kadın olmak iyi hissettirmektedir ancak bir yandan da kadınlıkla bağdaştırılan acizlik ve kırılganlık, kadınların toplumsal yaşamda kendilerini kadın olmalarından ötürü tedirgin hissetmelerine ve korkmalarına da neden olmaktadır. Çalışmada kadın kimliği belirginleştğinde, anlık ve bireysel olarak hissedilenden anlamlı olarak farklılaşan başka bir olumsuz içerikli duygu da “kıskançlık”tır. Kıskançlık ilk bakışta anlık olarak hissedilebilecek bir duygu gibi görünmesine rağmen belirgin bir şekilde grup temelli duygu şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu durumun da kadın kimliği ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir çünkü kıskançlık katılımcılar tarafından kadını tanımlayan bir özellik gibi algılanmış olabilir. Bu nedenle kadın kimliği belirginleştirildiğinde kadın olmakla özdeşleşen bir özellik olarak katılımcıların zihinlerinde kıskançlığın uyanmış olabileceği şeklinde değerlendirilebilir.

Bulgularda aktarıldığı üzere koşullar arasında farklılaşmayan, dolayısıyla da kadın kimliği ile bağlantılı, bir başka deyişle grup temelli olmadıkları sonucuna varılabilecek duygular da vardır. “İçerleme, gücenme, çaresiz, aciz, kızgın, nefret, tikslenme ve üzgün” katılımcıların kendilerini kadın olarak düşündüklerinde diğer koşullardan farklı bir düzeyde hissetmedikleri duygulardır.

Cuddy, Fiske ve Glick (2008), sevecenlik ve yetkinlik açısından düşük algılanan dışgrup üyelerine küçümseme/tikslenme hissedildiğini ortaya koymuşlardır. Bu çalışmada kadın olmakla ilgili duygular sorulduğundan ve katılımcılar kadınlarla ilgili olumsuz herhangi bir değerlendirmeye maruz bırakılmadıklarından “tiksinme” hissedilmemiş olması olağan gibi görünmektedir.

Ayrıca “kızgın ve nefret” duyguları koşullar arasında farklılaşmamakla beraber “öfke” duygusunun kadın kimliğinin belirginleştirildiği ve anlık duygudurumun ölçüldüğü koşullar arasında anlamlı olarak farklılaşması nedeniyle grup temelli duygu olarak belirdiği görülmektedir. Katılımcılar kadın olarak kızgın ya da nefret dolu hissetmemiş olsalar da daha öfkeli hissetmişlerdir. Bu duyguların, yoğunluk açısından ayrışsalar da anlam açısından birbirlerine eş oldukları düşünüldüğünde, kızgınlık ya da nefret duygularının koşullar arasında anlamlı olarak farklılaşmamasının göz ardı edilebileceği düşünülmektedir.

Kadın kimliğinin belirginleştirildiği koşul ile anlık duygudurumun ölçüldüğü koşullar arasında anlamlı olarak farklılaşan bir duygu da “mutlu”dur. Katılımcılar kadın kimliklerinden dolayı mutlu hissetmekte ve üzgün hissetmemektedirler. “Üzgün” duygusunun koşullar arasında anlamlı olarak farklılaşmamış olması, “mutlu” duygusunun tam karşıtı olması nedeniyle anlamlıdır. Buna dayanarak katılımcıların kadın kimlikleriyle kendilerini tam anlamıyla mutlu hissettikleri söylenebilir.

Koşullar arasında anlamlı olarak farklılaşmayan diğer duygular da “içerleme ve gücenme” ile “çaresiz ve aciz”dir. Kadınlar kimlikleriyle bağlantılı olarak kendilerini çaresiz ya da aciz değil, tersine cesur ve değerli hissetmektedirler. Katılımcılar, kadın kimliği dolayısıyla kendine acıma ya da küçümseme hissetmekle beraber yine de çaresiz ya da aciz hissetmemişlerdir.

Görelî yoksunluk teorisine göre, sosyal karşılaştırma sonucunda, kendi grubunun sahip olmasını istediklerine diğer grupların sahip olduğu ya da kendi grubunun konumunun diğer gruplardan daha kötü olduğu görüldüğünde yaşanan yoksunluk hissi gruplararası çatışmanın kaynağıdır ve bireyleri kolektif davranışa sürüklemektedir (Hogg ve Abrams, 1998). Dış grubun karşısında haksızlığa uğradığına dair inancın, görelî yoksunluk yaşanmasına neden olabileceği ve bu haksızlık algısının da içerleme ve gücenme duyguları ile bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Bu ilk çalışmada katılımcıların karşılaştırma yapmalarına olanak sağlayacak dış grubun bulunmamasının, söz konusu haksızlık algısını

doğurmaması nedeniyle içerleme ve gücenme duygularının ortaya çıkmamış olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca kadınların kimliklerinden dolayı kendilerini ierlemış, gücenmiş, çaresiz ya da aciz hissetmedikleri durumda grelı yoksunluk teorisince öngörülen kolektif davranış eğiliminin gzlenmeyebileceği ya da toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma eğiliminin ve cinsiyetçi tutumların ön plana çıkabileceği öngörülebilir. Bu açıdan bakıldığında grup temelli duygular ile toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma ve cinsiyetçi tutumlar arasındaki ilişkinin bundan sonraki çalışmalarda incelenmesi düşünülmüştür.

BÖLÜM 3

İKİNCİ ÇALIŞMA

Birinci çalışmada katılımcıların kadın kimlikleri ile bağlantılı olarak bazı olumlu ve olumsuz duyguları grup düzeyde hissettikleri ortaya konmuştur. Söz konusu grup temelli duygular, kadın kimliği belirginleştirildiğinde anlık duygudurumdan ve bireysel kimlik altında hissedilenden farklılaşmaktadır. Katılımcıların birinci çalışmada ortaya koydukları üzere kadın kimlikleriyle ilgili hissettikleri, kimlikleri ile ilgili herhangi bir olumlu ya da olumsuz algı yaratılmadan ya da katılımcıların kadın olmakla ilgili bilişsel değerlendirmeleri araştırılmadan ortaya çıkan duygulardır.

Duygunun değerlendirilmesi kuramına (Frijda, Kuipers ve Schure, 1989) göre duygular, bireyin olayları kendi yararı ya da zararı açısından veya bu olaylarla baş etme becerileriyle ilgili yaptığı değerlendirmeler sonucunda ortaya çıkar. Bir başka deyişle, olaylarla ilgili bilişsel değerlendirmeler, belirli duygusal deneyimleri doğurur. Bu açıdan bakıldığında birinci çalışmada kadın kimliği belirginleştirildiğinde hissedilen grup temelli duyguların kadınlarla ilgili kalıpyargısal değerlendirmelere göre değişip değişmeyeceği merak edilmiştir.

Toplumdaki gruplar, iki temel boyut üzerinde değerlendirme yapılarak birbirleriyle karşılaştırılmaktadırlar. Kalıpyargı içerik modelinde (Cuddy, Fiske ve Glick, 2007; Fiske, Cuddy, Glick ve Xu, 2002; Fiske, Xu, Cuddy ve Glick, 1999) yetkinlik ve sevecenlik olarak tanımlanmış olan bu boyutlar, gruplarla ilgili kalıpyargıların olumlu ya da olumsuz içeriğini oluşturmaktadır. Bireyler diğer gruplarla ilgili bu tarz değerlendirmeler yaparken aynı zamanda kendileri de bu değerlendirmelerin yapıldığı gruplara üye olabilirler. Örneğin toplumumuzda kadınlar politik, ekonomik ve sosyal güç açısından zayıf algılanmaları nedeniyle ayrımcılığa uğrayan bir gruptur (Sakallı, 2003). Ayrıca Türk toplumu yüksek düzeyde ataerkil ve cinsiyet rollerinde belirgin farkların olduğu bir kültüre sahiptir (Sakallı ve

Beydoğan, 2002). Türk cinsiyet rollerine göre erkekler baskın, bağımsız, rekabetçi ve liderlik yapabilecek potansiyele sahip olarak algılanırken; kadınlar itaatkâr, bağımlı, şefkatli, çocuk yetiştirme ve evle ilgili işlerde daha başarılı olarak algılanmaktadır (Sakallı ve Beydoğan, 2002). Dolayısıyla toplumumuzda kadınlarla ilgili farklı kalıpyargısal algılayışlar, geleneksel kadın rollerine uyan ve uymayan kadınlarla ilgili farklı değerlendirmeler yapılmasına neden olmaktadır (Aktan, 2012). Farklı kalıpyargısal değerlendirmelerle tanımlanan bir grubun üyesi olmanın, kadın kimliği ile ilgili farklı grup temelli duygular hissettirebileceği düşünülmüştür. Dolayısıyla birinci çalışmada beliren grup temelli duyguların bireylerin kendi gruplarıyla ilgili kalıpyargısal algılayıştan etkilenebileceği düşüncesinden hareketle, yetkinlik ve sevecenlik değerlendirmeleri açısından olumlu algılayış sonucu bireylerin kendi kimlikleriyle ilgili de olumlu duygular hissedip hissetmeyeceği ve bunun tersinin de geçerli olup olmadığı ikinci çalışmanın inceleme konusu olmuştur.

Kalıpyargı içerik modeline göre, sosyal bağlam içerisinde yer alan grupların birbirlerine göre algılanan statüleri yetkinlik değerlendirmelerini, birbirlerine bağımlılıklarının rekabetçi ya da işbirlikçi şeklinde algılanması da sevecenlik değerlendirmelerini doğurur. Bu algılayışlar doğrultusunda sosyal bağlam içerisinde yer alan birçok grup, yetkinlik ve sevecenlik değerlendirmeleri açısından bir boyutta olumlu iken diğer boyutta olumsuz olarak algılanır. Fiske, Xu, Cuddy ve Glick'e (1999) göre, bireyler yetkin algıladıkları için yüksek statülü gruplara imrenir (gıpta eder) ve saygı duyarlar ancak sevecen algılamadıkları için de hoşlanmazlar. Bununla birlikte düşük statülü grupları yetkin algılamadıkları için saygı duymaz ama aynı zamanda sevecen algıladıkları için hoşlanırlar. İçgrup yanlılığı nedeniyle hem yetkin hem sevecen algılanabilecek tek grup bireyin iç grubudur (Fiske, Cuddy, Glick ve Xu, 2002; Fiske, Xu, Cuddy ve Glick, 1999).

Fiske, Xu, Cuddy ve Glick (1999) sosyal bağlamda grupların yetkinlik ve sevecenlik açısından aktarıldığı gibi sınıflandırıldığını ortaya koymak üzere, 42 üniversite öğrencisinden Amerika'da var olan 17 farklı grubu (engelliler, kadınlar, feministler, zenginler, siyahlar, ev kadınları, iş kadınları, vb.) 27 farklı özellik

(yetkinlik, sevecenlik, vb.) açısından değerlendirmelerini istemişlerdir. Sonuçta özellikler faktör analizine tabi tutulduğunda yetkinlik ve sevecenliğinen yüksek faktör yükü aldığı; “zeki, özgüvenli, rekabetçi ve bağımsız” özelliklerinin yetkinlik ile, “samimi, iyi huylu, sıcak ve anlayışlı” özelliklerinin de sevecenlik ile aynı faktöre düştüğünü göstermişlerdir. Ardından araştırmacılar, hangi grupların yetkinlik ve sevecenlik açısından farklılaştığını incelemişlerdir. Buna göre zenginlerin, feministlerin, iş kadınlarının, Asyalıların, Yahudilerin ve Kuzeylilerin sevecenden çok yetkin; ev kadınlarının, zihinsel ve fiziksel engellilerin, temizlikçilerin, göçmen işçilerin ve yoksul yardımcı alanların da yetkinlikten çok sevecen olarak algılandıklarını ortaya koymuşlardır.

Aktarılanlardan yola çıkarak Fiske, Cuddy, Glick ve Xu (2002) dışgruba yönelik kalıpyargıların içeriğinin basit bir şekilde sadece olumsuz değerlendirmeleri içermediğini; hoşlanma-hoşlanmama ve saygı duyma-duymama boyutlarında farklı değerlendirmeleri yansıttığını ortaya koymuşlardır. Bir başka deyişle bazı dışgruplara yönelik kalıpyargıların içeriği, söz konusu dışgrup yetkin algılandığı için saygı duymaya yönelik değerlendirmelerden oluşurken; bazı dışgruplar da sevecen algılandığı için hoşlanmaya yönelik değerlendirmelerden oluşur (Fiske, Cuddy, Glick ve Xu, 2002).

Fiske, Cuddy, Glick ve Xu (2002) kalıpyargıların içeriğini ataerkil (paternalistic) ve kıskançlık ya da gıpta içeren (envious) kalıpyargılar olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Her iki kalıpyargı türünde de kalıpyargıların içeriğinde sevecenlik ve yetkinlik bir arada değerlendirilir, yani yazarlara göre dışgrup sevecenlik ve yetkinlik açısından aynı anda bir boyutta düşük değerinde yüksek algılanır.

Ataerkil kalıpyargı içeriği, düşük yetkinlik ve yüksek sevecenlik algısından oluşur. İçgruba zarar verme niyeti ve kapasitesi olmayan gruplar bu boyutta algılanır. Bu grupların, ataerkil içerik nedeniyle yetkinlikleri düşük algılandığı için diğer gruplardan aşağı olan konumları meşrulaştırılır ve sevecen algılandıkları için de uyumlu davranmaları cesaretlendirilir (Fiske, Cuddy, Glick ve Xu, 2002). Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeğinin korumacı cinsiyetçilik boyutu, ataerkil

kalıpyargının örneğidir. Geleneksel kadınlar evin içinde sevecen olarak değerlendirilirler ancak dışarıda yetkin olarak algılanmazlar.

Kıskançlık ya da gıpta içeren kalıpyargıların içeriğinde de yüksek yetkinlik ve düşük sevecenlik değerlendirmeleri vardır. Bu kalıpyargıların hedefi olan dışgruplar becerikli olarak algılanırlar ancak niyetleriyle ilgili olumlu değerlendirmeler yapılmaz. Kıskançlık ya da gıpta içeren kalıpyargılarla değerlendirilen grupların başarıları kıskanılır ve bu nedenle rekabetçi bir tehdit algısı yaratırlar (Fiske, Cuddy, Glick ve Xu, 2002). Geleneksel rollere uymayan örneğin çalışan kadınlar, yetkin olarak değerlendirilirler ancak geleneksel rollerinin dışındaki yaşam tarzları nedeniyle sevecen algılanmazlar. Feministler gibi geleneksel rollerin dışına çıkan kadınlara yönelik düşmanca cinsiyetçi tutumlar bu değerlendirmenin bir göstergesidir.

Fiske, Cuddy, Glick ve Xu (2002) yaptıkları dokuz çalışmada dışgruba yönelik kalıpyargıların algılanan yetkinlik ve sevecenlik boyutlarında farklılaştığını, birçok grubun yetkinlik ve sevecenlik açısından bir arada değerlendirildiğini, yani birinde düşükken diğerinde yüksek olarak algılandığını, algılanan sosyal statünün yetkinlik algısını yordadığını ve algılanan rekabetçiliğin sevecenlik algısındaki düşüşü yordadığını ortaya koymuşlardır. Ayrıca yazarlar, yetkinlik ve sevecenlik açısından farklı algılayışın dışgruba yönelik farklı duygularla eşleştiğini de bulmuşlardır. İçgruba ya da sevecenlik ve yetkinlik açısından yüksek algılanan gruplara “hayranlık (admiration)” hissedilmekte; bununla birlikte dışgrup yetkinlik açısından yüksek ve sevecenlik açısından düşük algılandığında “kıskançlık (envy)”, sevecenlik açısından yüksek ve yetkinlik açısından düşük algılandığında “acıma (pity)”, her iki boyutta düşük algılandığında “küçümseme (contempt)” hissedilmektedir (Cuddy, Fiske ve Glick, 2008; Fiske, Cuddy, Glick ve Xu, 2002).

Fiske (2011), insanlarla karşı karşıya kalındığında orta alın korteksinin (medial prefrontal cortex) uyarıldığını ancak tikslenme ve küçümseme uyandıran sosyal gruplar, örneğin evsizler ve madde bağımlıları ile karşı karşıya kalındığında bu bölgede herhangi bir hareketlenme gözlenmediğini ortaya koymuştur. Bir başka

deyişle yetkinlik ve sevecenlik değerlendirmeleri açısından düşük algılanan bu gruplar, küçümseme veya tikslenme duyguları uyandırmakta ve normalde sosyal yaşamda insanlarla temas edildiğinde hareketlenen orta alın korteksinde herhangi bir uyarılmaya neden olmamaktadırlar. Aktarılan bu bulgu, yetkinlik ve sevecenlik değerlendirmeleri ile bu değerlendirmeler sonucu ortaya çıkan duyguların sosyal yaşamı şekillendirmede ne kadar etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Tikslenme veya küçümseme uyandıran gruplar beyinde insan olarak algılanamamakta, dolayısıyla da sosyal yaşamda yok sayılmaktadırlar.

Cuddy ve arkadaşları (2004), kalıpyargı içerik modeli bağlamında kadınlara yönelik farklı yaklaşımlar olduğunu ortaya koymuşlardır. Yazarlara göre, ev kadınları düşük statüde ve işbirliğine yatkın olarak algılandıkları için sevecenlik açısından yüksek ve yetkinlik açısından düşük değerlendirilirler ve küçümseyici bir şefkat ile yaklaşırlar. Ancak iş kadınları yüksek statülü ve rakabetçi olarak algılandıkları için sevecenlik açısından düşük ve yetkinlik açısından yüksek değerlendirilirler ve haset içeren bir saygı ve kıskançlıkla yaklaşırlar.

Cuddy ve arkadaşları (2004), çalışan kadın ve erkeğin bebek sahibi olup olmamasının kalıpyargı içerik modeline göre nasıl değerlendirileceği ile ilgili bir çalışma yapmışlardır. Katılımcılar, kadın ya da erkek kahramanı çalışırken bebek sahibi olan ya da olmayan öyküler okumuş ve öykülerin kahramanını yetkinlik ve sevecenlik boyutlarında 20 özellik üzerinden değerlendirmişlerdir. Sonuç olarak cinsiyetten bağımsız olarak çocuk sahibi olan kahramanlar olmayanlara göre daha sevecen; kadın kahraman erkeğe göre daha sevecen; çalışan anne, çocuk sahibi olmayana göre daha sevecen ve daha az yetkin, çocuğu olmayan kadın da çalışan anneye göre daha yetkin ve daha az sevecen algılanmıştır. Ayrıca kahraman erkek olduğunda katılımcılar çalışan babayı, hem sevecen hem yetkin algılamışlardır. Çocuğu olmayan erkek, çalışan babaya göre daha yetkin ve daha az sevecen, çalışan baba da daha sevecen olarak algılanmıştır. Yazarlar bulgulardan yola çıkarak kadının anne olduğunda kalıpyargı içerik modeline uygun bir şekilde, daha az yetkin ve daha çok sevecen algılandığı ayrıca çalışan

erkeğin baba olduğunda kadından farklı olarak yetkin algılanmaya devam ettiği ve sevecenlik algısının da arttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Cuddy, Fiske ve Glick (2007) çalışmalarında kalıpyargı içerik modeli doğrultusunda, gruplararası kalıpyargılar ve duygular haritasındanyola çıkarak önerilen davranış modelini (GKDD Haritası, proposed behaviours from intergroup affect and stereotypes map, BIAS Map) oluşturmuşlardır. Buna göre, grupların sosyal yapılarıyla ilgili değerlendirmeler (rekabetçi-işbirlikçi ve sosyal statü bağlamında) farklı kalıpyargıları doğurur. Gruplararası davranışın ne yönde olacağı da söz konusu kalıpyargıların içeriği ve bunlarla bağlantılı olan duygular ile tahmin edilebilir. Ayrıca yazarlara göre duygular, davranışları kalıpyargılardan daha güçlü bir şekilde ve doğrudan yordar (Cuddy, Fiske ve Glick, 2007). Fiske (2011) toplumdaki grupları tanımlayabilmek ve onları sosyal bağlamda yerleştirebilmek için niyetlerinin iyi ya da kötü (sıcak ya da düşmanca) olduğuna ve bu niyetleri gerçekleştirilme becerilerinin olup olmadığına yönelik kararlar verdikçe, grupların görece konumlarını ortaya koyan bir sosyal harita oluşturulabildiğini; böylece acınan, gıpta edilen, hor görülen ve gurur duyulan insanların birbirinden ayrıştığını belirtmiştir.

Cuddy, Fiske ve Glick (2007) GKDD Haritası denencelerini inceledikleri çalışmalarında, katılımcılardan Amerikada var olan 20 grubu sosyal yapı (statü ve rekabetçilik), kalıpyargı (yetkin ve sevecen), duygu (küçümseme, hayranlık, acıma ve kıskanma) ve davranış eğilimi (aktif yardım içeren davranışlar: yardım etme, koruma; aktif zarar verme içeren davranışlar: kavga etme, saldırma; pasif yardım içeren davranışlar: işbirliği yapma, ilişki kurma; pasif zarar verme içeren davranışlar: dışlama, aşağılama) açısından değerlendirmelerini istemişlerdir. Sonuçta sevecenlik değerlendirmelerinin aktif yardım ile olumlu, aktif zarar ile olumsuz yönde ayrıca, yetkinlik değerlendirmelerinin pasif yardım ile olumlu, pasif zarar ile olumsuz yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Buna ek olarak hayranlık duyulan gruplara aktif ve pasif yardım etme eğiliminin yüksek, küçümseme duyulan gruplara aktif ve pasif zarar verme eğiliminin yüksek, kıskançlık duyulan gruplara pasif yardım ve aktif zarar eğiliminin yüksek, acıma

duyulan gruplara da aktif yardım ve pasif zarar eğiliminin yüksek olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca duyguların kalıpyargı içeriği ve davranış eğilimi ilişkisine aracılık ettiğini ortaya koyan araştırmacılar, hayranlık duygusunun sevecenlik ve aktif yardım eğilimi arasındaki ilişkiyi tamamen, yetkinlik ve pasif yardım eğilimi arasındaki ilişkiyi de kısmen yordadığını; küçümseme duygusunun sevecenlik ve aktif zarar verme eğilimi arasındaki ilişkiyi tamamen yordadığını; acıma duygusunun da yetkinlik ve pasif zarar verme eğilimi arasındaki ilişkiyi tamamen yordadığını ortaya koymuşlardır.

Kalıpyargı içerik modeli ve GKDD Haritası, sosyal bağlamda yer alan dışgruplara yönelik kalıpyargıların içeriğinin yetkinlik ve sevecenlik boyutunda farklı değerlerde olmasının, bu gruplara yönelik hissedilen ayrık duyguları ve davranış eğilimini yordadığına yönelik bulgular doğrultusunda oluşturulmuş modellerdir. Bu tez kapsamında yürütülen birinci çalışmada ortaya konulduğu üzere kadınlar, kadın olmaları ile ilgili olumlu ve olumsuz değerlerde grup temelli duygular hissetmektedirler. Bu bulgu GKDD Haritası açısından değerlendirildiğinde, kadınların başka kadınları yetkinlik ve sevecenlik boyutunda farklı düzeylerde algılamalarının sonucunda kendi kadınlıklarıyla ilgili hissettikleri duyguların da farklılaşacağı düşünülebilir. Bu doğrultuda kadının hemcinsleriyle ilgili değerlendirmeleri değişimlendiğinde, kadın olarak farklı duygular deneyimleyebileceği düşünülmektedir.

3.1. ÇALIŞMANIN AMACI

Kalıpyargı içerik modeli ve GKDD Haritası, dış gruba ilgili rekabetçilik ya da işbirliği algıları nedeniyle o gruba yönelik algılanan yetkinlik ve sevecenlik bağlamında olumlu ya da olumsuz bazı duygular hissedileceğini ortaya koymaktadır. Bu tez çalışmasının ilgi alanı olan kadın kimliği bağlamında grup temelli duygular incelenirken birinci çalışmada bireylerin kadın kimlikleri ile ilgili olumlu ve olumsuz duyguları hissettikleri ortaya konmuştur. İkinci çalışmada ise katılımcıların kadın olmakla ilgili deneyimledikleri grup temelli duyguların olumlu ya da olumsuz değerinde olmasının, içgrup üyelerini Kalıpyargı İçerik Modeli çerçevesinde yetkinlik ve sevecenlik değerlendirmeleri açısından hangi bağlamda algıladıklarına bağlı olarak değişip değişmediğini incelemek amaçlanmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada Kalıpyargı İçerik Modeli çalışmalarında incelenen içgrup ya da dışgrup üyelerine yönelik kalıpyargısal ve duygusal değerlendirmelerdeki farklılıklarla ilgilenilmemektedir. Söz konusu modelden farklı ve alanyazına bir katkı olarak bu çalışmada, bireyin içgrupunun diğer üyeleriyle ilgili farklı kalıpyargısal algılayışının kendi kimliği ile ilgili hissettiklerinde herhangi bir değişiklik yaratıp yaratmayacağı incelenmeye çalışılmıştır.

Kadının kendi kimliği ile ilgili hissettiği olumlu ve olumsuz duyguların, kendi içgrupunun üyesi olan başka bir kadının, dışgrup üyesi olan bir erkeğe göre algılanan rekabetçi ya da uyumlu konumu ve bu bağlamda yetkinlik ve sevecenlik algısının farklılaşması ile ilişkili olabileceği düşünülmüştür. Kadınlar, bir kadının kadın olduğu için yaşadığı bir aşağılanma yüzünden öfkeli ya da tedirgin hissedebilir ya da bir kadının erkekler karşısında başarı ya da güç elde etmesinden dolayı gurur duyabilir. Bununla birlikte başka bir kadının algılanan statüsü toplumsal cinsiyet kalıpyargılarıyla uyumlu olduğunda kadın olarak kendisini güvende ve mutlu hissedebileceği gibi, söz konusu kalıpyargılarla uyumlu olmayan bir kadın profili karşısında kadın olarak daha olumsuz duygular hissedebileceği de düşünülmektedir. Dolayısıyla GKDD Haritası çerçevesinde yetkinlik ve sevecenlik algısına bağlı olarak farklılaştığı değerlendirilen duyguların

bu çalışmada, katılımcının iç grubunun statüsüyle ilgili algısı nedeniyle kendi kimliği ile ilgili hissettikleri üzerinden incelenmesi amaçlanmıştır.

Fiske, Xu, Cuddy ve Glick (1999) ve Fiske, Cuddy, Glick ve Xu (2002) tarafından bireylerin iç gruplarını yetkinlik ve sevecenlik boyutlarında yüksek algıladıkları belirtilmiştir. Bununla birlikte toplumumuzda, kadının kendi grubunu statü açısından erkeklerden daha düşük algıladığı ve sosyal mücadelesini erkeklerle rekabet değil işbirliği çerçevesinde yürütmesi gerektiğine yönelik bir bakış açısının hakim olduğu düşünülmektedir. Nitekim, Sakallı ve Beydoğan (2002) Türk toplumunda ataerkil değerlere önem verildiğini ve cinsiyet rollerinde belirgin farkların olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, düşmanca ve korumacı cinsiyetçi tutumlar toplumumuzda yaygın olarak görülmektedir. Sakallı ve Glick (2003) Türk katılımcılarla yaptıkları çalışmada erkeklerde düşmanca cinsiyetçiliğin kadınlarda da korumacı cinsiyetçiliğin yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır. Bundan sonraki bölümde daha detaylı aktarılan toplumsal cinsiyetçilik kavramı, Sakallı (2002) tarafından şu şekilde tanımlanmıştır: “Toplumsal cinsiyetçilik, erkek egemen toplumda kadın cinsiyetine ilişkin olumsuz tutumların varlığı ve bu tutumların davranışlarla hayata ayrımcılık olarak yansması ile kadının sosyal, kültürel, politik ve ekonomik alanlarda erkeğe göre düşük konumlarda tutulmasını içeren bir kavramdır”. Fiske, Xu, Cuddy ve Glick (1999) ile Glick ve Fiske (1996), toplumsal cinsiyetçiliğin kadına yönelik çelişik yargılardan oluştuğunu vurgulamaktadırlar. Düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik şeklinde tanımladıkları bu yargılar her ne kadar farklı kavramlar gibi görülse de temelde ikisi de kadının erkeğe göre daha zayıf ve düşük konumunun kabul edilmesini içermektedir (Glick ve Fiske, 1996). Bununla birlikte düşmanca cinsiyetçilik, erkeğin kadın üzerindeki gücünü ve geleneksel cinsiyet rollerini temsil ederken korumacı cinsiyetçilik ise erkeğin kadına olan ihtiyacını ve kadının erkek tarafından korunması gerektiğine yönelik bakış açısını ifade etmektedir (Glick ve Fiske, 1997).

Cinsiyetçilik aynı zamanda cinsiyetlerin farklı kalıpyargılar çerçevesinde ele alınmasını da içermektedir (Sakallı, 2003). Birçok toplumda erkekler güçlü, kadınlar ise zayıf benlikleri yansıtan kalıpyargılarla anılmaktadır. Nitekim,

Türkiye’de yapılan bir çalışmada Türk kadını fedakar, kendini adanmış, özverili, duygusal, bağımlı, ezilmiş, bastırılmış, pasif, muhafazakar, geleneksel, boyun eğen, itaatkar, iyi niyetli, insancıl, şefkatli, sıcakkanlı, yeniliğe açık, vb. sıfatlarla tanımlanmıştır (akt. Sakallı, 2003). Ayrıca Cuddy ve arkadaşları (2004) iş kadınlarının daha yetkin, ev kadınlarının da daha sevecen algılandıklarını ve ayrıca, çalışan kadın anne olduğunda algılanan yetkinliğinde bir düşüş olduğunu ortaya koymuşlardır. Demirel (2009) ise Türk katılımcılarla yaptığı çalışmada çalışan çocuksuz kadınların ve hem çocuklu hem çocuksuz erkeklerin yetkinlik boyutunda sevecenlik boyutuna göre daha yüksek değerlendirildiğini ortaya koymuştur. Bununla beraber alanyazından farklı olarak çalışan babaların sevecenliğe kıyasla daha yetkin ve çalışan annelerin de hem yetkin hem sevecen algılandığını, dolayısıyla Türk örneğinde çalışan kadının anne olduğunda yetkinliğinden bir şey kaybetmediğini göstermiştir (Demirel, 2009).

Bununla birlikte, Sakallı ve Beydoğan (2002) yöneticilik konumundaki kadınlara yönelik tutumların ataerkillik ile korumacı ve düşmanca cinsiyetçi tutumlarla ilişkisini inceledikleri çalışmalarında, ataerkilliği destekleyen ve düşmanca cinsiyetçi tutumlara sahip olan Türk üniversite öğrencilerinin kadın yöneticilere daha olumsuz tutum geliştirdiğini ortaya koymuşlardır.

Aktarılanlar doğrultusunda, kadının gözünde diğer kadınların görece statüsü ve bu statünün rekabete ya da işbirliğine dayalı olmasının kendi kimliği ile ilgili algılarını farklılaştırabileceği beklenebilir. Kimlikle ilgili algının farklılaşmasının da kadın kimliği ile ilgili grup temelli duyguları olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla araştırmanın bağımlı değişkeni kadın olarak hissedilen grup temelli duygular, bağımsız değişkeni ise içgrup ve dışgrup üyeleri hakkında yapılan yetkinlik ve sevecenlik değişimlemeleridir.

Bu çalışmada öncelikle, katılımcıların rapor ettikleri duyguların grup temelli olduğunun birinci çalışmada uygulanan yöntemden yola çıkılarak tekrar sınanması düşünülmüştür. Birinci çalışmada ortaya konduğu üzere bireysel kimlik ile kadın kimliği grup temelli duygular açısından belirgin olarak birbirinden

ayrışmamaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada kadın kimliğinin duygu ölçümündeki yönerge ile belirginleştirildiği durumda hissedilen duyguların grup temelli olduklarını değerlendirmek üzere, bu duyguların anlık olarak hissedilenlerden farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Birinci çalışmadan farklı olarak her katılımcı anlık duygudurumlarından sonra, değişimleme öyküsü ve ölçümlerinin ardından kadın olarak ne hissettiklerini değerlendirmişlerdir. Bu çalışmada alanyazında (Mackie, Devos ve Smith, 2000; Seger, Smith ve Mackie, 2009; Smith, Seger ve Mackie, 2007;) da kullanılan bu yöntemin kullanılmasının nedeni, duygu formlarının aralarında değişimleme ve değişimleme ile ilgili ölçümlerin olmasından dolayı arka arkaya sunulmamalarıdır. Dolayısıyla birinci çalışmayı desteklemek amacıyla oluşturulan ilk hipotez aşağıdaki gibidir.

Hipotez 1: İç gruba ya da dış gruba ait bir üye ile ilgili yetkinlik ve sevecenlik açısından yapılan değerlendirmelerin sonucunda kadın olarak hissedilen duygular, anlık olarak hissedilen duygulardan farklılaşır, dolayısıyla kadın olarak hissedilen duygular grup temelli duygulardır.

Kalıpyargı içerik modeline göre, birçok grup yetkinlik ve sevecenlik boyutları açısından bir boyutta olumlu iken diğer boyutta olumsuz değerlendirilir (Fiske ve ark., 1999, 2002). Cuddy ve arkadaşlarının (2004) çalışmalarına göre yaşlılar, engelliler ve ev kadınları yetkinlik açısından düşük sevecenlik açısından yüksek; zenginler ve iş kadınları yetkinlik açısından yüksek sevecenlik açısından düşük; orta düzey ekonomik gelire sahip olanlar yetkinlik ve sevecenlik açısından yüksek; fakirler ve evsizler ise her iki boyutta düşük algılanmaktadır. Ancak Fiske, Cuddy, Glick ve Xu (2002) ile Fiske, Xu, Cuddy ve Glick'in (1999) de belirttikleri üzere kalıpyargı içerik modeline göre içgrupların hem yetkin hem de sevecen olarak algılanma eğilimi yüksekken özellikle dışgrupların algılanışında iki boyutlu yapı söz konusudur. Yani yetkin algılananlar sevecen olarak değerlendirilmezken tersi de geçerlidir. Cuddy ve arkadaşları (2004) iş kadınlarının daha yetkin, ev kadınlarının da daha sevecen algılandıklarını göstermişlerdir. Ayrıca Cuddy, Fiske ve Glick'e (2008) göre sevecenlik ve yetkinlik değerlendirmelerinin farklılaşması, söz konusu değerlendirmelerin yapıldığı grup üyelerine karşı da farklı duyguların hissedilmesine yol açar. Yetkinlik ve sevecenlik açısından

yüksek algılandığında hayran (admiration), her ikisi açısından düşük algılandığında küçümseme/iğrenme (contempt), sevecenlik açısından düşük fakat yetkinlik açısından yüksek algılandığında kıskanma ya da gıpta etme (envy), sevecenlik açısından yüksek yetkinlik açısından düşük algılandığında ise acıma veya merhamet (pity) duyguları hissedilir (Cuddy, Fiske ve Glick, 2008).

Aktarılan bulgulardan yola çıkıldığında bu çalışmada katılımcıların, başka bir kadını yetkinlik ve sevecenlik açısından farklı değerlendirmelerine bağlı olarak kendi kadın kimlikleriyle ilgili hissettikleri grup temelli duygularının değerinin olumlu ya da olumsuz yönde değişeceği beklenmektedir. Bu doğrultuda aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur.

Hipotez 2 a): Bir kadının yetkinlik ve sevecenlik açısından yüksek algılanmasını sağlayacak bilgi alındığında, kadın kimliği ile ilgili olumlu grup temelli duygular hissedilmesine yol açar.

Hipotez 2 b): Bir kadının yetkinlik ve sevecenlik açısından düşük algılanmasını sağlayacak bilgi alındığında, kadın kimliği ile ilgili olumsuz grup temelli duygular hissedilmesine yol açar.

Ayrıca çalışmanın bir diğer beklentisi de yetkinlik ve sevecenlik açısından farklı algılanan bir dışgrup üyesiyle bir içgrup üyesi birbirlerine göre değerlendirildiğinde, grup temelli duyguların algılanan rekabet ve işbirliği bağlamında değişeceği yönündedir. Nitekim Aktan (2012), iş kadını ve ev kadını ile ilgili yetkinlik ve sevecenlik bağlamında yapılan değerlendirmelerin, söz konusu kadın profilleriyle ilgili uyarılar karşılaştırmalı olarak sunulduğunda belirginleştiğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla aktarılan beklentiye bağlı olarak aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur.

Hipotez 3 a): Bir kadının yetkinlik ve sevecenlik açısından yüksek algılanmasını sağlayacak bilgi alındığında, bir erkeğin yetkinlik ve sevecenlik açısından düşük

algılanmasını sağlayacak bilgi alındığı koşula göre kadın kimliği ile ilgili olumlu duygular hissedilir.

Hipotez 3 b): Bir kadının yetkinlik ve sevecenlik açısından düşük algılanmasını sağlayacak bilgi alındığında, bir erkeğin yetkinlik ve sevecenlik açısından yüksek algılanmasını sağlayacak bilgi alındığı koşula göre kadın kimliği ile ilgili olumsuz duygular hissedilir.

3.2. YÖNTEM

3.2.1. Katılımcılar

Hacettepe ve Yıldırım Beyazıt Üniversitelerinin çeşitli bölümlerinde lisans eğitimlerine devam eden ve ortalama olarak 1994 doğumlu olan toplam 176 kız öğrenci örneklem grubunu oluşturmuştur. Uç değerde olan katılımcılar elendikten sonra kalan 166 öğrenci ile analizler yürütülmüştür. Aysel'in yetkinlik ve sevecenlik açısından yüksek algılandığı koşulda 20, Aysel'in yetkinlik yüksek ve sevecenlik düşük algılandığı koşulda 14, Aysel'in yetkinlik düşük ve sevecenlik yüksek algılandığı koşulda 20, Aysel'in yetkinlik ve sevecenlik açısından düşük algılandığı koşulda 24, Aykut'un yetkinlik ve sevecenlik açısından yüksek algılandığı koşulda 22, Aykut'un yetkinlik yüksek ve sevecenlik düşük algılandığı koşulda 22, Aykut'un yetkinlik düşük ve sevecenlik yüksek algılandığı koşulda 22 ve Aykut'un yetkinlik ve sevecenlik düşük algılandığı koşulda 22 katılımcı yer almıştır. Her koşula dağılan katılımcı sayısı Tablo 5' de verilmiştir.

Tablo 5. Koşullara dağılan katılımcı sayısı

AYSEL İÇİN		YETKİNLİK	
		YÜKSEK	DÜŞÜK
SEVECENLİK	YÜKSEK	20	20
	DÜŞÜK	14	24
AYKUT İÇİN		YETKİNLİK	
		YÜKSEK	DÜŞÜK
SEVECENLİK	YÜKSEK	22	22
	DÜŞÜK	22	22

3.2.2. Veri Toplama Araçları

3.2.2.1. Grup Temelli Duygu Soru Formu

Birinci çalışmada kullanılan duygu formu her katılımcıya iki kez ancak farklı yönergeler ile uygulanmıştır. Duygu formunda ilk olarak öyküler ile yapılan yetkinlik/sevecenlik algısı değişimlemesinin öncesinde katılımcıların anlık duygudurumlarını ölçmek üzere “anlık olarak ne hissettikleri” şeklinde düzenlenen yönerge kullanılmıştır (Ek 5). Sonrasında da aynı duygu formu, değişimleme öyküsü, değişimleme kontrolü ve duygu termometresinin ardından kadın kimliğini ön plana çıkartan yönerge ile uygulanmıştır (Ek 6). Birinci çalışmada kullanılan duygu formları çok sayıda madde içerdiğinden bu çalışmada ilk çalışmada koşullar arasında farklılaşmadığı belirlenen duyguların çıkartılarak daha kısa bir form elde edilmesi düşünülmüştür.

3.2.2.2. Öyküler

Yetkinlik ve sevecenlik algılarının değişimlendiği öyküler, Demirel (2009) ve Fiske, Cuddy ve Glick (2002) tarafından geliştirilen senaryo ve yetkinlik/sevecenlik algısı ölçümleri temel alınarak oluşturulmuştur. Çalışmada grup temelli duyguların içgrup ve dışgrup açısından karşılaştırılması planlandığından kahramanı erkek ve kadın olan öyküler yazılmıştır. Öykünün kahramanının üniversite mezunu olup uluslararası bir şirkette yönetici konumunda çalışması ile yetkinlik açısından yüksek; lise mezunu olup küçük bir şirkette sekreter olarak çalışması ile ise yetkinlik açısından düşük algılanması sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca öykünün kahramanının evlendikten sonra isteyerek bebek sahibi olması ve bebeğiyle bizzat kendisinin ilgilenmesi ile sevecenlik açısından yüksek; istemeyerek bebek sahibi olması ve bebeğinin bakımı için zaman ayırmaması ile sevecenlik açısından düşük algılanması sağlanmaya çalışılmıştır. Bu şekilde oluşturulan kahramanı kadın olan öyküler 28

kişilik, kahramanı erkek olan öyküler de 26 kişilik Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümünde lisans eğitimine devam eden öğrenciler tarafından yetkinlik/sevecenlik algısı ölçeği üzerinden değerlendirilmiştir. Buna göre öykülerdeki erkek ve kadın kahramanların yetkinlik ve sevecenlik açısından algılanışları, beklendiği gibi koşullar arasında anlamlı olarak farklılaşmıştır. Öykülerin kahramanlarının algılanan yetkinlik ve sevecenlik düzeylerinin koşullar arasındaki farkını gösteren tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarını gösterir tablolar aşağıdadır. Çalışmada kullanılan öyküler Ek 7'de sunulmuştur.

Tablo 6. Kahramanı Kadın Olan Öyküler İçin Koşulların Yetkinlik/Sevecenlik Algısına Göre Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve ANOVA Sonuçları

Algı	Koşul	N	\bar{X}	S	sd	F	p
Yetkin	1.Y+S+	7	4,8857	,48795	3-27	15.346	.000
	2.Y+S-	7	4,6000	,85635			
	3.Y-S+	7	2,8857	,67188			
	4.Y-S-	7	2,8286	,87505			
Sevecen	1.Y+S+	7	5,0714	,93223	3-27	10.639	.000
	2.Y+S-	7	2,6429	1,21499			
	3.Y-S+	7	4,0000	1,25831			
	4.Y-S-	7	2,2143	,74202			

Y+S+: Yetkinlik yüksek, sevecenlik yüksek

Y+S-: Yetkinlik yüksek, sevecenlik düşük

Y-S+: Yetkinlik düşük, Sevecenlik yüksek

Y-S-: Yetkinlik düşük, sevecenlik düşük

Tablo 7. Kahramanı Erkek Olan Öyküler İçin Koşulların Yetkinlik/Sevecenlik Algısına Göre Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve ANOVA Sonuçları

Algı	Koşul	N	\bar{X}	S	sd	F	p
Yetkin	1.Y+S+	7	4,2643	,83602	3-25	3.804	.025
	2.Y+S-	6	4,2667	1,48414			
	3.Y-S+	6	3,0333	,69761			
	4.Y-S-	7	2,8571	,87723			
Sevecen	1.Y+S+	7	4,4643	1,29445	3-25	12.778	.000
	2.Y+S-	6	2,1667	,86120			
	3.Y-S+	6	4,9583	,69672			
	4.Y-S-	7	2,3571	1,01916			

Y+S+: Yetkinlik yüksek, sevecenlik yüksek

Y+S-: Yetkinlik yüksek, sevecenlik düşük

Y-S+: Yetkinlik düşük, Sevecenlik yüksek

Y-S-: Yetkinlik düşük, sevecenlik düşük

3.2.2.3. Yetkinlik/Sevecenlik Algısı Ölçümü

Demirel (2009) ve Fisk, Cuddy ve Glick (2002) tarafından kullanılan sorular yetkinlik/sevecenlik algısını ölçmek için uygulanmıştır. Söz konusu ölçüm, koşullar için değişimleme kontrolü olarak kullanılmıştır ve Ek 8'de sunulmuştur.

3.2.2.4. Duygu Termometresi

Alwin (1997) tarafından 7 ya da 9 dereceli likert tipi ölçümlerle karşılaştırmalı olarak sunulan duygu termometresi, öykülerin kahramanı olan Aysel'den ve Aykut'tan hoşlanma düzeyini belirlemek amacıyla uyarlanarak kullanılmıştır. Duygu termometresi, katılımcıların bir tutum objesine yönelik duygularını 0-100 arasında değerlendirilen bir düzlem üzerinde ifade etmelerine yardımcı olan, anlaşılması kolay bir ölçümdür. Termometre şeklindeki gösterim, katılımcıların

tutum objesinden ne derece hoşlandıklarını belirtmektedir. Bu çalışmada kullanılan duygu termometresi Ek 9'da sunulmuştur.

3.2.3. İşlem

Çalışmada öyküler kullanılarak yetkinlik ve sevecenlik algısının değişimlenmesi amaçlandığından onam formundan sonra her bir katılımcı, anlık duygudurum ölçümünün ardından seçkisiz olarak atanmış olduğu koşula uygun öyküyü okuyup yetkinlik/sevecenlik algısı değişimleme kontrolü formunu doldurmuş ve sonrasında da öykünün kahramanının değerlendirildiği Duygu Termometresi ve Grup Temelli Duygu ölçümleri alınmıştır.

3.3. BULGULAR

Yetkinlik/sevecenlik düzeyi öykülerle değişimlendiği ve koşullar bu bağlamda belirlendiği için öncelikle koşulların amaçlanan yetkinlik/sevecenlik algısı düzeyini yansıtip yansıtmadığını belirlemek üzere, değişimleme kontrolü olarak kullanılan Yetkinlik/Sevecenlik Algısı Ölçümü üzerinden tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

Buna göre kahramanı kadın olan öyküler için yetkinlik ($p<.01$) ve sevecenlik ($p<.01$) algıları koşullar arasında anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

Tablo 8. Kahramanı Kadın Olan Öyküler İçin Koşulların Yetkinlik/Sevecenlik Algısına Göre Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve ANOVA Sonuçları

Algı	Koşul	N	\bar{X}	S	sd	F	p
Yetkin	1.Y+S+	20	4.8100	.81686	3-74	50.318	.000
	2.Y+S-	14	4.3143	.25221			
	3.Y-S+	20	2.2700	.15511			
	4.Y-S-	24	2.1833	.19520			
Sevecen	1.Y+S+	20	4.6250	.21422	3-74	33.030	.000
	2.Y+S-	14	2.2857	.22674			
	3.Y-S+	20	3.7500	.21990			
	4.Y-S-	24	2.0938	.19201			

Y+S+: Yetkinlik yüksek, sevecenlik yüksek

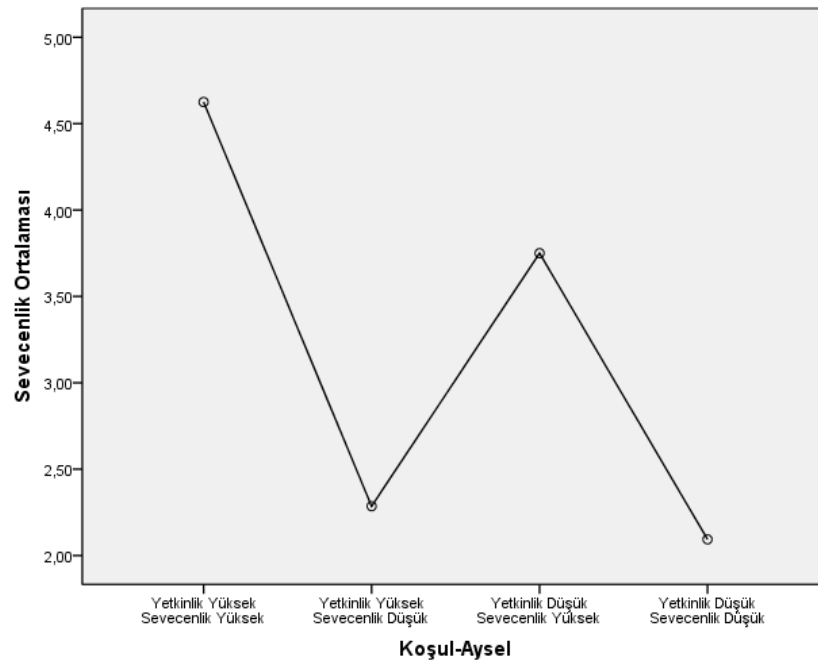
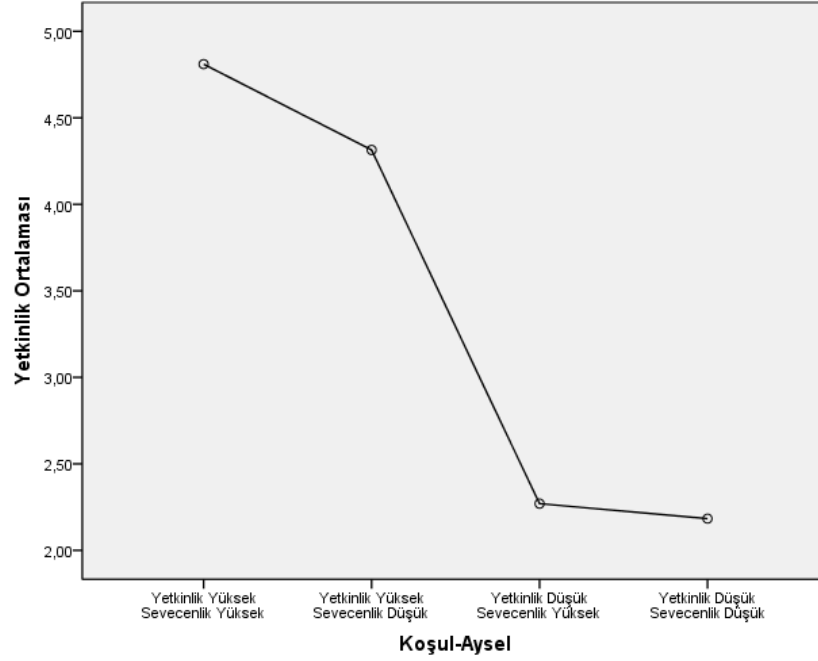
Y+S-: Yetkinlik yüksek, sevecenlik düşük

Y-S+: Yetkinlik düşük, Sevecenlik yüksek

Y-S-: Yetkinlik düşük, sevecenlik düşük

Yetkinlik ve sevecenlik algısı açısından koşullar arasındaki farkları görmek üzere uygulanan Tukey HSD analiz sonuçlarına göre yetkinlik algısı açısından birinci ve ikinci koşullar üçüncü ve dördüncü koşullardan; sevecenlik algısı açısından da birinci ve üçüncü koşullar ikinci ve dördüncü koşullardan $p<.01$ düzeyinde anlamlı

olarak farklılaşmaktadır. Dolayısıyla kahramanı kadın olan öyküler için koşulların beklenen yetkinlik ve sevecenlik algısını yansıttığı görülmüştür.

Şekil 1. Kahramanı Kadın Olan Öyküler İçin Koşullara Göre Yetkinlik/Sevecenlik Algısının Tukey HSD Analizinin Sonuç Grafiği

Kahramanı erkek olan öyküler için yetkinlik ($p<.01$) ve sevecenlik ($p<.01$) algıları koşullar arasında anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

Tablo 9. Kahramanı Erkek Olan Öyküler İçin Koşulların Yetkinlik/Sevecenlik Algısına Göre Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve ANOVA Sonuçları

Algı	Koşul	N	\bar{X}	S	sd	F	p
Yetkin	1.Y+S+	18	4.4333	.76466	3-80	50.354	.000
	2.Y+S-	22	4.5136	1.05394			
	3.Y-S+	22	2.3636	.71351			
	4.Y-S-	22	2.1273	.75981			
Sevecen	1.Y+S+	18	4.4861	.90127	3-80	50.509	.000
	2.Y+S-	22	1.8523	.73054			
	3.Y-S+	22	4.2614	1.03934			
	4.Y-S-	22	1.8636	.89552			

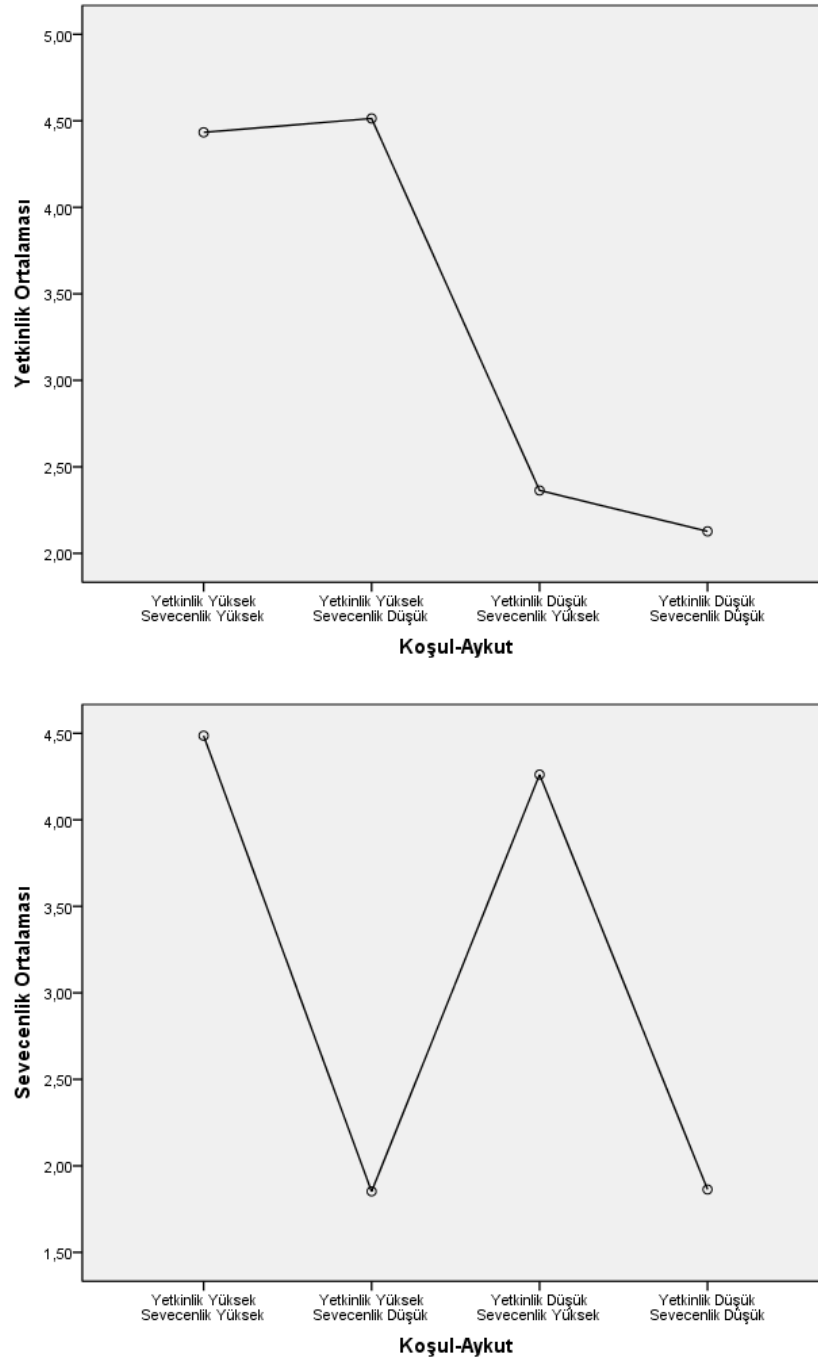
Y+S+: Yetkinlik yüksek, sevecenlik yüksek

Y+S-: Yetkinlik yüksek, sevecenlik düşük

Y-S+: Yetkinlik düşük, Sevecenlik yüksek

Y-S-: Yetkinlik düşük, sevecenlik düşük

Yetkinlik ve sevecenlik algısı açısından koşullar arasındaki farkları görmek üzere uygulanan Tukey HSD analiz sonuçlarına göre yetkinlik algısı açısından birinci ve ikinci koşullar üçüncü ve dördüncü koşullardan; sevecenlik algısı açısından da birinci ve üçüncü koşullar ikinci ve dördüncü koşullardan ($p<.01$) düzeyinde anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Dolayısıyla kahramanı erkek olan öyküler için koşulların beklenen yetkinlik ve sevecenlik algısını yansıttığı görülmüştür.

Şekil 2. Kahramanı Erkek Olan Öyküler İçin Koşullara Göre Yetkinlik/Sevecenlik Algısının Tukey HSD Analizinin Sonuç Grafiği

Hipotezler açısından değerlendirmeye geçmeden önce katılımcıların araştırmada yer alan değişkenlere ilişkin puanları arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Buna göre, öykünün kahramanından hoşlanma düzeyi ve yetkinlik - sevecenlik algıları birbiriyle pozitif yönde ve yüksek düzeyde ilişkilidir. Sevecenlik algısı ile grup temelli duygulardan “fke” negatif yönde, “huzur, güvende, mutlu, kendine güven ve hayran” pozitif yönde ilişkilidir. Yetkinlik algısı ile grup temelli duygulardan “mutlu ve değerli” pozitif yönde ilişkilidir. Öykünün kahramanından hoşlanma düzeyi ile de grup temelli duygulardan “fke ve endişe” negatif yönde, “güvende, kendine güven ve cesur” ise pozitif yönde ilişkilidir. Söz konusu ilişkileri gösteren tablo aşağıdadır.

Tablo 10. Katılımcıların Araştırmada Yer Alan Değişkenlere İlişkin Puanları Arasındaki Korelasyonlar

	1. Sevecenlik algısı	2. Yetkinlik algısı	3. Öykünün kahramanından hoşlanma düzeyi
1	1		
2	.300**	1	
3	.754**	.415**	1
Öfke	-.210**	-.105	-.177*
Tedirgin	-.136	.079	-.119
Küskün	-.073	.016	-.047
Gurur	.102	.143	.072
Şefkat	.029	.150	-.032
Huzur	.226**	.151	.124
Suçlu	-.095	-.123	-.112
Güvende	.242**	.131	.184*
Acıma	-.017	.005	.009
Mutlu	.175*	.179*	.152
Küçümseme	.101	.074	.000
Kendine güven	.179*	.136	.192*
Kıskanç	.037	.106	-.018
Endişe	-.106	-.014	-.165*
Utandırma	-.095	.066	-.118
Değerli	.100	.155*	.083
Korku	.002	.094	-.070
Hayran	.199*	.099	.142
Cesur	.126	.100	.200**

** p<.001 *p<.05

“İç gruba ya da dış gruba ait bir üye ile ilgili yetkinlik ve sevecenlik açısından yapılan değerlendirmelerin sonucunda kadın olarak hissedilen duygular anlık olarak hissedilen duygulardan farklılaşır, dolayısıyla kadın olarak hissedilen duygular grup temelli duygulardır.” şeklinde tanımlanan birinci hipotez doğrultusunda, kadın kimliğinin belirginleştirildiği yönerge ile verilen duygu formunun gerçekten grup temelli duyguları ortaya çıkarıp çıkarmadığını analiz etmek üzere yetkinlik-sevecenlik algısı değişimlemesi yapılmadan önce alınan anlık duygu ölçümü ile değişimlemenin ardından alınan kadın olarak hissedilen duygu ölçümü arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımlı örneklem için t-testi uygulanmıştır. Bulgular, “suçlu” duygusu hariç bütün duygular için ön ve son ölçüm arasındaki farkın anlamlı olduğunu göstermiştir. Sonuçlar Tablo 11’de sunulmuştur. Dolayısıyla değişimleme yapıldıktan sonra alınan duygu ölçümünde kadın olarak hissedilen duygular, “suçlu” hariç, grup temelli duygu olarak adlandırılabilir. Bundan sonra hipotez testi için yapılan analizlerde bağımlı değişken olarak, değişimleme sonrasında alınan duygu ölçümündeki kadın olarak hissedilen duygular kullanılmıştır.

Tablo 11. Anlık Duygu ve Kadın Olmakla İlgili Duygu Puanlarının t-Testi Sonuçları

Anlık duygu- grup duygu	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Öfke	163	-.969	1.851	162	-6.687	.000
Tedirgin	162	-.642	1.757	161	-4.650	.000
Küskün	163	-.755	1.652	162	-5.831	.000
Gurur	162	-1.710	1.648	161	-13.204	.000
Şefkat	163	-1.417	1.563	162	-11.578	.000
Huzur	163	-.503	1.615	162	-3.976	.000
Suçlu	163	-.018	1.408	162	-.167	.868
Güvende	163	.534	1.553	162	4.389	.000
Acıma	162	-1.204	1.604	161	-9.551	.000
Mutlu	163	-.276	1.389	162	-2.537	.012
Küçümseme	163	-.362	.908	162	-5.088	.000
Kendine güven	163	-.313	1.372	162	-2.911	.004
Kıskanç	163	-1.000	1.544	162	-8.271	.000
Endişe	163	-.429	1.802	162	-3.043	.003
Utanma	163	-.724	1.467	162	-6.301	.000
Değerli	163	-.417	1.387	162	-3.840	.000
Korku	163	-.742	1.485	162	-6.383	.000
Hayran	162	-.920	1.470	161	-7.963	.000
Cesur	163	-.742	1.518	162	-6.244	.000

Katılımcıların öykünün kadın ve erkek kahramanlarından hangi koşullarda en çok hoşlandığını ve hoşlanma düzeyinin hangi grup temelli duygular üzerinde etkisinin olduğunu belirlemek üzere bir dizi analiz yapılmıştır. Bu doğrultuda bir hipotez belirtilmemiş olmakla beraber içgrup üyesinden hoşlanmanın da grup temelli duygular üzerinde, tıpkı yetkinlik ve sevecenlik değerlendirmeleri açısından beklenen gibi bir farklılık yaratabileceği düşünülmüştür. Buna göre,

kahramanı kadın olan öyküler için koşullara göre Aysel'den hoşlanma düzeyi arasında bir farklılık olup olmadığını analiz etmek üzere tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Buna göre, Aysel'den hoşlanma düzeyi koşullara göre ($p<.01$) düzeyinde anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

Tablo 12. Aysel'den Hoşlanma Düzeyinin Koşullara Göre Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve ANOVA Sonuçları

Koşul	N	\bar{X}	S	sd	F	p
1.Y+S+	20	76.50	22.890			
2.Y+S-	14	37.14	27.506			
3.Y-S+	20	42.00	11.854	3-74	20.082	.000
4.Y-S-	24	29.79	20.720			

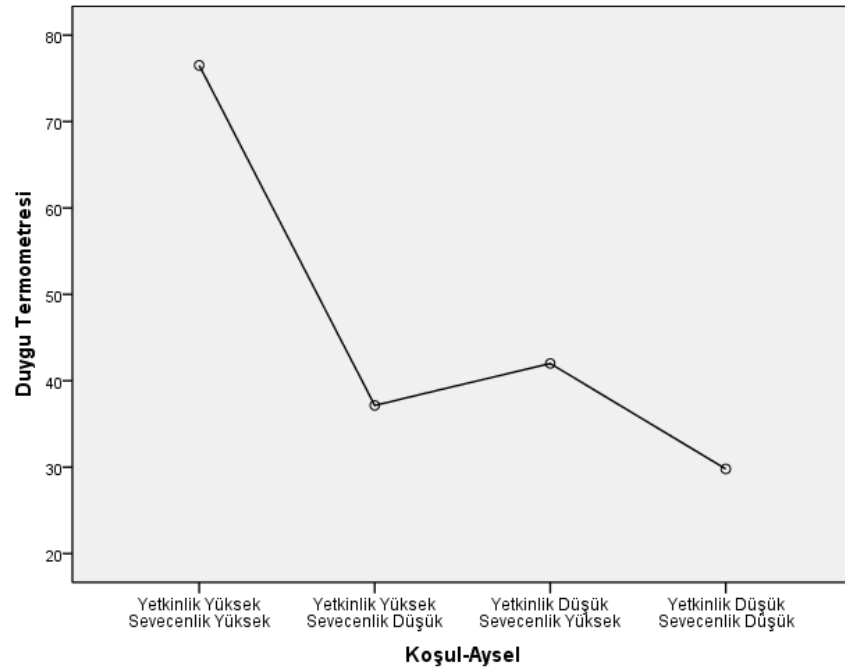
Y+S+: Yetkinlik yüksek, sevecenlik yüksek

Y+S-: Yetkinlik yüksek, sevecenlik düşük

Y-S+: Yetkinlik düşük, Sevecenlik yüksek

Y-S-: Yetkinlik düşük, sevecenlik düşük

Levene istatistiği sonuçlarına göre varyans homojen olmadığından ($p=.043$) ikili karşılaştırmalar için Tamhane's T2 analizi yapılmıştır. Buna göre, sadece yetkinlik ve sevecenlik algısının yüksek olduğu koşul diğer koşullardan anlamlı olarak farklılaşmaktadır ve bu koşulda katılımcılar Aysel'den daha çok hoşlanmışlardır.

Şekil 3. Koşullara Göre Aysel'den Hoşlanma Düzeyinin Tamhane's T2 Analizinin Sonuç Grafiği

Kahramanı erkek olan öyküler için koşullara göre Aykut'tan hoşlanma düzeyi arasında bir farklılık olup olmadığını analiz etmek üzere tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Buna göre, Aykut'tan hoşlanma düzeyi koşullara göre ($p < .01$) düzeyinde anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

Tablo 13. Aykut'tan Hoşlanma Düzeyinin Koşullara Göre Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve ANOVA Sonuçları

Koşul	N	\bar{X}	S	sd	F	p
1.Y+S+	17	74.12	23.468			
2.Y+S-	22	21.82	21.411			
3.Y-S+	22	54.09	18.429	3-79	35.940	.000
4.Y-S-	22	15.00	18.898			

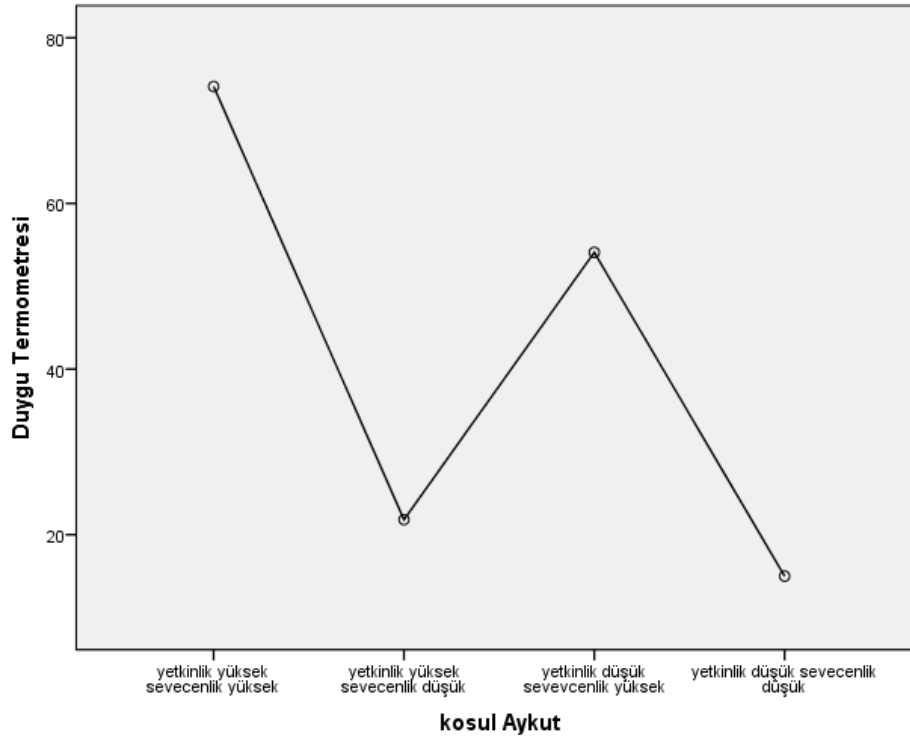
Y+S+: Yetkinlik yüksek, sevecenlik yüksek

Y+S-: Yetkinlik yüksek, sevecenlik düşük

Y-S+: Yetkinlik düşük, Sevecenlik yüksek

Y-S-: Yetkinlik düşük, sevecenlik düşük

Yetkinlik ve sevecenlik algısı açısından koşullar arasındaki farkları görmek üzere uygulanan Tukey HSD analiz sonuçlarına göre, sadece yetkinlik yüksek-sevecenlik düşük ile yetkinlik ve sevecenliğin düşük algılandığı koşullar arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Diğer koşullar anlamlı olarak birbirinden farklılaşmıştır ve katılımcılar yetkinlik ve sevecenlik algısının yüksek olduğu koşulda Aykut'tan en çok ve ardından da yetkinlik düşük, sevecenlik yüksek algılandığı koşulda hoşlanmışlardır.

Şekil 4. Koşullara Göre Aykut'tan Hoşlanma Düzeyinin Tukey HSD Analizinin Sonuç Grafiği

Öykünün kadın kahramanından hoşlanma düzeyi ile grup temelli duygular arasındaki ilişki, regresyon analizi yapılarak incelenmiştir. Buna göre öykünün kahramanı olan kadından hoşlanma düzeyi öfke ($t=-2.530$, $p<.05$), tedirginlik ($t=-2.493$, $p<.05$), endişe ($t=-2.782$, $p<.05$) ve cesur ($t=2.132$, $p<.05$) duygularını yordamaktadır.

Tablo 14. Öykünün Kadın Kahramanından Hoşlanma Düzeyinin Grup Temelli Duyguları Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

	R ²	F	β	t	p
Öfke	.078	6.400	-.015	-2.530	.013
Tedirgin	.076	6.213	-.016	-2.493	.015
Küskün	.029	2.286	-.010	-1.512	.135
Gurur	.000	.001	.000	-.029	.977
Şefkat	.003	.241	.003	.491	.625
Huzur	.046	3.649	.011	1.910	.060
Suçlu	.027	2.112	-.007	-1.453	.150
Güvende	.034	2.662	.010	1.631	.107
Acıma	.013	1.008	-.006	-1.004	.319
Mutlu	.043	3.447	.011	1.856	.067
Küçümseme	.000	.005	.000	.071	.944
Kendine güven	.017	1.323	.007	1.150	.254
Kıskanç	.021	1.639	-.009	-1.280	.204
Endişe	.092	7.742	-.017	-2.782	.007
Utandırma	.032	2.475	-.011	-1.573	.120
Değerli	.001	.064	.001	.254	.800
Korku	.031	2.392	-.008	-1.547	.126
Hayran	.022	1.693	.008	1.301	.197
Cesur	.056	4.543	.013	2.132	.036

Öykünün kahramanı olan erkekte hoşlanma düzeyi sadece kendine güven ($t=2.220$, $p<.05$) duygusunu yordamaktadır.

Tablo 15. Öykünün Erkek Kahramanından Hoşlanma Düzeyinin Grup Temelli Duyguları Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

	R ²	F	β	t	p
Öfke	.009	.729	-.005	-.854	.396
Tedirgin	.000	.016	.001	.127	.899
Küskün	.007	.544	.004	.738	.463
Gurur	.009	.721	.004	.849	.398
Şefkat	.008	.669	-.003	-.818	.416
Huzur	.003	.226	.002	.475	.636
Suçlu	.004	.297	-.002	-.545	.587
Güvende	.043	3.672	.009	1.916	.059
Acıma	.012	.992	.006	.996	.322
Mutlu	.005	.403	.003	.634	.528
Küçümseme	.000	.005	.000	.074	.941
Kendine güven	.057	4.929	.009	2.220	.029
Kıskanç	.008	.692	.005	.832	.408
Endişe	.001	.061	-.001	-.248	.805
Utanma	.002	.191	-.002	-.437	.663
Değerli	.011	.869	.004	.932	.354
Korku	.000	.020	.001	.142	.887
Hayran	.022	1.841	.007	1.357	.179
Cesur	.023	1.916	.006	1.384	.170

İkinci hipotezin sınanması için sadece kahramanı kadın olan öyküyü okuyan 78 katılımcı üzerinden tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Buna göre, sadece “öfke” duygusu (F=2.629, p=.056) farklılaşma eğilimindedir. Bu duygunun hangi koşullar arasında farklılaşma eğiliminde olduğunu tespit etmek için yapılan

Tukey testi sonuçlarına göre katılımcılar, yetkinlik ve sevecenliğin düşük algılandığı koşulda, her ikisinin de yüksek algılandığı koşula göre daha çok öfke hissetmişlerdir.

Tablo 16. Grup Temelli Duygu Puanlarının Koşullara Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ile ANOVA Sonuçları

Duygu	Koşul	N	\bar{X}	S	sd	Kar. Top.	Ort. Kare	F	p						
Öfke	1.Yetkinlik yüksek/sevecenlik yüksek	20	2.15	1.268	3	17.181	5.727	2.629	.056						
	2.Yetkinlik yüksek/sevecenlik düşük	14	3.21	1.626											
	3.Yetkinlik düşük/sevecenlik yüksek	20	2.95	1.395											
	4.Yetkinlik düşük/sevecenlik düşük	24	3.33	1.606											
	Tedirgin	1.Yetkinlik yüksek/sevecenlik yüksek	20	3.05						1.395	3	10.255	3.418	1.431	.240
		2.Yetkinlik yüksek/sevecenlik düşük	14	3.79						1.847					
		3.Yetkinlik düşük/sevecenlik yüksek	20	2.90						1.483					
		4.Yetkinlik düşük/sevecenlik düşük	24	3.63						1.527					

Tablo 16. Grup Temelli Duygu Puanlarının Koşullara Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ile ANOVA Sonuçları (Devamı)

Duygu	Koşul	N	\bar{X}	S	sd	Kar. Top.	Ort. Kare	F	p						
Küskün	1.Yetkinlik yüksek/sevecenlik yüksek	20	2.40	1.635	3	5,600	1,867	.727	.539						
	2.Yetkinlik yüksek/sevecenlik düşük	14	3.07	1.940											
	3.Yetkinlik düşük/sevecenlik yüksek	20	2.30	1.625											
	4.Yetkinlik düşük/sevecenlik düşük	24	2.46	1.318											
	Gurur	1.Yetkinlik yüksek/sevecenlik yüksek	20	4.85						1.461	3	11,687	3,896	2.123	.104
		2.Yetkinlik yüksek/sevecenlik düşük	14	5.07						.917					
		3.Yetkinlik düşük/sevecenlik yüksek	20	4.05						1.356					
		4.Yetkinlik düşük/sevecenlik düşük	24	4.33						1.465					
Şefkat		1.Yetkinlik yüksek/sevecenlik yüksek	20	4.85	1.226	3	2,901	.967	.611	.610					
		2.Yetkinlik yüksek/sevecenlik düşük	14	4.86	1.351										
		3.Yetkinlik düşük/sevecenlik yüksek	20	4.55	1.234										
		4.Yetkinlik düşük/sevecenlik düşük	24	4.42	1.248										

Tablo 16. Grup Temelli Duygu Puanlarının Koşullara Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ile ANOVA Sonuçları (Devamı)

Duygu	Koşul	N	\bar{X}	S	sd	Kar. Top.	Ort. Kare	F	p						
Huzur	1.Yetkinlik yüksek/sevecenlik yüksek	20	4.40	1.353	3	10,745	3,582	1.921	.134						
	2.Yetkinlik yüksek/sevecenlik düşük	14	3.64	1.550											
	3.Yetkinlik düşük/sevecenlik yüksek	20	4.00	1.522											
	4.Yetkinlik düşük/sevecenlik düşük	24	3.46	1.103											
	Güvende	1.Yetkinlik yüksek/sevecenlik yüksek	20	3.55						1.572	3	2,068	,689	.741	.531
		2.Yetkinlik yüksek/sevecenlik düşük	14	3.00						1.881					
		3.Yetkinlik düşük/sevecenlik yüksek	20	3.35						1.631					
		4.Yetkinlik düşük/sevecenlik düşük	24	2.92						1.248					
Acıma		1.Yetkinlik yüksek/sevecenlik yüksek	20	2.40	1.392	3	5,385	1,795	.886	.453					
		2.Yetkinlik yüksek/sevecenlik düşük	14	3.14	1.562										
		3.Yetkinlik düşük/sevecenlik yüksek	20	2.75	1.482										
		4.Yetkinlik düşük/sevecenlik düşük	24	3.04	1.665										

Tablo 16. Grup Temelli Duygu Puanlarının Koşullara Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ile ANOVA Sonuçları (Devamı)

Duygu	Koşul	N	\bar{X}	S	sd	Kar. Top.	Ort. Kare	F	p						
Mutlu	1.Yetkinlik yüksek/sevecenlik yüksek	20	4.65	1.226	3	6,234	2,078	1.500	.222						
	2.Yetkinlik yüksek/sevecenlik düşük	14	4.07	1.492											
	3.Yetkinlik düşük/sevecenlik yüksek	20	3.80	1.576											
	4.Yetkinlik düşük/sevecenlik düşük	24	3.92	1.283											
	Küçümseme	1.Yetkinlik yüksek/sevecenlik yüksek	20	1.55						.826	3	8,668	2,889	1.182	.323
		2.Yetkinlik yüksek/sevecenlik düşük	14	1.64						.929					
		3.Yetkinlik düşük/sevecenlik yüksek	20	1.45						.759					
		4.Yetkinlik düşük/sevecenlik düşük	24	1.96						1.197					
Kendine güven		1.Yetkinlik yüksek/sevecenlik yüksek	20	4.65	1.531	3	3,261	1,087	1.502	.221					
		2.Yetkinlik yüksek/sevecenlik düşük	14	4.50	1.345										
		3.Yetkinlik düşük/sevecenlik yüksek	20	4.15	1.531										
		4.Yetkinlik düşük/sevecenlik düşük	24	3.79	1.318										

Tablo 16. Grup Temelli Duygu Puanlarının Koşullara Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ile ANOVA Sonuçları (Devam)

Duygu	Koşul	N	\bar{X}	S	sd	Kar. Top.	Ort. Kare	F	p						
Endişe	1.Yetkinlik yüksek/sevecenlik yüksek	20	2.90	1.483	3	14.796	4.932	2.140	.102						
	2.Yetkinlik yüksek/sevecenlik düşük	14	4.21	1.477											
	3.Yetkinlik düşük/sevecenlik yüksek	20	3.20	1.542											
	4.Yetkinlik düşük/sevecenlik düşük	24	3.42	1.586											
	Utanma	1.Yetkinlik yüksek/sevecenlik yüksek	20	2.10						1.651	3	15.027	5.009	1.246	.299
		2.Yetkinlik yüksek/sevecenlik düşük	14	3.07						1.774					
		3.Yetkinlik düşük/sevecenlik yüksek	20	2.10						1.683					
		4.Yetkinlik düşük/sevecenlik düşük	24	2.21						1.532					
Değerli		1.Yetkinlik yüksek/sevecenlik yüksek	20	4.55	1.276	3	10.128	3.376	.267	.849					
		2.Yetkinlik yüksek/sevecenlik düşük	14	4.43	1.089										
		3.Yetkinlik düşük/sevecenlik yüksek	20	4.30	1.380										
		4.Yetkinlik düşük/sevecenlik düşük	24	4.21	1.444										

Tablo 16. Grup Temelli Duygu Puanlarının Koşullara Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ile ANOVA Sonuçları (Devam)

Duygu	Koşul	N	\bar{X}	S	sd	Kar. Top.	Ort. Kare	F	p						
Korku	1.Yetkinlik yüksek/sevecenlik yüksek	20	2.50	1.469	3	1.412	.471	2.445	.071						
	2.Yetkinlik yüksek/sevecenlik düşük	14	3.29	.994											
	3.Yetkinlik düşük/sevecenlik yüksek	20	2.10	1.334											
	4.Yetkinlik düşük/sevecenlik düşük	24	2.38	1.245											
	Hayran	1.Yetkinlik yüksek/sevecenlik yüksek	20	3.50						1.539	3	12.218	4.073	2.175	.098
		2.Yetkinlik yüksek/sevecenlik düşük	14	2.64						1.447					
		3.Yetkinlik düşük/sevecenlik yüksek	20	2.35						1.268					
		4.Yetkinlik düşük/sevecenlik düşük	24	3.13						1.752					
Cesur		1.Yetkinlik yüksek/sevecenlik yüksek	20	4.35	1.348	3	15.290	5.097	.414	.743					
		2.Yetkinlik yüksek/sevecenlik düşük	14	3.86	1.610										
		3.Yetkinlik düşük/sevecenlik yüksek	20	3.90	1.553										
		4.Yetkinlik düşük/sevecenlik düşük	24	4.04	1.488										

Aktarılan bulgular değerlendirildiğinde “bir kadının yetkinlik ve sevecenlik açısından yüksek algılanmasını sağlayacak bilgi alındığında, kadın kimliği ile ilgili olumlu grup temelli duygular hissedilmesine yol açar” ve “bir kadının yetkinlik ve sevecenlik açısından düşük algılanmasını sağlayacak bilgi alındığında, kadın kimliği ile ilgili olumsuz grup temelli duygular hissedilmesine yol açar” şeklinde tanımlanan ikinci hipotezin doğrulanmadığı söylenebilir. Başka bir kadının yetkinlik ve sevecenlik açısından düşük algılanması kadın kimliği ile ilgili “öfke” duygusunun hissedilmesine yol açıyor gibi görünmekle beraber, söz konusu bulgu kabul edilebilir anlamlılık sınırları içerisinde yer almamakta sadece bu yönde bir eğilim olabileceğinden söz edilebilmektedir. Dolayısıyla başka bir kadınla ilgili yetkinlik ve sevecenlik değerlendirmelerinin kadın kimliği ile ilgili farklı değerlerde grup temelli duygular hissedilmesine yol açtığını söylemek zordur. Bu hipotezlerin doğrulanmamasının bir nedeni katılımcı sayısı olabilir. Daha yüksek katılımcı sayısına ulaşıldığında, farklılaşma eğilimi olan grup temelli duygunun anlamlı olarak farklılaşabileceği beklenebilir.

Üçüncü hipotez doğrultusunda içgrup ve dışgrup üyesiyle ilgili yetkinlik ve sevecenlik algısının değiştiği sekiz koşul ile katılımcıların kadın kimlikleriyle ilgili duyguları arasındaki fark tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile incelenmiştir. Buna göre, sadece “gurur ($F=2.813$, $p<.05$, $\eta^2= .11$)” ve “hayran ($F=2.052$, $p=.052$, $\eta^2= .08$)” duyguları üzerinde koşulların temel etkisi anlamlı düzeydedir. Söz konusu anlamlılıklarla ilgili ortalama, standart sapma ve ANOVA tabloları aşağıdadır.

Tablo 17. Grup Temelli Duygu Puanlarının Koşullara Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Duygu	Koşul	N	\bar{X}	S
ofke	ayselyyysy	20	2.15	1.268
	ayselyyysd	14	3.21	1.626
	ayselyydsy	20	2.95	1.395
	ayselyydsd	23	3.35	1.641
	aykutyysy	22	3.18	1.593
	aykutyysd	22	3.27	1.830
	aykutydsy	20	2.65	1.496
	aykutydsd	22	3.00	1.604
tedirgin	ayselyyysy	20	3.05	1.395
	ayselyyysd	14	3.79	1.847
	ayselyydsy	20	2.90	1.483
	ayselyydsd	23	3.52	1.473
	aykutyysy	22	3.14	1.521
	aykutyysd	22	3.77	1.631
	aykutydsy	20	2.75	1.333
	aykutydsd	22	2.77	1.445
kuskun	ayselyyysy	20	2.40	1.635
	ayselyyysd	14	3.07	1.940
	ayselyydsy	20	2.30	1.625
	ayselyydsd	23	2.43	1.343
	aykutyysy	22	2.55	1.299
	aykutyysd	22	2.45	1.625
	aykutydsy	20	2.10	1.021
gurur	ayselyyysy	22	2.32	1.427
	ayselyyysd	20	4.85	1.461
	ayselyydsy	14	5.07	.917
	ayselyydsd	20	4.05	1.356
	aykutyysy	23	4.26	1.453
	aykutyysd	22	4.32	1.323
	aykutydsy	22	3.91	1.540
	aykutydsd	20	3.55	1.468
sefkat	ayselyyysy	22	3.64	1.217
	ayselyyysd	20	4.85	1.226
	ayselyydsy	14	4.86	1.351
	ayselyydsd	20	4.55	1.234
	aykutyysy	23	4.48	1.238
	aykutyysd	22	4.86	.889
	aykutydsy	22	5.14	1.082
	aykutydsd	20	4.25	1.209
huzur	ayselyyysy	22	4.64	1.049
	ayselyyysd	20	4.40	1.353
	ayselyydsy	14	3.64	1.550
	ayselyydsd	20	4.00	1.522
	aykutyysy	23	3.57	.992
	aykutyysd	22	3.73	1.453
	aykutydsy	22	3.64	1.560
	aykutydsd	20	3.45	1.317

Tablo 17. Grup Temelli Duygu Puanlarının Koşullara Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri (Devam)

Duygu	Koşul	N	\bar{X}	S
guvende	ayselyysy	22	3.27	1.162
	ayselyysd	20	3.55	1.572
	ayselydsy	14	3.00	1.881
	ayselydsd	20	3.35	1.631
	aykutyysy	23	3.00	1.206
	aykutyysd	22	3.41	1.260
	aykutydsy	22	3.27	1.518
	aykutydsd	20	3.60	1.095
acıma	ayselyysy	22	2.95	1.214
	ayselyysd	20	2.40	1.392
	ayselydsy	14	3.14	1.562
	ayselydsd	20	2.75	1.482
	aykutyysy	23	3.04	1.665
	aykutyysd	22	3.55	1.503
	aykutydsy	22	2.73	1.638
	aykutydsd	20	2.40	1.635
mutlu	ayselyysy	22	3.09	1.477
	ayselyysd	20	4.65	1.226
	ayselydsy	14	4.07	1.492
	ayselydsd	20	3.80	1.576
	aykutyysy	23	4.00	1.243
	aykutyysd	22	4.14	1.283
	aykutydsy	22	3.68	1.287
	aykutydsd	20	3.70	1.261
kucum	ayselyysy	22	3.64	1.329
	ayselyysd	20	1.55	.826
	ayselydsy	14	1.64	.929
	ayselydsd	20	1.45	.759
	aykutyysy	23	2.00	1.206
	aykutyysd	22	1.82	.958
	aykutydsy	22	1.50	.802
	aykutydsd	20	1.55	.945

Tablo 17. Grup Temelli Duygu Puanlarının Koşullara Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri (Devam)

kguven	ayselyysy	22	1.73	.935
	ayselyysd	20	4.65	1.531
	ayselydsy	14	4.50	1.345
	ayselydsd	20	4.15	1.531
	aykutyysy	23	3.83	1.337
	aykutyysd	22	4.14	1.283
	aykutydsy	22	3.77	1.343
	aykutydsd	20	3.95	1.191
kiskanç	ayselyysy	22	3.86	.990
	ayselyysd	20	3.05	1.761
	ayselydsy	14	4.07	1.730
	ayselydsd	20	2.80	1.508
	aykutyysy	23	2.91	1.505
	aykutyysd	22	3.23	1.901
	aykutydsy	22	3.23	1.572
	aykutydsd	20	2.75	1.517
endise	ayselyysy	22	3.14	1.490
	ayselyysd	20	2.90	1.483
	ayselydsy	14	4.21	1.477
	ayselydsd	20	3.20	1.542
	aykutyysy	23	3.35	1.584
	aykutyysd	22	3.14	1.670
	aykutydsy	22	3.50	1.739
	aykutydsd	20	3.20	1.436
utanma	ayselyysy	22	3.32	1.323
	ayselyysd	20	2.10	1.651
	ayselydsy	14	3.07	1.774
	ayselydsd	20	2.10	1.683
	aykutyysy	23	2.09	1.443
	aykutyysd	22	2.32	1.524
	aykutydsy	22	2.50	1.535
	aykutydsd	20	1.75	.786

Tablo 17. Grup Temelli Duygu Puanlarının Koşullara Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri (Devam)

Duygu	Koşul	N	\bar{X}	S
degerli	ayselyysy	22	2.36	1.217
	ayselyysd	20	4.55	1.276
	ayselydsy	14	4.43	1.089
	ayselydsd	20	4.30	1.380
	aykutyysy	23	4.35	1.301
	aykutyysd	22	4.36	1.293
	aykutydsy	22	4.00	1.345
	aykutydsd	20	3.95	1.356
korku	ayselyysy	22	3.64	1.293
	ayselyysd	20	2.50	1.469
	ayselydsy	14	3.29	.994
	ayselydsd	20	2.10	1.334
	aykutyysy	23	2.30	1.222
	aykutyysd	22	2.27	1.579
	aykutydsy	22	2.36	1.529
	aykutydsd	20	2.10	1.373
hayran	ayselyysy	22	2.36	1.049
	ayselyysd	20	3.50	1.539
	ayselydsy	14	2.64	1.447
	ayselydsd	20	2.35	1.268
	aykutyysy	23	3.13	1.792
	aykutyysd	22	3.14	1.642
	aykutydsy	22	2.09	1.065
	aykutydsd	20	2.75	1.164
cesur	ayselyysy	22	2.68	1.555
	ayselyysd	20	4.35	1.348
	ayselydsy	14	3.86	1.610
	ayselydsd	20	3.90	1.553
	aykutyysy	23	4.17	1.370
	aykutyysd	22	4.14	1.125
	aykutydsy	22	3.50	1.472
	aykutydsd	20	3.70	1.261

Tablo 18. Grup Temelli Duygu Puanlarının Koşullara Göre Farklılaşım Farklılaşmadığını Saptamak Amacıyla Uygulanan ANOVA Sonuçları

Duygu	Kar.Top.	sd	Ort. Kare	F	p	η^2
ofke	22.641	7	3.234	1.315	.247	.056
tedirgin	24.803	7	3.543	1.556	.152	.066
kuskun	8.876	7	1.268	.573	.777	.025
gurur	37.032	7	5.290	2.813	.009	.113
sefkat	11.294	7	1.613	1.208	.301	.052
huzur	17.430	7	2.490	1.338	.236	.057
guvende	9.186	7	1.312	.654	.710	.029
acıma	22.355	7	3.194	1.332	.239	.057
mutlu	16.274	7	2.325	1.309	.250	.056
kucum	5.241	7	.749	.858	.541	.037
kguven	14.063	7	2.009	1.145	.338	.049
kıskanç	19.039	7	2.720	1.031	.412	.044
endise	16.773	7	2.396	1.007	.428	.044
utanma	17.710	7	2.530	1.176	.320	.050
degerli	13.551	7	1.936	1.141	.340	.049
korku	15.300	7	2.186	1.206	.303	.052
hayran	30.603	7	4.372	2.052	.052	.085
cesur	12.365	7	1.766	.956	.466	.041

ANOVA sonucuna göre koşullar arasında anlamlı olarak farklılaşım grup temelli duygular için görülen temel etkinin kaynağını belirleyebilmek amacıyla yapılan Tukey testi sonuçlarına göre; katılımcılar öykünün kadın kahramanı Aysel'in yetkin ve sevecen algılandığı koşul ile yetkinlik yüksek ve sevecenlik düşük algılandığı koşullarda, Aykut'un yetkinlik yüksek ve sevecenlik düşük, yetkinlik düşük ve sevecenlik yüksek, yetkinlik ve sevecenlik açısından düşük algılandığı koşullara göre daha gururlu hissetmişlerdir. Ayrıca Aysel'in yetkinlik yüksek ve

3.4. TARTIŞMA

Kalıpyargı İçerik Modeli'ne göre gruplar birbirlerine göre konumları açısından rekabet ve işbirliği çerçevesinde değerlendirildiklerinde söz konusu grup üyeleriyle ilgili farklı yetkinlik ve sevecenlik algıları ve bu grup üyelerine yönelik farklı duygular ortaya çıkmaktadır. Cuddy, Fiske ve Glick (2008) ile Fiske, Cuddy, Glick ve Xu (2002) tarafından ortaya konduğu üzere, içgruba ya da sevecenlik ve yetkinlik açısından yüksek algılanan dışgruplara “hayranlık (admiration)” hissedilmekte; bununla birlikte dışgrup yetkinlik açısından yüksek ve sevecenlik açısından düşük algılandığında “kıskançlık (envy)”, sevecenlik açısından yüksek ve yetkinlik açısından düşük algılandığında “acıma (pity)”, her iki boyutta düşük algılandığında “küçümseme (contempt)” hissedilmektedir. Bu çalışmada da kadın kimliği ile ilgili hissedilen olumlu ya da olumsuz duyguların, kadının diğer kadınlarla ilgili yetkinlik ve sevecenlik algılarından etkilenip etkilenmediği merak edilmiştir.

Ayrıca Kalıpyargı İçerik Modeline göre sosyal bağlam içerisinde yer alan grupların birbirlerine göre algılanan statüleri yetkinlik değerlendirmelerini, birbirlerine bağımlılıklarının rekabetçi ya da işbirlikçi şeklinde algılanması da sevecenlik değerlendirmelerini doğurur (Cuddy, Fiske ve Glick, 2007; Fiske, Cuddy, Glick ve Xu 2002; Fiske, Xu, Cuddy ve Glick, 1999). Gruplar arasındaki statü farkları ve rekabet ya da işbirliği bağlamında algılanan farklılıkların yetkinlik ve sevecenlik değerlendirmelerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışmada da katılımcıların yetkinlik ve sevecenlik algılarının aktarılan bağlamda ele alınması istenmiştir. Bu nedenle rekabet ve işbirliği değerlendirmelerinin ancak içgrup ve dışgrup ile ilgili algılar karşılaştırmalı olarak ele alınırsa belirginleşeceği, söz konusu karşılaştırmanın yetkinlik ve sevecenlik algılarını gruplar arasında daha belirgin bir şekilde ayırt edilmesini sağlayacağı düşünülmüştür. Dolayısıyla içgrupla ilgili algı dışgrupla ilgili algılarla karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde kadın kimliği ile ilgili hangi duyguların farklılaşacağı da bir diğer merak konusu olmuştur.

Yapılan çalışmada aktarılan araştırma soruları kapsamında belirlenen hipotezlerin sınanması için yapılan analizler sonucunda bazı bulguların beklentileri karşılamadığı bazı bulguların da kısmen karşıladığı söylenebilir. Bundan sonraki bölümlerde bulgular alanyazın çerçevesinde ele alınarak çeşitli yönleriyle tartışılacaktır.

3.4.1 Grup Temelli Duygular

Birinci çalışma ile tutarlı olmak adına kadın kimliğinin belirginleştirildiği yönerge ile verilen duygu formunun gerçekten grup temelli duyguları ortaya çıkarıp çıkarmadığını analiz etmek üzere yetkinlik-sevecenlik algısı değişimlemesi yapılmadan önce alınan anlık duygu ölçümü ile değişimlemenin ardından alınan kadın olarak hissedilen duygu ölçümü arasındaki fark incelenmiştir. Buna göre, “suçluluk” duygusu hariç bütün duygular anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Başka bir deyişle, katılımcılar kadın kimlikleri belirginleştirildiğinde, anlık olarak hissettiklerinden farklı ve ortak duygular hissetmektedirler. Dolayısıyla katılımcıların, kendilerini kadın olarak düşündüklerinde hissettikleri duygular sorulduğunda belirttikleri duyguların grup temelli duygular olduğu söylenebilir.

3.4.2. İçgrup ve Dışgrup Üyesinden Hoşlanmanın Rolü

Fiske, Cuddy, Glick ve Xu'ya (2002) göre bazı dışgruplara yönelik kalıpyargıların içeriği, söz konusu dışgrup yetkin algılandığı için saygı duymaya yönelik değerlendirmelerden oluşurken; bazı dışgruplar da sevecen algılandığı için hoşlanmaya yönelik değerlendirmelerden oluşur. Ayrıca bireyler yetkin algıladıkları için yüksek statülü gruplara imrenir ve saygı duyarlar ancak sevecen algılamadıkları için de hoşlanmazlar. Bununla birlikte düşük statülü grupları yetkin algılamadıkları için saygı duymaz ama aynı zamanda sevecen algıladıkları için hoşlanırlar (Fiske, Xu, Cuddy ve Glick, 1999). Alanyazındaki bu değerlendirmelerden yola çıkıldığında bu çalışmada içgrup ve dışgrupla ilgili yapılan yetkinlik ve sevecenlik değişimlemelerinin, içgrup ve dışgrup üyelerinden

hoşlanma düzeyini de farklılaştıracağı ve hoşlanmanın farklılaşmasının da grup temelli duyguları farklılaştırabileceği düşünülmüştür.

Çalışmada yetkinlik ve sevecenlik algısının değişimlendiği öykülerin kadın ve erkek kahramanından hoşlanmanın aktarılan boyutta rolünün incelenmesi için kadın ve erkek kahramanı olan öyküleri okuyan katılımcıların puanları ayrı ayrı ele alınmıştır. Kadın kahramanı olan öyküyü okuyan 78 katılımcıdan elde edilen bulgulara göre, katılımcılar kadının yetkinlik ve sevecenlik açısından yüksek algılandığı koşulda ondan en çok hoşlanmışlardır. Yetkin olarak algılanan kadın, gurur duyulacak bir içgrup üyesini temsil etmektedir ve üniversite öğrencisi olan katılımcıların kendilerini de görmek istedikleri boyutun yetkinlik olabileceği düşünüldüğünde bu içgrup üyesinden diğerlerine göre daha çok hoşlanmaları doğal görünmektedir. Ayrıca Fiske, Xu, Cuddy ve Glick (1999) ve Fiske, Cuddy, Glick ve Xu (2002) tarafından belirtildiği üzere içgrup üyeleri yetkinlik ve sevecenlik açısından yüksek algılanabilecek tek gruptur.

Katılımcılar öykünün kadın kahramanından hoşlandıklarında kadın olarak daha az “öfke, tedirgin, endişe” ve daha çok “cesur” hissetmişlerdir. Katılımcı grubunun üniversite öğrencisi kadınlardan oluştuğu göz önünde bulundurulduğunda yetkin ve sevecen olan kadının söz konusu katılımcı grubu için bir çeşit rol modeli olarak algılanabileceği düşünülebilir. Bu nedenle de katılımcıların ondan daha çok hoşlanmaları doğal gibi görünmektedir. Aynı zamanda yetkin algılanan bir başka deyişle becerikli bir kadının, katılımcıların kimlikleriyle ilgili “cesur” hissetmelerini tetiklemesi de üniversite öğrencileri için önemli bir boyut olabileceği tahmin edilen yetkinliğe sahip bir kadının varlığının katılımcıların kendilerini sosyal bağlamda bu boyuta yerleştirebilecekleriyle ilgili bir algı oluşturmaya bağlı olabilir. Buna ek olarak yetkinliğin ve sevecenliğin birlikte yüksek olması, katılımcıların toplumsal cinsiyet kalıpyargısı bağlamında kadına yakıştırılan erkeğe göre düşük konumuna meydan okumak gibi algılanmış olabileceğinden kadın olarak “öfke, tedirginlik ve endişe” gibi duyguların daha az hissedilmesi, sosyal bağlamda kadının aşağı konumunu meşrulaştırmaya karşı bir tepki şeklinde değerlendirilebilir.

Kahramanı erkek olan öyküyü okuyan 84 katılımcıdan elde edilen bulgulara göre, katılımcılar erkeğin yetkinlik ve sevecenlik açısından yüksek algılandığı koşulda ondan en çok hoşlanmışlardır, bu koşulun hemen arkasından yine anlamlı olarak diğerlerinden farklı bir şekilde yüksek düzeyde, yetkinliğin düşük ve sevecenliğin yüksek algılandığı koşul gelmektedir. Her ne kadar toplumsal cinsiyet kalıpyargıları doğrultusunda erkeğin yetkin olması istendik bir durum gibi görünse de bu çalışmada öykünün erkek kahramanından hoşlanma düzeyini sevecenlik algısındaki yükseklik belirliyor gibi görünmektedir. Yine üniversite öğrencisi kadın katılımcılar için sevecenlik boyutunda yüksek algılanan erkek, tehdit olarak görülmeyen bir dış grup üyesini temsil ettiğinden ona daha olumlu yaklaşılması olağandır. Özellikle son zamanlarda toplumumuzda erkeğin kadına uyguladığı baskı ve şiddetin fazlasıyla görünür olduğu düşünülürse, sıklıkla bu tarz haberlere maruz kalan bir üniversite öğrencisi kadının erkekten sevecenlik boyutunda yüksek beklentiye sahip olması doğal görünmektedir.

Ayrıca katılımcılar erkek kahramandan hoşlandıklarında kadın olarak daha çok “kendine güven” hissetmişlerdir. Toplumsal cinsiyet kalıpyargıları çerçevesinde erkeğe dayatılan rekabetçi rolden farklı olarak sevecen erkeğin daha uyumlu algılanmış olması, üniversite öğrencisi kadının kimliği ile ilgili kendine güvenli hissettirmesine neden olmuş olabilir.

3.4.3. Başka Bir Kadınla İlgili Değişimlenen Yetkinlik ve Sevecenlik Algılarının Kadın Kimliği İle İlgili Hissedilen Grup Temelli Duygulara Etkisinin İncelenmesi

Bu çalışmada kadının gözünde diğer kadınların görelî statüsü ve bu statünün rekabete ya da işbirliğine dayalı olmasının kendi kimliği ile ilgili algılayışını değiştireceği beklendiğinden kimlikle ilgili algının farklılaşmasının kadın kimliği ile ilgili grup temelli duyguları olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmüştür. Kalıpyargı İçerik Modelinden farklı olarak bu çalışmada kadının içgrup ya da dışgrup üyelerine karşı hissettiklerinden ziyade kendi kadınlık kimliği

ile ilgili duyguları, değişimlenen yetkinlik ve sevecenlik boyutları bağlamında değerlendirilmiştir.

“Bir kadının yetkinlik ve sevecenlik açısından yüksek algılanmasını sağlayacak bilgi alındığında, kadın kimliği ile ilgili olumlu grup temelli duygular hissedilmesine yol açar” ve “bir kadının yetkinlik ve sevecenlik açısından düşük algılanmasını sağlayacak bilgi alındığında, kadın kimliği ile ilgili olumsuz grup temelli duygular hissedilmesine yol açar” şeklinde belirlenen ikinci hipotez bağlamında elde edilen bulgulara göre, başka bir kadınla ilgili yetkinlik ve sevecenlik algısının değişimlenmesi herhangi bir grup temelli duyguyu farklılaştırmamıştır. Yapılan analizler doğrultusunda sadece “öfke” duygusunun anlamlılık eğiliminde olduğu söylenebilir. Bu eğilim de yetkinlik ve sevecenliğin yüksek algılandığı koşul ile her ikisinin de düşük algılandığı koşul arasında kendisini göstermektedir. Başka bir deyişle katılımcıların başka bir kadını yetkinlik ve sevecenlik açısından yüksek algıladıklarında düşük algıladıkları koşula göre kadın olarak daha az öfke hissettikleri söylenebilir.

Kalıpyargı İçerik Modeline göre yetkinlik ve sevecenlik açısından düşük algılanan grup üyelerine küçümseme hissedilmektedir (Cuddy, Fiske ve Glick, 2008; Fiske, Cuddy, Glick ve Xu, 2002). Bu çalışmada da bir kadının hem kadına toplumsal anlamda yakıştırılan rollere zıt olarak sevecenliğinin hem de üniversite öğrencisi kadınlar için önemli ve aranan bir boyut olan yetkinliğinin düşük algılanmasının katılımcılar için kadınlıkla ilgili istenmedik bir durum oluşturduğu söylenebilir. Bu nedenle de “küçümseme” duygusundan daha yoğun olarak değerlendirilebilecek “öfke” hissetmeleri olağan görünmektedir. Ayrıca önceden belirtildiği üzere Kalıpyargı İçerik Modelinde belirtilen duygular grup üyelerine yönelik hissedilen duygulardır, ancak bireyin içgrup yanlılığı nedeniyle olumlu değer yüklemesi beklenen içgrup üyesinin istenmedik boyutta yer almasının katılımcının kendi kimliği ile ilgili daha yoğun ve olumsuz bir grup temelli duygu hissetme eğilimini ortaya çıkarmış olabileceği düşünülebilir.

Bununla birlikte bu çalışmada içgrup üyesiyle ilgili yetkinlik ve sevecenlik algılarının değişimlenmesi sonucunda “öfke” dışında bir grup temelli duygunun farklılaşmamasının ve bu duygunun da anlamlılık eğiliminde olmasının ikinci hipotezle ilgili beklentiyi tam olarak karşılayamadığı söylenebilir. Bu doğrultuda, başka bir kadınla ilgili değerlendirmelerin toplumsal cinsiyet kalıpyargılarıyla uyumlu olmasının ya da olmamasının bireyin kadın kimliğinden dolayı hissettiklerini tek başına değiştirmekte yeterli olmadığı düşünülebilir. Bu nedenle başka bir kadınla ilgili yetkinlik ve sevecenlik algısının bir dışgrup üyesi ile ilgili algıyla karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesinin, kadının algılanan statüsüyle ilgili daha belirgin bir algı oluşturulabilmesi nedeniyle grup temelli duyguları daha net bir şekilde ayırt edebileceği düşünülmüştür.

3.4.4. İçgrup ve Dışgrup Üyeleriyle İlgili Değişimlenen Yetkinlik ve Sevecenlik Algılarının Kadın Kimliği İle İlgili Hissedilen Grup Temelli Duygulara Etkisinin İncelenmesi

Aktan'ın (2012) iş kadını ve ev kadını ile ilgili yetkinlik ve sevecenlik değerlendirmelerini örtük ölçüm ile ele aldığı tez çalışmasında ortaya koyduğu üzere, her iki kadın profiliyle ilgili uyarılar ayrı ayrı değil, karşılaştırmalı olarak sunulduğunda kalıpyargı içeriği belirginleşmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada alanyazına bir katkı sağlamak anlamında yetkinlik ve sevecenlik algılarının içgrup ve dışgrup üyeleri üzerinden karşılaştırmalı olarak ele alınması ve bunun sonucunda grup temelli duygular üzerindeki etkinin incelenmesi düşünülmüştür. Ancak bu çalışmada katılımcılar arası bir karşılaştırma yapıldığından her katılımcı, öykünün kahramanının kadın ya da erkek olduğu tek bir öykü okumuştur. Yetkinlik ve sevecenlik değerlendirmeleri ile ilgili içgrup ve dışgrup üyeleri üzerinden yapılan karşılaştırma, koşullar arasında analiz aşamasında gerçekleştirilmiştir.

Bu doğrultuda “bir kadının yetkinlik ve sevecenlik açısından yüksek algılanmasını sağlayacak bilgi alındığında, bir erkeğin yetkinlik ve sevecenlik açısından düşük algılanmasını sağlayacak bilgi alındığı koşula göre kadın kimliği ile ilgili olumlu

duygular hissedilir” ve “bir kadının yetkinlik ve sevecenlik açısından düşük algılanmasını sağlayacak bilgi alındığında, bir erkeğin yetkinlik ve sevecenlik açısından yüksek algılanmasını sağlayacak bilgi alındığı koşula göre kadın kimliği ile ilgili olumsuz duygular hissedilir” şeklinde tanımlanan üçüncü hipotez bağlamında bulgular değerlendirildiğinde, hipotezin bazı duygular için karşılandığı ancak çoğu duygu için de doğrulanmadığı görülmektedir. Elde edilen sonuçlara göre içgrup ve dışgrup üyeleri ile ilgili yetkinlik ve sevecenlik algısı değiştiğinde kadın olarak “gurur ve hayranlık” duyguları farklılaşmıştır.

Söz konusu farklılığın “gurur” için hangi koşullar arasında ortaya çıktığı analiz edildiğinde başka bir kadının yetkin ve sevecen ile yetkinlik açısından yüksek ve sevecenlik açısından düşük algılanması karşısında, erkeğin yetkinlik yüksek ve sevecenlik düşük, yetkinlik düşük ve sevecenlik yüksek, yetkinlik ve sevecenlik açısından düşük algılanması kadın olarak gururlu hissettirmiştir. Yetkinlik değerlendirmesi açısından toplumsal cinsiyet kalıpyargılarıyla uyumlu olmayan ve sevecenlik değerlendirmesi açısından da katılımcı profili için istendik olmayan bir erkeğin karşısında hem sevecenlik açısından toplumsal cinsiyet kalıpyargısıyla uyumlu hem de katılımcı profili için istendik algılanan bir kadının varlığı katılımcıların kimlikleriyle gurur duymalarını sağlamış gibi görünmektedir.

Koşullar arasındaki farkın “hayranlık” için hangi koşullar arasında meydana geldiği analiz edildiğinde başka bir kadın yetkinlik ve sevecenlik açısından yüksek ve bunun karşısında erkek yetkinlik açısından yüksek ve sevecenlik açısından düşük algılandığında katılımcıların kadın olarak hayran hissettikleri ortaya konmuştur. Burada da toplumsal kalıpyargılarla uyumlu bir erkeğin karşısında hem yetkin olduğu için güçlü algılanan hem de cinsiyet kalıpyargılarıyla uyumlu olan bir kadının varlığının, katılımcının kendi kimliğine hayranlık duymasına neden olmuş olabileceği değerlendirilebilir. Her iki boyutu da olumlu bir şekilde bünyesinde barındırabilen bir kadına maruz kalmış olmak, üniversite öğrencisi kadın için kadınlığı hayranlık duyulan bir boyuta taşımış olabilir

BÖLÜM 4

ÜÇÜNCÜ ÇALIŞMA

Kadınların dünya görüşlerinin ve inançlarının, kadınlarla ilgili tutumlarını ve kadınlıkla ilgili yaygın toplumsal yüklemeleri kabullenme eğilimlerini grup temelli duygular aracılığıyla etkileyeceği düşünülmektedir. Dolayısıyla üçüncü çalışmada, grup temelli duyguların bireylerin sosyal bağlamla ilgili algılarından nasıl etkilendiğinin ve tutumlarını nasıl şekillendirdiğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, kadınların politik görüş açısından eğilimi ve dindarlık düzeyi yordayıcı değişkenler olarak; cinsiyetle ilgili toplumsal sistemi meşrulaştırma eğilimi ve cinsiyetçi tutumlar da yordanan değişkenler olarak belirlenmiştir.

Duygunun Değerlendirilmesi Kuramı (Frijda, Kuipers ve Schure, 1989) ile bağlantılı olarak Cuddy, Fiske ve Glick (2008), duyguların sosyal davranışların öncülü olduğu sonucuna varmışlardır. Yazarlara göre “duygular güçlü bir şekilde ve doğrudan davranışları yordar çünkü sevecenlik ve yetkinlik algıları ile davranışlar arasında aracı rol oynarlar” (Cuddy, Fiske ve Glick, 2008). Ayrıca birçok çalışmada grup temelli duyguların dışgrup ve içgrupla ilgili tutum ve davranışları şekillendirdiği sonucuna ulaşılmıştır (Carlo, McGinley, Davis ve Strait, 2012; Cotrell, Richards ve Nichols, 2010; Ferguson ve Branscombe, 2010; Halperin, Canetti-Nisim, Hirsch-Hoefler, 2009; Lench, Flores ve Bench, 2011; Mashuri ve Zaduqisti, 2014; Rees, Allpress ve Brown, 2013; Smith, Seger ve Mackie, 2007; Thomas, McGarty ve Mavor, 2009). Aktarılan değerlendirmelerden yola çıkıldığında kadının kendisini kadın kimliği ile nasıl hissettiğinin diğer kadınlara yönelik tutumlarını ve ayrıca kadını erkeğe göre daha düşük statüde gören cinsiyetle ilgili toplumsal sistemi olduğu gibi kabullenmesini etkileyeceği düşünülmektedir. Bu nedenle grup temelli duyguların cinsiyetçi tutumlar ve cinsiyetle ilgili toplumsal sistemi meşrulaştırma eğilimini etkileyeceği beklenmektedir. Ayrıca cinsiyetçi tutumların ve cinsiyetle ilgili toplumsal sistemi

meşrulaştırma eğiliminin, bireylerin dini inançları ve dünya görüşleri açısından tutucu değerlere eğilimli olmalarından etkileneceği düşünülmektedir. Tutucu değerlere eğilimli olan kadınların geleneksel erkek egemen sosyal yapı içerisinde kadın kimliği ile ilgili olumlu duygular hissedebilecekleri ve hem geleneksel cinsiyetçi tutumları kabul etme hem de cinsiyet sistemini meşrulaştırma eğilimlerinin daha yüksek olacağı beklenebilir. Söz konusu beklentilerin alanyazına uygunluğu ve bu doğrultuda oluşturulan hipotez bundan sonraki bölümlerde açıklanmıştır.

4.1. ÇELİŞİK DUYGULU CİNSİYETÇİ TUTUMLAR

Glick ve Fisk'e (1997) göre erkeğe ve kadına yönelik algı, birbiriyle çelişen kalıpyargısal değerlendirmelerden oluşmaktadır. Erkeğin kadına göre fiziksel olarak daha güçlü olması, birçok kültürde erkeğin sosyal konumunu da güçlendirmektedir. Dolayısıyla bu bağlamda ortaya çıkan cinsiyetçi kalıpyargılar, kadın ve erkek cinsiyetleri arasındaki biyolojik ve sosyal farklılıklar nedeniyle toplumda kadınlara yönelik gelişen bir çeşit önyargı olarak tanımlanmaktadır. Cinsiyetçilik, genellikle kadına yönelik düşmanca tutumlar olarak tanımlansa da Glick ve Fiske'in (1996) de belirttiği gibi, tek yönlü bir kavram olarak düşünülmemelidir. Nitekim Glick ve Fiske (1996), cinsiyetçiliği düşmanca ve korumacı yönleri olan iki boyutlu bir yapı olarak kavramsallaştırmaktadır. Düşmanca cinsiyetçilikle özdeşleşen olumsuz algıdan farklı olarak korumacı cinsiyetçilik kadının hassas, sevecen, duyarlı, yakınlık arayan yapısına vurgu yapması nedeniyle daha olumlu bir yön içeriyor gibi görünmektedir. Ancak her ne kadar olumlu bir algılayışı ifade ediyor gibi görünse de korumacı cinsiyetçilik de kadının erkeğe göre zayıf olan toplumsal konumunu meşrulaştırır ve cinsiyetlerin geleneksel rollerinin kabullenilmesini sağlar (Glick ve Fiske, 1996; Glick ve Fiske, 1997; Glick ve ark., 2000).

Glick ve Fiske (1996,1997) düşmanca ve korumacı cinsiyetçiliğin kökeninde ataerkilliğin (paternalism), cinsiyetler arası farklılaştırmanın (gender differentiation) ve heteroseksüelliğin (heterosexuality) yattığını belirtmişlerdir.

Yazarlara göre ataerkillik baskıcı ya da koruyucu olabilir. Baskıcı ataerkillik, kadınların erkekler tarafından kontrol edilmeleri gerektiği inancı iken koruyucu ataerkillik, erkeğin fiziksel olarak daha güçlü ve otoriterlik ya da liderlik özelliklerine sahip olması nedeniyle kadını koruması gerektiğine yönelik inancı temsil etmektedir. Cinsiyetler arası farklılaştırma, kadının ve erkeğin sosyal rollerinin farklı olmasından yola çıkarak yarışmacı ya da tamamlayıcı olabilir. Cinsiyetler arası yarışmacı farklılaştırma, erkeğin özgüvenli olması nedeniyle yüksek statülü işlere daha uygun olduğuna yönelik inanış iken, cinsiyetler arası tamamlayıcı farklılaştırma ise kadınıla erkeğin birbirini tamamladığına, erkeğin kadına ihtiyacı olduğuna yönelik inancı ifade etmektedir. Heteroseksüel düşmanlık ve yakınlık şeklinde sınıflandırılan heteroseksüellik ise erkekle kadının cinsel anlamda birbirine bağımlılığını ifade etmektedir. Heteroseksüel düşmanlık, kadını cinsel obje olarak ele alan ve kadının baştan çıkarma gücü ile erkek üzerinde kontrol sağlayabileceğine yönelik inanışı temsil etmekteyken, heteroseksüel yakınlık kadının cinsel olarak erkeği tamamlayan ve kadını romantik bir eş olarak gören inanışı ifade etmektedir. Glick ve Fiske (1996,1997) düşmanca cinsiyetçiliğin bileşenlerini baskıcı ataerkillik, cinsiyetlerarası yarışmacı farklılaştırma ve düşmanca heteroseksüellik şeklinde; korumacı cinsiyetçiliğin bileşenlerini ise koruyucu ataerkillik, cinsiyetlerarası tamamlayıcı farklılaştırma ve heteroseksüel yakınlık olarak ayırt etmişlerdir.

Düşmanca cinsiyetçilik, erkeğin kadın üzerindeki gücünü ve geleneksel cinsiyet rollerini temsil ederken korumacı cinsiyetçilik ise erkeğin kadına olan ihtiyacını ve kadının erkek tarafından korunması gerektiğine yönelik bakış açısını ifade etmektedir (Glick ve Fiske, 1997). Ancak sonuç itibarıyla düşmanca ve korumacı cinsiyetçiliğin her ikisi de erkeğin kadına göre güçlü konumunu korumasına ve yüksek statü gerektiren rollere uygun olduğuna yönelik bir algılayış geliştirilmesine hizmet etmektedir. Aynı zamanda bu sayede, kadının da erkeğe göre zayıf algılanan konumu korunmakta ve cinsiyet ayrımcılığına maruz kalması sonucu ortaya çıkmaktadır.

Glick ve Fiske (2001) makalelerinde aktardıkları üzere, kadınlar tehdit algıladıkları grup olan erkekler tarafından korunmaları gerektiğine yönelik bir inanış geliştirerek aslında kendilerini koruma altına almaktadırlar. Sakallı (2002,2003) tarafından aktarıldığı üzere korumacı cinsiyetçilik olumlu duygular uyandırır da geleneksel cinsiyetçi kalıpyargıları ve erkeğin egemenliğini destekleyen bir tutumdur. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranan kadınlar korumacı cinsiyetçi bakış açısıyla ödüllendirilirken, davranmayan kadınlar da düşmanca cinsiyetçi yaklaşımla cezalandırılmakta ve reddedilmektedir (Sakallı ve Glick, 2003). Glick, Sakallı, Ferreira ve Aguiar de Souza (2002) Türk ve Brezilyalı katılımcılarla yaptıkları çalışmalarında, korumacı cinsiyetçiliğin geleneksel cinsiyet rolleriyle uyumlu davranış sergileyen kadınlara yönelik olumlu tutumları ve geleneksel rollere uyumlu olmayan kadınlara yönelik olumsuz tutumları da düşmanca cinsiyetçiliğin yordadığını ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde düşmanca cinsiyetçi tutumların iş kadınlarına yönelik olumsuz yaklaşıma; korumacı cinsiyetçi tutumların da ev kadınlarına yönelik olumlu yaklaşıma yol açtığı bulunmuştur (Glick ve Fiske, 2001).

Cinsiyetçilik, politik tutuculuk ve çeşitli demografik değişkenler ile evlilik öncesi cinsel ilişkiye yönelik tutumların Türk katılımcılarla incelendiği çalışmada Sakallı ve Glick (2003), erkeklerde düşmanca cinsiyetçiliğin kadınlarda da korumacı cinsiyetçiliğin yüksek olduğunu ve kadınların korumacı cinsiyetçilik ile uyumlu bir davranış olmayan evlilik öncesi cinsel ilişkiye giren kadınlara yönelik tutumlarının olumsuz olduğunu ortaya koymuşlardır. Glick ve arkadaşları (2000), Türkiye de dahil 19 ülkede yaptıkları çalışmada, özellikle Türkiye gibi cinsiyetçi ülkelerde kadınların korumacı cinsiyetçiliği kabul ettiklerini vurgulamaktadırlar. Dolayısıyla ayrımcılığa maruz kalan kadının kendisinin, olumlu bir yaklaşım gibi algılanan ancak cinsiyetle ilgili toplumsal kalıpyargıların ve cinsiyet eşitsizliğinin devamını sağlayan korumacı cinsiyetçi tutumlar edindiğini söylemek mümkündür.

Sakallı'nın (2003) evlilikte kadına yönelik şiddetle ilgili tutumlar ile cinsiyetçilik, yaş, eğitim ve aylık gelir düzeyi arasındaki ilişkileri incelediği çalışmasında ortaya koyduğu üzere, erkeklerde eğitim düzeyi düşük ve düşmanca cinsiyetçi tutumlar

yüksek olduğunda kadına yönelik fiziksel şiddete yönelik tutumlar daha olumluysen, kadınlarda yaş ile düşmanca ve korumacı cinsiyetçi tutumlar yüksek olduğunda kadına yönelik sözel şiddete tolerans artmaktadır. Glick, Sakallı, Ferreira ve Aguiar de Souza (2002) Türkiye ve Brezilya'yı cinsiyetçi tutumlar ve kadına yönelik şiddetle ilgili tutumlar açısından karşılaştırdıklarında her iki ülkede de düşmanca cinsiyetçiliğin kadına yönelik şiddetle ilgili tutumları yordadığını bulmuşlardır. Ayrıca Ercan (2009) da düşmanca cinsiyetçiliğin kadına yönelik fiziksel şiddetle ilgili olumlu tutumları yordadığını ortaya koymuştur. Işık'ın (2008) bulgularına göre, düşmanca cinsiyetçilikteki artış, namusu kadının bekaretiyle ilişkilendirme ve erkekleri de namusu korumaktan sorumlu tutuma eğilimlerinde artışla ilişkilidir.

Cinsiyetçiliğin bu çalışmada incelenen politik görüş ve dindarlık ile ilişkileriyle ilgili farklı çalışmalar mevcuttur. Örneğin Sakallı ve Glick (2003) Türk katılımcılarla yaptıkları çalışmada radikal soldan radikal sağa doğru bir ölçek üzerinde değerlendirilen politik görüşten çıkarsadıkları politik tutuculuğun erkeklerde düşmanca cinsiyetçilik ile; kadınlarda ise korumacı cinsiyetçilik ile ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır.

Taşdemir ve Sakallı (2010) çalışmalarında, erkekler için dindarlık ile koruyucu cinsiyetçilik arasında ve hem erkekler hem kadınlar için dindarlık ile düşmanca cinsiyetçilik arasında anlamlı ilişkiler saptamışlardır. Maltby, Hall, Anderson ve Eduardo (2010) da dindarlık ile cinsiyetçi tutumlar arasındaki ilişkiye cinsiyetin aracılık ettiğini bulmuşlardır. Yazarlara göre erkeklerde geleneksel Hristiyan doktrinini kabul arttıkça çelişik duygulu cinsiyetçiliğin bir boyutu olan koruyucu ataerkillik puanlarında da artış gözlenmektedir, ancak aynı ilişki kadınlar için söz konusu değildir.

Paladino ve arkadaşları (2014), cinsiyetçi tutumlar ile grup temelli duygular ve davranış eğilimi arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında katılımcıların cinsiyetçi tutum düzeylerini Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik ölçeği ile belirlemişlerdir. Ardından katılımcılara İtalyan başbakanının cinsiyetçi söylemlerini içeren bir

video izletilerek kadın olarak nasıl hissettiklerinin sorgulandığı grup temelli duygu ve protesto eğilimlerinin değerlendirildiği davranış eğilimi ölçümü alınmıştır. Sonuç olarak, düşmanca cinsiyetçi tutumlar ile cinsiyetçi söylemler karşısında kadın olarak hissedilen aşağılanma, öfke ve üzüntü duyguları arasında ters yönde bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca düşmanca cinsiyetçi tutumlara sahip olmayan kadınların grup temelli öfke hissettiklerinde İtalyan başbakanını protesto eğilimlerinin arttığını; düşmanca cinsiyetçi tutumlara sahip olan kadınların da olumsuz grup temelli duygularının ve protesto etme eğilimlerinin azaldığı ortaya konmuştur.

4.2. TOPLUMSAL CİNSİYETLE İLGİLİ SİSTEMİ MEŞRULAŞTIRMA EĞİLİMİ

Sistemi meşrulaştırma insanların, sosyal eşitsizliklere neden olan sosyal düzenlemeleri algılama, anlama ve açıklama çabalarının sonucunda eşitsizliğin sürmesine katkı sağlayacak açıklamalara ulaşmalarını sağlayan psikolojik bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Sistemi meşrulaştırma kuramına göre; insanlar kendilerinin veya gruplarının ihtiyaçlarına hizmet etmese bile var olan ekonomik, politik ve sosyal düzenlemeleri adil ve meşru olarak algılamaya ve mantıksallaştırmaya güdüldürler (Jost ve Banaji, 1994).

Dezavantajlı grup üyeleri içinde yaşadıkları sistemin, doğanın bir parçası olduğuna ve olayların hep bu şekilde olacağına inanır ve kalıpyargılar da genellikle bu ideolojik işleve hizmet eder. İnsanların statü veya pozisyonundan yola çıkarak ve bu statü veya pozisyonu korumaya yarayan kalıp yargısal yüklemeler yapma eğilimleri vardır. Bu yüklemeler sosyal düzeni şekillendirir ve sosyal sistemi meşrulaştırır (Jost ve Banaji, 1994).

Sosyal Baskınlık Kuramına göre toplum güç ve statü açısından farklılık gösteren sosyal kategorilerden oluşmaktadır ve bu farklılıklar temelinde de kaynakların dengesiz bir şekilde dağılımı söz konusudur. Bu gruplar arasında grup temelli bir hiyerarşi bulunmaktadır (Sidanius, Levin, Federico ve Pratto, 2001). Grup temelli hiyerarşide, baskın grup ve alt grup olarak iki temel sınıflandırmaya işaret

edilmektedir. Baskın grup güç, sağlık, refah gibi olumlu sosyal değerlere daha yüksek düzeylerde sahip iken alt grup yoksulluk, düşük statü, sağlıksızlık gibi olumsuz sosyal değerlere sahiptir. Her ne kadar bu kategoriler arasında bir çatışmanın varlığı söz konusu olsa da bazı durumlarda var olan ve grup temelli hiyerarşiyi barındıran sosyal sistemin, hem baskın hem alt grup üyeleri tarafından korunmaya ve olduğu şekliyle devamının sağlanmasına yönelik çaba söz konusudur.

Bireylerin neden bireysel ihtiyaçlarına ters olsa da var olan sistemi korumaya çalıştıkları ve destekledikleri ile ilgili olarak yapılan açıklamalarda baskın grubun güç kullanarak veya ideolojik kontrol yoluyla grup temelli sosyal hiyerarşinin korunmasını ve devamını sağladıkları öne sürülmektedir. Baskın grubun üyeleri ayrıcalıklı konumlarını korumak için bazen açık bir şekilde güç kullanmak yerine hem kendilerini hem de alt grupları var olan sosyal düzenin ahlaksal ve entelektüel açıdan meşru olduğuna inandırmaktadırlar. İnsanların zihinlerinde söz konusu inancı oluşturmaya yarayan meşrulaştırıcı ideolojiler, grup temelli eşitsizliğe ahlaki ya da entelektüel destek sağlayan inanç, değer, tutum ya da kalıp yargılar bütünü şeklinde tanımlanmaktadır (Jost ve Major, 2001; Sidanius, Levin, Federico ve Pratto, 2001). Jost ve Hunyady (2005) sistemi meşrulaştırma ideolojilerini, protestan çalışma etiği, meritokratik ideoloji, adil pazar ideolojisi, ekonomik sistemi meşrulaştırma, adil dünya inancı, güç mesafesi, sosyal baskınlık yönelimi, eşitliğe karşıtlık, sağ kanat yetkeciliği ve politik tutuculuk gibi görüşler temelinde açıklamışlardır.

Sistemi meşrulaştırmaya hizmet eden bu ideolojiler, insanların dünyanın daha kontrol edilebilir, adil ve makul olduğuna inanmalarına (Lerner ve Miller, 1978; Major, 1994; aktaran Olsen ve Hafer, 2001) ve böylece içinde buldukları durumu ve sistemi daha kabul edilebilir ve doyum sağlayıcı algılamalarına yardımcı olmaktadır (Kluegel ve Smith, 1968, Lane, 1962 aktaran Jost ve Hunyady 2002). Nitekim, sistemin algılanan meşruluğunun (Jost ve Burgess, 2000; Major ve ark., 2002) ve politik tutuculuğun (Jost ve Thompson, 2000;

Levine, Sidanius, Rabinowitz ve Federico, 1998) gruplararası statü farklarıyla dış grup yanlılığı arasındaki ilişkiye aracılık ettiği bulunmuştur.

Kadınlar toplumda sosyal statü açısından düşük algılanan bir gruptur. Bu açıdan değerlendirildiğinde kadın da kendi zayıf konumunu meşrulaştırarak sistemin devamlılığına hizmet etmektedir. Kadınlarla erkekler arasındaki farklılıklarla ilgili kalıpyargısal değerlendirmelerin toplumsal cinsiyet sistemini meşrulaştırmaya yardım ettiği Jost ve Kay (2005) tarafından aktarılmaktadır. Yazarlara göre söz konusu değerlendirmeler, her iki cinsiyeti de toplumda onlar için belirlenen roller doğrultusunda konumlarına uygun hareket etmeye yönlendirerek toplumsal cinsiyet sistemini meşrulaştırmaya hizmet eder. Cinsiyet rollerinin bu şekilde meşrulaştırılması da kültürel ayırımın adil ve olması gereken bir düzenleme olduğuna yönelik algı yaratır. Böylece kadının değil erkeğin yetkin olması beklenen sosyal durumlarda, kadınların sevecenlik gibi farklı bir rol edinerek kendilerini cinsiyetle ilgili sisteme dahil olarak algılamaları mümkün olur.

Sistemi meşrulaştırma eğilimi ve duygularla ilgili çeşitli çalışmalara ulaşılmıştır. Jost ve arkadaşları (2012) çalışmalarında sistemi meşrulaştırma eğiliminin grup temelli öfke ile ters yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. İngiltere’de ekonomik eşitsizlik nedeniyle grev yapmak üzere olan Ulusal Öğretmenler Birliği (National Union of Teachers) üyelerinin sistemi meşrulaştırma güdülenmelerinin değiştiği bir çalışma yürütülmüştür. Buna göre sistemi reddetme koşulunda sistemdeki olumsuzlukları vurgulayan bir paragraf okutularak sistemdeki eşitsizlik belirginleştirilirken, kontrol koşulunda sistemle bağlantı kurulmayan, öğrencilerin daha iyi eğitilmesi üzerine bir paragraf okutulmuştur. Sonrasında da katılımcılara sistemi meşrulaştırma, içgrupla özdeşim, grup temelli öfke düzeyi ve protesto etme eğilimlerini belirleyen ölçekler uygulanmıştır. Bulgulara göre, sistemi reddetme koşulu sistemi meşrulaştırma eğilimi ile ters, grup temelli öfke ile de olumlu yönde ilişkili iken; sistemi meşrulaştırma eğilimi ise grup temelli öfke ile ters yönde ilişkilidir. Ayrıca sistemi reddetme koşulunun sistemi meşrulaştırma eğilimi aracılığı ile grup temelli öfke düzeyini etkilediği bulunmuştur.

Whitson, Galinsky ve Kay (2015), belirsizlik ve belirginlik içeren duygular şeklinde bir sınıflandırma yaptıktan sonra bu duyguların bireylerin sistematik ya da çevresel düşünme süreçlerini nasıl etkilediğini incelemişlerdir. Yazarların sınıflandırmasına göre, belirginlik içeren duygular mutluluk, hoşnutluk, öfke, tikslenme iken belirsizlik içeren duygular ise şaşkınlık, umut, endişe ve korkudur. Yürütülen birinci deneyde, aktarılan duyguların farklı koşullarda değişimlenmesinin ardından hükümetin politikalarını savunma düzeyini belirleyen başka bir deyişle sistemi meşrulaştırma değerlendirme yapılmasına yönelik sorular sorulmuştur. Sonuçta, belirsizlik içeren duyguların yaratıldığı koşuldaki katılımcıların hükümetin politikalarını daha çok savunduklarını göstermişlerdir. Yazarlar katılımcıların belirsizlik içeren duygular hissettiklerinde, duyguların olumlu ya da olumsuz nitelikte olmasından bağımsız olarak, yaşadıkları belirsizliği telafi etmek amacıyla var olan sistemi savunma eğiliminde oldukları sonucuna varmışlardır.

4.3. ÇALIŞMANIN AMACI

Kadınların hemcinslerine yönelik ve genel olarak kadının toplumsal konumuyla ilgili değerlendirme ve tutumlarının, bireylerin sosyal bağlamı nasıl algıladıklarından etkileneceği düşüncesinden hareketle; bireylerin zihinlerinde sosyal bağlam özelliklerini şekillendirdiği düşünülen politik görüşün sağ ya da sol eğilimli olması ve dindarlık düzeyi yordayıcı değişkenler olarak belirlenmiştir. Politik görüş ve dindarlık düzeyinin, bireylerin sahip oldukları görüş ve inanış doğrultusunda sosyal bağlamla ilgili kalıpyargısal bir bakış açısı geliştirmelerine hizmet ettiği düşünülmektedir. Bu nedenle de sahip olunan kalıpyargılar çerçevesinde bireylerin tutumlarının belirginleşeceği beklenebilir. Dolayısıyla bu araştırmanın konusu olan, bireylerin kendi kadınlık kimlikleri ve diğer kadınlarla ilgili duygu ve değerlendirmelerinin politik görüş ve dindarlık düzeylerinden etkileneceği düşünülmektedir.

Bununla birlikte kadının toplumsal konumunun algılanışı, kadınlar arasında da toplumsal cinsiyetçi kalıpyargılarla uygun olmaktadır. Glick ve Fiske'in (1996,1997) belirttiği gibi kadınlar özellikle cinsiyetçi kültürlerde düşmanca cinsiyetçi tutumları reddediyor gibi görünmekle beraber korumacı cinsiyetçi tutumları kabul etmektedirler. Türkiye'nin de erkek egemen ve tutucu değerlerin ön planda olduğu bir toplum olduğu (Sakallı, 2001; Sakallı ve Glick, 2003) ve ayrıca kadına yönelik şiddet vakalarının son dönemde çarpıcı bir şekilde artış gösterdiği göz önünde bulundurulduğunda, kadınların tehdit algıladıkları grup olan erkeklerden korunmaya yönelik ihtiyaçlarının arttığı ve bu nedenlerle korumacı cinsiyetçi bakış açısını olumlu değerlendirdikleri düşünülebilir.

Bundan önceki çalışmalarda kadının kendi kimliği ile ilgili olumlu ve olumsuz duyguları bir arada ve grup düzeyde hissettikleri ortaya konmuştur. Birinci çalışmada aktarıldığı üzere kadın kimliği belirginleştirildiğinde kadınlar kendilerini, bireysel kimliğin belirgin olduğu ve anlık duygudurum koşullarına göre daha yüksek düzeyde değerli ve cesur ancak aynı zamanda daha düşük düzeyde güvende hissetmektedirler. Ayrıca kadın olarak öfke, korku, tedirginlik, endişe,

utanma, acıma, vb. olumsuz duygular ile gurur, mutlu, değerli, vb. olumlu duygular da hissetmektedirler. Dolayısıyla kadın kimliği ile ilgili hissedilen duyguların içeriğinin farklı yönlerde olmasının cinsiyetçi tutumların düşmanca ve korumacı şeklinde farklı yönlerde olmasını yordayabileceği düşünülmektedir.

Aktarılan bakış açısı doğrultusunda kadınların cinsiyetle ilgili toplumsal sistemi meşrulaştırmalarının ya da çelişik duygulu cinsiyetçi tutumlar sergilemelerinin altında, politik anlamda tutucu bakış açısıyla beraber dindarlık eğilimlerinin ve bunlarla bağlantılı olarak kadın kimlikleriyle ilgili hissettiklerinin yatıyor olabileceği düşünülmektedir. Bir başka deyişle duyguların, sosyal bağlam özellikleriyle ilgili kalıpyargısal algılayış doğrultusunda harekete geçen ve kadın olmakla ilgili değerlendirmeleri etkileyebilen bir değişken olabileceği düşünülmektedir.

Cuddy, Fiske ve Glick'in (2008) de vurguladığı gibi tutumların üç psikolojik bileşeni olan bilişler (kalıpyargılar), duygu (duygusal önyargılar) ve davranış (ayrımcılık), birlikte işlev gösterir ve önyargılı tutumları oluşturur. Ayrıca tutumlarla ilgili çeşitli yaklaşımlarda da, olaylarla ya da çevreyle ilgili değerlendirmelerin duyuşsal, bilişsel ve davranışsal boyutlarının koşula bağlı olarak bir arada tutumları oluşturduğu ortaya konmaktadır (Ajzen, 2001). Ek olarak duyguların, bilişlerle ayrımcı davranış arasındaki ilişkide aracı rolü olduğu ortaya konmuş olsa da ayrımcı davranışı, kalıpyargılardan daha iyi yordadığını gösteren çalışmalar da vardır (Cuddy, Fiske ve Glick, 2008; Esses ve Dovidio, 2002; Talaska, Fiske ve Chaiken, 2007).

Miller ve arkadaşları (2004) grup temelli duyguların, bir dışgrupun olumsuz değerlendirilmesi olarak tanımladıkları gruplararası önyargının önemli bir nedeni olduğunu ortaya koymuşlar ve dışgrup üyeleriyle ilgili değerlendirmeleri etkilediğini belirtmişlerdir.

Smith, Seger ve Mackie (2007), grup temelli duyguların sadece davranış eğilimini değil, gruplararası tutumları da yordadığını ortaya koymuşlardır. Bir başka deyişle, grup temelli duyguların grup içi ve gruplararası tutumlarla ve dolayısıyla

davranışlarla ilişkili olduğunu vurgulamaktadırlar. Yazarlar Amerikalı öğrencilerin Cumhuriyetçi ve Demokrat kimlikleri bağlamında yaptıkları çalışmalarında, içgrubu destekleme şeklinde tanımladıkları gruba yönelik tutumları duygu termometresi ile ölçmüşler ve ayrıca dışgrupla yüzleşme ya da dışgruptan kaçınma eğilimlerini belirledikleri davranış eğilimi ölçümü de almışlardır. Bulgulara göre, dışgruba yönelik grup temelli öfke ve içgrupla ilgili grup temelli olumlu duygular (hoşnut, umutlu, gururlu, mutlu, minnettar ve saygılı) içgrubu destekleyici tutumlar ve davranış eğilimleri ile ilişkilidir.

Ayrıca Kuppens ve arkadaşları (2013) da alanyazında var olan, grup temelli duygunun öncesinde mutlaka grup temelli değerlendirmelerin gelmesi gerektiğine yönelik bakış açısına şüpheyle yaklaşmaktadırlar. Yazarlar, Fransızca konuşan üniversite öğrencilerinin üniversitelerinde öğretim dilinin İngilizce olacağı ile ilgili sahte bir gazete haberi okuduktan sonra grup temelli değerlendirmelerini ölçmek için düşünce listeleme yöntemini kullandıkları deneylerinde duyguların, değerlendirme ölçümünden önce deneyimlendiğini belirtmişlerdir. Ayrıca grup temelli duygular ve grup temelli değerlendirmeler arasında çok yakın bir bağlantı olduğunu ve aralarındaki ilişkinin yönünün araştırılması gerektiğini ortaya koymuşlardır.

Çelişik duygulu cinsiyetçi tutumlar ve sistemi meşrulaştırma eğilimi ile ilgili yapılmış olan çalışmalarda her iki değişken de duyguların öncülü olarak ele alınmıştır. Ancak aktarılan çalışmalar doğrultusunda grup temelli duyguların grupla ilgili tutumları etkileyebileceği düşüncesinden hareketle kadın olmakla ilgili grup temelli duyguların, kadınların “Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği” ile ölçülen cinsiyetçi tutumlarını ve “Toplumsal Cinsiyet Sistemini Meşrulaştırma Eğilimi Ölçeği” ile ölçülen cinsiyetçi sisteme yönelik tutumlarını etkileyeceği beklenmiştir.

Aktarılan açıklamalar bağlamında oluşturulan hipotez aşağıdaki gibidir:

Hipotez: Politik görüş ve dindarlık düzeyleri, cinsiyetle ilgili toplumsal sistemi meşrulaştırma eğilimini ve cinsiyetçi tutumları grup temelli duygular aracılığıyla yordar.

Birinci hipotez doğrultusunda değişkenler arasındaki ilişkiler için belirlenen yön, bu çalışmanın alanyazına sağlayacağı düşünülen katkı olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, Duygunun Değerlendirilmesi Kuramında açıklandığı üzere duygunun bilişsel değerlendirmeler doğrultusunda değişeceği yönündeki bulgular, grup temelli duyguların bağımlı değişken olarak da ele alınabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca alanyazında dindarlık ile politik görüş değişkenleri ile meşrulaştırma eğilimi ve cinsiyetçi tutumlar arasındaki ilişkileri gösteren çalışmalarda, söz konusu değişkenler arasında bir nedensellik ilişkisi belirlenmemiş olması yüzünden bu değişkenlerin bir arada kullanılabileceği de değerlendirilmektedir. Dolayısıyla grup temelli duyguların bireylerin genel anlamda dünya görüşleri ve inanışlarından olduğu kadar, kadınlarla ya da kadın olmakla ilgili tutum ve değerlendirmelerinden de etkilenebileceği düşünülebilir.

Çalışmada yer alan değişkenler arasında yukarıda aktarıldığı üzere hipotez ile belirlenenden farklı bir ilişkinin de olması mümkündür. Bu nedenle grup temelli duyguların politik görüş ve dindarlık ile meşrulaştırma eğilimi ve cinsiyetçi tutumlar arasındaki ilişkiye aracılık ettiği yönündeki temel hipotezin karşılanıp karşılanmadığının ötesinde, olası diğer ilişkilere göre daha iyi bir açıklama getirdiğini de incelemek gerekmiştir. Bu incelemenin yapılabilmesi için hipotezde öngörülen birinci model ile grup temelli duyguların bağımlı değişken olarak ele alındığı ikinci model karşılaştırılarak, en iyi açıklama getiren modelin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

4.4. YÖNTEM

4.4.1. Katılımcılar

Hacettepe Üniversitesi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi ve Ufuk Üniversitesinin çeşitli bölümlerinde lisans ve yüksek lisans eğitimlerine devam eden ve yaş ortalamaları 24 olan toplam 305 kız öğrenci örneklem grubunu oluşturmuştur.

Katılımcıların en çok okudukları gazete isimleri üzerinden yapılan politik görüş analizine göre politik görüş ortalama puanları 4,27 olup, “orta” (1:radikal sol, 2:sol, 3:sola yakın, 4:orta, 5:sağa yakın, 6:sağ, 7:radikal sağ) civarında toplandıkları görülmüştür. Ayrıca doğrudan sorulan politik görüş ortalama puanı da 4.13’tür. Dolayısıyla katılımcıların politik dünya görüşü “merkez” eğilimlidir ve hipotez testi için her iki soruya verilen cevapların ortalaması alınarak oluşturulan politik görüş puanı üzerinden analizler yapılmıştır.

Katılımcıların kendilerini ne kadar dindar hissettikleri sorusuna verdikleri cevap üzerinden ölçülen dini inancın gücü ortalama puanı 4.40’tır. Buna ek olarak dini inancın gücünün diğer bir parametresi olan dini inançlarının gerekliliklerini ne derece yerine getirdikleri sorusuna verilen cevapların ortalama puanı 3.70’tir. 7 dereceli (1=Hiç,7=Çok) ölçek üzerinden değerlendirilen bu sorulara verilen cevaplara göre katılımcıların dini inanış güçlerinin bir başka deyişle dindarlık düzeylerinin ortalama olduğu söylenebilir ve hipotez testi için her iki soruya verilen cevapların ortalaması alınarak oluşturulan dindarlık puanı üzerinden analizler yapılmıştır.

Katılımcıların toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma eğilimleri ortalama puanı 3.18, düşmanca cinsiyetçilik ortalama puanları 3.65 ve korumacı cinsiyetçilik ortalama puanları 4.00 olarak bulunmuştur. Bu değişkenlerin belirlenmesine yardımcı olan ölçekler 6 dereceli (1=Kesinlikle katılmıyorum, 6=Tamamen katılıyorum) değerlendirildiğinden genel olarak katılımcıların

düşmanca ve korumacı cinsiyetçi tutumlarının ortalamasının biraz üzerinde ve toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma eğilimlerinin ise ortalama olduğu söylenebilir.

4.4.2. Veri Toplama Araçları

4.4.2.1. Grup Temelli Duygu Soru Formu

İkinci çalışmada kullanılan duygu formu, kadın kimliğini ön plana çıkartan yönerge ile uygulanmıştır.

4.4.2.2. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği

Glick ve Fiske (1996) tarafından geliştirilen ve Sakallı (2002) tarafından Türkçe'ye çevrilerek uyarlaması yapılan Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği, toplumsal cinsiyetçiliği ölçmektedir. 6 basamaklı Likert tipi bir ölçek (1=kesinlikle katılmıyorum, 6=tamamen katılıyorum) üzerinde değerlendirilmekte ve 22 maddeden oluşmaktadır. Toplam varyansın %51.07'sini açıklayan dört faktörlü bir yapısı olan ölçek, üç alt faktörden oluşan "korumacı cinsiyetçilik" ve bir alt faktörden oluşan "düşmanca cinsiyetçilik" şeklinde tanımlanan iki büyük faktöre ayrılmaktadır. Ölçeğin güvenirliği oldukça yüksektir ($\alpha=.85$) ve Ek 10'da sunulmuştur.

4.4.2.3. Toplumsal Cinsiyetle İlgili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği

Jost ve Kay (2005) tarafından geliştirilen Toplumsal Cinsiyetle İlgili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği, Ercan (2009) tarafından Türkçe'ye çevrilerek uyarlanmıştır. 9 basamaklı Likert tipi bir ölçek (1=kesinlikle katılmıyorum,

9=tamamen katılıyorum) üzerinde değerlendirilen ve 8 maddeden oluşan ölçeğin güvenirlik analizinde iç tutarlılık katsayısı Cronbach's Alfa=.65 olarak rapor edilmiştir. Bu çalışmada da ölçeğin iç tutarlılık katsayısı Cronbach's Alfa=.66 olarak bulunmuştur ve Ek 11'de sunulmuştur.

4.4.2.4. Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların yaşlarının yanı sıra politik görüşlerinin ve dindarlık düzeylerinin belirlenmesine yardımcı olacak sorular da bu formda yer almıştır ve Ek 12'de sunulmuştur.

Politik görüş, hem radikal sol'dan radikal sağ'a doğru 7 dereceli ölçek üzerinde değerlendirilen soru ile hem de düzenli olarak okunan/internette takip edilen gazetelerin temsil ettikleri politik görüşün yine radikal sol'dan radikal sağ'a doğru 7 dereceli ölçek üzerinde değerlendirilmesi ile ölçülmüştür. Politik görüş birçok çalışmada radikal sol'dan radikal sağ'a doğru bir ölçek ile değerlendirilmektedir (Sakallı ve Glick, 2003; Işık, 2008).

Gazetelerin yansıttıkları politik görüşün belirlenmesi için Uluslararası İlişkiler, İktisat, Kamu Yönetimi ve Hukuk bölümü mezunu ve kamuda çeşitli görevlerde çalışan uzmanlardan oluşan 10 kişilik bir yargıcı grubundan, her gazetenin yansıttığı görüşü radikal sol'dan radikal sağ'a doğru 7 dereceli ölçek üzerinde değerlendirmeleri istenmiştir. Gazetelerle ilgili uzman değerlendirmesi Tablo 21'de açıklanmıştır.

Dindarlık düzeyi ise, 7 dereceli ölçek üzerinde değerlendirilen "Kendinizi ne kadar dindar hissediyorsunuz?" ve "Dini inancınızın gereklerini ne derece yerine getiriyorsunuz?" soruları ile ölçülmüştür. Söz konusu sorular Kunduz (2009) ve Ercan (2009) tarafından da kullanılmıştır.

Tablo 20. Gazetelerin Yansıttığı Politik Görüş Uzman Değerlendirmesi

Gazete ismi	Ortalama puan
Özgür Gündem	1.30
Sol	1.80
Evrensel	1.90
Cumhuriyet	2.10
Aydınlık	2.10
Birgün	2.20
Sözcü	2.70
Yurt	2.70
Taraf	3.40
Radikal	3.60
Milliyet	3.90
Hürriyet	4.00
Vatan	4.40
Posta	4.60
HaberTürk	5.10
Akşam	5.50
Sabah	5.60
Bugün	5.70
Star	5.90
Takvim	5.90
Türkiye	5.90
Yeni Akit	6.20
Milat	6.20
Milli Gazete	6.30
Yeni Şafak	6.40
Zaman	6.40

1: Radikal sol

5: Sağa Yakın

2: Sol

6: Sağ

3: Sola Yakın

7: Radikal sağ

4: Orta

4.4.3. İşlem

Çalışmada yer alan soru formları, sıra etkisini ortadan kaldırmak için kendi içlerinde karıştırılarak ancak Demografik Bilgi Formu her seferinde en sonda olmak kaydıyla, öğrencilere gruplar halinde sınıf ortamında uygulanmıştır. Demografik Bilgi Formunun en sonda doldurulmasının istenmesinin nedeni, söz konusu formda politik görüş ve dindarlık düzeylerini ölçmeye yarayan soruların yer almasıdır. Her ne kadar katılımcılara kimliklerinin gizlenerek araştırmaya alınacakları yönünde garanti verilmiş ve gönüllülük esasına göre veri toplanmış olsa da, söz konusu soruların hassas içerikte olması yüzünden katılımcıların rahatsız olması ve bu nedenle de diğer soru formlarını yanlış doldurmaları ihtimalinden kaçınılmak istendiği için böyle bir yol izlenmiştir. Bu sorulara cevap vermeyen katılımcılar analiz öncesinde veri setinden çıkartılmışlardır.

4.5. BULGULAR

Bu çalışmada temel beklenti, toplumsal cinsiyet sistemini meşrulaştırma eğilimi ve cinsiyetçi tutumların, bireylerin söz konusu tutumlara göre daha sabit olduğu düşünülen dindarlık düzeyleri ve politik görüşleri tarafından yordanacağı ve bu ilişkiye de kadın olarak hissedilen grup temelli duyguların aracılık edeceği yönündedir. Bu doğrultuda belirlenen hipotez, regresyon analizi ile sınanmıştır. İki değişken arasındaki ilişkiye bir başka değişkenin aracılık edip etmediği, Baron ve Kenny (1986) tarafından önerilen birkaç adımın test edilmesi ile belirlenebilmektedir. İlk adımda yordayıcı değişkenin yordanan değişkeni tek başına, ikinci adımda yordayıcı değişkenin aracı değişkeni, üçüncü adımda ise aracı değişkenin yordanan değişkeni yordadığının regresyon analizi yoluyla belirlenmesi gerekmektedir. Koşullar karşılanırsa, tam ya da kısmi aracılıktan söz edilebilir. Buna göre, sonradan analize girilen aracı değişken, yordayıcı değişkenin ilk aşamada tespit edilen etkisini ortadan kaldırıyorsa tam aracılık etkisi, azaltıyorsa kısmi aracılık etkisi söz konusudur. Aracı değişkenin denkleme girmesi sonucunda yordayıcı değişkenin etkisinde bir farklılık ortaya çıkmazsa, aracı ilişkinin varlığından söz edilememektedir.

Ayrıca grup temelli duyguların bu çalışmada ele alınan değişkenlerle ilişkisinin yönünü belirleyebilmek için ilki hipotez doğrultusunda olmak üzere, iki farklı model kurulmuş ve bu modellerin istatistiksel olarak karşılaştırılması için AMOS programı ile yapısal eşitlik modeli çerçevesinde yol analizi uygulanmıştır. Birinci model, hipotezde beklenen doğrultuda, grup temelli duyguların aracı ilişkisine işaret ederken; ikinci modelde ise grup temelli duyguların bağımlı değişken ve diğer değişkenlerin de aralarında nedensellik ilişkisi aranmayacak şekilde bağımsız değişken olarak alınmaları söz konusudur.

Yapısal Eşitlik Modeli çerçevesinde yol analizinin değerlendirilmesi için çeşitli çalışmalarda ortaya konduğu üzere ki-kare (χ^2) değerinin anlamlılık düzeyi incelendikten sonra χ^2/df değerinin çalışmalarda rapor edilmesi çoğu araştırmacı tarafından kabul edilmektedir. Bunun üzerine diğer uyum indekslerinden

hangilerinin ele alınacağı ile ilgili farklı bakış açıları vardır. Örneğin Brown (2006), RMSEA, SRMR, CFI ve NNFI (TLI) değerlerinin; Mc Donald ve Ho (2002) ise CFI, GFI, NFI ve NNFI (TLI) indekslerinin rapor edilmesini önermektedirler (akt. İlhan ve Çetin, 2014). Bu çalışmada iki farklı model arasından en iyi uyumu gösteren modelin tespit edilmesi amaçlandığından, χ^2/df , RMSEA, SRMR, GFI, CFI AIC, CAIC ve ECVI indekslerinin karşılaştırılmasına karar verilmiştir. Özellikle χ^2 değerindeki değişim ile AIC, CAIC ve ECVI değerlerinin karşılaştırılması modeller arasında en iyi uyum gösteren modelin bulunmasına yardımcı olmaktadır (Ceylan, 2010). χ^2 değerindeki değişimin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı internet üzerinden çeşitli hesaplama motorlarının yardımıyla yapılabilmektedir. Bu çalışmada modellerin χ^2 değerlerindeki farkın anlamlılığı "www.danielsoper.com" adresindeki hesaplama motoru yardımıyla incelenmiştir. Modellerin χ^2 değerleri arasındaki fark anlamlıysa en düşük χ^2 değeri almış olan modelin daha iyi uyum gösterdiği kabul edilmektedir (Bollen, 1989). Buna ek olarak Kline'in (2005) belirttiği üzere, ECVI ve AIC değeri en düşük olan modelin diğerlerinden daha iyi uyum gösterdiği kabul edilmektedir. Kullanılması planlanan uyum indekslerinin iyi ve kabul edilebilir uyum ölçütlerini gösteren tablo aşağıdadır (Meydan ve Şeşen, 2011).

Tablo 21. Çalışmada Kullanılan Uyum İndekslerinin İyi ve Kabul Edilebilir Uyum Ölçütleri

Uyum İndeksleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum
χ^2/df	≤ 3	≤ 5
SRMR (İlhan ve Çetin, 2014)	≤ 0.05	≤ 0.10
RMSEA	≤ 0.05	≤ 0.08
GFI	≥ 0.90	≥ 0.85
CFI	≥ 0.95	≥ 0.90
AIC	Karşılaştırılabilir modeller arasında en küçük değer	
CAIC	Karşılaştırılabilir modeller arasında en küçük değer	
ECVI	Karşılaştırılabilir modeller arasında en küçük değer	

Araştırmada yer alan değişkenler arasındaki korelasyonları gösterir tablo aşağıdadır. Değişkenler arasındaki korelasyonlar incelendiğinde bazı ilişkiler göze çarpmaktadır. Politik görüş ile “küsün ve güvende” duyguları; dindarlık ile de “küsün, acıma, utanma, mutlu, güvende, değerli ve cesur” duyguları olumlu yönde ilişkilidir. Düşmanca ve korumacı cinsiyetçi tutumlarla olumsuz grup temelli duygular (öfke, tedirginlik, küskünlük, suçluluk, acıma, küçümseme, kızgınlık, kıskançlık, utanma ve korku) ile olumlu grup temelli duygulardan sadece “hayran” olumlu yönde ilişkili bulunmuştur. Toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma ile olumsuz grup temelli duygulardan “küsünlük, acıma ve utanma”; olumlu grup temelli duygulardan da “güvende, değerli ve hayran” pozitif yönde ilişkilidir.

Tablo 22. Araştırmada Yer Alan Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

	1	2	3	4	5
1.Politik görüş					
2.Dindarlık	.452**				
3.Toplumsal cins. sist. meş. eğ.	.470**	.437**			
4.Düşmanca cinsiyetçilik	.194**	.193**	.251**		
5.Korumacı cinsiyetçilik	.154*	.129*	.148**	.393**	
Öfke	.001	.091	-.001	.221**	.142*
Tedirgin	.078	.035	-.041	.175**	.172**
Gurur	-.006	.037	-.026	.037	.088
Küskün	.141*	.141*	.113*	.236**	.284**
Suçlu	.043	.074	.066	.117*	.125*
Güvende	.144*	.238**	.268**	.043	.049
Acıma	.113	.202**	.125*	.136*	.204**
Mutlu	-.011	.142*	.092	-.012	.017
Küçümseme	.031	.007	-.086	.138*	.078
Kızgın	-.008	.012	.010	.229**	.182**
Kıskanç	.090	.095	.096	.258**	.319**
Utanma	.084	.149*	.114*	.135*	.194**
Değerli	.060	.188**	.121*	.034	.053
Korku	.030	.074	-.037	.195**	.133*
Hayran	.061	.091	.117*	.115*	.187**
Cesur	-.013	.121*	.101	.031	.002
Kendine güven	-.056	.107	.080	-.025	.005

* p<.05, **p <.01

4.5.1. Dindarlık, Grup Temelli Duygular ve Toplumsal Cinsiyetle İlgili Sistemi Meşrulaştırma Eğilimi İle İlgili Modeller ve Model Karşılaştırması

4.5.1.1. Birinci Model

Çalışmanın “politik görüş ve dindarlık düzeyleri, cinsiyetle ilgili toplumsal sistemi meşrulaştırma eğilimini ve cinsiyetçi tutumları grup temelli duygular aracılığıyla yordar” şeklinde tanımlanan hipotezi doğrultusunda oluşturulan ilk model, grup temelli duyguların dindarlık ve toplumsal cinsiyet sistemini meşrulaştırma eğilimi arasındaki ilişkiye aracılık ettiği yönündedir.

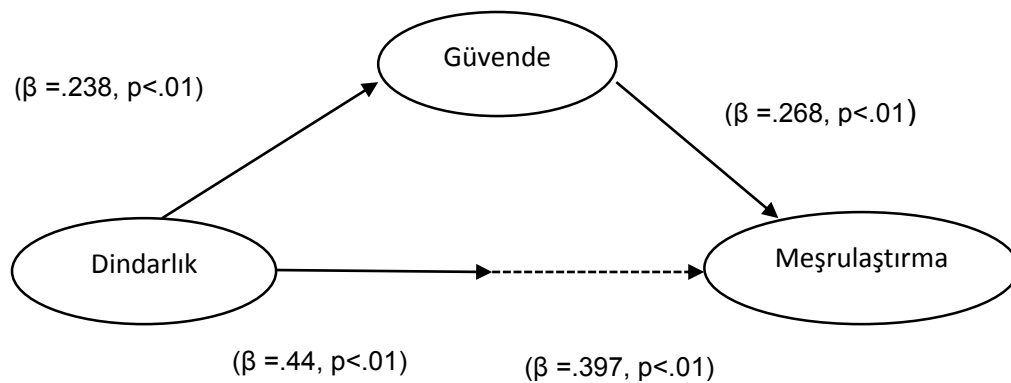
Baron ve Kenny'nin (1986) önerdikleri adımlar doğrultusunda, ilk adımda yordayıcı değişken olan dindarlığın, yordanan değişken olan cinsiyetle ilgili toplumsal sistemi meşrulaştırma eğilimi üzerindeki etkisi regresyon analizi ile incelenmiştir. Buna göre, dindarlık ($t=8.21$, $\beta =.44$, $p<.01$), cinsiyetle ilgili toplumsal sistemi meşrulaştırma eğilimini anlamlı düzeyde yordamaktadır.

İkinci adımda yapılan regresyon analizine göre, yordayıcı değişken olan dindarlık ile aracı değişkenler olan grup temelli duyguların bazıları için anlamlı bir ilişki söz konusudur. Buna göre dindarlık düzeyi “güvende ($t=4.138$, $\beta =.238$, $p<.01$), acıma ($t=3.486$, $\beta =.202$, $p<.01$), değerli ($t=3.244$, $\beta =.188$, $p<.01$), utanma ($t=2.550$, $\beta =.149$, $p=.01$), mutlu ($t=2.434$, $\beta =.142$, $p<.05$), küskün ($t=2.405$, $\beta =.141$, $p<.05$) ve cesur ($t=2.060$, $\beta =.121$, $p<.05$)” duygularını yordamaktadır.

Son olarak üçüncü adımda yapılan regresyon analizine göre aracı değişkenlerden bazılarının meşrulaştırma eğilimini ayrı ayrı yordadığı ortaya konmuştur. Buna göre “güvende ($t=4.825$, $\beta =.268$, $p<.01$), acıma ($t=2.185$, $\beta =.125$, $p<.05$), değerli ($t=2.216$, $\beta =.121$, $p<.05$), utanma ($t=1.986$, $\beta =.114$, $p<.05$) ve küskün ($t=1.970$, $\beta =.113$, $p=.05$)” duyguları cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma eğilimini yordamaktadır.

Dindarlık ile cinsiyetle ilgili toplumsal sistemi meşrulaştırma eğilimi arasındaki ilişkiye “güvende, acıma, değerli, utanma ve küskün” duygularının her birinin aracılık edip etmediğini değerlendirmek için Aşamalı Regresyon Analizi yapılmıştır. Buna göre, meşrulaştırma eğilimini anlamlı bir biçimde yordayan dindarlığın ($t=8.210$, $\beta =.437$, $p<.01$) etkisinin; ikinci aşamada “acıma ($t=7.902$, $\beta =.430$, $p<.01$), değerli ($t=7.931$, $\beta =.430$, $p<.01$), utanma ($t=7.947$, $\beta =.427$, $p<.01$) ve küskün ($t=7.900$, $\beta =.425$, $p<.01$)” duyguları kontrol edildiğinde ortadan kalkmadığı bulunmuştur. Ayrıca bu duyguların her biri için ayrı ayrı yapılan Sobel testi sonuçları da anlamlı değildir (acıma ($t=1.836$, $p=.066$), değerli ($t=1.752$, $p=.080$), utanma ($t=1.471$, $p=.141$) ve küskün ($t=1.541$, $p=.123$)). Dolayısıyla dindarlığın meşrulaştırma eğilimini “acıma, değerli, utanma ve küskün” duyguları aracılığıyla yordamadığı söylenebilir.

Dindarlığın meşrulaştırma eğilimi üzerindeki yordayıcı etkisinin, ikinci aşamada “güvende” ($t=7.362$, $\beta =.397$, $p<.01$) duygusu kontrol edildiğinde ortadan kalkmamakla beraber önemli düzeyde azaldığı ve Sobel testine göre bu azalmanın anlamlı olduğu ($z=3.139$, $p<.01$) bulunmuştur. Dolayısıyla dindarlığın meşrulaştırma eğilimini “güvende” duygusu aracılığıyla kısmen yordadığı ve bu değişkenler için birinci hipotezin doğrulandığı söylenebilir.

Şekil 5. Güvende Duygusunun Aracı Rolü

Yukarıda aktarılan regresyon analizi bulgularından yola çıkılarak, modeller arası karşılaştırmada kullanılmak üzere, sadece “güvende” duygusu ile yol analizi yapılmıştır. Buna göre modelin χ^2 değeri anlamlıdır (χ^2 (N=305)=100,276, $p<.01$). Ayrıca χ^2/df , SRMR, GFI, CAIC indekslerinin ölçütlerine göre modelin iyi düzeyde ve RMSEA, CFI indekslerinin ölçütlerine göre kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği görülmektedir. Bununla beraber modelin uyum değerleri, AIC ile ECVI indeksleri açısından ölçütü karşılamamaktadır. Bir modelin kabul edilebilir düzeyde uyum göstermesi için en az beş uyum indeksinin ölçütlerini karşılaması gerekmektedir. Dolayısıyla aktarılan bulgulara göre, modelin kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği söylenebilir. Birinci modelin uyumluluğunu değerlendirmek üzere seçilen uyum indekslerinin sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 23.Dindarlık ve Toplumsal Cinsiyet Sistemini Meşrulaştırma Eğilimi Arasındaki İlişkiye “Güvende” Duygusunun Aracılık Ettiğine Dair Yol Analizi Sonucu

Model	χ^2/df	SRMR	RMSEA	GFI	CFI	AIC	CAIC	ECVI
1. model	2.388	.052	.068	.943	.914	148.276	261.564	.488
Yokluk modeli	-	-	.201	1.000	1.000	132.000	443.541	.434

4.5.1.2. İkinci Model

Dindarlık ve cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma eğiliminin grup temelli duygular üzerindeki etkisi ikinci modelde incelenmiştir. Bu modelde dindarlık ve cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma eğilimi bağımsız değişkenler, grup temelli duygular ise bağımlı değişkendir. Birinci modelle karşılaştırabilmek için sadece “güvende” duygusu ile analiz yapılmıştır. Buna göre modelin χ^2 değeri anlamlıdır (χ^2 (N=305)= 158,356, $p<.01$). Ayrıca χ^2/df , CAIC indekslerinin ölçütlerine göre modelin iyi uyum; GFI indeksinin ölçütüne göre de kabul edilebilir düzeyde uyum

gösterdiği bulunmuştur. Bununla birlikte diğer indekslerde kabul edilebilir uyum ölçütlerini karşılamadığından dindarlık ve cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma eğiliminin grup temelli duyguları yordamadığı söylenebilir.

Tablo 24. “Güvende” Duygusunun Dindarlık ve Toplumsal Cinsiyet Sistemini Meşrulaştırma Eğilimi Tarafından Yordandığına Dair Yol Analizi Sonucu

Model	χ^2/df	SRMR	RMSEA	GFI	CFI	AIC	CAIC	ECVI
2. model	3.683	.123	.094	.916	.830	204,356	312,923	.672
Yokluk modeli	-	-	.201	1.000	1.000	132.000	443,541	.434

4.5.1.3. Model Karşılaştırması

İki model uyum indeksi değerleri açısından birbirleriyle karşılaştırıldığında, her iki modelde de χ^2 değerlerinin anlamlı ve χ^2/df değerlerinin de uyum kriterlerinin içerisinde olmakla beraber, χ^2 ve df değerleri arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu hesaplanmıştır (χ^2 fark = 58.08, dffark = 1, $p < .01$). Dolayısıyla birinci modelin daha düşük χ^2 değeri almış olması nedeniyle bu indeks açısından daha iyi uyum gösterdiğini söylemek mümkündür. Ayrıca SRMR, RMSEA ve CFI indeksleri açısından ikinci model uyum göstermemekle beraber, birinci model kabul edilebilir uyum sınırları içerisinde yer almaktadır. Son olarak AIC, CAIC ve ECVI indekslerinde en düşük değeri birinci model almıştır. Dolayısıyla grup temelli duyguların dindarlık ve cinsiyet sistemini meşrulaştırma eğilimi ilişkisine aracılık ettiği önerilen birinci modelin, dindarlık ve cinsiyet sistemini meşrulaştırma eğiliminin grup temelli duyguları yordadığı önerilen ikinci modele göre daha iyi uyum gösterdiği söylenebilir.

Tablo 25. Modellerin Karşılaştırılması

Model	χ^2/df	SRMR	RMSEA	GFI	CFI	AIC	CAIC	ECVI
1. model	2.388	.052	.068	.943	.914	148.276	261.564	.488
2. model	3.683	.123	.094	.916	.830	204,356	312,923	.672

4.5.2. Politik Görüş, Grup Temelli Duygular ve Toplumsal Cinsiyetle İlgili Sistemi Meşrulaştırma Eğilimi İle İlgili Modeller ve Model Karşılaştırması

4.5.2.1. Birinci Model

Çalışmanın “politik görüş ve dindarlık düzeyleri, cinsiyetle ilgili toplumsal sistemi meşrulaştırma eğilimini ve cinsiyetçi tutumları grup temelli duygular aracılığıyla yordar” şeklinde tanımlanan hipotezi doğrultusunda oluşturulan ilk model, grup temelli duyguların politik görüş ve toplumsal cinsiyet sistemini meşrulaştırma eğilimi arasındaki ilişkiye aracılık ettiği yönündedir. Baron ve Kenny'nin (1986) önerdikleri adımlar doğrultusunda, ilk adımda yordayıcı değişken olan politik görüşün, yordanan değişken olan cinsiyetle ilgili toplumsal sistemi meşrulaştırma eğilimi üzerindeki etkisi regresyon analizi ile incelenmiştir. Buna göre, politik görüş ($t=8.82$, $\beta =.47$, $p<.01$), cinsiyetle ilgili toplumsal sistemi meşrulaştırma eğilimini anlamlı düzeyde yordamaktadır.

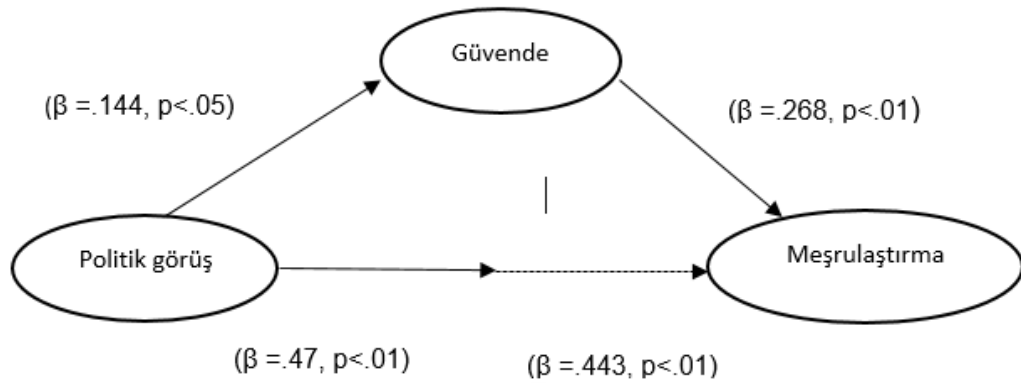
İkinci adımda yapılan regresyon analizine göre, yordayıcı değişken olan politik görüş ile aracı değişkenler olan grup temelli duyguların bazıları için anlamlı bir ilişki söz konusudur. Politik görüş sadece “güvende ($t=2.416$, $\beta =.144$, $p<.05$) ve küskün ($t=2.354$, $\beta =.141$, $p<.05$)” duygularını yordamaktadır.

Son olarak üçüncü adımda yapılan regresyon analizine göre aracı değişkenlerden bazılarının meşrulaştırma eğilimini ayrı ayrı yordadığı ortaya

konmuştur. Buna göre “güvende ($t=4.825$, $\beta =.268$, $p<.01$), acıma ($t=2.185$, $\beta =.125$, $p<.05$), değerli ($t=2.216$, $\beta =.121$, $p<.05$), utanma ($t=1.986$, $\beta =.114$, $p<.05$) ve küskün ($t=1.970$, $\beta =.113$, $p=.05$)” duyguları cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma eğilimini yordamaktadır.

Politik görüş ile cinsiyetle ilgili toplumsal sistemi meşrulaştırma eğilimi arasındaki ilişkiye “güvende ve küskün” duygularının her birinin aracılık edip etmediğini değerlendirmek için Aşamalı Regresyon Analizi yapılmıştır. Buna göre, meşrulaştırma eğilimini anlamlı bir biçimde yordayan politik görüşün ($t=8.822$, $\beta =.470$, $p<.01$) etkisinin; ikinci aşamada “küskün ($t=8.497$, $\beta =.458$, $p<.01$)” duygusu kontrol edildiğinde ortadan kalkmadığı ve Sobel testi (küskün ($z=1.525$, $p=.127$)) sonucunun da anlamlı olmadığı bulunmuştur. Dolayısıyla politik görüşün meşrulaştırma eğilimini “küskün” duygusu aracılığıyla yordamadığı söylenebilir.

Politik görüşün meşrulaştırma eğilimi üzerindeki yordayıcı etkisinin, ikinci aşamada “güvende ($t=8.401$, $\beta =.443$, $p<.01$)” duygusu kontrol edildiğinde ortadan kalkmamakla beraber önemli düzeyde azaldığı ve Sobel testine göre bu azalmanın anlamlı olduğu ($z=2.143$, $p<.05$) bulunmuştur. Dolayısıyla politik görüşün meşrulaştırma eğilimini “güvende” duygusu aracılığıyla kısmen yordadığı ve bu değişkenler için hipotezin doğrulandığı söylenebilir.

Şekil 6. Güvende Duygusunun Aracı Rolü

Yukarıda aktarılan regresyon analizi bulgularından yola çıkılarak, modeller arası karşılaştırmada kullanılmak üzere, sadece “güvende” duygusu ile yol analizi yapılmıştır. Buna göre modelin χ^2 değeri anlamlıdır (χ^2 (N=305)=123.771, $p < .01$). Ayrıca χ^2/df , GFI, CAIC indekslerinin ölçütlerine göre modelin iyi düzeyde ve RMSEA ile SRMR indekslerinin ölçütlerine göre kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği görülmektedir. Bununla beraber modelin uyum değerleri, CFI indeksinin kabul edilebilir sınırlarının dışına çıkmakta ve AIC ile ECVI indeksleri açısından da ölçütü karşılamamaktadır. Bir modelin kabul edilebilir düzeyde uyum göstermesi için en az beş uyum indeksinin ölçütlerini karşılaması gerekmektedir. Dolayısıyla aktarılan bulgulara göre modelin kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği söylenebilir. Birinci modelin uyumluluğunu değerlendirmek üzere seçilen uyum indekslerinin sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 26. Politik Görüş ve Toplumsal Cinsiyet Sistemini Meşrulaştırma Eğilimi Arasındaki İlişkiye “Güvende” Duygusunun Aracılık Ettiğine Dair Yol Analizi Sonucu

Model	χ^2/df	SRMR	RMSEA	GFI	CFI	AIC	CAIC	ECVI
1. model	2.947	.063	.080	.928	.856	171.771	285.058	.565
Yokluk modeli	-	-	.184	1.000	1.000	132.000	443.541	.434

4.5.2.2. İkinci Model

Politik görüş ve cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma eğiliminin grup temelli duygular üzerindeki etkisi ikinci modelde incelenmiştir. Birinci modelle karşılaştırabilmek için sadece “güvende” duygusu ile analiz yapılmıştır. Buna göre modelin χ^2 değeri anlamlıdır (χ^2 (N=305)= 123.771, $p<.01$). Ayrıca χ^2 /df , GFI, CAIC indekslerinin ölçütlerine göre modelin iyi düzeyde ve RMSEA ile SRMR indekslerinin ölçütlerine göre kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği görülmektedir. Bununla beraber modelin uyum değerleri, CFI indeksinin kabul edilebilir sınırlarının dışına çıkmakta ve AIC ile ECVI indeksleri açısından da ölçütü karşılamamaktadır. Bir modelin kabul edilebilir düzeyde uyum göstermesi için en az beş uyum indeksinin ölçütlerini karşılaması gerekmektedir. Dolayısıyla aktarılan bulgulara göre modelin kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği söylenebilir. İkinci modelin uyumluluğunu değerlendirmek üzere seçilen uyum indekslerinin sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 27. “Güvende” Duygusunun Politik Görüş ve Toplumsal Cinsiyet Sistemini Meşrulaştırma Eğilimi Tarafından Yordandığına Dair Yol Analizi Sonucu

Model	χ^2/df	SRMR	RMSEA	GFI	CFI	AIC	CAIC	ECVI
2. model	2.947	.063	.080	.928	.856	171.771	285.058	.565
Yokluk modeli	-	-	.184	1.000	1.000	132.000	443.541	.434

4.5.2.3. Model Karşılaştırması

İki model uyum indeksi değerleri açısından birbirleriyle karşılaştırıldığında, her iki modelin de aynı değerleri aldığı görülmüştür. Dolayısıyla grup temelli duyguların politik görüş ve cinsiyet sistemini meşrulaştırma eğilimi ilişkisine aracılık ettiği önerilen birinci modelin, politik görüş ve cinsiyet sistemini meşrulaştırma eğiliminin grup temelli duyguları yordadığı önerilen ikinci modele göre daha üstün olmadığı söylenebilir. Söz konusu değişkenler arasında var olan ilişkinin herhangi bir yönünün olmayabileceği düşünülebilir.

Tablo 28. Model Karşılaştırması

Model	χ^2/df	SRMR	RMSEA	GFI	CFI	AIC	CAIC	ECVI
1. model	2.947	.0630	.080	.928	.856	171.771	285.058	.565
2. model	2.947	.0630	.080	.928	.856	171.771	285.058	.565

4.5.3. Dindarlık, Grup Temelli Duygular ve Düşmanca Cinsiyetçi Tutumlar İle İlgili Modeller ve Model Karşılaştırması

4.5.3.1. Birinci Model

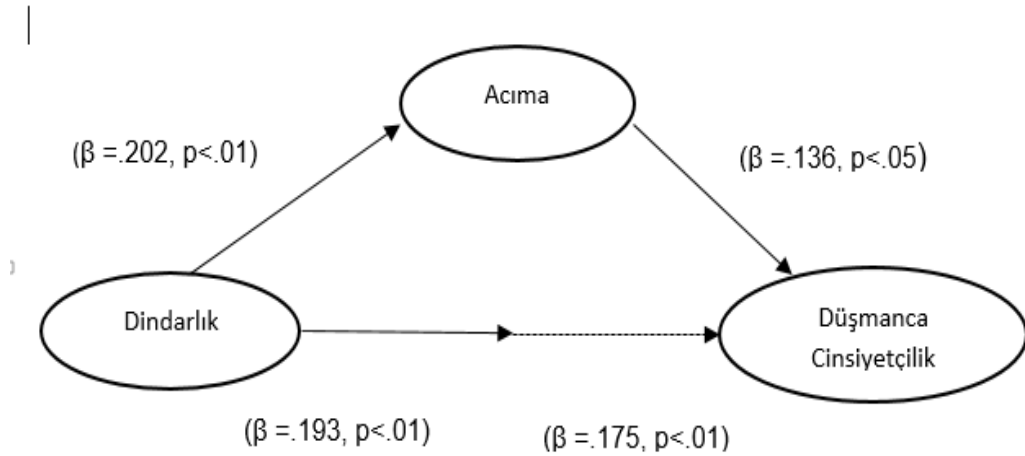
Çalışmanın “politik görüş ve dindarlık düzeyleri, cinsiyetle ilgili toplumsal sistemi meşrulaştırma eğilimini ve cinsiyetçi tutumları grup temelli duygular aracılığıyla yordar” şeklinde tanımlanan hipotezi doğrultusunda oluşturulan ilk model, grup temelli duyguların dindarlık ve düşmanca cinsiyetçi tutumlar arasındaki ilişkiye aracılık ettiği yönündedir. Baron ve Kenny'nin (1986) önerdikleri adımlar doğrultusunda, ilk adımda yordayıcı değişken olan dindarlığın, yordanan değişken olan düşmanca cinsiyetçi tutumlar üzerindeki etkisi regresyon analizi ile incelenmiştir. Buna göre, dindarlık ($t=3.325$, $\beta = .193$, $p<.01$) düzeyi, düşmanca cinsiyetçi tutumları yordamaktadır.

İkinci adımda yapılan regresyon analizine göre, yordayıcı değişken olan dindarlık ile aracı değişkenler olan grup temelli duygulardan bazıları için anlamlı bir ilişki söz konusudur. Dindarlık düzeyi “güvende ($t=4.138$, $\beta = .238$, $p<.01$), acıma ($t=3.486$, $\beta = .202$, $p<.01$), değerli ($t=3.244$, $\beta = .188$, $p<.01$), utanma ($t=2.550$, $\beta = .149$, $p=.01$), mutlu ($t=2.434$, $\beta = .142$, $p<.05$), küskün ($t=2.405$, $\beta = .141$, $p<.05$) ve cesur ($t=2.060$, $\beta = .121$, $p<.05$)” duygularını yordamaktadır.

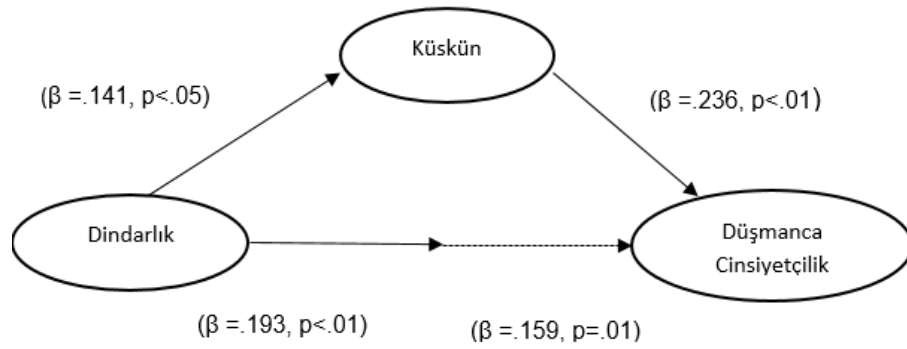
Son olarak üçüncü adımda yapılan regresyon analizine göre, aracı değişkenlerden bazılarının düşmanca cinsiyetçi tutumları ayrı ayrı yordadığı ortaya konmuştur. “Kıskanç ($t=4.639$, $\beta = .258$, $p<.01$), küskün ($t=4.215$, $\beta = .236$, $p<.01$), kızgın ($t=4.104$, $\beta = .229$, $p<.01$), öfke ($t=3.939$, $\beta = .221$, $p<.01$), korku ($t=3.457$, $\beta = .195$, $p<.01$), tedirgin ($t=3.097$, $\beta = .175$, $p<.01$), küçümseme ($t=2.422$, $\beta = .138$, $p<.05$), acıma ($t=2.381$, $\beta = .136$, $p<.05$), utanma ($t=2.378$, $\beta = .135$, $p<.05$) ve suçlu ($t=2.051$, $\beta = .117$, $p<.05$)” duyguları düşmanca cinsiyetçi tutumları yordamaktadır.

Dindarlık ile düşmanca cinsiyetçi tutumlar arasındaki ilişkiye “acıma, utanma ve küskün” duygularının her birinin aracılık edip etmediğini değerlendirmek için Aşamalı Regresyon Analizi yapılmıştır. Düşmanca cinsiyetçi tutumları anlamlı bir biçimde yordayan dindarlığın ($t=3.325$, $\beta = .193$, $p<.01$) etkisinin; ikinci aşamada “utanma ($t=3.049$, $\beta = .178$, $p<.01$)” duygusu kontrol edildiğinde ortadan kalkmadığı ve Sobel testi (utanma ($z=1.614$, $p=.106$)) sonucunun da anlamlı olmadığı bulunmuştur. Dolayısıyla dindarlığın düşmanca cinsiyetçi tutumları “utanma” duygusu aracılığıyla yordamadığı söylenebilir.

Dindarlığın düşmanca cinsiyetçi tutumlar üzerindeki yordayıcı etkisinin, ikinci aşamada “acıma ($t=2.955$, $\beta = .175$, $p<.01$) ve küskün ($t=2.765$, $\beta = .159$, $p=.01$)” duyguları kontrol edildiğinde ortadan kalkmamakla beraber önemli düzeyde azaldığı ve Sobel testine (acıma ($z=1.985$, $p<.05$) ve küskün ($z=2.091$, $p<.05$)) göre bu azalmanın her iki duygu için de anlamlı olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla dindarlığın düşmanca cinsiyetçi tutumları “acıma ve küskün” duyguları aracılığıyla kısmen yordadığı söylenebilir.

Şekil 7. Acıma Duygusunun Aracı Rolü

Şekil 8. Küskün Duygusunun Aracı Rolü

Yukarıda aktarılan regresyon analizi bulgularından yola çıkılarak, modeller arası karşılaştırmada kullanılmak üzere, “acıma ve küskün” duyguları ile yapısal eşitlik modeli analizi yapılmıştır. Buna göre modelin χ^2 değeri anlamlıdır (χ^2 (N=305)=166.624, $p < .01$). Ayrıca χ^2/df , SRMR, RMSEA, GFI, AIC, CAIC, ECVI indekslerinin ölçütlerine göre modelin iyi düzeyde ve CFI indeksinin ölçütüne göre kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği görülmektedir. Bir modelin kabul edilebilir düzeyde uyum göstermesi için en az beş uyum indeksinin ölçütlerini karşılaması gerekmektedir. Dolayısıyla aktarılan bulgulara göre modelin iyi düzeyde uyum gösterdiği söylenebilir. Birinci modelin uyumluluğunu değerlendirmek üzere seçilen uyum indekslerinin sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 29. Dindarlık ve Düşmanca Cinsiyetçi Tutumlar Arasındaki İlişkiye “Acıma ve Küskün” Duygularının Aracılık Ettiğine Dair Yol Analizi Sonucu

Model	χ^2/df	SRMR	RMSEA	GFI	CFI	AIC	CAIC	ECVI
1. model	1.915	.054	.055	.932	.926	232.624	388.394	.765
Yokluk modeli	-	-	.184	1.000	1.000	240.000	806.437	.789

4.5.3.2. İkinci Model

Dindarlık ve düşmanca cinsiyetçi tutumların grup temelli duygular üzerindeki etkisi ikinci modelde incelenmiştir. Birinci modelle karşılaştırabilmek için sadece “acıma ve küskün” duyguları ile analiz yapılmıştır. Buna göre modelin χ^2 değeri anlamlıdır (χ^2 (N=305)= 175.818, $p<.01$). Ayrıca χ^2/df , GFI, AIC, CAIC indekslerinin ölçütlerine göre modelin iyi düzeyde ve RMSEA, SRMR, CFI indekslerinin ölçütlerine göre kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği görülmektedir. Bununla beraber modelin uyum değerleri, ECVI indeksi açısından ölçütü karşılamamaktadır. Bir modelin kabul edilebilir düzeyde uyum göstermesi için en az beş uyum indeksinin ölçütlerini karşılaması gerekmektedir. Dolayısıyla aktarılan bulgulara göre modelin kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği söylenebilir. İkinci modelin uyumluluğunu değerlendirmek üzere seçilen uyum indekslerinin sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 30.“Acıma ve Küskün” Duygularının Dindarlık ve Düşmanca Cinsiyetçi Tutumlar Tarafından Yordandığına Dair Yol Analizi Sonucu

Model	χ^2/df	SRMR	RMSEA	GFI	CFI	AIC	CAIC	ECVI
2. model	1.998	.070	.057	.929	.919	239.818	390.868	.789
Yokluk modeli	-	-	.184	1.000	1.000	240.000	806.437	.789

4.5.3.3. Model Karşılaştırması

İki model uyum indeksi değerleri açısından birbirleriyle karşılaştırıldığında, her iki modelin birbirine çok yakın değerler aldığı görülmektedir. Ancak her iki modelde de χ^2 değerlerinin anlamlı ve χ^2/df değerlerinin de uyum kriterlerinin içerisinde olmakla beraber, χ^2 ve df değerleri arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu hesaplanmıştır ($\chi^2_{fark} = 9.19$, $df_{fark} = 1$, $p<.01$). Dolayısıyla birinci

modelin daha düşük χ^2 değeri almış olması nedeniyle bu indeks açısından daha iyi uyum gösterdiğini söylemek mümkündür. Ayrıca SRMR ve RMSEA indeksleri açısından birinci modelin iyi, ikinci modelin ise kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği görülmektedir. Bununla birlikte AIC, CAIC ve ECVI indeksleri açısından en düşük değer alan model birinci olmuştur. Aktarılan sonuçlara dayanarak birinci modelin ikinci modele göre daha iyi uyum gösterme eğiliminde olduğunu söylemek mümkün gibi görülmektedir. Dolayısıyla grup temelli duyguların dindarlık ve düşmanca cinsiyetçi tutumlar ilişkisine aracılık ettiği önerilen birinci model, dindarlık ve düşmanca cinsiyetçi tutumların grup temelli duyguları yordadığı önerilen ikinci modele göre daha açıklayıcı olma eğilimindedir.

Tablo 31. Model Karşılaştırması

Model	χ^2/df	SRMR	RMSEA	GFI	CFI	AIC	CAIC	ECVI
1. model	1.915	.0545	.055	.932	.926	232.624	388.394	.765
2. model	1.998	.0703	.057	.929	.919	239.818	390.868	.789

4.5.4. Politik Görüş, Grup Temelli Duygular ve Düşmanca Cinsiyetçi Tutumlar İle İlgili Modeller ve Model Karşılaştırması

4.5.4.1. Birinci Model

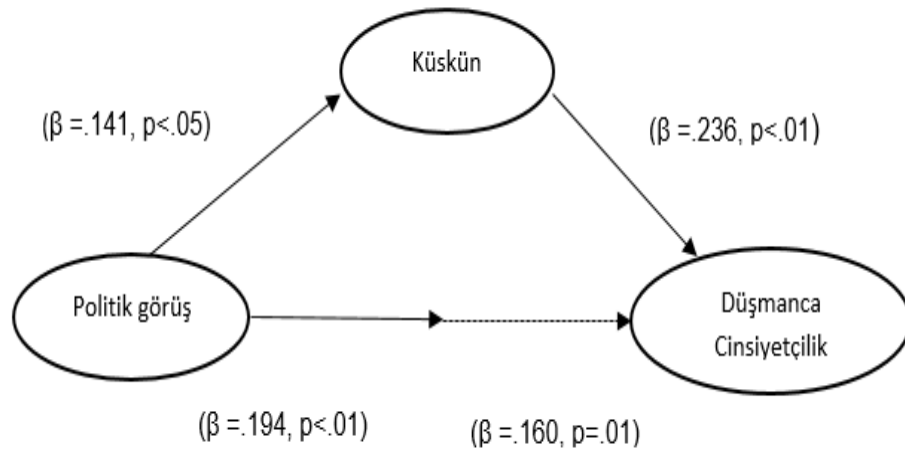
Çalışmanın “politik görüş ve dindarlık düzeyleri, cinsiyetle ilgili toplumsal sistemi meşrulaştırma eğilimini ve cinsiyetçi tutumları grup temelli duygular aracılığıyla yordar” şeklinde tanımlanan hipotez doğrultusunda oluşturulan ilk model, grup temelli duyguların politik görüş ve düşmanca cinsiyetçi tutumlar arasındaki ilişkiye aracılık ettiği yönündedir. Baron ve Kenny’nin (1986) önerdikleri adımlar doğrultusunda, ilk adımda yordayıcı değişken olan politik görüşün, yordanan değişken olan düşmanca cinsiyetçi tutumlar üzerindeki etkisi regresyon analizi ile

incelenmiştir. Buna göre, politik görüş ($t=3.277$, $\beta =.194$, $p<.01$), düşmanca cinsiyetçi tutumları yordamaktadır.

İkinci adımda yapılan regresyon analizine göre, yordayıcı değişken olan politik görüş ile aracı değişkenler olan grup temelli duygulardan bazıları için anlamlı bir ilişki söz konusudur. Politik görüş ise sadece “güvende ($t=2.416$, $\beta =.144$, $p<.05$) ve küskün ($t=2.354$, $\beta =.141$, $p<.05$)” duygularını yordamaktadır.

Son olarak üçüncü adımda yapılan regresyon analizine göre, aracı değişkenlerden bazılarının düşmanca cinsiyetçi tutumları ayrı ayrı yordadığı ortaya konmuştur. Buna göre “kıskanç ($t=4.639$, $\beta =.258$, $p<.01$), küskün ($t=4.215$, $\beta =.236$, $p<.01$), kızgın ($t=4.104$, $\beta =.229$, $p<.01$), öfke ($t=3.939$, $\beta =.221$, $p<.01$), korku ($t=3.457$, $\beta =.195$, $p<.01$), tedirgin ($t=3.097$, $\beta =.175$, $p<.01$), küçümseme ($t=2.422$, $\beta =.138$, $p<.05$), acıma ($t=2.381$, $\beta =.136$, $p<.05$), utanma ($t=2.378$, $\beta =.135$, $p<.05$) ve suçlu ($t=2.051$, $\beta =.117$, $p<.05$)” duyguları düşmanca cinsiyetçi tutumları yordamaktadır.

Politik görüş ile düşmanca cinsiyetçi tutumlar arasındaki ilişkiye “küskün” duygusunun aracılık edip etmediğini değerlendirmek için Aşamalı Regresyon Analizi yapılmıştır. Buna göre, düşmanca cinsiyetçi tutumları anlamlı bir biçimde yordayan politik görüşün ($t=3.277$, $\beta =.194$, $p<.01$) etkisinin; ikinci aşamada “küskün ($t=2.713$, $\beta =.160$, $p=.01$)” duygusu kontrol edildiğinde ortadan kalkmamakla beraber önemli düzeyde azaldığı ve Sobel testine göre bu azalmanın anlamlı olduğu ($z=2.052$, $p<.05$) bulunmuştur. Dolayısıyla politik görüşün düşmanca cinsiyetçi tutumları “küskün” duygusu aracılığıyla kısmen yordadığı söylenebilir.

Şekil 9. Küskün Duygusunun Aracı Rolü

Yukarıda aktarılan regresyon analizi bulgularından yola çıkılarak, modeller arası karşılaştırmada kullanılmak üzere, “küskün” duygusu ile yol analizi yapılmıştır. Buna göre modelin χ^2 değeri anlamlıdır (χ^2 (N=305)=150.299, $p < .01$). Ayrıca χ^2/df , SRMR, GFI, CAIC indekslerinin ölçütlerine göre modelin iyi düzeyde ve RMSEA, CFI indekslerinin ölçütlerine göre kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği görülmektedir. Bununla beraber modelin uyum değerleri, AIC ve ECVI indekslerinin ölçütlerini karşılamamaktadır. Bir modelin kabul edilebilir düzeyde uyum göstermesi için en az beş uyum indeksinin ölçütlerini karşılaması gerekmektedir. Dolayısıyla aktarılan bulgulara göre modelin iyi düzeyde uyum gösterdiği söylenebilir. Birinci modelin uyumluluğunu değerlendirmek üzere seçilen uyum indekslerinin sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 32. Politik Görüş ve Düşmanca Cinsiyetçi Tutumlar Arasındaki İlişkiye “Küskün” Duygusunun Aracılık Ettiğine Dair Yol Analizi Sonucu

Model	χ^2/df	SRMR	RMSEA	GFI	CFI	AIC	CAIC	ECVI
1. model	2.004	.054	.057	.934	.915	210.299	351.908	.692
Yokluk modeli	-	-	.179	1.000	1.000	210.000	705.633	.691

4.5.4.2. İkinci Model

Politik görüş ve düşmanca cinsiyetçi tutumların grup temelli duygular üzerindeki etkisi ikinci modelde incelenmiştir. Bu modelde politik görüş ve düşmanca cinsiyetçi tutumlar bağımsız değişkenler, grup temelli duygular ise bağımlı değişkendir. Birinci modelle karşılaştırabilmek için sadece “küskün” duygusu ile analiz yapılmıştır. Buna göre modelin χ^2 değeri anlamlıdır (χ^2 (N=305)= 160.685, $p<.01$). Ayrıca χ^2/df , GFI, CAIC indekslerinin ölçütlerine göre modelin iyi düzeyde ve RMSEA, SRMR, CFI indekslerinin ölçütlerine göre kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği görülmektedir. Bununla beraber modelin uyum değerleri, AIC ile ECVI indeksleri açısından ölçütü karşılamamaktadır. Bir modelin kabul edilebilir düzeyde uyum göstermesi için en az beş uyum indeksinin ölçütlerini karşılaması gerekmektedir. Dolayısıyla aktarılan bulgulara göre modelin kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği söylenebilir. İkinci modelin uyumluluğunu değerlendirmek üzere seçilen uyum indekslerinin sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 33. “Küskün” Duygusunun Politik Görüş ve Düşmanca Cinsiyetçi Tutumlar Tarafından Yordandığına Dair Yol Analizi Sonucu

Model	χ^2/df	SRMR	RMSEA	GFI	CFI	AIC	CAIC	ECVI
2. model	2.114	.0704	.061	.930	.905	218.685	355.574	.719
Yokluk modeli	-	-	.179	1.000	1.000	210.000	705.633	.691

4.5.4.3. Model Karşılaştırması

İki model uyum indeksi değerleri açısından birbirleriyle karşılaştırıldığında, her iki modelin birbirine çok yakın değerler aldığı görülmektedir. Ancak her iki modelde de χ^2 değerlerinin anlamlı ve χ^2/df değerlerinin de uyum kriterlerinin içerisinde olmakla beraber, χ^2 ve df değerleri arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı

olduğu hesaplanmıştır (χ^2 fark = 10.39, dffark = 1, $p < .01$). Dolayısıyla birinci modelin daha dūřuk χ^2 değeri almış olması nedeniyle bu indeks açısından daha iyi uyum gōsterdięini sōylemek mōmkündür. Ayrıca SRMR indeksi açısından birinci modelin iyi, ikinci modelin ise kabul edilebilir dūzeyde uyum gōsterdięi gōr÷lmektedir. Bununla birlikte AIC, CAIC ve ECVI indeksleri açısından en dūřuk değer alan model, birinci model olmuştur. Aktarılan bulgulara dayanarak birinci modelin daha iyi uyum gōsterme eğiliminde olduğunu sōylemek mōmkñn gibi gōr÷lmektedir. Dolayısıyla her ne kadar değerler arasındaki farklar kñek olsa da, grup temelli duyguların politik gōr÷ř ve dūřmanca cinsiyetçi tutumlar ilişkisine aracılık ettiği önerilen birinci model, politik gōr÷ř ve dūřmanca cinsiyetçi tutumların grup temelli duyguları yordadığı önerilen ikinci modele gōre daha açıklayıcı olma eğilimindedir.

Tablo 34. Model Karşılaştırması

Model	χ^2/df	SRMR	RMSEA	GFI	CFI	AIC	CAIC	ECVI
1. model	2.004	.0536	.057	.934	.915	210.299	351.908	.692
2. model	2.114	.0704	.061	.930	.905	218.685	355.574	.719

4.5.5. Dindarlık, Grup Temelli Duygular ve Korumacı Cinsiyetçi Tutumlar İle İlgili Modeller ve Model Karşılaştırması

4.5.5.1. Birinci Model

Çalışmanın “politik görüş ve dindarlık düzeyleri, cinsiyetle ilgili toplumsal sistemi meşrulaştırma eğilimini ve cinsiyetçi tutumları grup temelli duygular aracılığıyla yordar” şeklinde tanımlanan hipotez doğrultusunda oluşturulan ilk model, grup temelli duyguların dindarlık ve korumacı cinsiyetçi tutumlar arasındaki ilişkiye aracılık ettiği yönündedir. Baron ve Kenny'nin (1986) önerdikleri adımlar doğrultusunda, ilk adımda yordayıcı değişken olan dindarlığın, yordanan değişken olan korumacı cinsiyetçi tutumlar üzerindeki etkisi regresyon analizi ile incelenmiştir. Buna göre dindarlık ($t=2.204$, $\beta = .129$, $p<.05$), korumacı cinsiyetçi tutumları yordamaktadır.

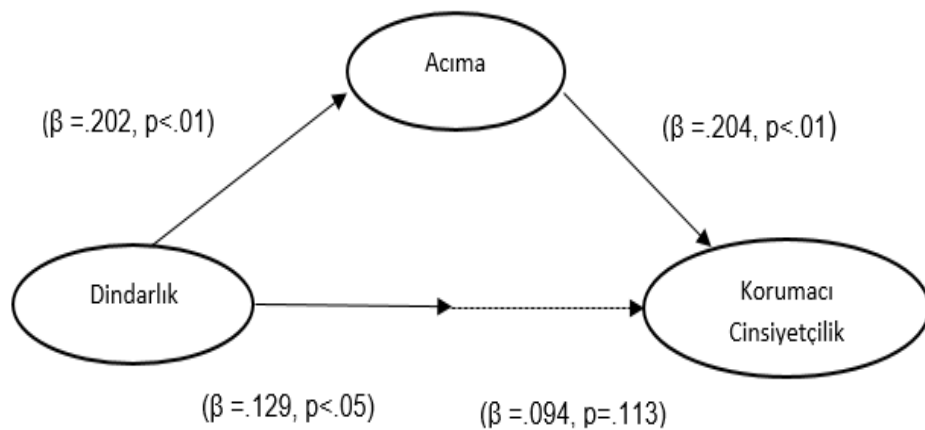
İkinci adımda yapılan regresyon analizine göre, yordayıcı değişken olan dindarlık ile aracı değişkenler olan grup temelli duygulardan bazıları için anlamlı bir ilişki söz konusudur. Dindarlık düzeyi “güvende ($t=4.138$, $\beta = .238$, $p<.01$), acıma ($t=3.486$, $\beta = .202$, $p<.01$), değerli ($t=3.244$, $\beta = .188$, $p<.01$), utanma ($t=2.550$, $\beta = .149$, $p=.01$), mutlu ($t=2.434$, $\beta = .142$, $p<.05$), küskün ($t=2.405$, $\beta = .141$, $p<.05$) ve cesur ($t=2.060$, $\beta = .121$, $p<.05$)” duygularını yordamaktadır.

Son olarak üçüncü adımda uygulanan regresyon analizine göre, aracı değişkenlerden bazılarının korumacı cinsiyetçi tutumları ayrı ayrı yordadığı ortaya konmuştur. Buna göre “kıskanç ($t=5.854$, $\beta = .319$, $p<.01$), küskün ($t=5.156$, $\beta = .284$, $p<.01$), acıma ($t=3.630$, $\beta = .204$, $p<.01$), utanma ($t=3.437$, β

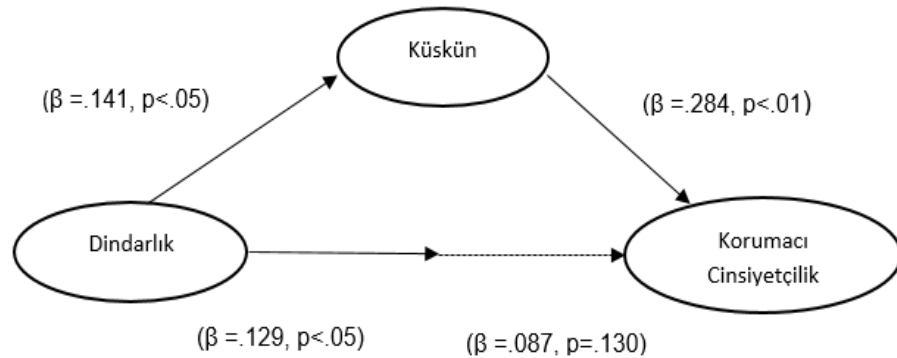
=.194, $p<.01$), kızgın ($t=3.225$, $\beta =.1829$, $p<.01$), tedirgin ($t=3.040$, $\beta =.172$, $p<.01$), öfke ($t=2.498$, $\beta =.142$, $p=.01$), korku ($t=2.339$, $\beta =.133$, $p<.05$) ve suçlu ($t=2.202$, $\beta =.125$, $p<.05$)” duyguları korumacı cinsiyetçi tutumları yordamaktadır.

Dindarlık ile korumacı cinsiyetçi tutumlar arasındaki ilişkiye “küsün, acıma ve utanma” duygularının her birinin aracılık edip etmediğini değerlendirmek için Aşamalı Regresyon Analizi yapılmıştır. Buna göre, korumacı cinsiyetçi tutumları anlamlı bir biçimde yordayan dindarlığın ($t=2.204$, $\beta =.129$, $p<.05$) etkisinin; ikinci aşamada “utanma ($t=1.748$, $\beta =.102$, $p=.082$)” duygusu kontrol edildiğinde ortadan kalktığı bulunmuştur. Ancak yapılan Sobel testi sonuçları anlamlı değildir (utanma ($t=1.858$, $p=.063$)). Dolayısıyla dindarlığın korumacı cinsiyetçi tutumları “utanma” aracılığıyla yordamadığı söylenebilir.

Dindarlığın korumacı cinsiyetçi tutumlar üzerindeki yordayıcı etkisinin, ikinci aşamada “acıma ($t=1.589$, $\beta =.094$, $p=.113$) ve küskün ($t=1.519$, $\beta =.087$, $p=.130$)” duyguları kontrol edildiğinde ortadan kalktığı ve Sobel testi sonuçlarının da anlamlı olduğu bulunmuştur (acıma ($z=2.512$, $p=.01$), küskün ($z=2.182$, $p<.05$)). Dolayısıyla dindarlığın korumacı cinsiyetçi tutumları “acıma ve küskün” duyguları aracılığıyla tamamen yordadığı söylenebilir.

Şekil 10. Acıma Duygusunun Aracı Rolü

Şekil 11. Küskün Duygusunun Aracı Rolü

Yukarıda aktarılan regresyon analizi bulgularından yola çıkılarak, modeller arası karşılaştırmada kullanılmak üzere, “acıma ve küskün” duyguları ile yol analizi yapılmıştır. Buna göre modelin χ^2 değeri anlamlıdır (χ^2 (N=305)=219,862, $p < .01$). Ayrıca χ^2/df , GFI, CAIC indekslerinin ölçütlerine göre modelin iyi düzeyde ve SRMR, RMSEA indekslerinin ölçütlerine göre kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği görülmektedir. Bununla beraber modelin uyum değerleri, CFI, AIC ve ECVI indekslerinin ölçütlerini karşılamamaktadır. Bir modelin kabul edilebilir düzeyde uyum göstermesi için en az beş uyum indeksinin ölçütlerini karşılaması gerekmektedir. Dolayısıyla aktarılan bulgulara göre modelin kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği söylenebilir. Birinci modelin uyumluluğunu değerlendirmek üzere seçilen uyum indekslerinin sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 35. Dindarlık ve Korumacı Cinsiyetçi Tutumlar Arasındaki İlişkiye “Acıma ve Küskün” Duygularının Aracılık Ettiğine Dair Yol Analizi Sonucu

Model	χ^2/df	SRMR	RMSEA	GFI	CFI	AIC	CAIC	ECVI
1. model	2.527	.064	.071	.905	.880	285.862	441.633	.940
Yokluk modeli	-	-	.186	1.000	1.000	240.000	806.437	.789

4.5.5.2. İkinci Model

Dindarlık ve korumacı cinsiyetçi tutumların grup temelli duygular üzerindeki etkisi ikinci modelde incelenmiştir. Bu modelde dindarlık ve korumacı cinsiyetçi tutumlar bağımsız değişkenler, grup temelli duygular ise bağımlı değişkendir. Birinci modelle karşılaştırmak için sadece “acıma ve küskün” duyguları ile analiz yapılmıştır. Buna göre modelin χ^2 değeri anlamlıdır (χ^2 (N=305)= 224.784, $p<.01$). Ayrıca χ^2/df , GFI, CAIC indekslerinin ölçütlerine göre modelin iyi düzeyde ve RMSEA, SRMR indekslerinin ölçütlerine göre kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği görülmektedir. Bununla beraber modelin uyum değerleri, CFI, AIC ve ECVI indeksleri açısından ölçütü karşılamamaktadır. Bir modelin kabul edilebilir düzeyde uyum göstermesi için en az beş uyum indeksinin ölçütlerini karşılaması gerekmektedir. Dolayısıyla aktarılan bulgulara göre modelin kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği söylenebilir. İkinci modelin uyumluluğunu değerlendirmek üzere seçilen uyum indekslerinin sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 36. “Acıma ve Küskün” Duygularının Dindarlık ve Korumacı Cinsiyetçi Tutumlar Tarafından Yordandığına Dair Yol Analizi Sonucu

Model	χ^2/df	SRMR	RMSEA	GFI	CFI	AIC	CAIC	ECVI
2. model	2.554	.072	.072	.904	.877	288.784	439.834	.950
Yokluk modeli	-	-	.186	1.000	1.000	240.000	806.437	.789

4.5.5.3. Model Karşılaştırması

İki model uyum indeksi değerleri açısından birbirleriyle karşılaştırıldığında, her iki modelin birbirine çok yakın değerler aldığı görülmektedir. Ancak her iki modelde de χ^2 değerlerinin anlamlı ve χ^2/df değerlerinin de uyum kriterlerinin içerisinde olmakla beraber, χ^2 ve df değerleri arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu hesaplanmıştır (χ^2 fark = 4.92, dffark = 1, $p < .05$). Dolayısıyla birinci modelin daha düşük χ^2 değeri almış olması nedeniyle bu indeks açısından daha iyi uyum gösterdiğini söylemek mümkündür. Ayrıca AIC, CAIC ve ECVI indeksleri açısından en düşük değer alan model birinci olmuştur. Aktarılan bulgulara dayanarak birinci modelin daha iyi uyum gösterme eğiliminde olduğunu söylemek mümkün gibi görülmektedir. Dolayısıyla değerler arasındaki farkların küçük ancak anlamlı olmasının, grup temelli duyguların dindarlık ve korumacı cinsiyetçi tutumlar ilişkisine aracılık ettiği önerilen birinci modelin, dindarlık ve korumacı cinsiyetçi tutumların grup temelli duyguları yordadığı önerilen ikinci modele göre kısmen daha açıklayıcı olma eğilimine işaret ettiği söylenebilir.

Tablo 37. Model Karşılaştırması

Model	χ^2/df	SRMR	RMSEA	GFI	CFI	AIC	CAIC	ECVI
1. model	2.527	.064	.071	.905	.880	285.862	441.633	.940
2. model	2.554	.0721	.072	.904	.877	288.784	439.834	.950

4.5.6. Politik Görüş, Grup Temelli Duygular ve Korumacı Cinsiyetçi Tutumlar İle İlgili Modeller ve Model Karşılaştırması

4.5.6.1. Birinci Model

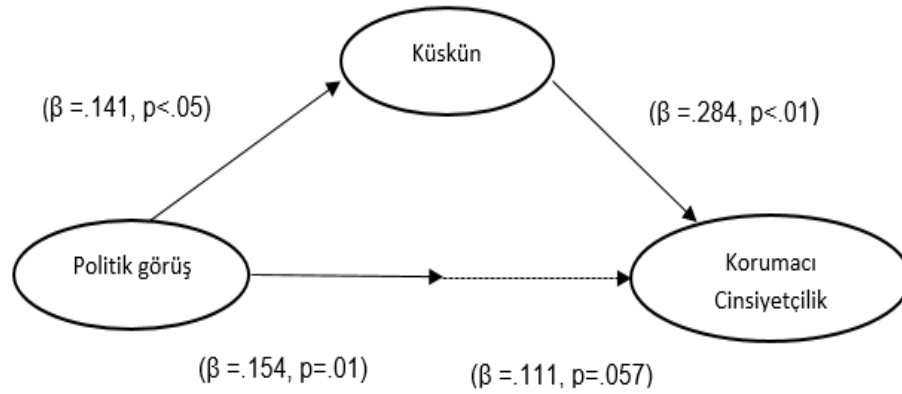
Çalışmanın “politik görüş ve dindarlık düzeyleri, cinsiyetle ilgili toplumsal sistemi meşrulaştırma eğilimini ve cinsiyetçi tutumları grup temelli duygular aracılığıyla

yordar” şeklinde tanımlanan hipotezi doğrultusunda oluşturulan ilk model, grup temelli duyguların politik görüş ve korumacı cinsiyetçi tutumlar arasındaki ilişkiye aracılık ettiği yönündedir. Baron ve Kenny'nin (1986) önerdikleri adımlar doğrultusunda, ilk adımda yordayıcı değişken olan politik görüşün, yordanan değişken olan korumacı cinsiyetçi tutumlar üzerindeki etkisi regresyon analizi ile incelenmiştir. Buna göre, politik görüş ($t=2.589$, $\beta =.154$, $p=.01$) korumacı cinsiyetçi tutumları yordamaktadır.

İkinci adımda uygulanan regresyon analizine göre, yordayıcı değişken olan politik görüş ile aracı değişkenler olan grup temelli duygulardan bazıları için anlamlı bir ilişki söz konusudur. Buna göre, politik görüş sadece “güvende ($t=2.416$, $\beta =.144$, $p<.05$) ve küskün ($t=2.354$, $\beta =.141$, $p<.05$)” duygularını yordamaktadır.

Son olarak üçüncü adımda yapılan regresyon analizine göre, aracı değişkenlerden bazılarının korumacı cinsiyetçi tutumları ayrı ayrı yordadığı ortaya konmuştur. Buna göre “kıskanç ($t=5.854$, $\beta =.319$, $p<.01$), küskün ($t=5.156$, $\beta =.284$, $p<.01$), acıma ($t=3.630$, $\beta =.204$, $p<.01$), utanma ($t=3.437$, $\beta =.194$, $p<.01$), kızgın ($t=3.225$, $\beta =.1829$, $p<.01$), tedirgin ($t=3.040$, $\beta =.172$, $p<.01$), öfke ($t=2.498$, $\beta =.142$, $p=.01$), korku ($t=2.339$, $\beta =.133$, $p<.05$) ve suçlu ($t=2.202$, $\beta =.125$, $p<.05$)” duyguları korumacı cinsiyetçi tutumları yordamaktadır.

Politik görüş ile korumacı cinsiyetçi tutumlar arasındaki ilişkiye “küskün” duygusunun aracılık edip etmediğini değerlendirmek için Aşamalı Regresyon Analizi yapılmıştır. Buna göre, korumacı cinsiyetçi tutumları anlamlı bir biçimde yordayan politik görüşün ($t=2.589$, $\beta =.154$, $p=.01$) etkisinin; ikinci aşamada “küskün ($t=1.908$, $\beta =.111$, $p=.057$)” duygusu kontrol edildiğinde ortadan kalktığı ve Sobel testi (küskün ($z=2.137$, $p<.05$)) sonuçlarının da anlamlı olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla politik görüşün korumacı cinsiyetçi tutumları “küskün” duygusu aracılığıyla tamamen yordadığı söylenebilir.

Şekil 12. Küskün Duygusunun Aracı Rolü

Yukarıda aktarılan regresyon analizi bulgularından yola çıkılarak, modeller arası karşılaştırmada kullanılmak üzere, “küskün” duygusu ile yol analizi yapılmıştır. Buna göre modelin χ^2 değeri anlamlıdır (χ^2 (N=305)=222.800, $p < .01$). Ayrıca χ^2/df , GFI, CAIC indekslerinin ölçütlerine göre modelin iyi düzeyde ve SRMR, RMSEA indekslerinin ölçütlerine göre kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği görülmektedir. Bununla beraber modelin uyum değerleri, CFI, AIC ve ECVI indekslerinin ölçütlerini karşılamamaktadır. Bir modelin kabul edilebilir düzeyde uyum göstermesi için en az beş uyum indeksinin ölçütlerini karşılaması gerekmektedir. Dolayısıyla aktarılan bulgulara göre modelin kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği söylenebilir. Birinci modelin uyumluluğunu değerlendirmek üzere seçilen uyum indekslerinin sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 38. Politik Görüş ve Korumacı Cinsiyetçi Tutumlar Arasındaki İlişkiye “Küskün” Duygusunun Aracılık Ettiğine Dair Yol Analizi Sonucu

Model	χ^2/df	SRMR	RMSEA	GFI	CFI	AIC	CAIC	ECVI
1. model	2.971	.070	.081	.900	.843	282.800	424.409	.930
Yokluk modeli	-	-	.184	1.000	1.000	210.000	705.633	.691

4.5.6.2. İkinci Model

Politik görüş ve korumacı cinsiyetçi tutumların grup temelli duygular üzerindeki etkisi ikinci modelde incelenmiştir. Bu modelde politik görüş ve korumacı cinsiyetçi tutumlar bağımsız değişkenler, grup temelli duygular ise bağımlı değişkendir. Birinci modelle karşılaştırabilmek için sadece “küskün” duygusu ile analiz yapılmıştır. Buna göre modelin χ^2 değeri anlamlıdır (χ^2 (N=305)= 232.896, $p<.01$). Ayrıca χ^2 /df, CAIC indekslerinin ölçütlerine göre modelin iyi düzeyde ve RMSEA, SRMR, GFI indekslerinin ölçütlerine göre kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği görülmektedir. Bununla beraber modelin uyum değerleri, CFI, AIC ve ECVI indeksleri açısından ölçütü karşılamamaktadır. Bir modelin kabul edilebilir düzeyde uyum göstermesi için en az beş uyum indeksinin ölçütlerini karşılaması gerekmektedir. Dolayısıyla aktarılan bulgulara göre modelin kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği söylenebilir. İkinci modelin uyumluluğunu değerlendirmek üzere seçilen uyum indekslerinin sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 39. “Küskün” Duygusunun Politik Görüş ve Korumacı Cinsiyetçi Tutumlar Tarafından Yordandığına Dair Yol Analizi Sonucu

Model	χ^2 /df	SRMR	RMSEA	GFI	CFI	AIC	CAIC	ECVI
2. model	3.064	.081	.082	.897	.833	290.896	427.785	.957
Yokluk modeli	-	-	.184	1.000	1.000	210.000	705.633	.691

4.5.6.3. Model Karşılaştırması

İki model uyum indeksi değerleri açısından birbirleriyle karşılaştırıldığında, her iki modelin birbirine çok yakın değerler aldığı görülmektedir. Ancak her iki modelde de χ^2 değerlerinin anlamlı ve χ^2 /df değerlerinin de uyum kriterlerinin içerisinde olmakla beraber, χ^2 ve df değerleri arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu hesaplanmıştır (χ^2 fark = 10.09, dffark = 1, $p<.01$). Dolayısıyla birinci

modelin daha düşük χ^2 değeri almış olması nedeniyle bu indeks açısından daha iyi uyum gösterdiğini söylemek mümkündür. Ayrıca AIC, CAIC ve ECVI indeksleri açısından en düşük değer alan model birinci olmuştur. Aktarılan bulgulara dayanarak birinci modelin daha iyi uyum gösterme eğilimi gösterdiğini söylemek mümkün gibi görülmektedir. Dolayısıyla değerler arasındaki farkların küçük ancak anlamlı olmasının grup temelli duyguların politik görüş ve korumacı cinsiyetçi tutumlar ilişkisine aracılık ettiği önerilen birinci modelin, politik görüş ve korumacı cinsiyetçi tutumların grup temelli duyguları yordadığı önerilen ikinci modele göre kısmen daha açıklayıcı olma eğilimine işaret ettiği söylenebilir.

Tablo 40. Model Karşılaştırması

Model	χ^2/df	SRMR	RMSEA	GFI	CFI	AIC	CAIC	ECVI
1. model	2.971	.0695	.081	.900	.843	282.800	424.409	.930
2. model	3.064	.0810	.082	.897	.833	290.896	427.785	.957

4.6. TARTIŞMA

Grup temelli duyguların bireylerin sosyal bağlamla ilgili algılarından nasıl etkilendiğinin ve tutumlarını nasıl şekillendirdiğinin incelenmesinin amaçlandığı üçüncü çalışmanın söz konusu amacına uygun olarak “politik görüş ve dindarlık düzeyleri, cinsiyetle ilgili toplumsal sistemi meşrulaştırma eğilimini ve cinsiyetçi tutumları grup temelli duygular aracılığıyla yordar” şeklinde hipotez oluşturulmuştur. Söz konusu hipotez, bulgularda aktarıldığı üzere hem aracılık testi yapılabilmesi için regresyon analizi ile hem de değişkenler arasındaki ilişkinin yönünün hipotezde belirlenenden farklı bir şekilde ele alındığı modeller arası karşılaştırma yapılarak sınanmıştır. Sonuç olarak bazı grup temelli duygular için kısmi aracılık ilişkilerinden söz edilebilmekte ve bu duygular için üretilen farklı modeller karşılaştırıldığında da değişkenler arasındaki ilişkinin belirlenen hipotez doğrultusunda bir eğilim gösterdiği söylenebilmektedir.

Değişkenler arasındaki ilişkileri tespit etmek üzere yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre politik görüş ve dindarlık; toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma, düşmanca ve korumacı cinsiyetçi tutumlar ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Buna göre katılımcıların dindarlık düzeyleri arttıkça ve politik görüşleri sağa doğru kaydıkça, bir başka deyişle dünyayla ilgili bakış açıları tutucu değerler yönünde bir eğilim gösterdikçe, toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi daha çok meşrulaştırdıkları ve çelişik duygulu cinsiyetçi tutumlara daha yüksek düzeyde sahip oldukları söylenebilir.

Katılımcılar, politik görüşleri sağa doğru kaydığında ve dindarlık eğilimleri arttığında hem olumsuz ancak benlik merkezli ya da pasif olarak tanımlanabilecek “küsün, utanma ve acıma” duygularını hem de olumlu “mutlu, güvende, değerli ve cesur” duygularını hissetmektedirler. Kadınların, tutucu inanışa sahip oldukça kadın olarak kendilerini mutlu ve değerli hissetmelerinin İslam dinindeki kadının bir anne olarak değerli olduğuna yönelik vurgudan kaynaklanıyor olabileceği düşünülebilir. Bununla birlikte tutuculuk eğilimi yüksek kadınların kendilerini güvende hissetmeleri, korumacı cinsiyetçi tutumlarla ilgili

alanyazında vurgulandığı üzere (Sakallı, 2003) geleneksel kadın rollerine uyumlu davranmaları nedeniyle erkeklerin kendilerini korumaları gerektiğine yönelik beklentilerinden kaynaklanıyor olabilir. Bu değişkenlerle ilişkili olan olumsuz grup temelli duyguların, öfke, kızgınlık, korku gibi aktif duygulardansa daha pasif, çaresizlik içeren, başkalarına değil bireyin kendisine yönelik olmasının da tutucu inanişin kadını erkeğe göre zayıf ve pasif görmesinden kaynaklanıyor olabileceği düşünülebilir. Başka bir deyişle tutucu inanişsa sahip kadınlar, geleneksel cinsiyet rolleriyle uyumlu davranarak, kadının daha pasif ve zayıf olan toplumsal konumunu içselleştirdikleri için kadın kimlikleriyle ilgili de bu doğrultuda duygular hissediyor olabilirler. Buradan yola çıkıldığında Duygunun Değerlendirilmesi Kuramı (Frijda, Kuipers ve Schure, 1989) ile de tutarlı olarak duygular ve değerlendirmelerin birbiriyle iç içe ve benzer doğrultuda olduğu söylenebilir.

Düşmanca ve korumacı cinsiyetçi tutumlarla aynı olumsuz grup temelli duygular (öfke, tedirginlik, küskünlük, suçluluk, acıma, küçümseme, kızgınlık, kıskançlık, utanma ve korku) pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Hem “öfke, kızgınlık, kıskançlık” gibi aktif ve diğerlerine yönelik duygular, hem “tedirginlik, korku, utanma, suçluluk” gibi endişe içeren pasif ve kendine yönelik duygular hem de “küskün, küçümseme, acıma” gibi pasif ve acıma içeren duygular cinsiyetçi tutumlarla ilişkilidir. Cinsiyetçilik, bünyesinde olumlu algılanabilecek korumacılık gibi bir boyutu da barındırmakla beraber temelde bir önyargıdır. Korumacı cinsiyetçiliğin alanyazında belirtildiği üzere algılayıcı açısından içinde barındırdığı olumlu ton (Glick ve Fiske, 1997) nedeniyle değerli, güvende gibi olumlu duygularla ilişkili olması beklenmiştir, ancak tıpkı düşmanca cinsiyetçilik için olduğu gibi olumsuz duygularla ilişkili olması, korumacı cinsiyetçiliğin de ayrımcılığa neden olan bir önyargı olarak kendisini gösterdiğini ifade ediyor denebilir.

Toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma ile olumsuz grup temelli duygulardan “küskünlük, acıma ve utanma”; olumlu grup temelli duygulardan da “güvende, değerli ve hayran” pozitif yönde ilişkilidir. Toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma eğilimi ile yine cinsiyetçi tutumlarla ilişkili olan pasif ve

benliğe dönük olumsuz duyguların (küskünlük, acıma, utanma) yanında, tutucu görüşle ilişkili olan olumlu duygular (güvende, değerli) da ilişkilidir. Cinsiyet sistemini meşrulaştırma geleneksel rollerle uyumu ifade ettiği için, tutuculuğun verdiği güven ve değerlilik hisleriyle ilişkili olabilir. Ayrıca kadının geleneksel rolleri bağlamında kabullendiği zayıf ve pasif konum, kadın olarak da pasif ve olumsuz duygular hissetmesiyle ilişkilendirilebilir. Bir başka deyişle kadın, erkeğe göre daha aşağı konumu yüzünden kadınlığına yönelik acıma ve utanma ile kadınlığına küsme gibi olumsuz duygular hissediyor olabilir.

4.6.1. Model Karşılaştırması İle İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Cinsiyetçi tutumlar ve sistemi meşrulaştırma eğilimi ile grup temelli duygular arasındaki ilişkilerin incelendiği çeşitli çalışmalar mevcuttur. Paladino ve ark. (2014), düşmanca cinsiyetçi tutumlar ile cinsiyetçi söylemler karşısında kadın olarak hissedilen aşağılanma, öfke ve üzüntü duyguları arasında olumsuz yönde bir ilişki tespit etmişlerdir. Ayrıca Jost ve ark. (2012) da çalışmalarında sistemi meşrulaştırma eğiliminin grup temelli öfke ile olumsuz yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca birçok çalışmada grup temelli duyguların dışgrup ve içgrupla ilgili tutum ve davranışları şekillendirdiği sonucuna ulaşılmıştır (Allpress ve Brown, 2013; Canetti-Nisim ve Hirsch-Hoefler, 2009; Carlo, McGinley, Davis ve Strait, 2012; Cotrell, Richards ve Nichols, 2010; Ferguson ve Branscombe, 2010; Flores ve Bench, 2011; Halperin, Thomas, McGarty ve Mavor, 2009; Rees, Lench, Mashuri ve Zaduqisti, 2014; Smith, Seger ve Mackie, 2007).

Bu çalışmada kadın kimliği ile ilgili hissedilen grup temelli duyguların, kadınlar ve kadının toplumsal konumu ile ilgili tutum ve değerlendirmeleri etkileyebileceği ve bu etkinin kadınların dünya görüşlerindeki tutuculuk eğilimlerinden kaynaklanabileceği düşünülmüştür. Nitekim Kuppens ve arkadaşları (2013) da alanyazında var olan, grup temelli duygunun öncesinde mutlaka grup temelli değerlendirmelerin gelmesi gerektiğine yönelik bakış açısına şüpheyle

yaklaşmaktadır. Bu nedenlerle belirlenen hipotez doğrultusunda grup temelli duygunun aracı değişken olarak alındığı bir model kurulmuştur.

Bununla birlikte duygunun değerlendirilmesi kuramında açıklandığı üzere duygunun bilişsel değerlendirmeler doğrultusunda değişeceği yönündeki bulgular, grup temelli duyguların bağımlı değişken olarak da ele alınabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca alanyazında dindarlık ile politik görüş değişkenleri ile meşrulaştırma eğilimi ve cinsiyetçi tutumlar arasındaki ilişkileri gösteren çalışmalarda, söz konusu değişkenler arasında bir nedensellik ilişkisi belirlenmemiş olması yüzünden bu değişkenlerin bir arada kullanılabileceğine de işaret edilmektedir. Dolayısıyla grup temelli duyguların bireylerin genel anlamda dünya görüşleri ve inanışlarından olduğu kadar, kadınlarla ya da kadın olmakla ilgili tutum ve değerlendirmelerinden de etkilenebileceği düşünülebilir.

Dolayısıyla çalışmada yer alan değişkenler arasında yukarıda aktarıldığı üzere hipotez doğrultusunda belirlenenden farklı bir ilişkinin de olması mümkündür. Bu nedenle grup temelli duyguların politik görüş ve dindarlık ile meşrulaştırma eğilimi ve cinsiyetçi tutumlar arasındaki ilişkiye aracılık ettiği yönündeki temel hipotezin karşılanıp karşılanmadığının ötesinde, olası diğer ilişkilere göre daha iyi bir açıklama getirdiğini de incelemek gerekmiştir. Grup temelli duyguların bağımlı değişken olarak ele alındığı ikinci model de bu doğrultuda oluşturulmuştur.

İki model birbiriyle karşılaştırıldığında dindarlık, politik görüş, cinsiyetçi tutumlar, toplumsal cinsiyet sistemini meşrulaştırma eğilimi ve bazı grup temelli duygular arasındaki en açıklayıcı ilişkiyi tanımlayan modelin birinci model olduğu yönünde bir eğilim gözlenmektedir. Model karşılaştırmasıyla ilgili bulgular incelendiğinde, uyum indeksleri puanlarının birbirinden çok farklı olmaması nedeniyle modeller arasında belirgin bir üstünlükten bahsetmek zordur. Bu nedenle değişkenlerin, birbiriyle ilişkili olan ve belki de sosyal hayatta mutlaka bir yön belirlemenin çok da gerekli olmadığı bir doğaya sahip oldukları düşünülebilir. Ancak söz konusu farkların özellikle χ^2 değerleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bulunması,

yine de birinci model yönünde bir eğilimin varlığını düşündürmektedir. Bundan sonraki bölümlerde bulgular bu eğilim üzerinden tartışılmıştır.

4.6.2. Toplumsal Cinsiyetle İlgili Sistemi Meşrulaştırma Eğiliminin Yordanmasıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Bulgulara göre toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma eğilimi, dindarlık, politik görüş ve “güvende, değerli, acıma, utanma ve küskün” duyguları tarafından yordanmaktadır. Hipotez doğrultusunda grup temelli duyguların dindarlık, politik görüş ve toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma eğilimi arasındaki ilişkiye aracılık edip etmediğini değerlendirmek için yapılan analizlerin sonucunda hem dindarlık hem de politik görüş ile toplumsal cinsiyet sistemini meşrulaştırma eğilimi arasındaki ilişkiye sadece “güvende” duygusunun kısmi düzeyde aracılık ettiği görülmektedir. Ayrıca model karşılaştırması yapıldığında diğer bütün karşılaştırmalar arasında en iyi düzeyde uyum gösteren model, dindarlık ve toplumsal cinsiyet sistemini meşrulaştırma eğilimi arasındaki ilişkiyi güvende duygusunun aracılık ettiğine yönelik olmandır.

Buradan yola çıkarak dini inanç ve politik görüş açısından tutucu eğilimi olan kadınların kadın olarak kendilerini güvende hissetmelerinin toplumsal cinsiyet sistemini meşrulaştırmalarına hizmet ettiği düşünülebilir. Bir başka deyişle, kadının toplumsal konumunun erkeğe göre daha zayıf olduğunu kabul eden inanç ve görüşe sahip bir kadın, geleneksel değerlerle uyumlu olduğu için kendini güvende hissedebilir ve bu güvenlik duygusunun devamını sağlamak için sistemin olduğu gibi korunmasını isteyebilir.

4.6.3. Düşmanca ve Korumacı Cinsiyetçi Tutumların Yordanmasıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Düşmanca ve korumacı cinsiyetçi tutumlar; dindarlık, politik görüş ve “acıma, utanma ve küskün” duyguları tarafından yordanmaktadır. Bulgulara göre,

dindarlık ile düşmanca cinsiyetçi tutumların ilişkisine “acıma, utanma ve küskün”, politik görüş ile düşmanca cinsiyetçi tutumların ilişkisine de “küskün” duygularının kısmi düzeyde aracılık ettiği söylenebilmektedir. Korumacı cinsiyetçi tutumları yordayan değişkenler de aynı olmakla beraber, düşmanca cinsiyetçi tutumlarla ilgili sonuçlardan farklı olarak korumacı cinsiyetçilikle ilgili aracılık ilişkilerinde tam aracılıktan bahsetmek mümkündür.

Düşmanca cinsiyetçilik, erkeğin kadın üzerindeki gücünü ve geleneksel cinsiyet rollerini meşrulaştıran, kadını cinsel obje olarak gören ve kadının baştan çıkarma gücü nedeniyle erkeğin tehdit altında olduğunu ortaya koyan tutumları ifade etmektedir (Glick ve Fiske, 1997). Dolayısıyla düşmanca cinsiyetçilik, kadının sosyal ve biyolojik açıdan zayıflığını vurgulamakta ve Türk katılımcılarla yapılmış olan çalışmalara göre de kadına yönelik sözel ve fiziksel şiddete daha olumlu yaklaşılmasını yordamaktadır (Sakallı, 2003; Glick, Sakallı, Ferreira ve Aguiar de Souza, 2002; Ercan, 2009; Işık, 2008).

Korumacı cinsiyetçilik ise erkeğin kadına olan ihtiyacını, kadını romantik bir eş gibi görmeyi ve kadının erkek tarafından korunması gerektiğine yönelik bakış açısını ifade etmektedir (Glick ve Fiske, 1997). Ancak Sakallı (2003) tarafından vurgulandığı üzere korumacı cinsiyetçilik, kadının geleneksel cinsiyet rollerine uyduğu sürece korunmasını içermektedir. Bu rollerin dışına çıkan kadınlar düşmanca cinsiyetçi yaklaşıma maruz kalmaktadırlar. Nitekim Glick, Sakallı, Ferreira ve Aguiar de Souza (2002) Türk ve Brezilyalı katılımcılarla yaptıkları çalışmada geleneksel cinsiyet rollerine uyumlu olmayan kadınlara yönelik olumsuz tutumları düşmanca cinsiyetçiliğin; geleneksel cinsiyet rollerine uyumlu olan kadınlara yönelik olumlu tutumları da korumacı cinsiyetçiliğin yordadığını ortaya koymuşlardır.

Taşdemir ve Sakallı (2010) çalışmalarında, erkekler için dindarlık ile koruyucu cinsiyetçilik arasında; hem erkekler hem kadınlar için dindarlık ile düşmanca cinsiyetçilik arasında anlamlı ilişkiler saptamışlardır. Ayrıca Maltby, Hall, Anderson ve Eduardo (2010) da dindarlık ile cinsiyetçi tutumlar arasındaki ilişkiye

cinsiyetin aracılık ettiğini bulmuşlardır. Benzer şekilde bu çalışmada da aktarılan bulgularla tutarlı olarak dindarlık ile düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik arasında ilişki saptanmıştır.

Bununla birlikte söz konusu ilişkiye “acıma ve küskün” duygularının aracılık ettiği söylenebilmektedir. Kendisini dindar olarak tanımlayan kadınların, kadın kimliklerinden dolayı “acıma ve küskün” hissetmeleri düşmanca ve korumacı cinsiyetçi tutumlara sahip olmalarına neden olmaktadır denebilir. Kendisini kadın olarak düşündüğünde kadının kendisine acıması ve kimliğine küskün hissetmesi, kadınlıkla özdeşleşen zayıflık algısından rahatsızlığını pasif bir şekilde dile getirmenin yolu olabilir. Bu duygular öfke, kızgınlık gibi aktif ya da başkalarına yönelik duygular değil, tersine pasif ve kişinin kendi kendisine dönük olan duygulardır. Dolayısıyla kadın kimliğinden dolayı kadının bu duyguları hissetmesi aktif bir şekilde dile getiremese de kadınlıkla özdeşleşen olumsuz yargılardan duyduğu rahatsızlığı ifade ediyor olabilir. Dindarlığın da kadınları daha pasif bir konuma itiyor olduğu göz önünde bulundurulduğunda, erkeğin kadın üzerindeki gücünün kabul edilmesine yönelik bir tutum olan düşmanca ve korumacı cinsiyetçiliğin aktarılan pasif duygularla bağlantılı olabileceği düşünülebilir.

Politik görüş ile düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik ilişkisine de sadece “küskün” duygusunun aracılık ettiği söylenebilmektedir. Sakallı ve Glick (2003), politik tutuculuğun erkeklerde düşmanca cinsiyetçilik ile; kadınlarda ise korumacı cinsiyetçilik ile ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu ilişkinin, kadının kendisini kadın kimliğine yönelik küskün hissetmesine bağlı olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Politik görüş açısından tutucu değerlere sahip kadınların kadının geleneksel rollerini kabul etmesi olağandır ancak bu kabulün kadın kimliği ile bağlantılı olan zayıflık vurgusundan hoşlanılmadan gerçekleştiği ve bu nedenle de kadın kimliğine pasif bir şekilde küsmüş olmanın sonucunda cinsiyetçi tutumlara sahip olduğu düşünülebilir.

Yukarıda aktarılan duyguların aracılık düzeyi, dindarlık ve politik görüş ile korumacı cinsiyetçilik için tam, düşmanca cinsiyetçilik için kısmi şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu durum, alanyazındaki bulgularla tutarlı olarak düşmanca cinsiyetçilikten korumacı cinsiyetçiliğin katılımcılar arasında daha çok kabul görüyor olmasından kaynaklanıyor olabilir. Nitekim 19 farklı ülkede yaptıkları çalışmada Glick ve arkadaşları (2000), kadınların düşmanca cinsiyetçiliği reddetse de korumacı cinsiyetçiliği kabul ettiklerini ortaya koymuşlardır. Türkiye de geleneksel cinsiyet rollerinin güçlü olduğu ve erkeğin üstünlüğüne dayalı bir sosyal yapı olduğundan kadınlarda korumacı cinsiyetçiliğin yüksek düzeyde kabul edildiği çeşitli çalışmalarda ortaya konmuştur (Sakallı ve Glick, 2003; Sakallı, 2001).

BÖLÜM 5

GENEL TARTIŞMA

Bireyler sosyal gruplara üyelikleri nedeniyle belirli duygular hissederler; bu duygular aynı grubun üyeleri tarafından paylaşılabilir gibi karşı grup üyelerine yönelik de ortaklaşa bir şekilde deneyimlenebilir. Söz konusu duyguların yoğunluğunun bireyi grup davranışa sürükleyen önemli bir etken olduğu çeşitli çalışmalarda ortaya konmaktadır (Crisp, Heuston, Farr, Turner, 2007; Cotrell ve Neuberg, 2005; Iyer, Scmader ve Lickel, 2007; Kessler ve Hollbach, 2005; Moons, Leonard, Mackie ve Smith, 2009; Seger, Smith ve Mackie, 2009; Small ve Lerner, 2008; Tam ve ark., 2007). Nasıl ki bir grubun üyesi olduğunda ortak değerler ve inanışlar etrafında bir bütünleşme söz konusudur, aynı bütünleşmenin duygular düzeyinde de yaşanabildiği düşünülmektedir.

Duygular, kişisel boyutta bireyi davranışa yönlendiren temel güdüleyici unsurlardır ve bireyin bilinçli farkındalığının dışında fizyolojik tepkilerle de kendisini gösterir. Duygular, biyolojik kökenli ve fizyolojik süreçlerle doğrudan bağlantılı kişiye özgü deneyimler olmakla beraber, son zamanlarda sosyal psikoloji alanyazınında duyguların bilişsel süreçlerle olan bağlantılarının ve sosyal yönlerinin incelenmesi söz konusudur.

Türk kültürünün toplulukçu değerlere önem vermesi (Hofstede, 2001; İmamoğlu, Günaydın ve Selçuk, 2011) nedeniyle, bireylerin benlik tanımlarında önemli bir yeri olan sosyal gruplara üyeliğin kolektif davranıştaki belirleyiciliği, yaşanan birçok toplumsal olayda kendisini göstermektedir. Grup üyeleri bir araya geldiklerinde ortaya çıkan tepkinin yoğunluğunun, sadece bilişsel düzeyde söz konusu gruba bağlı olmakla açıklanamayacağı düşünülmektedir. Bireyler aynı grubun üyeleri halinde bir araya geldiklerinde duygusal olarak hissedilen ortaklık, kolektif davranışın yoğunluğunu arttırmakta, birlikte hissedilen belirli duygular

bireyleri ortak hareket etmeye iten önemli bir güç haline gelmektedir (Niendanthal ve Brauer, 2012). Belirli gruplara üyelik nedeniyle hissedilen gurur ya da karşı grubun bir üyesinin varlığında hissedilen öfkenin, sosyal kimliğin belirginleştiği bağlamda otomatik olarak bireyin içinde yeşerdiği ve grubunun prototipik bir üyesi olarak vereceği tepkileri de bu bağlamda şekillendirdiği düşünülmektedir. Nitekim Leventhal ve Scherer (1987), şemaların çevreyle girilen duygusal mücadele sonucunda gelişen ve duygusal deneyimlerle ilgili olan anılar şeklinde tanımlanabilen yapılar olduklarını aktarmaktadırlar. Şemalar algı, motor davranış ve hislerin hafızada somut temsilleridir. Yazarlara göre, tamamen otomatik işleyen şematik süreçler doğrultusunda bir şema harekete geçtiğinde onunla bağlantılı olan duygusal anılar da harekete geçer ve duygusal deneyimi düzenler. Bu nedenle birey sosyal bağlamı şemaları doğrultusunda tanımlarken ve bağlamla ilgili algısı yine şemaları doğrultusunda otomatik olarak şekillenirken; söz konusu şemayla bağlantılı kaydedilmiş olan duygunun da bilişsel değerlendirme sürecine otomatik olarak katılacağı düşünülebilir. Dolayısıyla grup temelli duyguların, sosyal bağlamı ve kolektif davranışı daha iyi anlayabilmek için önemli bir boyut oluşturduğu düşünülmektedir.

Grup temelli duyguların incelenmesi için üç farklı çalışma yürütülmüştür. Öncelikli olarak bireylerin belirli duyguları grup temelli olarak hissedebileceklerini ortaya koymak amacıyla sosyal kimliği temsil eden kadın kimliğinin belirginleştirildiği ve belirginleştirilmediği koşullar yaratılarak söz konusu kimlikle bağlantılı grup temelli duyguların belirlenmesi amaçlanmıştır. Ardından yetkinlik ve sevecenlik algısı bağlamında, içgrup ve dışgrup üyeleri ile ilgili olumlu ya da olumsuz içerikli kalıpyargısal bilgiye maruz kalmanın, bireylerin kimlikleriyle ilgili hissettiklerini ne düzeyde etkilediği incelenmiştir. Son olarak da dindarlık ve politik görüş düzeyleri ile sistemi meşrulaştırma ve cinsiyetçi tutumlar arasındaki ilişkide grup temelli duyguların aracılık etkisi analiz edilmiştir. Aktarılan bütün çalışmalar sonucunda, bireylerin sosyal kimlikleriyle ilgili algı ve değerlendirmeleri ile grup temelli duygular arasındaki ilişkilerin ve grup temelli duyguların sistemi meşrulaştırma ve cinsiyetçi tutumlar üzerindeki etkisinin ortaya konulacağı düşünülmüştür.

Yürütülen üç çalışmada da cinsiyet kimliği kullanılmıştır çünkü özellikle kültürümüzde kadın kimliğinin hem çelişkili duygu ve değerlendirmelerle kendisini gösterdiği (Glick ve ark., 2000) hem de sürekli aktif ve yoğun duygular ile eşleştiği düşünülmektedir. Ülkemizde kadınlık, hem içgrup hem dışgrup üyeleri tarafından olumlu ve olumsuz yüklemeler yapılan bir cinsiyet kimliğidir (Sakallı ve Glick, 2003; Sakallı, 2003). Ayrıca kadınlıkla bağdaşan ve kültürümüzde belirgin olan roller de yine kadınların kadın olmakla ilgili değerlendirmelerini farklılaştırmaktadır. Kültürümüzde kadın, geleneksel cinsiyet rolleri ile modern hayatın yüklediği değerler arasında yaşadığı çelişkileri telafi etmeye çalışarak toplumsal hayata katılmaktadır. Dolayısıyla hem kendi kadınlığı hem de başka kadınlarla ilgili değerlendirmelerinin kadının geleneksel ve modern rolleri arasındaki gelgitlerinden etkilenmesi olağandır. Sonuç olarak kadınların, sosyal bağlamı birbiriyle çelişen algı ve değerlendirmelerle tanımlamaları sonucunda kadın olmakla ilgili farklı duygular deneyimleyecekleri, beklenen bu farklılığın da grup temelli duyguların detaylı bir şekilde incelenmesine ve bazı özel duyguların belirgin bir şekilde ayırt edilmesine hizmet edeceği düşünülmüştür.

5.1. KADIN KİMLİĞİ İLE BAĞLANTILI GRUP TEMELLİ DUYGULAR

Birinci çalışmada, duyguların bireysel bir deneyim olmasının ötesinde belirli bir sosyal kimlikle ilişkilendirildiğinde grup üyeleri tarafından ortaklaşa hissedilebildiğinin gösterilmesi amaçlanmış ve bu doğrultuda kadın kimliği ile bireysel kimliğin belirginleştirildiği ve anlık duygudurumun ölçüldüğü koşullar yaratılarak duygu ölçümü alınmıştır.

Bu çalışmada alanyazındaki çalışmalardan (Mackie, Devos ve Smith, 2000; Seger, Smith ve Mackie, 2009; Smith, Seger ve Mackie, 2007;) farklı olarak anlık duygudurum ölçümü de alınmıştır çünkü katılımcıların bireysel kimlikleri ile kadın kimliklerinin birbirinden belirgin bir şekilde ayrılmayabileceği düşünülmüştür. Cinsiyet, kişinin hem toplumda yerleşik roller bağlamında öğrendiği hem de biyolojik anlamda doğuştan getirdiği bir özellikler bütünüdür. Dolayısıyla kadın

katılımcıların kendilerini birey olarak düşünürken, duygularını kadın kimliği ile bağlantılı duygulardan ayrıştırmalarının zor olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle de kadın kimliği belirginleştirildiğinde rapor edilen duyguların grup temelli olduklarının belirlenmesi, anlık duygudurumdan farklarına bakılarak gerçekleştirilmiştir. Bu durumda kadın kimliği belirginleştirildiğinde anlık duygudurumdan anlamlı olarak farklılaşan ve kadın kimliği ile bağlantılı grup temelli olarak tanımlanabilecek duygulardan olumsuz olanlar “kıskanç, öfke, tedirgin, küskün, suçlu, acıma, küçümseme, endişe, korku ve utanma”, olumlu olanlar ise “güvende, cesur, değerli, şefkat, gurur, huzur, mutlu ve hayran” duygularıdır. Bu duyguların içinde kadın kimliği belirginleştiğinde hem bireysel kimlikten hem de anlık duygudurumdan farklılaşan ve alanyazın doğrultusunda tam anlamıyla grup temelli olarak tanımlanabilecek duygular ise “güvende, cesur, değerli ve kıskanç”tır.

Barrett (1995) tarafından sosyal duygular olarak tanımlanmış olan utanma, suçluluk, gurur ve kıskançlık/gıpta, temel duygulardan farklıdır çünkü bireyin toplumsallaşma süreciyle ilişkilidir ve daha karmaşıktır. Örneğin birey başına iyi bir şey geldiğinde mutlu hissedebilir ancak gurur, bireysel olarak mutlu hissetmekten daha karmaşıktır çünkü diğerlerinin bireyle ilgili algısının olumlu olmasını da içerir. Yazara göre sosyal duygular, sosyal gruplara üyelikten ya da diğerleriyle ilgili algılardan kaynaklanır. Mascolo ve Fischer (1995) gurur duygusunun, birey sosyal olarak değerli görülen bir sonuca ulaştığında ya da sosyal olarak değerli algılanan bir grubun üyesi olduğunda hissedildiğini belirtmişlerdir. Utanma ise birey için önemli olan standartlara ulaşmada başarısızlık algılandığında ya da sosyal anlaşma birey tarafından bozulduğunda, bir başka deyişle birey başkalarının gözündeki değerinin düştüğünü algıladığında hissedilmektedir (Barrett, Ochsner ve Gross, 2013; Mascolo ve Fischer, 1995). Suçluluk, birey yapılmış olan yanlışlardan kendisini ya da iç grubunu sorumlu gördüğünde ya da davranışları ile sosyal normlar arasında bir uyumsuzluk fark ettiğinde deneyimlenmektedir (Barrett, Ochsner ve Gross, 2013; Mascolo ve Fischer, 1995). Kıskançlık ya da gıpta, bireyin sevgi kaynağını ya da sahip olmak istediği bir şeye ulaşmasını başkalarının tehdit etmesi yüzünden hissedilebildiği

gibi, sahip olmak istediği bir şeye başkaları sahip olduğunda da deneyimlenebilmektedir (Fiske, Gilbert ve Lindzey, 2010; Mascolo ve Fischer, 1995).

Bu çalışmada da katılımcılar kendilerini kadın olarak daha çok cesur, değerli ve kıskanç, daha az düzeyde de güvende hissetmişlerdir. Barrett (1995) tarafından sosyal duygulardan biri olarak belirlenen kıskançlık, bu çalışmada kadın kimliği belirginleştirildiğinde ortaya çıkmıştır. Katılımcılara herhangi bir tehdit algısı yaratılmadan sadece kendilerini kadın olarak düşündüklerinde hissedebilecekleri duygular sorulduğundan, kıskançlığı kadına özgü bir özellik olarak değerlendirmiş olabilecekleri düşünülmektedir. Ayrıca belirgin bir şekilde dışgruptan kaynaklanan tehdit algısı oluşturulmamış olmasına rağmen katılımcılar kendilerini kadın olarak düşündüklerinde doğrudan güvende hissetmediklerini belirtmişlerdir. Bu durum kendini kategorileme kuramında (Turner, Sachdev ve Hogg, 1983) aktarıldığı üzere, iç grupla özdeşimin bireyselliğin yitirilmesi gibi bir benlik algısı doğurduğu ve bireylerin kendilerini iç grubun diğer üyelerine benzer olarak algıladıkları değerlendirilmesiyle örtüşmektedir. Kendini kategorileme süreci bireylere, iç gruplarıyla ortak bir kaderi paylaştıklarını düşündürür. Bu algıyla doğru orantılı olarak toplumumuzda kadınlarla ilgili şiddet olaylarındaki artışın, katılımcıların güvenlik duygularını zedelemiş olabileceğini düşündürmektedir. Katılımcıların değerli hissetmeleri Barrett (1995) tarafından sosyal bir duygu olarak tanımlanan gurur duygusu ile örtüşüyor olabilir. Bir başka deyişle katılımcıların, kadın grubunu sosyal açıdan değerli bir grup olarak algıladıkları için değerli hissettikleri düşünülmektedir. Katılımcıların kadın olarak kendilerini cesur hissetmelerinin nedeni üniversite öğrencisi olarak yetkinlik gerektiren, rekabetçi bir ortamda bulunmaları olabilir. Ev kadınlarından ya da çalışmayan kadınlardan oluşan bir katılımcı grubuyla bu duygunun bu kadar belirgin bir şekilde belirmeyebileceği düşünülmektedir.

Ayrıca katılımcılar anlık duyguduruma göre daha çok öfkeli, tedirgin, küskün, suçlu, acıma, küçümseme, endişeli, korkmuş ve utanmış; yine daha çok düzeyde şefkatli, gururlu, huzurlu, mutlu ve hayran hissetmişlerdir. Kadın kimliği ile olumlu

duyguların eşleşmesi Seger, Smith ve Mackie (2000), Smith, Seger ve Mackie (2007), Kessler ve Hollbach (2004) tarafından yapılan çalışmalarda ortaya konduğu üzere grubuyla özdeşimi yüksek olan bireylerin kendi grubuyla ilgili olumlu duyguları daha fazla hissettikleri yönündeki bulguyla örtüşmektedir. Kadınlarla özdeşimleri yüksek olan katılımcıların özellikle şefkatli, gururlu ve mutlu hissetmiş olmaları aktarılan bulgu ile açıklanabilir. Ayrıca hem toplumumuzda kadının sosyal konumunun erkeğe göre daha güçsüz olması hem de kadına yönelik şiddetin çok ciddi boyutlara ulaşmış olması öfkeli, tedirgin, endişeli ve korkmuş hissedilmesine neden olmuş olabilir.

5.2. YETKİNLİK VE SEVECENLİK ALGISI DEĞİŞİMLESİNE GÖRE FARKLILAŞAN KADIN KİMLİĞİ İLE BAĞLANTILI GRUP TEMELLİ DUYGULAR

Katılımcıların birinci çalışmada ortaya koydukları üzere kadın kimlikleriyle ilgili hissettikleri, kimlikleri ile ilgili herhangi bir olumlu ya da olumsuz algı yaratılmadan ya da katılımcıların kadın olmakla ilgili bilişsel değerlendirmeleri araştırılmadan ortaya çıkan duygulardır. Bu açıdan bakıldığında birinci çalışmada kadın kimliği belirginleştirildiğinde hissedilen grup temelli duyguların kadınlarla ilgili kalıpyargısal değerlendirmelere göre değişip değişmeyeceği merak edilmiştir. Dolayısıyla ikinci çalışmada, katılımcıların kadın olmakla ilgili deneyimledikleri grup temelli duyguların, içgrup üyelerini kalıpyargı içerik modeli çerçevesinde yetkinlik ve sevecenlik değerlendirmeleri açısından hangi bağlamda algıladıklarına bağlı olarak değişip değişmediğini incelemek amaçlanmıştır. Bu çalışmada kalıpyargı içerik modelinden farklı ve alanyazına bir katkı olarak, bireyin içgrupunun diğer üyeleriyle ilgili farklı kalıpyargısal algılayışının kendi kimliği ile ilgili hissettiklerinde herhangi bir değişiklik yaratıp yaratmayacağı incelenmeye çalışılmıştır.

Aktarılan amaç doğrultusunda öncelikli olarak bir kadın hakkında kalıpyargısal değerlendirmeler doğrultusunda alınan bilginin içeriğinin, grup temelli duygularda

bir farklılık yaratıp yaratmadığına bakılmıştır. Ancak algılanan yetkinlik-sevecenlik boyutlarına göre herhangi bir grup temelli duygunun farklılaşmadığı görülmüştür. Sadece öykünün kadın kahramanının yetkinlik ve sevecenlik açısından düşük algılandığı koşul ile her iki boyut açısından yüksek algılandığı koşul arasında, kadın olarak hissedilen öfke duygusundaki farklılaşmanın anlamlılık eğilimi gösterdiği söylenebilmektedir. Kalıpyargı içerik modeli ve GKDD Haritası'na göre hem yetkinlik hem de sevecenlik değerlendirmeleri düşük olan gruplara küçümseme hissedilmektedir. Bu çalışmada katılımcılar başka bir grup üyesini değil içgrup üyesini yetkinlik-sevecenlik boyutunda değerlendirmişlerdir. Dolayısıyla başka bir grup üyesi ile ilgili yapılan olumsuz değerlendirme küçümseme duygusunu açığa çıkartabilirken, içgrup üyesi üzerinden kendi kimliği ile ilgili yapılan olumsuz değerlendirmenin daha yoğun ve aktif bir duygu olan öfke hissettirmiş olması olağan gözükmemektedir.

Sosyal kimlik kuramı, bireyin temel ihtiyacının olumlu bir benlik değerine sahip olmak ve bunu sürdürmek olduğunu vurgulamaktadır. Söz konusu ihtiyacın giderilmesine yarayan sosyal karşılaştırma sürecinde bireyin içgrubunu diğer gruplardan olumlu yönde ayırt etmesi, grup üyesi olarak benlik değerini geliştirir. benlik değeri hipotezine (Abrams ve Hogg, 1988) göre, değerli olan karşılaştırma boyutları çerçevesinde içgrubu diğer gruplardan olumlu olarak ayırt etme yoluyla olumlu bir sosyal kimliğe sahip olma, benlik imgesinin tatmin edici bir şekilde tanımlanmasını sağlar. Bu açıdan bakıldığında yetkinlik ve sevecenlik açısından olumsuz değerlendirilen içgrup üyesinin varlığından katılımcıların benlik değerlerinin olumsuz yönde etkilenmiş ve benlik değerinin düşmesinin öfke duygusunda gözlenen eğilimi ortaya çıkarmış olabileceği düşünülebilir.

Bundan sonra bir içgrup ve bir dışgrup üyesinin yetkinlik ve sevecenlik açısından farklı düzeylerde algılanılmasını sağlayan koşullar arasında herhangi bir grup temelli duygunun farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre içgrup ve dışgrup üyeleri ile ilgili yetkinlik ve sevecenlik algısı değiştiğinde, kadın olarak "gurur ve hayranlık" duyguları farklılaşmıştır.

Katılımcılar içgrup üyesinin yetkin ve sevecen algılandığı koşulda, dışgrup üyesinin yetkinlik yüksek ve sevecenlik düşük, yetkinlik düşük ve sevecenlik yüksek ve yetkinlikle sevecenlik düşük algılandığı koşullara göre kadın olarak daha gururlu hissetmişlerdir. Ayrıca içgrup üyesinin yetkin ve sevecen algılandığı koşulda, içgrup üyesinin yetkinlik düşük ve sevecenlik yüksek algılandığı ve dışgrup üyesinin yetkinlik yüksek ve sevecenlik düşük algılandığı koşullara göre kadın olarak daha fazla hayranlık hissedilmiştir.

Kalıpyargı içerik modeli ve GKDD Haritası'na göre, yetkin ve sevecen algılanan dışgrup üyelerine hayranlık hissedilmektedir. Bu çalışmada da katılımcılar yetkinlik açısından düşük algılanan içgrup üyesine göre, yetkinliği yüksek olan içgrup üyesinin varlığında kadın olarak daha çok hayranlık hissetmişlerdir. Ayrıca sevecenlik açısından düşük algılanan dışgrup üyesine göre, sevecenlik açısından yüksek algılanan içgrup üyesinin varlığında kadın olarak daha çok hayranlık hissedilmiştir. Bir başka deyişle katılımcılar, içgrup üyesinin yetkinliğinin ve sevecenliğinin yüksek olduğuna dair bilgi aldıklarında, kadın kimliklerinden dolayı hayranlık hissetmişlerdir. Kadının sevecen olması geleneksel cinsiyet kalıpyargılarıyla uyumlu bir özelliktir. Aynı zamanda üniversite öğrencisi kadınların yetkinliğe de olumlu değer yüklemesi, kendi kariyer beklentileriyle örtüştüğünden olağan görülmektedir. Dolayısıyla katılımcıların, hem geleneksel cinsiyet rollerine uyumlu hem de becerikli bir kadının varlığından haberdar olduklarında cinsiyet kimlikleriyle ilgili hayranlık hissettikleri düşünülebilir.

Kadın olmaktan dolayı gururlu hissetmek ise katılımcılar için yetkinlik algısıyla ilişkili gibi gözükmemektedir. Katılımcılar, yetkinliği düşük ve yetkinliği yüksek ama sevecenliği düşük algılanan dışgrup üyesine göre, hem yetkinliği ve sevecenliği yüksek hem de yetkinliği yüksek ancak sevecenliği düşük algılanan içgrup üyesinin varlığında kadın olarak gururlu hissedilmiştir. Mascolo ve Fischer'a (1995) göre gurur, sosyal olarak değerli görülen bir grubun üyesi olduğunda hissedilmektedir. Bu çalışmada da bu açıklamaya benzer bir durum söz konusudur. Yetkinliği düşük olan bir erkeğe göre yetkin bir kadın daha değerli görüldüğünden kadın kimliğinin de değerini arttırmaktadır denilebilir. Dolayısıyla

değerli bir grubun üyesi olmak, kadın olarak gururlu hissedilmesini sağlamış olabilir.

Bu çalışmanın önemli bir sınırlılığı, grup temelli duyguların koşullar açısından farklılaşıp farklılaşmadığını değerlendirmek üzere çok sayıda duygu kullanılmış olmasına rağmen kısıtlı sayıda duygu için anlamlı farklılık çıkmış olmasıdır. Bu sınırlılığın bağımlı değişkenin niteliğinden kaynaklanmış olabileceği düşünülebilir. Farklı duygular katılımcıların zihinlerinde birbirinden çok net çizgilerle ayrılmayabilmektedir. Katılımcılar, benzer gibi görünen birçok duyguyu ayırt edici bir şekilde tanımlamakta zorlanmaktadırlar. Bu durumda da her bir duyguyu ayırık olarak değerlendirip birbirinden bağımsız bir şekilde ele alamadıklarından duygular arasında belirgin farklar ortaya çıkmayabilmektedir. Ayrıca yetkinlik ve sevecenlik açısından değişimlenen öykülerde kimlikle ilgili olumsuz duygu yaratacak kadar çarpıcı bir kötüleme ya da olumsuzluk yer almamıştır. Katılımcıların içgrup yanlılığı doğrultusunda kendi kimlikleriyle ilgili ağırlıklı olarak olumlu değerlendirmeler yapmasının nedeni bu durum olabilir. Sadece iki duygunun koşullar arasında farklılaşmış olmasının bir nedeni de üniversite öğrencilerinin katılımcı olmalarından kaynaklanmış olabilir. Üniversite öğrencisi kadınlar için toplumsal cinsiyet kalıpyargıları doğrultusunda değil, kendileri için önemli olan ve belki de içinde buldukları rekabet ortamının etkisiyle yetkinlik açısından değerlendirme yapmak öne çıkmıştır. Bu çalışma çalışan kadınlar ve ev kadınlarıyla yapıldığında, grup temelli duyguların daha belirgin bir şekilde ayrışabileceği ve daha ilginç farklılıkların ortaya çıkabileceği düşünülebilir.

Diğer bir sınırlılık, katılımcıların kadınlıkla ilgili olumlu ve olumsuz kalıpyargısal değerlendirmelere maruz kalmalarına rağmen sadece olumlu duyguların rapor edilmesidir. Bu durumun nedeninin, kimlikle ilgili olumsuz değerlendirmeyi çağrıştıracak düşünölmüş olan yetkinlik ve sevecenlik değişimlemelerinin yeteri kadar olumsuz bir algı yaratmamış olabileceği ve öykülerin kahramanlarının gerçek kişiler değil hayali kahramanlar olması diye düşünülebilir. Ayrıca Aktan (2012) kalıpyargı içeriklerinin, kalıpyargısal değerlendirme yapılması beklenen

gruplar karşılaştırmalı olarak sunulduğunda daha belirgin olarak ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu çalışmada katılımcılar arası bir analiz yaklaşımı izlenmiştir, bu nedenle söz konusu karşılaştırmaların katılımcıların zihinlerinde gerçekleşmediği söylenebilir. Dolayısıyla bundan sonraki çalışmalarda aynı katılımcının iç grubu ve dış grubu temsil eden farklı değerlendirmelere maruz bırakıldığı ve katılımcı içi bir analiz yapılması yoluyla karşılaştırmalı ölçüm alınmasının grup temelli duyguları belirginleştireceği ve daha ilginç sonuçlara ulaşılabileceği düşünülmektedir.

5.3. KADIN KİMLİĞİ İLE BAĞLANTILI GRUP TEMELLİ DUYGULARIN ARACI ROLÜ

Kadınların dünya görüşlerinin ve inançlarının, kadınlarla ilgili tutumlarını ve kadınlıkla ilgili yaygın toplumsal yüklemeleri kabullenme eğilimlerini grup temelli duygular aracılığıyla etkileyeceği düşünüldüğünden, üçüncü çalışmada grup temelli duyguların bireylerin sosyal bağlamla ilgili algılarından nasıl etkilendiğinin ve tutumlarını nasıl şekillendirdiğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Duyguların, sosyal bağlam özellikleriyle ilgili kalıpyargısal algılayış doğrultusunda harekete geçen ve kadın olmakla ilgili değerlendirmeleri etkileyebilen bir değişken olabileceği düşünülmektedir.

Duygunun değerlendirilmesi kuramında açıklandığı üzere duygunun bilişsel değerlendirmeler doğrultusunda değişeceği yönündeki bulgular, grup temelli duyguların bağımlı değişken olarak da ele alınabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca alanyazında dindarlık ile politik görüş değişkenleri ile meşrulaştırma eğilimi ve cinsiyetçi tutumlar arasındaki ilişkileri gösteren çalışmalarda, söz konusu değişkenler arasında bir nedensellik ilişkisi belirlenmemiş olması yüzünden bu değişkenlerin bir arada kullanılabileceği de değerlendirilmektedir. Dolayısıyla grup temelli duyguların bireylerin genel anlamda dünya görüşleri ve

inancılarından olduğu kadar, kadınlarla ya da kadın olmakla ilgili tutum ve değerlendirmelerinden de etkilenebileceği düşünülebilir.

Çalışmada yer alan değişkenler arasında yukarıda aktarıldığı üzere farklı ilişkilerin olması mümkündür. Ancak düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik ile toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma eğilimi, kadınlara yönelik tutumların bilişsel boyutları olarak ele alındığında kadın olmakla ilgili duyguların söz konusu değerlendirmeleri etkileyebileceği düşünülmüştür. Dolayısıyla grup temelli duyguların politik görüş ve dindarlık ile meşrulaştırma eğilimi ve cinsiyetçi tutumlar arasındaki ilişkiye aracılık ettiği yönündeki temel hipotezin karşılanıp karşılanmadığının ötesinde, olası diğer ilişkilere göre daha iyi bir açıklama getirdiğini de incelemek gerekmiştir. Bu incelemenin yapılabilmesi için hipotezde öngörülen birinci model ile grup temelli duyguların bağımlı değişken olarak ele alındığı ikinci model karşılaştırılarak, en iyi açıklama getiren modelin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Söz konusu amaç doğrultusunda öncelikli olarak yapılan regresyon analizleri, toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma eğilimi için “güvende”, düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik için ise “acıma ve küskün” duygularının aracı rolüne işaret etmektedir. Aracılık ilişkisini ifade eden modelin grup temelli duyguların bağımlı değişken olduğu modele göre kısmen iyi uyum gösterdiği söylenebilmektedir. Bu durumda tutucu değerleri olan katılımcıların, kadın olarak güvende hissetmeleri yoluyla toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırdıkları ve acıma ile küskün hissetmeleri yoluyla da düşmanca ve korumacı cinsiyetçi tutumlara sahip oldukları söylenebilmektedir.

Toplumsal cinsiyet sistemini meşrulaştırma eğilimi ile ilgili bulgular değerlendirildiğinde, kadınların toplumsal konumunun erkeğe göre daha zayıf olduğunu kabul eden inanç ve görüşe sahip bir kadının, geleneksel değerlerle uyumlu olduğu için kendini güvende hissedebileceği ve bu güvenlik duygusunun devamını sağlamak adına sistemin olduğu gibi korunmasını isteyebileceği düşünülebilir. Kadının kendisini cinsiyet kimliği ile güvende hissetmesi, cinsiyet

sisteminin meşrulaştırılmasına karşı çıkan feminist olarak tanımlanan ya da kadın haklarını savunan kadınlara olumsuz yaklaşmasını da doğurabilir; bunun da sonraki çalışmalarda incelenmesi gereken bir konu olduğu düşünülmektedir.

Cinsiyetçilik ile ilgili bulgular değerlendirildiğinde ise kendisini dindar olarak tanımlayan kadınların, kadın kimliklerinden dolayı “acıma ve küskün” hissetmeleri düşmanca ve korumacı cinsiyetçi tutumlara sahip olmalarına neden olmaktadır denebilir. Kendisini kadın olarak düşündüğünde kadının kendisine acıması ve kimliğine küskün hissetmesi, kadınlıkla özdeşleşen zayıflık algısından rahatsızlığını pasif bir şekilde dile getirmenin yolu olabilir. Bu duygular öfke, kızgınlık gibi aktif ya da başkalarına yönelik duygular değil, tersine pasif ve kişinin kendisine dönük olan duygulardır. Dolayısıyla kadın kimliğinden dolayı kadının bu duyguları hissetmesi aktif bir şekilde dile getiremese de kadınlıkla özdeşleşen olumsuz yargılardan duyduğu rahatsızlığı ifade ediyor olabilir. Dindarlığın da kadınları daha pasif bir konuma itiyor olduğu göz önünde bulundurulduğunda, erkeğin kadın üzerindeki gücünün kabul edilmesine yönelik bir tutum olan düşmanca ve korumacı cinsiyetçiliğin aktarılan pasif duygularla bağlantılı olabileceği düşünülebilir. Bir başka deyişle tutucu yönelimler, kadının kendi kimliğine küsmesini ve kimliğinden dolayı kendine acımasını sağladığından cinsiyetçi tutumlar beliriyor olabilir.

Bu çalışmanın temel sınırlılığı modeller arasında karşılaştırma yapılırken uyum indekslerinin değerlerinin birbirine çok yakın olması ve her iki modelin de uyum göstermesidir. Bu durum, her ne kadar χ^2 değerleri arasındaki küçük farklar anlamlı çıkmış olsa da grup temelli duyguların aracı olduğu modelin tam anlamıyla diğerine göre daha üstün olduğunu söylemeyi zorlaştırıyor gibi görünmektedir. Bu nedenle grup temelli duygular ile tutumların birlikte değişiyor olduğu düşünülebilir.

5.4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada yapılan üç çalışma ile gruplararası duygular kuramı çerçevesinde, belirli bir sosyal kimlik altında kendilerini kategorilendiren bireylerin, bireysel olarak hissettikleri duygulardan farklı ve diğer grup üyeleriyle ortak bazı grup temelli duygular hissedecekleri bulgularından yola çıkılarak, kadın kimliği ile bağlantılı grup temelli duyguların farklı boyutlarda incelenmesi amaçlanmıştır.

Aktarılan üç çalışmanın en büyük sınırlılığının kadın kimliği ile bağlantılı her çalışmada farklı grup temelli duyguların ortaya çıkması olduğu düşünülmektedir. Bu durum, duyguların kimliğin içinde yer aldığı bağlamın özelliklerine göre değişebildiğini gösteriyor olabilir. Birinci çalışmada katılımcılardan kimlikle bağlantılı bir değerlendirme yapmaları istenmeden duygu ölçümü alınmış olmasına rağmen ikinci ve üçüncü çalışmalarda duygu ölçümünün öncesinde ya kimliğin ya da sosyal bağlamın algılanışıyla ilgili bazı değerlendirmeler yapıldıktan sonra kimlikle bağlantılı duygular sorulmuştur. Ayrıca ikinci çalışmada kadın kimliği ile ilgili olumlu ve olumsuz kalıpyargılar hatırlatıldıktan sonra, üçüncü çalışmada da katılımcıların tutuculuk eğilimleri ve kadınlara ya da cinsiyet sistemine yönelik tutumları bağlamında grup temelli duygular incelenmiştir.

Kadın kimliği ile ilgili herhangi bir değerlendirme yapılması istenmeden grup temelli duygular sorulduğunda “güvende, cesur, kıskanç ve değerli” duyguları, kadın kimliği ile ilgili olumlu ve olumsuz içerikte kalıpyargılar hatırlatıldıktan sonra “gurur ve hayran” duyguları, tutuculuk yönelimi ile kadınlara ya da cinsiyet sistemine yönelik tutumlar bağlamında da “güvende, acıma ve küskün” duyguları katılımcılar tarafından rapor edilmiştir. Belirtilen bütün duygular, kadın kimliği belirginleştirildiğinde anlık duygudurumdan ayrıştığı için bu duyguların grup temelli oldukları söylenebilir. Ancak soruldukları bağlama göre değiştikleri için bu duyguların kadın kimliğine özgü, karakteristik ya da sabit olarak tanımlanmaları zordur. Bundan sonraki çalışmalarda grup temelli duyguların davranış üzerindeki etkileri incelenirken farklı bağlamlarda farklı grup temelli duyguların belirebileceği düşüncesinden hareketle kolektif davranış eğiliminin de buna bağlı olarak

farklılaşabileceği beklenebilir. Bu açıdan bakıldığında üçüncü çalışmada değişkenler arasında farklı ilişkiler öngören modellerin her ikisinin de uyum göstermesi, grup temelli duygular ve bilişsel değerlendirmelerin iç içe olduğunu ifade ediyor olabilir. Dolayısıyla grup temelli duyguların ve kimlikle ilgili bilişsel değerlendirmelerin ya da tutumların, bağlamın algılanan özelliklerine göre birlikte değişen ve kimlikle bağlantılı kolektif davranıştaki değişimi birlikte yordayan değişkenler olduğu düşünülebilir.

Ayrıca üç çalışmada da kadın kimliği kullanılmıştır. Kadın kimliğine yönelik tutum ve duygular hem olumlu hem olumsuz değerlerde olabilmektedir. Dolayısıyla bağlamın algılanışına göre grup temelli duyguların da değişiyor olması kadınlığın algılanışıyla ilgili bu çelişkili yaklaşımdan kaynaklanıyor olabilir. Bu nedenle farklı kimlikler ile de grup temelli duygular üzerine çalışmalar yapılmalıdır.

Aktarılanlara ek olarak belirlenen diğer bir sınırlılık, üç çalışmada da çok sayıda duygu ifadesi üzerinden ölçüm alınmış olmasına rağmen kısıtlı sayıda duygunun koşullar arasında farklılaşmış olmasıdır. Katılımcıların kendilerini kadın olarak düşündüklerinde ne hissediyor olabilecekleriyle ilgili değerlendirmeler yaparken duygular arasında belirgin bir ayrım yapamamış oldukları görülmektedir. Grup temelli duygular bağlamında duygular arasında belirgin farklılıkların çıkmamış olmasının bir nedeni çok sayıda duygunun bir arada sorulmuş olması, diğer bir nedeni de kişisel beyana dayalı ölçekler üzerinde değerlendirme yapıldığından katılımcıların gerçekten belirgin duyguları hissetmelerinin sağlanamamış olması olabilir. Söz konusu sınırlılıkları ortadan kaldırmak için bundan sonraki çalışmalarda tek tek belirli duygular üzerinde çalışılabilir ve duyguların bilişsel hazırlama gibi deneysel yöntemler kullanılarak katılımcılar tarafından deneyimlenmesi sağlanabilir.

Sonuç olarak kadınlar, kadın kimliği ile bağlantılı olumlu ve olumsuz değerlerde çeşitli grup temelli duygular hissetmektedirler. Bu duyguların kısmen kadın kimliği ile ilgili algı ve değerlendirmelerden etkilenebildiği ve kadına yönelik tutumlar ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Bundan sonraki araştırmalarda farklı yaş ve

demografik özelliklere sahip katılımcı gruplarıyla deneysel yöntemler ve farklı kimlikler bağlamında çalışılmasının; grup temelli duygularla, kimlikle bağlantılı algı ve değerlendirmeler ile tutumlar arasındaki ilişkiyi daha belirgin bir şekilde ortaya koyabileceği düşünülmektedir. Ayrıca gruplararası duygular kuramından yola çıkılarak grup temelli duyguların ortak davranış üzerindeki etkisinin de incelenmesi önemlidir.

KAYNAKÇA

- Abrams, D. ve Hogg, M.A. (1988). Comments on the motivational status of self-esteem in social identity and intergroup discrimination. *European Journal of Social Psychology*, Vol. 18, 317-334.
- Ajzen, I. (2001). Nature and operation of attitudes. *Annual review of psychology*, 52(1), 27-58.
- Aktan, T. (2012). *Compensatory nature of mixed stereotypes: An investigation of underlying mechanisms in the framework of stereotype content model* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). ODTÜ, Ankara.
- Allport, G. W. (1968). The historical background of modern social psychology. G. Lindzey ve E. Aronson (Eds.), *Handbook of Social Psychology* (Vol. 1). Addison-Wesley: Reading, Mass.
- Alwin, D. F. (1997). Feeling Thermometers Versus 7-Point Scales Which are Better? *Sociological Methods & Research*, 25(3), 318-340.
- Ando, K. (1999). Social identification and a solution to social dilemmas. *Asian Journal of Social Psychology*, 2, 227-235.
- Arıkan, E. (2012). *Karar verme süreçlerinde duygunun rolü* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Barrett, K. C. (1995). A functionalist approach to shame and guilt. J.P. Tangney ve K.W. Fischer (Eds.), *Self-Conscious Emotions: The Psychology of Shame, Guilt, Embarrassment and Pride*. New York: The Guilford Press.
- Barrett, L. F., Ochsner, K. N. ve Gross, J. J. (2013). On the automaticity of emotion. Bargh, J. A. (Ed.), *Social psychology and the unconscious: The automaticity of higher mental processes*. Psychology Press.

- Barsade, S. G ve Gibson, D. E. (1998). Group emotion: A view from top and bottom. *Research on Managing Groups and Teams*, 1, 81-102.
- Baron, R. M. ve Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173.
- Baumeister, R. F. ve Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529.
- Bollen, K. A. (1989). *Structural Equations With Latent Variables*. New York: John Wiley & Sons.
- Brewer, M. B. (1991). The social self: On being the same and different at the same time. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17, 475-482.
- Cadinu, M. ve Reggiori, C. (2002). Discrimination of a low-status outgroup: The role of ingroup threat. *European Journal of Social Psychology*, 32(4), 501-515.
- Carlo, G., McGinley, M., Davis, A. ve Streit, C. (2012). Behaving badly or goodly: Is it because I feel guilty, shameful, or sympathetic? Or is it a matter of what I think?. *New Directions for Youth Development*, 136, 75-93.
- Castano, E., Yzerbyt, V., Bourguignon, D. ve Seron, E. (2002). Who may enter? The impact of in-group identification on in-group/out-group categorization. *Journal of Experimental Social Psychology*, 38, 315-322.
- Ceylan, S. (2010). *Yurttaşlık performansı: Yapı geçerliği ve öncülleri* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Cirhinlioğlu, F. G. (2006). *Üniversite öğrencilerinde utanç eğilimi, dini yönelimler, benlik kurguları ve psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkiler* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Costarelli, S. (2009). Intergroup threat and experienced affect: The distinct roles of casual attributions and in-group identification. *The Journal of Social Psychology*, 149 (3), 293-301.
- Coşkun, H. (2006). Sosyal kimlik ve üretkenlik ilişkisine yeni bir bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 9 (17), 19-36.
- Cottrell, C. A. ve Neuberg, S. L. (2005). Different emotional reactions to different groups: A sociofunctional threat-based approach to prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88 (5), 770-789.
- Cottrell, C. A., Richards, D. A. ve Nichols, A. L. (2010). Predicting policy attitudes from general prejudice versus specific intergroup emotions. *Journal of Experimental Social Psychology*, 46(2), 247-254.
- Crisp, R. J., Heuston, S., Farr, M. J. ve Turner, R. N. (2007). Seeing red or feeling blue: Differentiated intergroup emotions and ingroup identification in soccer fans. *Group Processes and Intergroup Relations*, 10 (1), 9-26.
- Cuddy, A. J., Fiske, S. T. ve Glick, P. (2004). When professionals become mothers, warmth doesn't cut the ice. *Journal of Social Issues*, 60(4), 701-718.
- Cuddy, A. J., Fiske, S. T. ve Glick, P. (2007). The BIAS map: behaviors from intergroup affect and stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(4), 631.
- Cuddy, A. J., Fiske, S. T. ve Glick, P. (2008). Warmth and competence as universal dimensions of social perception: The stereotype content model and the BIAS map. *Advances in Experimental Social Psychology*, 40, 61-149.
- Çağın, Ö. (2014). *Exploring shame as a relationally-conscious emotion* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Boğaziçi Üniversitesi, Ankara.

- Demirel, P. (2009). *Annesi çalışan ve çalışmayan öğrencilerde toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının yetkinlik ve sevecenlik algısı temelinde incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Doosje, B., Branscombe, N. R., Spears, R. ve Manstead, A. S. (1998). Guilty by association: When one's group has a negative history. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(4), 872.
- Dost, A. ve Yağmurlu, B. (2006). Suçluluk ile utanç duygularının kavramsallaştırılmasına ilişkin sorunlar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 9 (17), 37-52.
- Dovidio, J. F., Gaertner, S. L., Pearson, A. R. ve Riek, B. M. (2005). Social identities and social context: Social attitudes and personal well-being. S. R. Thye ve E. J. Lawler (Eds.) *Social Identification In Groups* (231-260), UK: Elsevier.
- Ekman, P. (1992). An argument for basic emotions. *Cognition ve Emotion*, 6(3-4), 169-200.
- Ekman, P. (1999). Basic emotions. Dalglish, T. ve Power, M. (Eds.), *Handbook of Cognition and Emotion*. Chichester, UK: Wiley.
- Elgin, V. M. (2007). *Behavioral preferences, feelings, and social identity level in a low-status group: The impacts of social identity salience, and group boundary permeability with a novel concept of hierarchical permeability* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). ODTÜ, Ankara.
- Ellemers, N., Kortekaas, P. ve Ouwerkerk, J. W. (1999). Self categorization, commitment to the group and group self esteem as related but distinct aspects of social identity. *European Journal of Social Psychology*, 29, 371-389.

- Ellemers, N., Spears, R. ve Doosje, B. (1997). Sticking together or falling apart: In-group identification as a psychological determinant of group commitment versus individual mobility. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72, 617-626.
- Ercan, N. (2009). *The predictors of attitudes toward physical wife abuse: Ambivalent sexism, system justification and religious orientation* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). ODTÜ, Ankara.
- Esses, V. M. ve Dovidio, J. F. (2002). The role of emotions in determining willingness to engage in intergroup contact. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(9), 1202-1214.
- Ferguson, M. A. ve Branscombe, N. R. (2010). Collective guilt mediates the effect of beliefs about global warming on willingness to engage in mitigation behavior. *Journal of Environmental Psychology*, 30(2), 135-142.
- Fischer, K. W. ve Tangney, J. P. (1995). Self-conscious emotions and the affect revolution: Framework and overview. J. P. Tangney ve K. W. Fischer (Eds.), *Self-Conscious Emotions: The Psychology of Shame, Guilt, Embarrassment and Pride*. New York: Guilford Press.
- Fiske, S. T. (2011). *Envy Up, Scorn Down: How Status Divides Us*. New York: Russell Sage Foundation.
- Fiske, S. T., Cuddy, A. J. C., Glick, P. ve Xu, J. (2002). A model of (often mixed) stereotype content: Competence and warmth respectively follow from perceived status and competition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(6), 878-902.
- Fiske, S. T., Xu, J., Cuddy, A. C. ve Glick, P. (1999). (Dis) respecting versus (dis) liking: Status and interdependence predict ambivalent stereotypes of competence and warmth. *Journal of Social Issues*, 55(3), 473-489.
- Frijda, N. H. (1988). The laws of emotion. *American Psychologist*, 43(5), 349-358.

- Frijda, N. H., Kuipers, P. ve Schure, E. (1989). Relations among emotion, appraisal, and emotional action readiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57 (2), 212-228.
- Glick, P. ve Fiske, S. T. (1996). The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(3), 491.
- Glick, P. ve Fiske, S. T. (1997). Hostile and benevolent sexism measuring ambivalent sexist attitudes toward women. *Psychology of Women Quarterly*, 21(1), 119-135.
- Glick, P. ve Fiske, S. T. (2001). An ambivalent alliance: Hostile and benevolent sexism as complementary justifications for gender inequality. *American Psychologist*, 56(2), 109.
- Glick, P., Fiske, S. T., Mladinic, A., Saiz, J. L., Abrams, D., Masser, B., ... ve López, W. L. (2000). Beyond prejudice as simple antipathy: hostile and benevolent sexism across cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(5), 763.
- Glick, P., Sakallı-Uğurlu, N., Ferreira, M. C. ve de Souza, M. A. (2002). Ambivalent sexism and attitudes toward wife abuse in Turkey and Brazil. *Psychology of Women Quarterly*, 26(4), 292-297.
- Goldberg, J. H., Lerner, J. S., Tetlock, P. E. (1999). Rage and reason: the psychology of the intuitive prosecutor. *European Journal of Social Psychology*, 29, 781-795.
- Hall, N. R. ve Crisp, R. J. (2008). Assimilation and contrast to group primes: The moderating role of ingroup identification. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44, 344-353.
- Halperin, E., Canetti-Nisim, D. ve Hirsch-Hoefler, S. (2009). The Central Role of Group-Based Hatred as an Emotional Antecedent of Political Intolerance: Evidence from Israel. *Political Psychology*, 30(1), 93-123.

- Heise, D. R. ve O'Brien, J. (1993). Emotion expression in groups. M. Lewis ve J. M. Haviland (Eds.), *Handbook of Emotions* (489-497). New York: Guilford Press.
- Hertel, G. ve Kerr, N. L. (2001). Priming in-group favoritism: The impact of normative scripts in the minimal group paradigm. *Journal of Experimental Social Psychology*, 37 (4), 316-324.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, Behaviors, Institutions and Organizations* (2. baskı). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Hogg, M. A., Sherman, D. K., Dierselhuis, J., Maitner, A. T. ve Moffitt, G. (2007). Uncertainty, entitativity and group identification. *Journal of Experimental Social Psychology*, 43, 135-142.
- Hogg, M. ve Abrams, D. (1998). *Social Identifications*. London: Routledge.
- Hopkins, N. ve Kahani-Hopkins, V. (2004). The antecedents of identification: A rhetorical analysis of British Muslim activists' constructions of community and identity. *British Journal of Social Psychology*, 43, 41-57.
- Işık, R. (2008). *The predictors of understanding of honor and attitudes toward honor related violence: Ambivalent sexism and system justification* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). ODTÜ, Ankara.
- Iyer, A. ve Leach, C. W. (2008). Emotion in inter-group relations. *European Review of Social Psychology*, 19, 86-125.
- Iyer, A., Schmader, T. ve Lickel, B. (2007). Why individuals protest the perceived transgressions of their country: The role of anger, shame and guilt. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33 (4), 572-587.
- Izard, C. E. (1992). Basic emotions, relations among emotions and emotion-cognition relations. *Psychological Review*, 99 (3), 561-565.

- İlhan, M. ve Çetin, B. (2014). LISREL ve AMOS programları kullanılarak gerçekleştirilen yapısal eşitlik modeli (YEM) analizlerine ilişkin sonuçların karşılaştırılması. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 5(2), 26-42
- İmamoğlu, E. O. (2003). Individuation and relatedness: Not opposing, but distinct and complementary. *Genetic, Social and General Psychology Monographs*, 129, 367-402.
- İmamoğlu, E. O., Günaydın, G. ve Selçuk, E. (2011). Özgün benliğin yordayıcıları olarak kendileşme ve ilişkililik: Cinsiyetin ve kültürel yönelimlerin ötesinde. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26(67), 27-43.
- John, O. P., Donahue, E. M. ve Kentle, R. L. (1991). *The big five inventory—versions 4a and 54*. Berkeley: University of California, Berkeley, Institute of Personality and Social Research.
- Jost, J. T. ve Banaji, M. R. (1994). The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. *British Journal of Social Psychology*, 33(1), 1-27.
- Jost, J. T., Chaikalas-Petritsis, V., Abrams, D., Sidanius, J., Van Der Toorn, J. ve Bratt, C. (2012). Why Men (and Women) Do and Don't Rebel Effects of System Justification on Willingness to Protest. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(2), 197-208.
- Jost, J. T. ve Hunyady, O. (2005). Antecedents and consequences of system-justifying ideologies. *Current Directions in Psychological Science*, 14(5), 260-265.
- Jost, J. T. ve Kay, A. C. (2005). Exposure to benevolent sexism and complementary gender stereotypes: consequences for specific and diffuse forms of system justification. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(3), 498.

- Jost, J. T. ve Major, B. (Eds.). (2001). *The psychology of legitimacy: Emerging perspectives on ideology, justice, and intergroup relations*. Cambridge University Press.
- Jost, J. T. ve Thompson, E. P. (2000). Group-based dominance and opposition to equality as independent predictors of self-esteem, ethnocentrism, and social policy attitudes among African Americans and European Americans. *Journal of Experimental Social Psychology*, 36(3), 209-232.
- Kavcıoğlu, F. C. (2011). *The role of meta-mood experience on the mood-congruency effect in recognizing emotions from facial expressions* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). ODTÜ, Ankara.
- Kelly, C. (1993). Group identification, intergroup perceptions and collective action. *European Review of Social Psychology*, 4, 59-83.
- Keltner, D. ve Haidt, J. (1999). Social functions of emotions at four levels of analysis. *Cognition and Emotion*, 13 (5), 505-521.
- Keltner, D., Ellsworth, P. C. ve Edwards, K. (1993). Beyond simple pessimism: Effects of sadness and anger on social perception. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64 (5), 740-752.
- Keltner, D., Grunfeld, D. H. ve Anderson, C. (2000). *Power approach and inhibition*. Research paper no. 1669. Stanford University.
- Keltner, D. ve Lerner, J. S. (2010). Emotion. Fiske, S. T., Gilbert, D. T., Lindzey, G. (Eds), *Handbook of Social Psychology* (317-352). New Jersey: John Wiley and Sons Inc.
- Kessler, T. ve Hollbach, S. (2005). Group-based emotions as determinants of ingroup identification. *Journal of Experimental Social Psychology*, 41, 677-685.

- Kleinginna Jr, P. R. ve Kleinginna, A. M. (1981). A categorized list of emotion definitions, with suggestions for a consensual definition. *Motivation and Emotion*, 5(4), 345-379.
- Kline, R. B. (2005). *Principles and practices of structural equation modeling* (2nd ed.). New York: Guilford Press.
- Korkmaz, L. (2010). *Individual and group based factors affecting the relationship between perceived discrimination and well-being: The sample of Turkish minority in Bulgaria* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) ODTÜ, Ankara.
- Kramer, R. M. ve Brewer, M. B. (1984). Effects of group identity on resource use in a simulated commons dilemma. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46, 1044-1057.
- Kunduz, Ö. C. (2009). *An exploration of the predictors of prejudice among students with and without headcover* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Kuppens, T. ve Yzerbyt, V. Y. (2012). Group-based emotions: The impact of social identity on appraisals, emotions, and behaviors. *Basic and Applied Social Psychology*, 34(1), 20-33.
- Kuppens, T., Yzerbyt, V. Y., Dandache, S., Fischer, A. H. ve Van Der Schalk, J. (2013). Social identity salience shapes group-based emotions through group-based appraisals. *Cognition ve Emotion*, 27(8), 1359-1377.
- Lambert, A. J., Scherer, L. D., Schott, J. P., Olson, K. R., Andrews, R. K., O'Brien, T. C. ve Zisser, A. R. (2010). Rally effects, threat, and attitude change: an integrative approach to understanding the role of emotion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98(6), 886-903.
- Lazarus, R. S. (1982). Thoughts on the relations between emotion and cognition. *American Psychologist*, 37(9), 1019-1024.

- Lazarus, R. S. (1984). On the primacy of cognition. *American Psychologist*, 39 (2), 124-129.
- Leach, C. W., Iyer, A. ve Pedersen, A. (2006). Anger and guilt about ingroup advantage explain the willingness for political action. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(9), 1232-1245.
- Leach, C. W., Zomeran, M., Zebel, S., Vliek, M. L. W., Pennekamp, S. F., Doosje, B., Ouwerkerk, J. W. ve Spears, R. (2008). Group-level self-definition and self-investment: A hierarchical (multicomponent) model of in-group identification. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95 (1), 144-165.
- Lench, H. C., Flores, S. A. ve Bench, S. W. (2011). Discrete emotions predict changes in cognition, judgment, experience, behavior, and physiology: a meta-analysis of experimental emotion elicitation. *Psychological Bulletin*, 137(5), 834.
- Lerner, J. S. ve Keltner, D. (2000). Beyond valence: Toward a model of emotion specific influences on judgement and choice. *Cognition and Emotion*, 14 (4), 473-493.
- Lerner, J. S. ve Keltner, D. (2001). Fear, anger, and risk. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81 (1), 146-159.
- Lerner, M. J. ve Miller, D. T. (1978). Just world research and the attribution process: Looking back and ahead. *Psychological Bulletin*, 85(5), 1030.
- Leventhal, H. ve Scherer, K. (1987). The relationship of emotion to cognition: A functional approach to a semantic controversy. *Cognition and Emotion*, 1(1), 3-28.
- Levin, S., Sidanius, J., Rabinowitz, J. L. ve Federico, C. (1998). Ethnic identity, legitimizing ideologies, and social status: A matter of ideological asymmetry. *Political Psychology*, 19(2), 373-404.

- Leyens, J. P., Paladino, P. M., Rodriguez-Torres, R., Vaes, J., Demoulin, S., Rodriguez-Perez, A. ve Gaunt, R. (2000). The emotional side of prejudice: The attribution of secondary emotions to ingroups and outgroups. *Personality and Social Psychology Review*, 4(2), 186-197.
- Lindemann, M. (1997). Ingroup bias, self-enhancement and group identification. *European Journal of Social Psychology*, 27, 337-335.
- Lovaglia, M. J., Younggreen, R. ve Robinson, D. (2005). Identity maintenance, affect control and cognitive performance. S. Thye ve E. Lawler (Eds.), *Social Identification in Groups* (65-92). UK: Elsevier.
- Mackie, D. M., Devos, T. ve Smith, E. R. (2000). Intergroup emotions: Explaining offensive action tendencies in an intergroup context. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 79, No. 4, 602-616.
- Mackie, D. M., Smith, E. R. ve Ray, D. G. (2008). Intergroup emotions and intergroup relations. *Social and Personality Psychology Compass*, 2(5), 1866-1880.
- Maltby, L. E., Hall, M. E. L., Anderson, T. L. ve Edwards, K. (2010). Religion and sexism: The moderating role of participant gender. *Sex Roles*, 62(9-10), 615-622.
- Markus, H. R. ve Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98(2), 224.
- Mascolo, M. F. ve Fischer, K. W. (1995). Developmental transformations in appraisals for pride, shame and guilt. J. P. Tangney ve K. W. Fischer (Eds.), *Self-Conscious Emotions: The Psychology of Shame, Guilt, Embarrassment and Pride*. New York: The Guilford Press.
- Mashuri, A. ve Zaduqisti, E. (2014). National Identification and Collective Emotions as Predictors of Pro-Social Attitudes Toward Islamic Minority Groups in Indonesia. *Europe's Journal of Psychology*, 10(2), 255-276.

- McCoy, S. K. ve Major, B. (2003). Group identification moderates emotional responses to perceived prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29 (8), 1005-1017.
- Meydan, C. H. ve Şeşen, H. (2011). *Yapısal Eşitlik Modellemesi AMOS Uygulamaları*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Miller, D. A., Smith, E. R. ve Mackie, D. M. (2004). Effects of intergroup contact and political predispositions on prejudice: Role of intergroup emotions. *Group Processes & Intergroup Relations*, 7(3), 221-237.
- Moons, W. G., Leonard, D. J., Mackie, D. M. ve Smith, E. R. (2009). I feel our pain: Antecedents and consequences of emotional self-stereotyping. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45, 760-769.
- Morrison, K. R. ve Ybarra, O. (2008). The effects of realistic threat and group identification on social dominance orientation. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44, 156-163.
- Niedenthal, P. M. ve Brauer, M. (2012). Social functionality of human emotion. *Annual Review of Psychology*, 63, 259-285.
- Özbayrak, C. (2006). *Türkiye örneğinde duygular ve bilişsel-duygu değerlendirme süreci* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Üniversitesi, Muğla.
- Paladino, M. P., Zaniboni, S., Fasoli, F., Vaes, J. ve Volpato, C. (2014). Why did Italians protest against Berlusconi's sexist behaviour? The role of sexist beliefs and emotional reactions in explaining women and men's pathways to protest. *British Journal of Social Psychology*, 53(2), 201-216.
- Parkinson, B., Fischer, A. H. ve Manstead, A. S. (2005). *Emotion in social relations: Cultural, group, and interpersonal processes*. New York: Psychology Press.

- Patterson, M. M., Bigler, R. S. ve Swann, W. B. (2010). When personal identities confirm versus conflict with group identities: Evidence from an intergroup paradigm. *European Journal of Social Psychology*, 40, 652-670.
- Ray, D. G., Mackie, D. M., Rydell, R. J. ve Smith, E. R. (2008). Changing categorization of self can change emotions about outgroups. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44 (4), 1210-1213.
- Rees, J. H., Allpress, J. A. ve Brown, R. (2013). Nie Wieder: Group-Based Emotions for In-Group Wrongdoing Affect Attitudes toward Unrelated Minorities. *Political Psychology*, 34(3), 387-407.
- Roccas, S., Klar, Y. ve Liviatan, I. (2006). The paradox of group-based guilt: modes of national identification, conflict vehemence, and reactions to the in-group's moral violations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91(4), 698-711.
- Rohmann, A., Niedenthal, P. M., Brauer, M., Castano, E. ve Leyens, J. P. (2009). The attribution of primary and secondary emotions to the in-group and to the out-group: The case of equal status countries. *The Journal of Social Psychology*, 149(6), 709-730.
- Rook, K. S. (1987). Reciprocity of social exchange and social satisfaction among older women. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 145-154.
- Russell, J. A. (1980). A circumplex model of affect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 39(6), 1161-1178.
- Russell, J. A. ve Barrett, L. F. (1999). Core affect, prototypical emotional episodes, and other things called emotion: dissecting the elephant. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(5), 805-819.
- Rydell, R. J., Mackie, D. M., Maitner, A. T., Claypool, H. M., Ryan, M. J. ve Smith, E. R. (2008). Arousal, processing, and risk taking: Consequences of intergroup anger. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34(8), 1141-1152.

- Sakallı, N. (2001). Kadın hakları: Farklı terimler, farklı tutumlar. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 22, 2-13.
- Sakallı-Uğurlu, N. (2002). Çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17, 47-58.
- Sakallı-Uğurlu, N. (2003). Cinsiyetçilik: Kadınlara ve erkeklere ilişkin tutumlar ve çeliskili cinsiyetçilik kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 6, 1-20.
- Sakallı-Uğurlu, N. ve Beydoğan, B. (2002). Turkish college students' attitudes toward women managers: The effects of patriarchy, sexism, and gender differences. *The Journal of Psychology*, 136(6), 647-656.
- Sakallı-Uğurlu, N. ve Glick, P. (2003). Ambivalent sexism and attitudes toward women who engage in premarital sex in Turkey. *Journal of Sex Research*, 40(3), 296-302.
- Scherer, K. R. (2005). What are emotions? And how can they be measured?. *Social Science Information*, 44(4), 695-729.
- Seger, C. R., Smith, E. R. ve Mackie, D. M. (2009). Subtle activation of a social categorization triggers group level emotions. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45, 460-467.
- Shepherd, L., Spears, R. ve Manstead, A. S. (2013). 'This will bring shame on our nation': The role of anticipated group-based emotions on collective action. *Journal of Experimental Social Psychology*, 49(1), 42-57.
- Sidanius, J., Levin, S., Federico, C. ve Pratto, F. (2001). Social Dominance Approach. *Psychology of Legitimacy*, 307-322.
- Small, D. A. ve Lerner, J. S. (2008). Emotional policy: Personal sadness and anger shape judgements about a welfare case. *Political Psychology*, 29 (2), 149-168.

- Smith, E. R. ve Mackie, D. M. (2008). Intergroup emotions. *Handbook of emotions*, 3, 428-439.
- Smith, E. R., Seger, C. R. ve Mackie, D. M. (2007). Can emotions be truly group level? Evidence regarding four conceptual criteria. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93 (3), 431-446.
- Smith, E. R. ve Mackie, D. (2007). *Social Psychology*. New York: Psychology Press.
- Solak, N., Jost, J. T., Sümer, N. ve Clore, G.L. (2012). Rage against the machine: The case for system-level emotions. *Social and Personality Psychology Compass*, 6 (9), 674-690.
- Soylu, B. (2010). *Psikolojik ve sosyal dışlanma ile sosyal reddedilme kavramları arasındaki farklılıkların saldırganlık temelinde incelenmesi: Cinsiyet, bağışlayıcı kişilik ve negatif duygulanımın rolü* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Stets, J. E. ve Burke, P. J. (2005). New directions in identity control theory. S. R. Thye, ve E. J. Lawler (Eds.), *Advances in Group Processes Vol. 22 Social Identifications in Groups*. (43-64). UK: Elsevier.
- Storbeck, J. ve Clore, G. L. (2007). On the interdependence of cognition and emotion. *Cognition and Emotion*, 21(6), 1212-1237.
- Sümer, N., Lajunen, Y. ve Özkan, T. (2005). *Big five personality traits as the distal predictors of road accident involvement*. Paper presented at the 3rd International Conference on Traffic and Transport Psychology, Nottingham, UK.
- Tajfel, H. (1970). Experiments in intergroup discrimination. *Scientific American*, 223, 96-102.
- Tajfel, H. (1982). Social psychology of intergroup relations. *Annual Review of Psychology*, 33,1-39.

- Tajfel, H., Billig, M. G., Bundy, R. D. ve Flament, C. (1971). Social categorization and intergroup behaviour. *European Journal of Psychology*, 1 (2), 149-178.
- Talaska, C. A., Fiske, S. T. ve Chaiken, S. (2008). Legitimizing racial discrimination: Emotions, not beliefs, best predict discrimination in a meta-analysis. *Social Justice Research*, 21(3), 263-296.
- Tam, T., Hewstone, M., Cairns, E., Tausch, N., Maio, G. ve Kenworthy, J. (2007). The impact of intergroup emotions on forgiveness in Northern Ireland. *Group Processes and Intergroup Relations*, 10 (1), 119-135.
- Taşdemir, N. ve Sakallı-Uğurlu, N. (2010). The relationships between ambivalent sexism and religiosity among Turkish university students. *Sex Roles*, 62(7-8), 420-426.
- Thomas, E. F., McGarty, C. ve Mayor, K. I. (2009). Transforming “apathy into movement”: The role of prosocial emotions in motivating action for social change. *Personality and Social Psychology Review*, 13(4), 310-333.
- Toi, M. ve Batson, C. D. (1982). More evidence that empathy is a source of altruistic motivation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43(2), 281-292.
- Tropp, L. R. ve Wright, S. C. (2001). Ingroup identification as the inclusion of ingroup in the self. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27(5), 585-600.
- Turner, J. C., Sachdev, I. ve Hogg, M. A. (1983). Social categorization interpersonal attraction and group formation. *British Journal of Social Psychology*, 22, 227-239.
- Turner, R. N. ve Crisp, R. J. (2010). Explaining the relationship between ingroup identification and intergroup bias following recategorization: A self-regulation theory analysis. *Group Processes and Intergroup Relations*, 13 (2), 251-261.

- Van Kleef, G. A., Van Doorn, E. A., Heerdink, M. W. ve Koning, L. F. (2011). Emotion is for influence. *European Review of Social Psychology*, 22(1), 114-163.
- Whitson, J. A., Galinsky, A. D. ve Kay, A. (2015). The emotional roots of conspiratorial perceptions, system justification, and belief in the paranormal. *Journal of Experimental Social Psychology*, 56, 89-95.
- Yzerbyt, V., Dumont, M., Wigboldus, D. ve Gordjin, E. (2003). I feel for us: The impact of categorization and identification on emotions and action tendencies. *British Journal of Social Psychology*, 42, 533-549.
- Yzerbyt, V. ve Demoulin, S. (2010). Intergroup relations. S. Fiske, Gilbert ve Lindzey(Eds.), *Handbook of Social Psychology* (1024-1083). New Jersey: John Wiley ve Sons.
- Zajonc, R. B. (1980). Feeling and thinking: Preferences need no inferences. *American Psychologist*, 35(2), 151-175.
- Zajonc, R. B. (1984). On the primacy of affect. *American Psychologist*, 39(2), 117-123.

EKLER

Ek 1. Anlık Duygu Soru Formu

Aşağıda **şu anda** hissedebileceğiniz duyguların bir listesi verilmiştir. Lütfen, her duygu açısından kendinizi **şu anda nasıl hissettiğinizi** en iyi yansıttığını düşündüğünüz rakamı işaretleyiniz.

	Hiç					Çok
İMRENMiŞ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
ÖFKELİ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
ŞEFKATLİ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
TEDİRGİN	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
GURURLU	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
KÜSKÜN	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
ÜZÜNTÜLÜ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6

HUZURLU	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
SUÇLU	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
İÇERLEMİŞ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
GÜVENDE	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
ACIMA	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
ÇARESİZ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
NEFRET	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
MUTLU	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6

KÜÇÜMSEME	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
KENDİNE GÜVENLİ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
KISKANÇ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
ENDİŞELİ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
UTANMIŞ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
DEĞERLİ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
GÜCENMİŞ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
TİKSİNMIŞ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6

KORKMUŞ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
HAYRAN	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
ACİZ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
CESUR	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
KIZGIN	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6

Ek 2. Bireysel Duygu Soru Formu

Aşağıda **bir birey** olarak kendinizi düşündüğünüzde hissedebileceğiniz duyguların bir listesi verilmiştir. Lütfen her duyguyu, kendinizi **bir birey olarak düşündüğünüzde ne derece hissettiğinizi** en iyi yansıttığını düşündüğünüz rakamı işaretleyiniz.

	Hiç					Çok
İMRENMiŞ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
ÖFKELİ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
ŞEFKATLİ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
TEDİRGİN	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
GURURLU	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
KÜSKÜN	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
ÜZÜNTÜLÜ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6

HUZURLU	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
SUÇLU	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
İÇERLEMİŞ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
GÜVENDE	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
ACIMA	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
ÇARESİZ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
NEFRET	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
MUTLU	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6

KÜÇÜMSEME	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
KENDİNE GÜVENLİ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
KISKANÇ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
ENDİŞELİ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
UTANMIŞ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
DEĞERLİ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
GÜCENMİŞ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
TİKSİNMIŞ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6

KORKMUŞ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
HAYRAN	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
ACİZ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
CESUR	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
KIZGIN	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6

Ek 3. Grup Temelli Duygu

Aşağıda kendinizi kadınlar grubunun bir üyesi olarak düşündüğünüzde hissedebileceğiniz duyguların bir listesi verilmiştir. Lütfen, her duyguyu, kendinizi bir kadın olarak düşündüğünüzde ne derece hissettiğinizi en iyi yansıttığını düşündüğünüz rakamı işaretleyiniz.

	Hiç					Çok
İMRENMiŞ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
ÖFKELİ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
ŞEFKATLİ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
TEDİRGİN	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
GURURLU	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
KÜSKÜN	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6

ÜZÜNTÜLÜ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
HUZURLU	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
SUÇLU	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
İÇERLEMİŞ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
GÜVENDE	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
ACIMA	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
ÇARESİZ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
NEFRET	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6

MUTLU	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
KÜÇÜMSEME	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
KENDİNE GÜVENLİ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
KISKANÇ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
ENDİŞELİ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
UTANMIŞ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
DEĞERLİ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
GÜCENMİŞ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6

TİKSİNMIŞ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
KORKMUŞ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
HAYRAN	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
ACİZ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
CESUR	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
KIZGIN	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6

Ek 4. Özdeşim Soru Formu

Lütfen aşağıdaki ifadeleri, **kendinizi kadın olarak düşündüğünüzde**, sizin için en uygun olan rakamı işaretleyerek cevaplayınız.

		Kesinlikle Katılmıyorum	Çoğunlukla Katılmıyorum	Pek Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Çoğunlukla Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1-	Kadın olmak, nasıl bir insan olduğumla ilgili düşüncelerimde etkili değildir	1	2	3	4	5	6
2-	Eğer biri kadınlar hakkında kötü söz söylerse, benim hakkımda kötü söz söylemiş demektir.	1	2	3	4	5	6
3-	Kadın olmak, kim olduğum ile ilgili düşüncelerimi etkiler.	1	2	3	4	5	6
4-	Kendimi diğer kadınlara yakın hissediyorum.	1	2	3	4	5	6

Ek 5. Anlık Duygu Soru Formu

Lütfen, aşağıda verilen her duygu açısından kendinizi **şu anda nasıl hissettiğinizi** en iyi yansıttığını düşündüğünüz rakamı işaretleyiniz.

	Hiç						Çok					
ÖFKELİ	▽	▽	▽	▽	▽	▽						
	1	2	3	4	5	6						
TEDİRGİN	▽	▽	▽	▽	▽	▽						
	1	2	3	4	5	6						
KÜSKÜN	▽	▽	▽	▽	▽	▽						
	1	2	3	4	5	6						
GURURLU	▽	▽	▽	▽	▽	▽						
	1	2	3	4	5	6						
ŞEFKATLİ	▽	▽	▽	▽	▽	▽						
	1	2	3	4	5	6						

HUZURLU	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
SUÇLU	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
GÜVENDE	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
ACIMA	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
MUTLU	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
KÜÇÜMSEME	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
KENDİNE GÜVEN	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
KISKANÇ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6

ENDİŞELİ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
UTANMIŞ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
DEĞERLİ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
KORKMUŞ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
HAYRAN	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
CESUR	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6

Ek 6. Grup Temelli Duygu Soru Formu

Aşağıda **kendinizi kadın grubunun bir üyesi olarak düşündüğünüzde** hissedebileceğiniz duyguların bir listesi verilmiştir. Lütfen, kendinizi **bir kadın olarak düşündüğünüzde,** aşağıdaki her bir duyguyu ne derece hissettiğinizi işaretleyiniz.

	Hiç ÇOK					
ÖFKELİ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
TEDİRGİN	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
KÜSKÜN	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
GURURLU	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
ŞEFKATLİ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6

HUZURLU	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
SUÇLU	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
GÜVENDE	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
ACIMA	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
MUTLU	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
KÜÇÜMSEME	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
KENDİNE GÜVEN	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
KISKANÇ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6

ENDİŞELİ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
UTANMIŞ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
DEĞERLİ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
KORKMUŞ	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
HAYRAN	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6
CESUR	▽	▽	▽	▽	▽	▽
	1	2	3	4	5	6

Ek 7. Öyküler

Kahramanı erkek olan öyküler:

Yetkinlik düşük / sevecenlik düşük

Aykut, lise eğitimini tamamladıktan sonra küçük bir şirkette muhasebe elemanı olarak çalışmaya başlamıştır. İşyerinde zaman zaman hesapları karıştırmakta ve ödemeleri untabilmektedir. Nitekim önemli bir müşteriye yapılması gereken ödemenin zamanını unutması yüzünden şirketin zarara uğramasına neden olmuştur. İki yıllık evli olan Aykut bebek sahibi olmak istememesine rağmen eşinin hamile kalması üzerine ondan bebeği aldırmasını istemiş ancak bu mümkün olmamıştır. Doğumdan sonra ise zamanının çoğunu işyerinde geçirerek bebekle pek ilgilenmeyen Aykut, hafta sonları da ona zaman ayırmamaktadır.

Yetkinlik düşük / sevecenlik yüksek

Aykut, lise eğitimini tamamladıktan sonra küçük bir şirkette muhasebe elemanı olarak çalışmaya başlamıştır. Aykut, işyerinde zaman zaman hesapları karıştırmakta ve ödemeleri untabilmektedir. Nitekim önemli bir müşteriye yapılması gereken ödemenin zamanını unutması yüzünden şirketin zarara uğramasına neden olmuştur. İki yıllık evli olan Aykut, baba olmayı çok istemiş, hamile kalmayı pek istemeyen eşini de ikna ederek bebek sahibi olmuştur. İşten sonra eve geldiğinde ve bütün tatillerde kendi dinlenme zamanından fedakârlık ederek bebeğin bakımını üstlenmiş, bebeğin ihtiyaçlarıyla kendisi isteyerek ilgilenmiştir.

Yetkinlik yüksek / sevecenlik düşük

Aykut, üniversite eğitimi sırasında gösterdiği başarı sayesinde yurt dışında yüksek lisans ve doktora eğitimlerini seçkin bir üniversitede tamamlamıştır. Türkiye'ye döndüğünde uluslararası bir şirketten teklif alarak çalışmaya başlamıştır ve çalıştığı şirkette kısa sürede yönetici konumuna yükselmiştir. Başarılı bir kariyeri olan Aykut, işyerinde geleceği parlak bir yönetici olarak tanınmaktadır. Aykut iki yıllık evlidir ve bebek sahibi olmak istememesine rağmen eşinin hamile kalması üzerine ondan bebeği aldırmasını istemiş ancak bu mümkün olmamıştır. Doğumdan sonra ise zamanının çoğunu işyerinde geçirerek bebekle pek ilgilenmeyen Aykut, hafta sonları da çalışarak ona zaman ayırmamaktadır.

Yetkinlik yüksek / sevecenlik yüksek

Aykut, üniversite eğitimi sırasında gösterdiği başarı sayesinde yurt dışında yüksek lisans ve doktora eğitimlerini seçkin bir üniversitede tamamlamıştır. Türkiye'ye döndüğünde uluslararası bir şirketten teklif alarak çalışmaya başlamıştır ve çalıştığı şirkette kısa sürede yönetici konumuna yükselmiştir. Başarılı bir kariyeri olan Aykut, işyerinde geleceği parlak bir yönetici olarak tanınmaktadır. Aykut, iki yıllık evlidir ve baba olmayı çok istemiş, hamile kalmayı pek istemeyen eşini de ikna ederek bebek sahibi olmuştur. İşten sonra eve geldiğinde ve bütün tatillerde kendi dinlenme zamanından fedakârlık ederek bebeğin bakımını üstlenmekte, bebeğin ihtiyaçlarıyla kendisi isteyerek ilgilenmektedir.

Kahramanı kadın olan öyküler:

Yetkinlik düşük / sevecenlik düşük

Aysel, lise eğitimini tamamladıktan sonra küçük bir şirkette sekreter olarak çalışmaya başlamıştır. Aysel, işyerinde zaman zaman randevuları unutmakta, işleri düzene sokmakta zorlanabilmektedir. Nitekim önemli bir müşteriyle yapılması gereken bir toplantının zamanını unutması yüzünden şirketin zarara uğramasına neden olmuştur. İki yıllık evli olan Aysel, bebek sahibi olmak istememesine rağmen hamile kalmış, bebeğini aldırma istemiş fakat bu mümkün olmamıştır. Bebek doğduktan sonra onunla ilgilenebilmesi için yatılı bir bakıcı tutmuştur. Zamanının çoğunu işyerinde geçirerek bebekle pek ilgilenmeyen Aysel, hafta sonları da ona zaman ayırmamaktadır.

Yetkinlik düşük / sevecenlik yüksek

Aysel, lise eğitimini tamamladıktan sonra küçük bir şirkette sekreter olarak çalışmaya başlamıştır. Aysel, işyerinde zaman zaman randevuları unutmakta, işleri düzene sokmakta zorlanabilmektedir. Nitekim önemli bir müşteriyle yapılması gereken bir toplantının zamanını unutması yüzünden şirketin zarara uğramasına neden olmuştur. İki yıllık evli olan Aysel, anne olmayı çok istediği için hamile kalmıştır. Bebeği dünyaya getirdikten sonra doğum sonrası ücretli ve ücretsiz yasal izinlerinin tamamını kullanarak bebeğin bakımını tamamen kendisi üstlenmiştir. İşe başlamak durumunda kaldığında ise kendi annesinden destek almış, ayrıca işten sonra eve geldiğinde ve bütün tatillerde kendi dinlenme zamanından fedakârlık ederek bebekle tamamen kendisi ilgilenmiştir.

Yetkinlik yüksek / sevecenlik düşük

Aysel, üniversite eğitimi sırasında gösterdiği başarı sayesinde yurt dışında yüksek lisans ve doktora eğitimlerini seçkin bir üniversitede tamamlamıştır. Türkiye'ye döndüğünde uluslararası bir şirketten teklif alarak çalışmaya başlamıştır ve çalıştığı şirkette kısa sürede yönetici konumuna yükselmiştir. Başarılı bir kariyeri olan Aysel, işyerinde geleceği parlak bir yönetici olarak tanınmaktadır. Aysel, iki yıllık evlidir. Bebek sahibi olmak istememesine rağmen hamile kalmış, bebeğini aldırarak istemiş fakat bu mümkün olmamıştır. Bebek doğduktan sonra onunla ilgilenebilmesi için yatılı bir bakıcı tutmuştur. Zamanının çoğunu işyerinde geçirerek bebekle pek ilgilenmeyen Aysel, hafta sonları da ona zaman ayırmamaktadır.

Yetkinlik yüksek / sevecenlik yüksek

Aysel, üniversite eğitimi sırasında gösterdiği başarı sayesinde yurt dışında yüksek lisans ve doktora eğitimlerini seçkin bir üniversitede tamamlamıştır. Türkiye'ye döndüğünde uluslararası bir şirketten teklif alarak çalışmaya başlamıştır ve çalıştığı şirkette kısa sürede yönetici konumuna yükselmiştir. Başarılı bir kariyeri olan Aysel, işyerinde geleceği parlak bir yönetici olarak tanınmaktadır. Aysel, iki yıllık evlidir ve isteyerek hamile kalmıştır. Bebeği dünyaya getirdikten sonra çalışma hayatına hemen geri dönmek istememiş, doğum sonrası ücretli ve ücretsiz yasal izinlerinin tamamını kullanarak onun bakımını tamamen kendisi üstlenmiştir. İşe başlamak durumunda kaldığında ise kendi annesinden destek almış, ayrıca işten sonra eve geldiğinde ve bütün tatillerde kendi dinlenme zamanından fedakârlık ederek bebekle tamamen kendisi ilgilenmiştir.

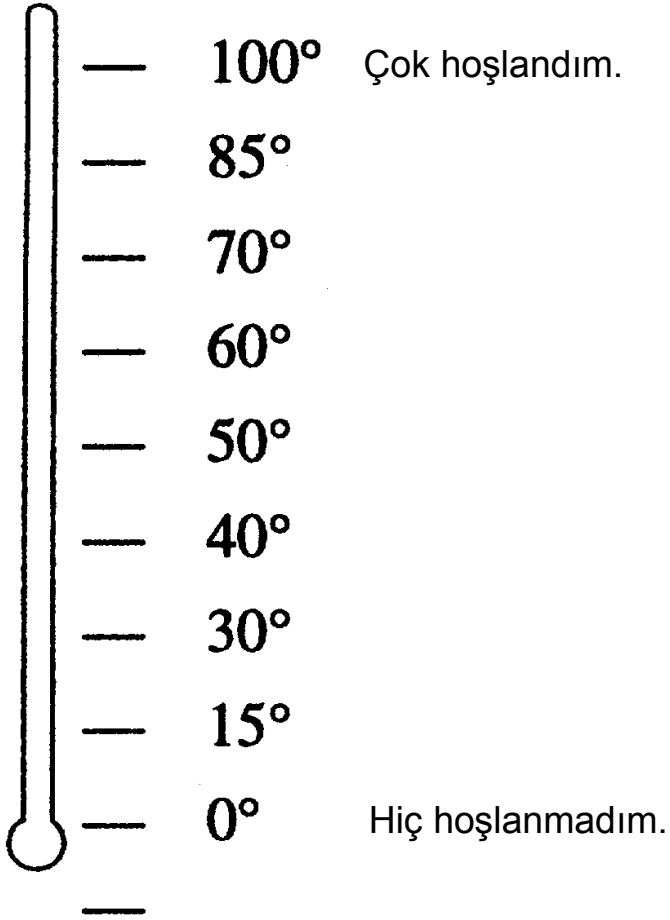
Ek 8. Yetkinlik/Sevecenlik Algısı Ölçümü

Lütfen, Aysel'i aşağıdaki her bir özelliğe sahip olma düzeyi açısından değerlendiriniz.

1.Yetkin	1	2	3	4	5	6
Hiç						Çok
2.Özgüvenli	1	2	3	4	5	6
Hiç						Çok
3.Sevecen	1	2	3	4	5	6
Hiç						Çok
4.Bağımsız	1	2	3	4	5	6
Hiç						Çok
5.İyi huylu	1	2	3	4	5	6
Hiç						Çok
6.Samimi	1	2	3	4	5	6
Hiç						Çok
7.Rekabetçi	1	2	3	4	5	6
Hiç						Çok
8.Hoşgörülü	1	2	3	4	5	6
Hiç						Çok
9.Zeki	1	2	3	4	5	6
Hiç						Çok

Ek 9. Duygu Termometresi

Lütfen Aysel'den (Aykut'tan) ne kadar hoşlandığınızı aşağıdaki derecenin üzerinde size uygun olan rakamı işaretleyerek belirtiniz.

Ek 10. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği

Lütfen aşağıda yer alan ifadelerin sizin şu andaki görüşünüze ne derece uyduğunu ifadenin karşısındaki uygun boşluğa işaretleyiniz.

		Kesinlikle Katılmıyorum	Çoğunlukla Katılmıyorum	Pek Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Çoğunlukla Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1-	Ne kadar başarılı olursa olsun bir kadının sevgisine sahip olmadıkça bir erkek gerçek anlamda bütün bir insan olamaz.						
2-	Gerçekte birçok kadın “eşitlik” arıyoruz maskesi altında işe alınmalarda kendilerinin kayırılması gibi özel muameleler arıyorlar.						
3-	Bir felaket durumunda kadınlar erkeklerden önce kurtarılmalıdır.						
4-	Birçok kadın masum söz veya davranışları cinsel ayrımcılık olarak yorumlamaktadır.						
5-	Kadınlar çok çabuk alınırlar.						
6-	Karşı cinsten biri ile romantik ilişki olmaksızın insanlar hayatta gerçekten mutlu olamazlar.						
7-	Feministler gerçekte kadınların erkeklerden daha fazla güce sahip olmalarını istemektedirler.						
8-	Birçok kadın çok az erkekte olan bir saflığa sahiptir.						
9-	Kadınlar erkekler tarafından el üstünde tutulmalı ve korunmalıdır.						
10-	Birçok kadın erkeklerin kendileri için yaptıklarına tamamen minnettar olmamaktadırlar						

11-	Kadınlar erkekler üzerinde kontrolü sağlayarak güç kazanmak hevesindedir.						
12-	Her erkeğin hayatında hayran olduğu bir kadın olmalıdır.						
13-	Erkekler kadınsız eksiktirler.						
14-	Kadınlar işyerlerindeki problemleri abartmaktadırlar.						
15-	Bir kadın bir erkeğin bağlılığını kazandıktan sonra genellikle o erkeğe sıkı bir yular takmaya çalışır.						
16-	Adaletli bir yarışmada kadınlar erkeklere karşı kaybettikleri zaman tipik olarak kendilerinin ayrımcılığa maruz kaldıklarından yakınırılar						
17-	İyi bir kadın erkeği tarafından yüceltilmelidir.						
18-	Erkekler cinsel yönden yaklaşılabılır olduklarını gösterircesine şakalar yapıp daha sonra erkeklerin tekliflerini reddetmekten zevk alan birçok kadın vardır.						
19-	Kadınlar erkeklerden daha yüksek ahlaki duyarlılığa sahip olma eğilimindedirler.						
20-	Erkekler hayatlarındaki kadın için mali yardım sağlamak için kendi rahatlarını gönüllü olarak feda etmelidirler.						
21-	Feministler erkeklere makul olmayan istekler sunmaktadırlar.						
22-	Kadınlar erkeklerden daha ince bir kültür anlayışına ve zevkine sahiptirler.						

Ek 11. Toplumsal Cinsiyetle İlgili Sstemi Meşrulaştırma Ölçeği

Aşağıda yer alan ifadelerin **sizin şu andaki görüşünüze ne derece uyduğunu** ifadenin karşısındaki uygun boşluğa işaretleyiniz.

		Kesinlikle Katılmıyorum	Çoğunlukla Katılmıyorum	Pek Katılmıyorum	Biraz Katılmıyorum	Çoğunlukla Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1-	Genellikle kadınlarla erkekler arasındaki ilişkiler adildir.	1	2	3	4	5	6
2-	Ailelerdeki iş bölümü genellikle olması gerektiği gibidir.	1	2	3	4	5	6
3-	Geleneksel kadın-erkek rollerinin tümüyle yeniden yapılandırılması gerekir.	1	2	3	4	5	6
4-	Türkiye, dünyada kadınların yaşayabileceği en iyi ülkelerdendir.	1	2	3	4	5	6
5-	Cinsiyet ve cinsiyete dayalı iş bölümüyle ilişkili politikalar toplumun gelişmesine yardımcı olur.	1	2	3	4	5	6
6-	Kadın veya erkek herkes adil bir fırsata, zenginliğe ve mutluluğa sahiptir.	1	2	3	4	5	6
7-	Toplumdaki cinsiyetçilik her yıl daha da kötüye gidiyor.	1	2	3	4	5	6
8-	Toplum, kadın ve erkeklerin hak ettiklerini genellikle elde ettikleri şekilde düzenlenmiştir.	1	2	3	4	5	6

Ek 12. Demografik Bilgi Formu

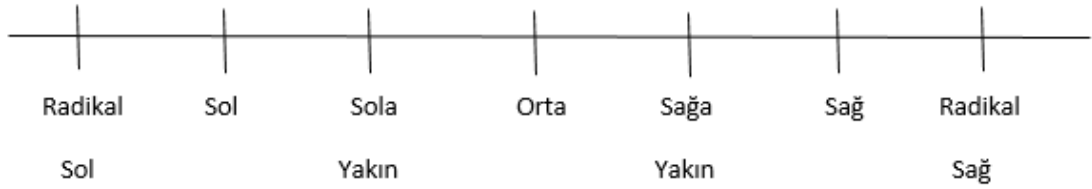
Cinsiyetiniz: Kadın Erkek

Doğum tarihiniz:

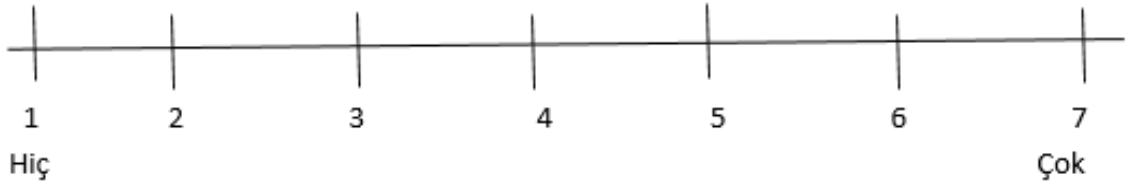
Düzenli olarak okuduğunuz ya da internetten takip ettiğiniz gazetenin / gazetelerin adı:

.....

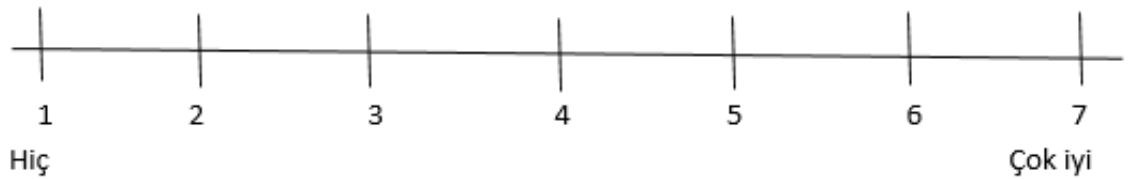
Politik Görüşünüz:

Kendinizi ne kadar dindar hissediyorsunuz?

Dini inancınızın gereklerini ne derece yerine getiriyorsunuz?

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 10/07/2015

Tez Başlığı / Konusu: SOSYAL KİMLİK BAKIŞ AÇISIYLA GRUP TEMELLİ DUYGULARIN FARKLI BOYUTLARDA İNCELENMESİ

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 186 sayfalık kısmına ilişkin, 10/07/2015 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orjinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 2'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

10.07.2015

Adı Soyadı: MİNE İLHAN ÖNER
Öğrenci No: N09147960
Anabilim Dalı: PSİKOLOJİ
Programı: SOSYAL PSİKOLOJİ
Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Deniz Şahin

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
THESIS/DISSERTATION ORIGINALITY REPORT

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TO THE DEPARTMENT OF PSYCHOLOGY

Date: 10/07/2015

Thesis Title / Topic: INVESTIGATION OF DIFFERENT ASPECTS OF GROUP-BASED EMOTIONS WITH SOCIAL IDENTITY PERSPECTIVE

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options stated below on 10/07/2015 for the total of 186 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 2 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

10.07.2015

Name Surname: MİNE İLHAN ÖNER

Student No: N09147960

Department: PSYCHOLOGY

Program: SOCIAL PSYCHOLOGY

Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr. Deniz Şahin

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Genel Sekreterlik

Yazı İşleri Müdürlüğü

Sayı : 88600825 / 433-144

Konu :

14 Ocak 2014

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 07.11.2013 tarih ve 5209 sayılı yazınız

Enstitünüz Psikoloji Anabilim Dalı Sosyal Psikoloji doktora öğrencilerinden Mine İLHAN ÖNER'in, Prof. Dr. Deniz ŞAHİN danışmanlığında hazırladığı "Sosyal Kimlik Bakış Açısıyla Grup Temelli Duyguların Farklı Boyutlarda İncelenmesi" konulu tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 24 Aralık 2013 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

Prof. Dr. Ömer UĞUR
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek: Tutanak

Görme	Tarih	Paraf
M. S. S.	9/1/14	Ömer Uğur
Ş. S. S.		Ömer Uğur
Ş. S. S.		Ömer Uğur
Ş. S. S.		Ömer Uğur

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Mine İLHAN ÖNER
Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara – 14.12.1975

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, 1997
Yüksek Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi, Klinik Psikoloji ABD, 2000
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri :

Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında (Proceeding) basılan bildiriler

Çiffiliz, G., Yıldırım, A., **Öner, M. İ.**, & Şahin, D. (2011, July). Testing the Validity and Reliability of the Regulatory Focus Strategies Scale and Its Relations with the Need for Cognition and Belief in a Just World Variables. The 12th European Congress of Psychology, İstanbul.

Çiffiliz, G., Yıldırım, A., **Öner, M. İ.**, & Şahin, D. (2011, July). The Development of A New Conservatism Scale and Its Relations with Regulatory Focus, the Need for Cognition and Intolerance of Uncertainty Variables. The 34th International Society of Political Psychology, İstanbul.

İletişim

E-Posta Adresi : miner_2201@hotmail.com